

İNEGÖL

ARAŞTIRMALARI

MİMARİ-ARKEOLOJİ-SANAT TARİHİ

İNEGÖL ARAŞTIRMALARI

Mimari - Arkeoloji - Sanat Tarihi

Kitap Adı
İNEGÖL ARAŞTIRMALARI
Mimari - Arkeoloji - Sanat Tarihi
(e- Kitap)

Editörler
Prof. Dr. Murat DOĞDUBAY
Prof. Dr. Mustafa ÇETİNASLAN
Doç. Dr. Ahmet Ali ÇANAKCI
Doç. Dr. Mustafa POLAT
Doç. Dr. Yüksel OKŞAK
Dr. Öğr. Üyesi Asem ABDELGHANY
Öğr. Gör. Dr. Cihad DOĞAN
Önder KILIÇ
Hatice UZER
Serdar SEVİNÇ
Fatih ORAL

Dizgi, Mizanpaj ve Kapak Tasarımı
Dr. Öğr. Üyesi Asem ABDELGHANY & Yahya BOZKURT

Emin Yayınları
Fethiye Mah. Kırlangıç Sok. No: 2 Nilüfer/BURSA
Tel: (0224) 2422898, Fax: (0224) 2412569
www.eminyayinlari.com.tr

E- ISBN:
978-625-5901-80-4

Yayın Tarihi
Aralık 2025

Web
www.eminyayinlari.com.tr
<https://www.inegol.bel.tr>

Bu eserde, yer alan metinlerin tüm sorumluluğu, yazarlarına aittir.

Bu eser, yazılı izin olmaksızın hangi dil ve ortamda olursa olsun materyalin tamamının veya bir bölümünün çoğaltılması ve elektronik ortamlarda yayımlanması yasaktır. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Gönülden bağılı olduğumuz İnegöl, tarihin dönüm noktalarına şahitlik etmiş, Osmanlı'nın filizlenerek 3 kıta yedi iklime yayıldığı kuruluş toprakları üzerinde yer almış, istiklal ve istikbal mücadelesinde canlarını hiçe sayarak şehadet mertebesine ulaşan kahramanlarıyla yeni bir devletin kuruluşuna ve yeniden bir milletin dirilişine öncülük etmiş kadim bir kent.

İnegöl, üzeri örtülmüş kıymetli bir hazineye sahip. Bu hazineyi gün yüzüne çıkartmak için var gücümüzle çalışmaya devam ediyoruz.

İnegöl; bildiğimizden, gördüğümüzden çok daha değerli bir şehir. Bu değerleri yaşatmak, geleceğe taşımak için adımlar atıyoruz. Kaybolmaya yüz tutmuş ya da yitip gitmiş somut ve somut olmayan kültürel değerlerimiz üzerine araştırmalar yapıp bu değerleri gelecek kuşaklara aktarmak için çalışmalar yürütüyoruz.

Bizler bilginin yol göstericiliği olmadan, sağlıklı bir şehir yönetiminin mümkün olmadığına inanıyoruz. Bu yüzden de İnegöl Belediyesi olarak her zaman akademik dünyayla iç içe olmayı, şehrimizi bilginin ışığında birlikte anlamayı ve birlikte inşa etmeyi önemsiyoruz.

Bu maksatla İnegöl Araştırmaları başlığı altında şehrimize farklı bir pencereden bakarak İnegöl'ün yarınlarını sağlam temeller üzerine inşa etmek adına güzel ve anlamlı bir çalışmayı hayata geçirmenin mutluluğunu yaşıyoruz.

İnegöl Araştırmaları kitabı ile Türkiye'nin yeni yüzyılında ekonomisiyle ticari hacmiyle, tarımsal ürünleri ve turizm potansiyeliyle bölgesinde rol model pozisyonunda yer alan İnegöl'n saklı kalmış önemli değerlerini gün yüzüne çıkarmaya ve bugünden geleceğin şehrini oluşturmayı amaçladık.

Ayrıca, kadim geçmişinden bugüne geniş bir perspektif ile bakarak İnegöl'n örnek bir şehir olgusu içerisine girmesi adına yeni bakış açıları sunmak, şehrin ulusal ve uluslararası arenada bilinirliğini artırma noktasında adımlar attık. Bu eser, İnegöl'n; tarihsel, kültürel, ekonomi, turizm, sosyoloji ve eğitim başta olmak üzere her alanda derinliğini ortaya koyma iradesinin de bir göstergesidir.

Bu kıymetli çalışmada; kuruluşa, dirilişe ve kurtuluşa şahitlik etmiş bir şehir olarak İnegöl'n tarihsel gelişimi, şehre zenginlik katmış gler, İnegöl'e iz bırakanlar, sosyal hayat, ekonomi, mobilya, tarım-hayvancılık, turizm ve markalaşma, gastronomi, halk mimarisi, somut olmayan kültürel miras, kültür ve sanat gibi konular geniş bir çerçeveden bakılarak ele alındı.

Bunun yanında bilim ve teknik alanında gençlere yol gösterecek teknolojik veriler, vre, enerji ve sürdürülebilirlik gibi hem yerel hem de ulusal açıdan önemli konulara da yer vermeye çalışıldı. Bu zel ve anlamlı eser, şehrin var olan dinamiklerini harekete geçirerek sahip olduğu önemli değerleri ele almayı, yarınları inşa edecek yeni nesillere de bu önemli verileri aktarmak için önemli bir kazanım olmuştur.

İnegöl Araştırmaları kitabı, şehrin var olan potansiyelini gün yüzüne çıkarmak, İnegöl' daha iyi nasıl güzel bir noktaya getirebiliriz adına yeni ufuklar ve yeni perspektifler geliştirmek için önemli bir işlev üstlenmiştir. Kitap içerisinde yer alan sunumların, hem akademik camiaya hem de insanımıza İnegöl'n değerlerini bir kez daha hatırlamasına ve bu alanda yeni çalışmalara ilham vermesine öncülük edeceğine yürekten inanıyoruz.

İnegöl Belediyesinin kuruluşunun 155. yılına özel olarak hazırlanan bu önemli bilimsel çalışmanın hazırlanmasına büyük emekleri olan kıymetli akademisyenlerimize, kitapta yer alan akademisyen ve yerel araştırmacılarımıza şehrimiz adına ortaya koydukları fikir, görüş ve nerileri için teşekkür eder sevgi ve saygılarımı sunarım.

Alper TABAN
İnegöl Belediye Başkanı

İÇİNDEKİLER

İNEGÖL BÖLGESİ ANTİK YAZITLARI ÜZERİNE BİR DERLEME

Bariş ŞENOL.....11

YÜZEY ARAŞTIRMALARI IŞIĞINDA İNEGÖL MEZAR TAŞLARINA KÜÇÜK BİR KATKI

Dilek BÜLBÜL & Mustafa ÇETİNASLAN71

İNEGÖL İLÇE MERKEZİNDEKİ TARİHİ HAMAMLAR

Ali Can ÖZÇELİK & Mustafa ÇETİNASLAN99

GELENEKSEL İNEGÖL EVLERİ

Adil Mesut ACAR.....119

İNEGÖL ÇAVUŞ KÖYÜ TOPRAK ÖRNEKLERİNİN SERAMİKTE KULLANILABİLİRLİĞİNİN İNCELENMESİ VE LİNOL KALIP TASARIMIYLA SERAMİK UYGULAMA ÇALIŞMASI

Nihal DERİN COŞKUN & Yeliz OKŞAK.....141

İNEGÖL ESKİ BELEDİYE BİNASI YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİSİ

Esin UÇARAVCI157

İNEGÖL TARİHİ KENT MERKEZİNİN DEĞİŞİMİNİN İNCELENMESİ

Seda ÇAKMAK.....171

KENTSEL YAŞAM KALİTESİNİN SANAYİ GÖÇÜ PERSPEKTİFİNDEN İNCELENMESİ: BURSA İNEGÖL HUZUR MAHALLESİ ÖRNEĞİ

Miray GÜR & Ezgi KOYUN.....183

İNEGÖL BÖLGESİ ANTİK YAZITLARI ÜZERİNE BİR DERLEME

Barış ŞENOL

Bursa Uludağ Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans (mezun),
baristuz@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-8936-8466

Giriş

Epigrafik belgeler, ait oldukları çağın sosyokültürel yaşamından ekonomik durumuna kadar çeşitli konularda değerli bilgiler içerir. Yazıt bilim olarak tanımlayabileceğimiz epigrafi; taş, seramik, madeni yüzey¹ gibi sert malzemelere ya da duvar üzerine yazılmış yazıtları inceler. Günümüze el yazması çoğaltmalarla gelmiş antik yazına ait Ortaçağ elyazmaları ikincil kaynak durumundayken, doğrudan doğruya elimize geçmiş yazıtlar birincil kaynaklardır. Yazıtlar haberdar ettikleri durum ve olaylarla direkt bağlantı içinde olduklarından yorum ve değerlendirme yerine bulundukları zamana ilişkin nesnel bilgi verirler (İplikçioğlu, 1997). Antik çağdan günümüze ulaşmış yazıtları resmi ve özel olmak üzere iki ana gruba ayırabiliriz. Resmi yazıtlar: yasalar, antlaşmalar, resmi onurlandırma ve adak yazıtları yanında resmi yapılardaki yazıtlar gibi içerik niteliği resmi olanlardır. Özel yazıtlar ise çalışmamızın da büyük çoğunluğuna konu olan mezar yazıtları başta olmak üzere, kişisel adaklar, onurlandırmalar, mülkiyet yazıtları, vasiyetler gibi kişisel içerikli olanlardır (Malay, 1987).

Lokal olarak bakıldığında İnegöl bölgesinden çıkan antik yazıtları araştıran bir çalışma bulunmamakta. Tarihsel coğrafya olarak bir üst kapsamda İnegöl'ü de içeren; Prusias ad Olympon antik kenti ve teritoryumu ile Bithynia Bölgesi yazıtları üzerine olan eserlerde yer yer İnegöl buluntusu yazıtlara rastlanmaktadır. Kaldı ki bu türden eski çalışmalar içinde, İnegöl başlığı olmadan, İnegöl yazıtlarının bir kısmını bulabilsek de çok sayıda yeni epigrafik buluntu ortaya çıktığından konu materyalleri bizim için güncelliklerini yitirmiştir. Bu çalışmayla amacımız İnegöl bölgesinden çıkmış epigrafik belgeleri tek bir bünyede toplayan güncel bir İnegöl Havzası antik yazıtlar kataloğu oluşturmaktır. Böylece bölgenin antik dönemine ilişkin arkeolojik, sosyoekonomik ve kültürel bilgileri güncellemiş, epigram veren noktaların haritasını ve yoğunluğunu da ortaya koymuş olacağız. Araştırmayı yaparken taradığımız çok sayıda kaynak, bölge epigrafisi üzerine araştırmacılara önemli bir literatür bilgisi de kazandırmış olacaktır.

Antik dönemde İnegöl havzası sınırları içinde bir antik kent kurulmadığını biliyoruz. Ancak havza kırsalında az sayıda antik köy yerleşimleri ve özellikle Roma dönemi devlet adamı ve kent soylularının hesabına işletilen, sayıca biraz daha köylerden fazla, büyük çiftlik yerleşimlerine ait kalıntıları saptayabilmekteyiz. Havza içinden çıkmış, yazıt içeren çeşitli taş eserin bir kısmı Bursa Müzesi'ne taşınmış, bir kısmı da bulundukları yerde bırakılmıştır. Bu yazıtların büyük kısmı, çeşitli bilimsel çalışmaya konu olmuş eserlerdir. Geniş bir literatür taraması yapılarak önceki çalışmalarda ele alınmış İnegöl bölgesi kökenli yazıtların saptanması yanında ortaya çıkan yeni buluntuları da kataloğumuza eklemiş olduk. Gönül isterdi ki tümünü tekrardan yüksek kaliteli fotoğraflarla sunalım. Ancak Bursa Müzesi'ne yaptığımız başvurumuzda yazıtları içeren bölümün tadilata girmesi

¹ Sikkeler, bu tanımda geçen yazıtlı madeni yüzeyler dışında tutulup epigrafi alanında değerlendirilmezler. Sikkelerin üzerine yazılan yazıları inceleyen bilim dalı nümizmatiktir.

nedeniyle ne yazık ki buradaki çalışmaya konu malzemenin birebir yeniden fotoğraflanıp, ölçümlemesini yapamadık. Bursa Müzesi'nde daha önce çektiğimiz, fotoğraf arşivimizden seçerek kullandığımız fotoğraflar da oldu. Müze dışındaki yazıtların görselleri, koşullar elverdiğince yeniden fotoğraflanmaya çalışılmış, yerinde bulamadıklarımız ve çekimi uygun olmayan yazıtlarda ise eski çalışmalara başvurulmuştur. Yazıtların Grekçe transkripsiyonu ve çevirileri epigrafik çalışmalardan alınmış, çalışılmamış olan yazıtların çözümü ise alan uzmanlarına bırakılmıştır. Bu noktada iletişim kurduğumuz değerli bilim insanı Epigraf Hüseyin Sami Öztürk'e² desteğinden dolayı çok teşekkür ediyoruz. Diğer yönlerden yazıtların aktarımında epigrafik kurallara uyulmaya çalışılmıştır. Ölçüm bilgilerinde yazıt alanı değil, üzerine kazındığı taşıyıcının ölçüleri temel alınmış olup bunlar sırasıyla; yükseklik, genişlik ve derinlik olarak verilmiştir. Kataloğumuzda yer alan her bir yazıt için verdiğimiz edisyon aynı zamanda ilgili materyale ait bilgi referansıdır. Çeviriler, kronoloji, tanımların bir bölümü, buluntu yeri ve envanter bilgileri ile bazı yazıtların ölçümleri bu kaynaklardan tamamlanmış, yayınlanmamış olanlarda ise katkılar belirtilmiştir.

Çalışma, yazıtlı buluntuların havzada verdiği kronoloji ile Hellenistik dönemle başlatılmıştır. Türk fethinden sonra da Anadolu kırsalında yaşamış Grek- Roma kültürden dolayı üst sınır Geç Antik Çağ'ı aşarak biraz daha geniş tutulmuştur. Bu nedenle Hellenistik dönemle başlayan süreç Bizans egemenliğinin son bulduğu zamana kadar yayılmıştır. Bölgemizdeki antik dönem kültürlerine yönelik epigrafik eserler konu edildiğinden kapsam içine yalnızca Grekçe ve Latince yazıtlar girmektedir. Coğrafi olarak İnegöl havzası içinde yer alan; batıda Bursa eşiklerini inmeden önceki yerleşimler, yönetsel olarak da yakın zamanlara kadar İnegöl'e bağlı idi. Bu bağlamda, örneğin asırlardır İnegöl'e bağlı olan Babasultan Köyü, 1990 yılında ilçe yapılan Kestel'e bağlanmıştır. Babasultan Köyü gibi Kestel'e daha önceden bağlanmış olan Kozluören, Şevketiye, Aksu köyleri ve buralarda bulunan yazıtlar da "İnegöl coğrafi havzası" içinde konu kapsamına alındı. Bu noktada çalışmamızda günümüz idari sınırlarına bağlı kalmadan, tarihsel bütünlük ve "coğrafi havza" kavramı temelinde kapsam alanı değerlemesi yapılmıştır. Havzanın, Bursa sınırları içinde önceden köy olan ve 12.11.2012 tarih ve 6360 sayılı Kanun ile bugün mahalle statüsüne dönüşmüş köy yerleşimleri eski kaynaklarda geçtiği şekliyle kaydedilmiştir.

Derlememizde "kesinlik kazanmış" İnegöl havzası yazıtlı buluntularını kataloglamaya çalıştık. Birkaç yazıtı (daha önce yayınlanmamış) araştırmalarımıza rağmen yerinde görmek mümkün olmadı. Kayda geçmek adına fotoğraflarını aktaran kişilerin güvenilirliğinden dolayı bu yazıtları aldığımız bilgilerle yayınlamış olduk. Kataloğumuz 40 adet yazıttan oluşmuştur. Ancak Bursa Müzesi'ndeki İnegöl bölgesi kökenli yazıtların bunlarla sınırlı olmayacağını da eklemeliyiz. Çünkü Bursa Müzesi taş eserleri envanter kayıtlarının bir kısmı dışında buluntu yerleri belirsizdir. Bunun nedeni müzenin geçmişinde yaşanan sıkıntılı süreçlerden kaynaklıdır (M. Şahin, 2000). 1. Dünya Savaşı sonrası Yunan işgaline uğrayan Bursa'da yapılan işlerden biri, Müze-i Hümayun Şubesi'nde bulunan arkeolojik eserlerin Yunanistan'a kaçırılmak üzere Mudanya Limanı'na taşınması olmuştur. Fakat Yunan kuvvetleri bu amaçlarını büyük ölçüde gerçekleştiremeden işgal sona erdirilmiş ve depolanan eserler tekrar Bursa'ya getirilmiştir. Bu olay yanında 1970'lerdeki modern müze yapısına taşınana kadar eserler Muradiye Külliyesi bahçesinde gelişigüzel korunmuştur. Eserlerin üzerindeki eski envanter numaralarının yok olmasından, envanter defterlerindeki eski bilgilerin büyük kısmının kaybolmasına kadar bir takım olumsuzluk, sorunun temel nedenini oluşturur. Bu da taş eserlerin çoğunun buluntu yerinin bilinmezliğine yol açmıştır. Oysaki müzelerimizdeki antik yazıtlar hakkında elde edeceğimiz detaylı bilgilerin ana kaynağı envanter defterlerindeki doyurucu bilgiler olmalıdır. Bilimsel kazılar

² Prof. Dr. - Marmara Üniversitesi, İnsan Ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü.

dışında müzeye gelen eserlerde de “buluntu yeri” sorunu yaşanmaktadır. Bu durum sorunun diğer kaynağı olarak halen devam etmektedir. Çünkü arkeologlar dışında çıkarılmış veya bulunmuş eserlerin de bilinçli olarak buluntu yerlerinin yanlış verildiği artık herkes tarafından anlaşılmaktadır (Corsten, 1993). Nedeni ne olursa olsun buluntu yeri bilinmeyen her eser değerinden büyük kayıplar vermiş demektir. Kısaca her eser bulunduğu yere özgü izler taşır ve bilime katkıda bulunduğu oranda değer kazanır. Özetle; yalnızca in situ eserler ve müze kayıtlarını esas alarak grupladığımız İnegöl kökenli yazıtları ele aldık. Katalog kapsamına almadığımız, bölgemiz içinde kaçırılırken yakalanmış ve kaçakçılardan kökeni hakkında net bilgi edinilemeyen ancak İnegöl bölgesine ait olup olmadığı netlik kazanmayan eserler de bulunmaktadır. Yine yazıtlı olduğu değerlendirilen eserlerden; yazıt kısmı kırılmış olanlar ile şu an bulunduğu yerde yazıt kısmının görülmesi mümkün olmayanları da saptamakla yetindik. Tarafımıza fotoğrafı aktarılmış ancak hakkında güvenilir bilgiler edinemediğimiz yazıtları da kapsam dışı tuttuk. Bunlarla ilgili çalışmalarımız sürmektedir.

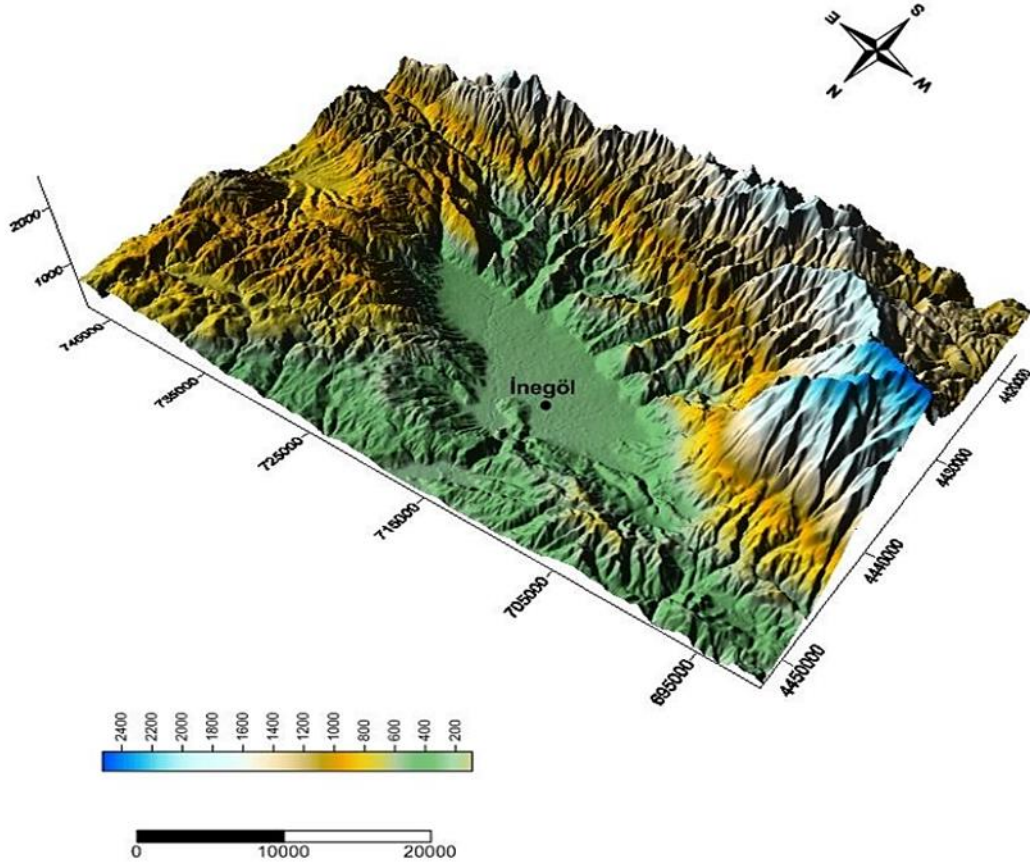
Bu çalışmanın bir katalog halinde derlenmesi sırasında, kırsalda herkes tarafından bilinen ve yakın zamanlara kadar köy meydanlarında bulunan çok sayıda tescilsiz arkeolojik varlığın yok olduğunu ya da tahrip edildiğini gözlemledik. Karşılaştığımız eser tahribatıyla ilgili sorunların ana nedenini, konu üzerine olan ilgisizliğe ve bugüne dek İnegöl havzasında bir arkeolojik yüzey araştırmasının yapılmamış olmasına bağlıyoruz. Yakın zamanda “Orta Çağ’dan Günümüze İnegöl ve Çevresi” adıyla; 2020, 2021 ve 2022 yıllarında yapılan yüzey araştırmaları (Çetinaslan vd., 2024) sonuçlandırılmışken havzanın antik dönemini kapsayan, arkeoloji sahasındaki benzer çalışma için gerekli adımlar atılmamıştır. Derlediğimiz yazıtlar, Osmanlı döneminden bu güne rastlantı sonucu önceden bulunmuşlar ile yasa dışı kazılarda ortaya çıkarılmış olanları içermektedir. Bölgemiz kırsalında eski evlerin temellerinde, avlularında, tarlalarda ve tarım dışı arazide halen çok sayıda arkeolojik varlığın olduğunu değerlendiriyoruz. Bunların bilimsel çalışmalarla saptanması gerekmektedir. Elbette ki bu kalıntıların bulunduğu yerde korunması bölge için daha iyi olacaktır. Ancak bu tespitler, gerekli tescil ve zimmetleme kayıtları yanında korunmalarına yönelik faaliyetler ile sürdürülebilir olmalıdır. İleride ortaya çıkacak yazıtlar ve saptanmış eserlerin incelenmesi ile yöremize ait yazıtlar daha da artacaktır. Böylece bu eserler üzerine yapılacak çalışmaların, fazlaca bilgi bulunmayan İnegöl coğrafyası antik çağının, aydınlatılmasına katkı sağlayacağını umuyoruz.

DERLEME ALANI COĞRAFYASI

Marmara Bölgesi’nin güneydoğusunu oluşturan; Bursa, Yenişehir ve İnegöl havzalarından Bursa ve Yenişehir, doğu - batı doğrultusunda uzanırken İnegöl Havzası kuzeybatı - güneydoğu yönünde uzanarak diğer iki havza doğrultusundan ayrılır ve Uludağ silsilesine uyarak bu sıra dağların kuzeydoğusunda yer alır (Hoşgören, 1975). Havza yükseltileri 2500 m’ye kadar çıkabilmektedir. İnceleme alanındaki akarsu ağı, ovanın doğusunda Mezit, Oylat, Bedre Dereleri ve güneyden inen dereler ile yan kollar birleşmesiyle vadi tabanında Kocadere’yi (Kocası - Göksu) oluşturur. Yenişehir boğazından havzayı terk eden Kocadere ve buna boşalan yan kollar kuzeye akışlı derelerdir. Derelerin tabanı derine kazmaları sonucu, derin vadiler ve vadi yamaçlarından oluşan oldukça sarp bir topoğrafya ortaya çıkarmıştır (MTA, 2009). İnegöl havzası merkezindeki çukur taban ve etrafında plato ve dağlarla çevrili morfolojik ünite yanında, çevresindeki yüksek dağlardan doğan kollarıyla birleşerek tabanın dış drenajını sağlayan aynı zamanda taban seviyesi olan Kocadere ile de hidrografik bir ünite oluşturur (Hoşgören, 1975). Bu jeolojik durum İnegöl Havzası’nın iç ve dış bağlantılarını sağlayan yol ağlarını belirleyen ana unsurdur (Şekil 1).

Şekil 1

İşlek, 2012, s. 5, Şekil. 1.2'den alıntı ile İnegöl Havza Topoğrafyası İllüstrasyonu

ARAŞTIRMA TARİHÇESİ

Epigrafi biliminde bazı bireysel çalışmalar XV. yüzyıldan sonra başlamış olsa da modern yöntemleri kullanarak yapılan ilk çalışma Corpus Inscriptionum Graecarum'dur (Malay, 1987). Berlin Akademisi adına 1825'de ilk cildi yayımlanan eser içinde Anadolu'da yer alan çok sayıda yazıt da bulunmaktadır.

İnegöl'ün coğrafi olarak içinde bulunduğu Bursa teritoryumu ve bir üst düzeyde Bithynia bölgeleri antik yazıtlarına yönelik ilk araştırma İngiliz gezgin R. Poccoche'ye aittir. Sistemantik bir şekilde olmasa da farklı coğrafyalardan yazıt kopyalayan Poccoche, eserinin Asia Minör Bölümünde Bithynia ve Mysia yazıtlarını verirken Bursa'dan da bazı yazıtlar sunmuştur. "Inscriptionum Antiquarum Graecarum et Latinarum Liber" adlı eser 1752 yılında Londra'da yayımlanmıştır. Bir diğer çalışma B. I. Kandes'in "Η Πρωβόα - E Prusa" adlı Bursa kent monografisini kentin kuruluşundan itibaren ele aldığı kitabıdır. Kandes, 1883 yılında Atina'da basılan kitabında kentin antik yazıtlarını da yayımlar. Bu eserin içinde bugün kayıp olan bir yazıtlı İnegöl mezar steli de bulunmaktadır. Bölgeler bazında Bithynia'ya kitap bölümlerinde yer veren gezgin arkeologların başında W. M. Ramsey gelir. Ramsey gezdiği bölgelerde karşılaştığı yazıtları da kopyalar. Bölgemizden de yazıtlar kopyalamıştır. Bölgeyle ilgili bu ilk gezgin çalışmalarında konumuzu ilgilendiren bir İnegöl yazıtı bulunmamaktadır.

Türkiye'de Grek - Roma ekseninde antik döneme ait arkeolojik eserlere ilgi ve korunmasına yönelik faaliyetler ilk olarak Osmanlı döneminde 19. yüzyılın ikinci yarısında görülmeye başlar. Bu faaliyetler; gerek Türk Arkeoloji müzeciliğinin kurulması, gerekse Asar-ı Atika Nizamnameleri adıyla anılan ilki

1869 yılında yayımlanan bir dizi yasal düzenlemedir. 1906 yılındaki son Nizamname ile Maarif Nezareti, tüm idari birimlere, bölgelerinde çıkacak eski eserlerin Müze-i Hümayun'a ivedilikle bildirilerek gönderilmelerini istemiştir. Bu dönemde Müze-i Hümayun'un şubesi olarak Bursa İdadisi içinde 1904 yılında bir Asar - ı Atika Müzesi'nin açıldığını görmekteyiz. Aynı yıl Bursa Asar-ı Atika Müzesi eserlerini içeren bir katalog da G. Mendel tarafından hazırlanmaya başlanmıştır. Mendel'in hazırladığı Fransızca katalogda buluntu yeri İnegöl olan antik dönem eserlerinin yer alması, bize İnegöl'den çıkan buluntuların nizamnameler gereği Bursa Müzesi'ne gönderildiklerini gösterir. Müze katalogunda yer alan bilgilere göre eserler bulundukları mevki adlarıyla ve bir kısmı da fotoğraf ve çizimleriyle verilmiştir. Müze kataloğu içinde yalnızca buluntular değil bağışlar da yer alır. Kentin yeni kamu yapısı İnegöl Hastanesi'nin ilk doktoru Nuri Ömer Bey'in bağışladığı, üzerinde güreşen Eros kabartmaları, Aslan gibi figürler bulunan üç adet terrakota antik rölyef de bulunmaktadır. Bir yıl sonra bu katalog "Bulletin de Correspondence Hellenique (BCH) " de yayımlanarak bilim dünyasına tanıtılır. Böylece İnegöl arkeolojik eserlerinin de içinde yer aldığı bir çalışmaya ait ilk literatürü de öğrenmiş oluyoruz. Katalogda İnegöl buluntusu, çoğunlukla mezar steli olan taş eserler içinde çalışmamızın konusu epigrafik eser de görmekteyiz. Mendel, 1912 ve 1914 yıllarında imparatorluk müzesi 'Müze-i Hümayun' için de üç ciltlik ayrıntılı müze kataloğu hazırlamıştır. Günümüz İstanbul Arkeoloji Müzesi'ne ait bu ilk kataloglarda çeşitli yerlerden gelmiş stellerin içinde yazıtlı Bursa Bölgesi stelleri de bulunmaktadır. Ayrıca bu çalışmalar öncesinde Bithynia Bölgesi yazıtlarını içeren bir çalışması da BCH 24. sayısında 1900 yılında yayımlanmıştır.

Özellikle Osman Hamdi Bey'in müze müdürü olmasıyla imparatorluk coğrafyasında emirnamelerle taşradan eser toplama faaliyetleri daha da yoğunlaşmıştır. Çeşitli hafriyatlar sırasında İnegöl'de bulunan asar-ı atikanın Müze-i Hümayun'a bildirilmesi Osmanlı arşivindeki belgelere de yansımıştır. Bu bağlamda dönemin İnegöl'e bağlı Kurşunlu Karyesi'nde taş çıkarmak için hafriyat yapan bir şahsın tarlasında çıkan işlemeli taşların beğenilip İstanbul'a gönderildiği bilgisini görmekteyiz (BOA, MF. MKT. 194/89). Yine Osmanlı döneminde Höyük eteklerinde Cuma Camii'nin kuzeyinde bir ev yapım hafriyatında çıkan üzerinde arslan, at ve kuş betimleri olan mimari nitelikli bir taş bahsi Osmanlı arşiv belgelerinde geçmektedir (BOA, MF. MKT. 187/188).

Birinci Dünya Savaşı sonrası yıkılan Osmanlı Devleti yerine kurulan genç Türkiye Cumhuriyeti döneminde Avusturya Bilimler Akademisi (ÖAW), Anadolu'daki tüm Grek kentlerinin yazıtlarını bir korpusta yayımlama projesi: *Inchriften griechischer Städte aus Kleinasien (IK)*'i başlattı. 1930'ların sonunda içinde Bursa'ya ait materyallerin de yer aldığı Bithynia bölgesi yazıtlarını çalışmayı, akademi adına Friedrich Karl Dörner üstlendi. Dörner, yaptığı araştırma gezileri sonunda ki çalışmalarını; Bithynia'dan Yazıtlar - İstanbul araştırmaları 14 Berlin 1941 (*Inchriften und Denkmaler aus Bithynien - Istanbul*er Forschung 14, Berlin 1941). Bithynia'ya Bir Yolculuk Hakkında Ön Rapor, Viyana 1949 (*Vorbericht über eine Reise in Bithynien*, Wien 1949). 1948'de Gerçekleştirilen Bithynia Yolculuğu Hakkında Rapor Viyana 1952 (*Bericht über eine Reise Bithynien*, ausgeführt im Jahre 1948, Wien 1952). Bithynia ve Bithynia - Paphlagonia Sınır Bölgesine Bir Yolculuk Hakkında Ön Rapor Graz Viyana / Köln 1963 (*Vorbericht über eine Reise Bithynien und im Bithynisch - Paphlagonischen Grenzgebiet* 1962, Graz / Wien / Köln 1963). Bithynia'dan Nikomedia Yazıtları Korpusu IV -1, Viyana 1978 (Als Corpus edierte er die *Inchriften von Nikomedeia* im Band TAM IV -1, Wien 1978) adlarıyla yayımladı.

Nezih Fıratlı'nın 1964 yılında *Les Steles Funeraires De Byzance Greco-Romaine* adlı Fransızca çalışması *Bibliothèque Archeologique Historique De L'Institut D' Archeologie D'Istanbul* serisinin 15. cildi olarak basılmıştır. Bu çalışmanın amacını Byzantion Mezar Stellerinin tamamını ele alan bir

monografi ortaya koyma ve Mendel Kataloglarının devamını getirme oluşturur. Ancak bir yıl sonra N. Fıratlı, İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ne sonradan girmiş veya tespit edilmiş yeni stelleri de ekler. Eski yayını esas alarak tamamladığı Türkçe monografiyi 1965 tarihli Belleten Dergisi'nde makale olarak yayımlar. Bu makalesinde önceki Fransızca çalışmada basılan katalogu eklemeyen yeni stelleri katalog olarak düzenlemiş, İstanbul kökenli stelleri gruplandırmış ve bunların içinde çeşitli zamanlarda İstanbul Müzesi'ne gelen Bursa menşeli stellerini de tanıtmıştır. Bunlar içinde de konumuz içinde yer alan yazıtlı stellerin çokluğu dikkat çekmektedir.

Ernst Pfuhl ve Hans Möbius'un 1977 ve 1979'da Almanca basılan 2 bölüm, 4 ciltlik eserleri ise geniş kapsamlı bir çalışma olup Doğu Grek mezar stellerini içerir. Eserin içinde çalışmamıza konu, bölge çevresinden çokça stel mevcuttur. Çalışmada İnegöl'e ait iki adet, nişlerinde kabartma yontudan mezar stelleri bulunmaktadır. Stellerin birinde giyimli dört insan figürü, diğerinde cepheden kadın büstü rölyefi yer alır. Muhtemelen yazıtları olan bu steller ne yazık ki günümüze tam olarak ulaşmamıştır. Eserler Bursa Arkeoloji Müzesi envanterinde olup sırasıyla 282 ve 557 numarada kayıtlıdır (Şekil 2 – 3).

Şekil 2

Üzerinde dört insan figürü olan stel parçası. Foto: Pfuhl & Möbius, 1977, Tex. 187 Taf. 102 Nr. 676

Şekil 3

İnegöl'den çıkmış kadın rölyefli stel parçası. Pfuhl - Möbius 1979: Tex. 512 Taf. 305 Nr. 2127 (fotoğraf: I. Luckert)

1970'lerde F. K. Dörner'in öğrencisi Sencer Şahin, yukarıda sözü edilen IK projesinde Nikaia ve Prusa ad Olympum kentlerine ait tüm arşiv materyalini devralarak Nikaia çalışmalarına başladı. Bu arada Prusa ad Olympum kentine ait kendisine teslim edilmiş tüm arşivi ve eklediği çalışmaları Thomas Corsten'e devretti. Böylece S. Şahin, İznik (Nikaia) Müzesi, kenti, yakın ve uzak çevresiyle egemenlik alanlarına ait çalışmalarını 5 cilt ile IK korpusu içinde Türkçe ve Almanca olmak üzere yayımladı. IK 7 - 1978, IK 9 -1979, IK 10,1 - 1981, IK 10,2 - 1982 ve IK 10,3 - 1987 bandı olarak yayımlanan bu kataloglar içinde, yer yer İnegöl yazıtları da bulunmaktadır. Aynı projede T. Corsten ise 1985'de IK 29 - Kios (Gemlik) Yazıtları, 1987'de IK 32 - Apameia (Mudanya) - Pylai (Yalova) Yazıtlarından sonra çalıştığı IK 39 - 1991 ve IK 40 - 1993 yıllarında Prusa ad Olympum (Bursa) Yazıtları'nı yayımladı. Avusturya Bilimler Akademisi'nin IK korpusu içinde yarım asırlık çalışmayla ortaya konmuş bu kataloglar, epigrafik açıdan bölgemiz üzerine yapılan çok değerli bilgiler sunmaktadır. Bu çalışmalardan sonra günümüze kadar geçen süre içinde ortaya çıkan ve Bursa Müzesi'ne getirilen yeni yazıtlar ise eskiçağ dilleri uzmanlarınca dönem dönem ele alınarak makaleler halinde süreli yayınlarda bilim dünyasına tanıtılmaya devam etmektedir.

Marc Waelkens'in 1986 basımı Almanca yayımlanmış çalışması 'Die kleinasiatischen Türsteine'nda Anadolu'dan önemli stellerin tipolojik ve epigrafik sunumları yapılmıştır.

Mysia bölge çalışmaları içinde kalan, Bursa - Orhaneli yakınlarında bulunan Hadrianoi ve Hadrianeia (Dursunbey) yazıtlarını ise IK 33 Bandında Elmar Schwertheim (1987) yayımladı.

M. Cremer'in, "Asia Minor Studien" Corpusunun 4.1 ve 4. 2 kısımları bölgemiz üzerinedir. Bu çalışma içinde buluntu yeri İnegöl - Hamzabey Köyü olan Aristos'un yazıtlı mezar steli yer almaktadır (Cremer, 1992, s.128, Taf.9).

Mustafa Şahin'in 2000 yılında Türk Tarih Kurumu tarafından basılan 'Miletopolis Kökenli Figürlü Mezar Stelleri ve Adak Levhaları' adını taşıyan eser, adından da anlaşılacağı üzere Bursa Müzesi'nde bulunan mezar stellerinden Miletupolis atölyeleri kökenli, figürlü stellerin ve adak levhalarının tipolojik olarak gruplandırılarak kataloglaması yapılmış bir monografidir. 'Mezar stelleri tipolojisi'

üzerine stel konusunda yapılacak birçok araştırmaya rehber olmuş bir çalışmadır. Kapsamından da anlaşılacağı üzere lokal bir alanda figürlü stelleri ele alan bu eserde İnegöl - Karakadı Köyü buluntusu Hellenistik döneme ait yazıtlı bir stel, Miletopolis atölyelerine verilerek katalogda yer almıştır (M. Şahin, 2000, s. 197 - 198 Lev. LII).

Bölgemizin hemen kuzeyinde bulunan Nikaia egemenlik sınırlarında yer alan komşu ilçelerin yüzey araştırmalarını sürdüren H. S. Öztürk, tamamladığı çalışmalardan elde edilen epigrafik bulguları, Osmaneli / Lefke (Öztürk, 2022) ve Gölpazarı / Tattaios (Öztürk, 2023) adlarıyla bilim dünyasına sunmuştur.

İNEGÖL'DE ANTİK YAŞAM ve YAZITLAR

İnegöl düzlükleri, antik dönemde yerleşime uygun olmayan sığ su ve bataklıklarla kaplıydı (Şenol, 2017). Jeomorfolojik durum İnegöl coğrafyasında bir kent yerleşimi olamamasını yüzyıllar boyu etkiledi. Bu nedenle İnegöl bir geçiş yolu olarak da tercih edilen bir güzergâh olmadı. Hatta çok sonraları, Osmanlı döneminde bile bir menzil noktası olmadığını görüyoruz. Doğal olarak İnegöl'den çıkacak arkeolojik kalıntıların nitelik ve nicelik yönüyle ne olabileceğini biliyoruz. Örneğin işlek bir Roma anayolu üzerinde bulunmadığından coğrafya için önemli epigrafik malzemelerin başında gelen bir mil taşına rast gelmek de hemen hemen olanak dışıdır. İnegöl havzasında, daha çok ovayı çevreleyen yükseltilerde küçük çaplı, az sayıda kırsal köy yerleşimi kuruldu. “Kome” dediğimiz bu köy yerleşimleri dışında büyük arazileri işleyen birçok çiftlik de bölgenin antik dönemdeki kırsal yerleşimleriydi. Bu kırsal yerleşimlerin etrafındaki uçsuz bucaksız tarımsal araziler, kentlerde yaşayan yerel yöneticilere bağlı işletilmekteydi. Çiftliklerin başında kentlerdeki varlıklı yöneticilere bağlı kâhyalar bulunmaktaydı. Dönem için kâhyalar da statü olarak önemli bir kişilik kazanmış olup varlıklı idiler. Antik dönemde varlıklı kişilerin ölü gömme adetleri çerçevesinde yaptırdıkları pahalı lahit ve steller bugün bu çiftliklerin günümüze bıraktıkları en önemli izlerdir. Çiftliklerde yöneticilik yapan kâhyaların sıradan insanların yaptıramadıkları, zamanın koşullarına göre pahalı olan mezar işaretçisi stelleri kendilerine veya aile fertleri adına yontturduklarını görmekteyiz. Özetle; İnegöl havzasında yazıt içeren arkeolojik kalıntıların büyük çoğunluğunu steller oluşturur. İkinci sırayı ise adak yazıtları veya dinsel içerikli ritüel elemanları alır. Yazıtlı eserlerin Roma döneminde özellikle bir refah dönemi olan Pax Romano (Roma Barışı, İ.Ö 27 - İ.S. 180) döneminde yoğunlaştığı gözlenmiştir. Bizans dönemiyle beraber bölgede artan hareketlilik yeni yerleşimleri doğurmuştur. Aynı zamanda yeni inanç (Paganizm’ den Hristiyanlığa geçiş süreci) merkezinde kültürel bir takım değişiklikler görülmeye başlanır. Ova üzerindeki göletler de son bin yıl içinde giderek azalmakta, bataklıkların çapları küçüldükçe rahatlıkla ekilebilir yeni tarımsal üretim alanları ortaya çıkmaktadır. İnegöl Ovasında bu dönemde yeni çiftlikler ve belli merkezlerde köy yerleşimlerinin arttığı görülür. Bizans döneminden itibaren yerleşim görmüş ve devamlılığı sürmüş bu köylerin bir kısmını Osmanlı dönemi vergi kayıtlarından (Barkan & Meriçli, 1988) ve günümüze dek yaşayan eski adlarından biliyoruz. İnegöl havzası için yoğunlaşan nüfus ile bölgede değişen dinsel yaşam yeni mekânlara yol açar. Kiliseler, inziva noktaları, manastırlar, ayazma gibi ritüel alanları az sayıda da olsa kendini gösterir. Bunlardan biri de Phlubüt (Kızlar Sarayı) Manastırındır. Çalışmamızda konu ettiğimiz monogramlı sütun başlığı ve enkazından alınmış yazıt görseli aynı arkeolojik yapıdan eserlerdir. Oysaki farklı çalışmalarda, farklı yer adıyla bilinen ve adlandırılan geç Bizans dönemine ait yapı kalıntısıdır. Bursa Fransız Kilisesi Rahibi Bernardin Menthon, Uludağ azizleri, şapelleri, manastırları araştırması ile yayımladığı eserde, elindeki konsül meclislerine ait bilgilerle bölgemizde harita üzerinde Phlubüt olarak bir manastıra işaret eder.

Belirlenen mevki, Kıranköy'ün hemen altında gösterilen bugün Esenköy ile Çiftlik Köyleri arasında yer alan Osmanlı döneminde “Mesariye”, halk arasında “Kızlar Sarayı Manastırı” olarak adlandırılan kalıntıların bulunduğu yerdir (Şekil 4). Mendel'in Bursa Müze kataloğunda bazı eserlerin buluntu yeri olarak burası, “Fındıklı Ruşen - Kızlar Sarayı” olarak geçer. Burayı gezerek fotoğraflayan O. Ş. Uludağ, manastırı, Menthon (1935) gibi Phlübüt Manastırı olarak adlandırmış ve gerçek yerini lokalize etmişlerdir (Uludağ, 1936). Bu eserde yer alan fotoğrafta harabe haldeki kalıntılardan biri de blok taş levha üzerindeki yazıttır. Bölge içindeki bu nadir yapılarda monogramlı veya yazıtlı sütun başlıkları, tabulalara yazılmış yazıtlar, mimari yapı üzerinde kullanılır. Dolayısıyla İnegöl bölgesinde yazıtlı mimari parçaların varlığı da genellikle bu dönemdenidir.

Yazıtların içerikleri ele alındığında İnegöl tarihsel coğrafyasına ilişkin önemli ipuçlarına ulaşmak da mümkün. Yazıtlarda geçen kişi adlarının incelendiği bilimsel alana (onomastik) göre Grek halkları ve kültürünün bölgeye hâkim olduğu görülmekte. Özellikle Thrak adı geçen stellerin buluntu yerlerinde, Hellenistik dönemde bazı yerleşimlerin Thrak boylarınca kurulduğunu öğreniyoruz. Roma döneminde de kırsal yerleşimlerde bölgeye adını veren Bithyn - Thrak boylarının varlıklarını sürdürdüklerini görüyoruz. Örneğin, 5 no'lu yazıtta geçen “Μουκαπορις” sıklıkla kullanılan bir Thrak adıdır (S. Şahin, 1978, s. 62). Bunun yanında Greklere ait kişi adlarından çok sayıda Grek yerleşimi yanında az sayıda da olsa Latince kişi adından bölgeyi imparatorluklarına kattıktan sonra Latin Romalıların da İnegöl bölgesinde yerleştiğini anlıyoruz (7 ve 18 ve 34 no'lu yazıtlar).

Yakın zamana kadar İnegöl rejjyonunun antik dönemde Yenişehir'i de içine alan, bölgenin önemli metropolü Nicaea teritoryumunda olabileceği değerlendirilmekteydi. İnegöl'de yer adı veren ve in situ bulunmuş tek örnek olan 7 no'lu Tatavla yazıtında geçen “Prusalı Gaius'un oğlu bu tapınağı kendi olanaklarıyla yaptırdı” tümcesinden İnegöl'ün Prusias ad Olympum kentinin egemenlik sahasına girdiğini anlıyoruz. Bu yazıtın yakınlarında bulunan 8 no'lu yazıtta geçen Tatavlenon Kome, Tatavla adlı yerel bir tanrı ve O'nun adına kurulmuş bir köy adını gösteriyor olmalı. Bugün yazıtın bulunduğu Gülbahçe Köyü ile Paşaören (Kırles) Köyü arasında “Avluguime” adlı bir mevkinin yer adı olarak var olması, antik “Tatavla Kome” adının binlerce yıl yaşadıkdan sonra Türkçeleşmiş değişimi olarak değerlendirilmekte (S. Şahin, 1983; Corsten, 1991). 11 no'lu yazıtımızdan, lokalizasyonu yapılamasa da İnegöl'de Sarkotyle adlı bir komenin (köy yerleşimi) varlığından haberdar oluyoruz (Corsten, 1991). 1 no'lu yazıtımızda geçen Libotenos ifadesi üzerinden ise İnegöl bölgesinde yerel bir tanrı ve bu ada dayandırılmış bir yerleşim yeri olabileceği değerlendirmesi yapılmaktadır (Can, 2025).

Şekil 4

Mesariye mevkiinde işaretlenmiş Phlubüt Manastırı (Kızlar Sarayı). Menthon, 1935.

KATALOG

1. APOLLON'A SUNU YAZITI

Δημήτριος Διονυσίου

2 Ἀπόλλωνι Λιβοτηνῶ

{vac.} εὐχήν.

Çev.: “Dionysios oğlu Dimitrios bir adak gereği sunuyu Apollon Libotenos’a ithaf ediyor.”

Tm. ve açıklama: Yazıt, beyaz mermer üzerine, üç satır olarak Grekçe kazınmıştır. Düz yüzeyli üçgen alınlıklı, uzun dikdörtgen şekil. Yazıt üzerindeki görsel alanda Apollon’a sunu sahnesi yer almakta. Üç yetişkin önlerinde bir çocukla olasılıkla kurban (keçi) sunuyorlar. Apollon Kitharoidos ayakta, ağaç altında, yanında bir altar ve üzerinde bir adak kâsesi duruyor. Kabartma ve yazılar oldukça aşınmış.

Ölç.: 0,53m x 0,27 - 0,30m. x 0,08m

B.Y.: İnegöl kökeni belirtilmiş mevki verilmemiştir.

K.B.: Bursa Arkeoloji Müzesi’nde. Env. No. 2616 (eski: 343).

Kr.: Geç Hellenistik / Erken İmparatorluk Dönemi

Y.T.: Kült Nesnesi (Adak Levhası)

Ed.: G. Mendel, (Catalogue des Sculptures Grecques Romaines et Byzantines du Musee de Brousse, Athenes 1908) 29, Fig. 15; T. Corsten IK 39 - (Die Inschriften von Prusa ad Olympum I, Bonn 1991) 62, 63. Nr. 40

Şekil 5

Mendel, 1908, s. 29, Fig.15

2. KIZLAR SARAYI'NDAN MONOGRAM YAZITLI SÜTUN BAŞLIĞI

[Κύριε βοήθει] | τῷ σοῦδούλῳ | [_ _ _]

Çev.: “ [Tanrım yardım et] | Hizmetkarınız | [_ _ _]”

Tm: Beyaz mermerden sütun başlığı. Ön yüzün ortasında çift bordürlü dairesel madalyon ve içinde haç şeklinde monogramlarla kısaltılmış yazıt bulunur.

Ölç.: 0,36m X 0,54m

B.Y.: İnegöl - Fındıklı Ruşen (günümüzde Esen Köy) Mesariye Mevkii - Kızlar Sarayı

K.B.: Bursa Arkeoloji Müzesi. Env. No.: 2693.

Kr.: Geç Bizans (Mendel, 1908)

Y.T.: Mimari parça (sütun başlığı)

Ed.: Mendel, 1908, s. 114, 115 Fig. 69 - 72, 124; Corsten, IK 39 s. 229 Nr. 215

Şekil 6

Kızlar Sarayı'ndan Monogramlı Sütun Başlığı. Corsten, 1991, s. 229.

Şekil 7

Mendel Kataloğunda başlığın fotoğrafı ve diğer yüzlerinin çizimi. Mendel, 1908, Fig. 70 - 72.

3. KIZLAR SARAYI'NDAN YAZITLI MİMARİ PARÇA

†K(ÚQI)ε βωή-

2 θη . . A

NHNMA . M

4 AP ἀμή.[v].

Çev.: “Ey Efendimiz yardım et! Amin!” (H. S. Öztürk)

Tm: Uzun kenarları yukarıda kalan yamuk geometrik yüzeylerden oluşan prizmatik kesitli kaide başlığında bulunan dört satırdan oluşan Grekçe yazıt. Küçük olan yüzlerden birine kazınmıştır.

B.Y.: İnegöl - Esenköy’de Mesariye Mevkiinde 1969 yılında bulunmuştur.

K.B.: Durumu hakkında bilgi yok.

Kr.: Geç Bizans

Ed.: Şenol 2017, s. 368, 369. Foto: 6.

Y.T.: Mimari

Şekil 8

Fotoğraf: B. Şenol Arşivi

4. PHLUBÜT MANASTIRI'NA (KIZLAR SARAYI) AİT YAZIT

Tm. ve açıklama: Dikdörtgen taş üzerinde dört satır Grekçe yazıttır. Fotoğraf silik olduğundan harfler tam okunamamaktadır.

B.Y.: İnegöl - Esenköy civarında Mesariye Mevkiinde fotoğraflanmıştır.

K.B.: Durumu bilinmiyor. Yöremize ait bu yazıtı yalnızca O. Ş. Uludağ'ın kitabındaki görselden biliyoruz.

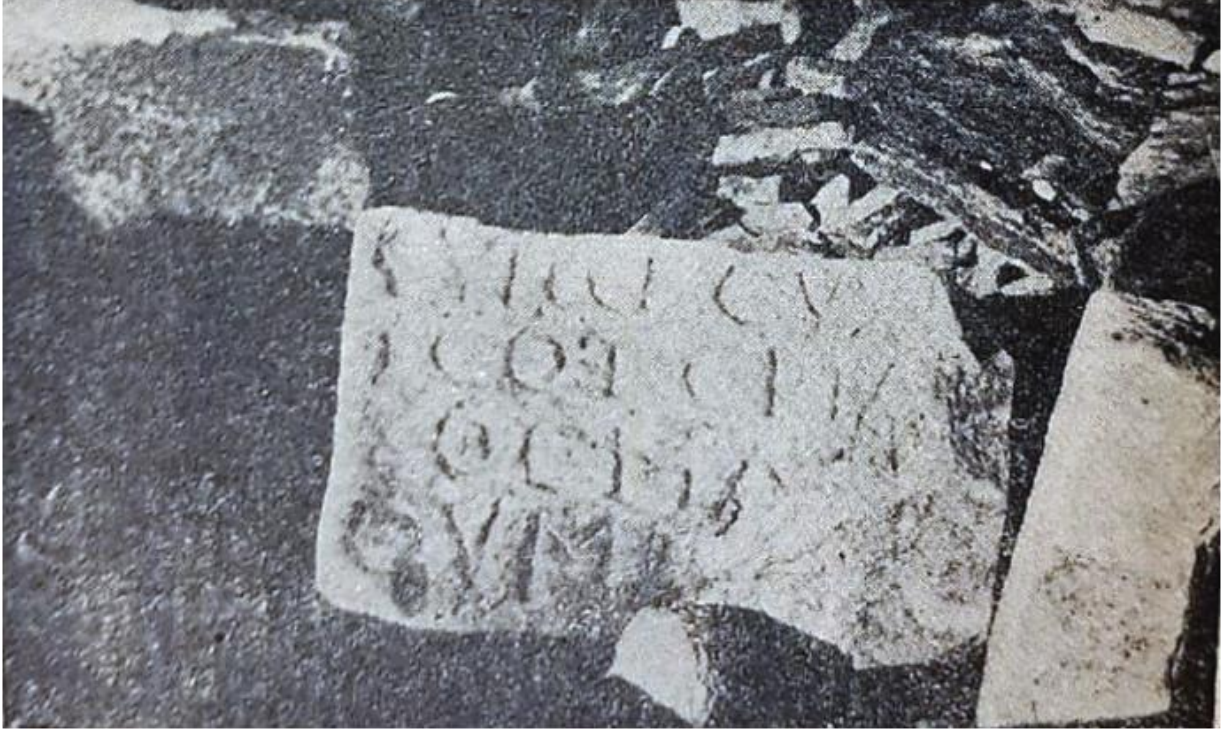
Kr.: Geç Bizans

Y.T.: Mimari

Ed.: Uludağ, 1936, s. 31.

Şekil 9

Manastır Enkazından Yazıt fotoğrafı. Uludağ, 1936, s. 31.

5. ÇAVUŞKÖY'DEN MUKAPORİS VE LALA'NIN MEZAR YAZITI

Μουκάπορις Ἑρμογένου καὶ Λάλα Κανα

2 γυνῇ δὲ Διοδώρου, χαίρετε. οὐ θανεῖ[ν]

λυπηρόν, ὧ̃ ξένε, ἐπὶ τόδε Μοῖρα ἐπ.έκλωσεν, ἀλ-

4 λὰ παρ' ἡλικίαν καὶ γονέων πρότερον.

Çev.: “Hermogenes oğlu Mukoporis ve Kanas kızı Lala, Diodoros’un ise karısı; sağlıcakla kalın; ölüm değil acı olan, ey yolcu, bu herkesin alın yazısı çünkü, ama genç yaşta ebeveyniden önce ölmek”.

Tm: Yazıt beyaz mermer stel üzerindedir. Stel üçgen alınlıklıdır. Timpanum ortasında rozet, alt dikdörtgen bölümde ise yan yana iki çelenk bulunmaktadır. Bunların altında dört satır Grekçe yazıt yer alır. Yazıtta geçen “Μουκάπορις” bir Thrak adıdır (S. Şahin, 1978, s. 62).

Ölç.: 0,85m x 0,53m x 0,10m

B.Y. : İnegöl - Çavuşköy.

K.B. : Mezar steli 1967 yılında Bursa Arkeoloji Müzesi’ne taşınmış. Env. No.: 2574

Kr. : İ.S. 2. yüzyıl (S. Şahin, 1978)

Y.T.: Mezar Steli

Ed.: S. Şahin, 1978 (IK 7) s. 61, 62 Nr. III 13; Corsten, 1991 (IK 39) s. 86, 87 Nr. 56

Şekil 10

Fotoğraf: B. Şenol.

6. KOZLUÖREN - GÖKÇEPINAR YAZIT PARÇASI

[Δι]όδορος Διο.[δύρου(?)]

2 [τοῦ(?) Δ]ιοδύρου [—
[—]P.ZIOYII.[—

Çev.: Diodorus'u onurlandırma yazıtı

Tm.: Üç satırlık Grekçe bir övgü yazıtıdır. Kırmızımsı mermerden yapılmış kaidenin üst kısmıdır. Sol üst köşe ve sol taraf profili dışında her taraftan kırılmıştır.

Ölç.: 0,67m x 0,76m x 0,57m

B.Y.: Kozluören Köyü (Önceden İnegöl'e bağlı iken şimdi Kestel), Gökçepinar mevkiinde bulunmuştur.

K.B.: Gökçepinar mevkiinden Kozluören'e getirilmiştir 1991. Şu an durumu bilinmiyor.

Kr.: İ.Ö. 1. yüzyıl (Corsten 1991)

Y.T.: Mimari parça fragmanı

Ed.: Corsten, 1991 (IK 39) s. 47 Nr. 25

Şekil 11

Fotoğraf: Corsten, 1991, s.47

7. TATAVLA KUTSAMA YAZITI

Ἀπολλώνιος Γαΐου

2 Προυσαεὺς ἐκ τῆς ἱ-

δίας ἐκ χειρὸς τοῦ ἄ-

4 γαλμα ἀνέθηκεν Ταταυλα.

Çev.: “Prusalı Gaius’un oğlu Apollonius, Tatavla’nın heykelini kendi olanaklarıyla diktirdi”.

Tm. ve açıklama: Üzerinde mermerden yontulmuş Apollon heykeli bulunan ve bu heykelin kutsanmasını içeren dört satır Grekçe yazıt. Apollon uzun kuşaklı, yüksek bir kiton içinde betimlenmiştir. Sol kolunda yalnız rezonatörü kalmış bir kithara tutmaktadır. Tanrının başı ve sağ kolunun dirsekten öne kırıktır. Heykel, kalça ve uyluk bölgesinden kırıktır. Figür ön yüzünde yazıtın bulunduğu kaide üzerinde sağ dizi yarım kırarak durmaktadır. Yazıtın son satırı oldukça aşınmıştır.

Ölç.: 0,96m x 0,24 - 0,29m x 0,23m ölçülerinde.

B.Y.: İnegöl - Gülbahçe Köyü.

K.B.: Bursa Arkeoloji Müzesi deposunda. Envantersiz.

Kr.: İ.S. 2.- 3. yüzyıl.

Y.T.: Kült heykeli ve kutsama yazıtlı kaidesi.

Ed.: S. Şahin, 1983, ss. 83 - 86; Corsten, 1991 (IK 39) s. 64 - 65 Nr. 42; Şenol, 2017, s. 374.

Şekil 12

Fotoğraf: Corsten, 1991, s. 64.

Şekil 13

Gülbahçe Köyü'nde bulunan, başı ve kolları eksik Apollon heykeli ve kaidesindeki kutsama yazıtı. Fotoğraf:

Corsten, 1991, s. 65.

8. TATAVLA TAPINAK YAZITI

[ῥ] Ταταυληνῶν κώμη ἐξ

2 [ύ]ποσχέσεων τὸν ναὸν

[ά]ν.έστησαν ἐπὶ [

4 -----

Çev.: “Tatavlenon Köyü verdiği sözlere uygun olarak bu tapınağı inşa etti”.

Tm. ve açıklama: Beyaz mermerden yapılmış sunak şeklindeki bir kaidenin üst kısmı. Yazıt parçası aşınmış ve alt kısmı kırıktır. 7 numaralı yazıt ile bağlantılı bir parçadır. Aynı yerde bulunmasa da aynı köy sınırlarında bulunmuş ve bu belge Tanrı Tatavla adına kurulmuş bir köyün varlığını ortaya koymaktadır. Üç satır Grekçe yazıtın devam ettiği, devamın kırık kısımda kaldığı anlaşılmakta.

Ölç.: 0,33m x 0,34m - 0,40m x 0,35m.

B.Y.: İnegöl - Gülbahçe Köyü’nün 1,5 km batısında “Avlugüme” adlı bir alanda bulunmuştur.

K.B.: Bursa Arkeoloji Müzesi. Envantersiz.

Kr.: İ.S. 2. - 3. yüzyıl

Y.T.: Altar (Sunak yazıtı)

Ed.: S. Şahin, 1983, ss. 83 - 86; Corsten, 1991 (IK 39) s. 65 - 66. Nr. 43; Şenol, 2017, s. 374.

Şekil 14

Fotoğraf: Corsten, 1991, s. 66.

9. SULU MAĞARA KÜLT YAZITI

a. Ιερεὺς
<M>ηνόδωρο[ς].
Μηνό(δωρος).
4 Μηνό-
δωρος
Ιερεὺς.

b. ΕΟΥ

c. Α

Çev.: I no'lu yazıtta “ Rahip Menadoros” adı tekrarlanmakta.

Tm. ve açıklama: Bu bölgede hangi kültü inanıldığı mağarada hangi ritüellerin uygulandığı hakkında bir bilgi yok. Ancak yazıtların yanında bir niş bulunmakta. Yazıtlar mağara duvarında dağınık halde. (a) yazıtı mağara girişinde sağ duvarda niş yanında. Aynı duvarda (b) ve (c) yazıtları hafif sağa eğimlidir. Altı ve birer satır üç Grekçe yazıt.

Ölç.: I no'lu yazıt 0,80m x 0,62m x 0,26m.

B.Y.: İnegöl - Hilmiye Köyü - Sulu Mağara

Y.T.: Mağara duvarı (Kaya)

Ed.: Corsten, 1991 (IK 39) s. 69 Nr. 47.

Şekil 15

Fotoğraf: Corsten, 1991, s. 69.

10. AGATHAS ve EŞİNİN MEZAR YAZITI

{vac.} χαίρετε παροδεῖται.

Γαῖος Ἰούλιος

Ἀγαθᾶς ζῶν

4 καὶ φρονῶν ἐ-

αυτῷ καὶ τῇ γυ-

ναὶ καὶ τὸ μνημα.

Çev.: “Selam yolcular! Hayatta ve hala akli başında olan Gaius Iulius Agathas kendisi ve karısı için bu mezar taşını diktirdi”.

Tm.: Dikdörtgen basit mermer blok üzerinde altı satırlı Grekçe yazıt.

Ölç.: 0,29m x 0,52m x 0,53m

B.Y.: İnegöl - Hacıkara Köyü

K.B.: Fotoğraf çekildiğinde (1991) köy içinde Yusuf Yıldırım’ın 90 No’lu evinin duvarında idi. Güncel fotoğraf çekimi için gidildiğinde yapı tadilatı sırasında üzeri beton ve galvaniz sac ile kapandığından görülememiştir.

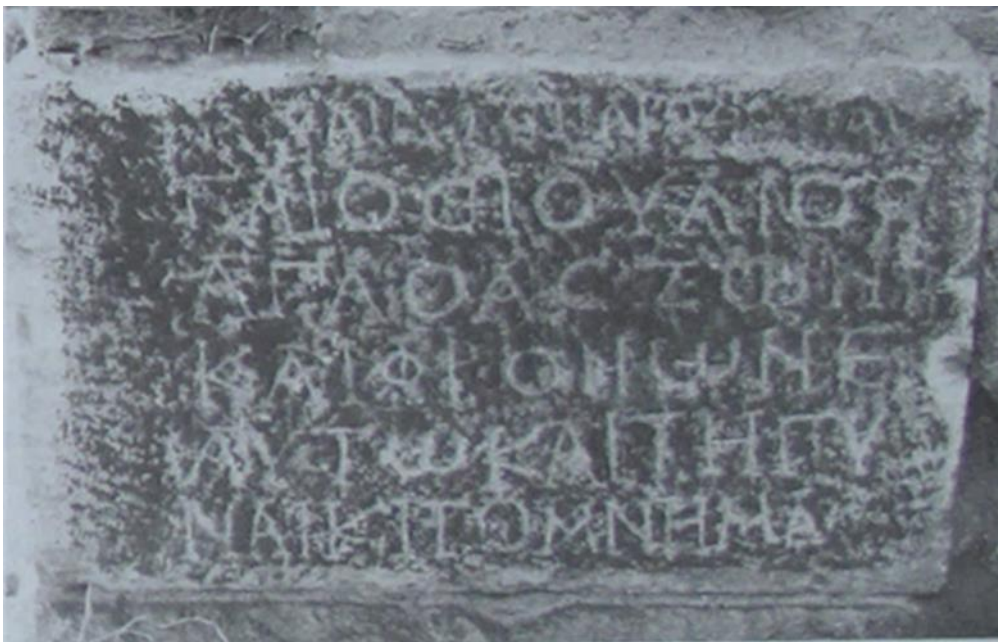
Kr.: Olasılıkla İ.S. 2. - 3. yüzyıl

Y.T.: Mezar steli

Ed.: Corsten, 1991 (IK 39) s. 157 Nr. 125 a

Şekil 16

Fotoğraf: Corsten, 1991, s. 157.

11. SARCOTYLE YAZITI

Ὅσιω καὶ Δικαίῳ

ἡ κώμη Σ.α.ρ.κοτύ-

λη εὐχῆν ἀνέ-

4 vac. θηκαν.

Çev.: “Odiou ve Dikaio’ya sunu. Aziz ve erdemli kişiler Sarcotyle Köyü adına bu kutsama taşını dikti”

Tm.: Kireçtaşından profilli bomos. Üst profil kısmen kırık. Ön yüze yontulmuş iki kabartma büst neredeyse tamamen tahrip olmuş. Büstlerin altında masa şeklinde bir nesne kazınmış. Bu kabartmanın altında ise dört satır Grekçe yazıt bulunmakta.

Ölç.: 0,82m x 0,36 - 0,47m x 0,32m

B.Y.: İnegöl kökenli ancak nereden geldiği bilinmiyor.

K.B.: Önceden İshakpaşa Kütüphanesi önünde avluda. Sonradan Bursa Arkeoloji Müzesi’ne taşınmış. EnvanTERSİZ.

Kr.: Erken - Orta İmparatorluk Dönemi

Y.T.: Kutsama Bomosu

Ed.: Corsten, 1991 (IK 39) s. 73 - 74 Nr. 49

Şekil 17

Fotoğraf: Corsten, 1991, s. 73

12. APPHE'NİN MEZAR TAŞI YAZITI

Ἀπφη Πανταύχου,

χαῖρε· μῆτερ

Τιμοῖ, τὸ χαίρειν λέ-

4 γετε τειμωρούμενοι·

χαρὰ γὰρ ὕμεῖν ἔμενεν εἰ ἔ-

ζων ἐγώ. μηθεὶς με-

μφέσθω ἐπ' ἐμοὶ θεὸν

8 μηδέ τιν' ἄλλον· Μοῖρα γὰρ

ἡ· γενήσασα ἡ·γαγέ με

εἰς Αἶδα· πολλῶν μοι

χαρίτων ἔμενεν(?) γάμο[ς]

12 ΩΝΔΙΕΛΟΓΙΖΩΜΗΔΑΜΑ[

ΤΗΝΦΘΕΝΕΟΥ· δω-

δεχέτις ΕΤΡΦ[

ΓΑΓ

Çev.: “Pantouchos’un kızı Apphe, selam olsun!” - “Anne Timo, selamlar olsun beni onurlandırdın; eğer yaşasaydım, sevinç sizde kalırdı. Kimse, beni gebe bırakan Moira’dan başka suçlu tanrı aramasın. Kader beni Hades’e sürükledi. Evlilik bana birçok sevinçten sonuncusu olarak kaldı”.

Tm.: Mermerden, ince, uzun dikdörtgen stel üzerindedir. Stel, sivri, küçük üçgen akroterli ve rozetli bir alınlık taşır. Alınlığın sağ üst tarafı tamamen kırılmış. Alınlığın altındaki resim alanına kabartma şeklinde dairesel çelenk oyulmuş. Çelengin dalları altta bir kurdeleyle birleşmekte. Görsel alanın altında bulunan on beş satırlık Grekçe yazıt son derece özensiz ve düzensiz kazınmıştır. Harfler ve satır aralıkları başlangıçta büyük, sonlara doğru giderek küçülür ve sıkışık hale gelir. Son üç satır ise zıvana üzerindedir.

Ölç.: 0,79m x 0,33m x 0,11m

B.Y.: İnegöl - Çavuşköy

K.B.: Bursa Arkeoloji Müzesi deposunda. Env. No.: 6460

Kr. : Olasılıkla İ.S. 2.- 3. yüzyıl

Y.T.: Mezar steli

Ed.: Corsten, 1991 (IK 39) s. 83,84 Nr. 54

Şekil 18

Fotograf: Corsten, 1991, s. 83.

13. CHRESTE’NİN MEZAR TAŞI YAZITI

οὐ τὸ θανεῖν ἀλγε[ινόν],
 ἐπεὶ τό γε Μοῖρ’ ἐπέ[κλω]-
 σεν, / ἀλλὰ πρὶν ἡλικί[ας]
 4 καὶ γονέων προτέ[ρον]. /
 Χρῆστος · καὶ Σευ[ήρα]
 τῇ θυγατρὶ · Χρήσ[τη]
 καὶ Ροῦφος τῇ ἐα[υτοῦ]
 8 [ἀδελφῇ (?)]

Çev.: “Acı olan ölmek değil. Moira’nın önceden takdir ettiği gibi yaşlılıktan ve anne babadan önce ölmektir. Chrestus ve Severa, kızları Chreste’nin Rufus (kız kardeşinin ?) mezarını diktiler.

Tm.: Yazıt, mermer mezar bomosu üzerindedir. Düzenli ve dikkatli harflerle yazılmış sekiz satır Grekçedir. Yüksek tepeli sunak biçimli kaidenin üst kısmında patera etrafına kurdelayla sarılmış ince bir çelenk tasvir edilmiştir. Ağır hasar olsa da çelengın hemen altında köşelerde bitkisel bezemeli akroter kalıntıları görünmekte.

Ölç.: 0,90m x 0,50 - 0,71m x 0,43 - 0,60m

B.Y.: Aksu Köyü

K.B.: Bursa Arkeoloji Müzesinde. Env. No.: 2522 (eski 1692)

Kr.: İ.S. 2.- 3. yüzyıl

Y.T.: Mezar Bomosu

Ed.: Dörner, 1979, Inschriften und Denkmäler 117 Nr.142 Taf. 46 (Th. Drew-Bear, Arktouros [Hell. Studies pres. to B. M. W. Knox.] 312); Corsten, 1991 (IK 39) s. 84 - 86 Nr. 55

Şekil 19

Fotoğraf: B. Şenol

14. HOCAKÖY MEZAR YAZITI

ο.ὔνομα μὲν μοι, ξεῖν', [Α]πολλωνία καὶ Αἰαν[—

Çev.: “Başka bir adım yok biliyorum Apollonia ve Aian”

Tm.: Üzerinde iki kabartma bölümü bulunan mezar steli üzerindeki tek satırlı Grekçe yazıttır. Mezar steli kırık veya kesilmiştir. Yukarıda cenaze sahnesi yer alırken, neredeyse tamamen tahrip olan alt bölümde ise bir at ve binici seçilmekte. Yazıt hafif sola eğik ve acele ile yazılmıştır.

Ölç.: 0,63m x 0,45m x 0,12m

B.Y.: İnegöl - Hocaköy

K.B.: Envantersiz. 1991’de Hocaköy’de Osman Yavuz’un evindeydi.

Kr.: Olasılıkla Geç Hellenistik Dönem

Y.T.: Mezar Steli

Ed.: Corsten, 1991 (IK 39) s. 93 Nr. 62

Şekil 20

Fotoğraf: Corsten, 1991, s. 93.

15. ŞEVKETİYE MEZAR YAZITI

Ἀπολ<ώ>νιον Δίλιπο-

ρι κὲ Χρύσαν Διώ < ν > η

{τ} ἡ σύμβιος Ἄττο[υ] ζ-

4 ἥσαντες κοσμί-

ως ἔτη · π' ἀνέσ-

τησεν ΜΠΟΔΡΟΣ

Girland Röllyef

vac. ΦΩΝ

8 vac. ΩΜΔΕ

ΜCTONAMETAT

μνῆ < μ > η < ς > {μνηνη} χᾶρι < ν > .

Çev.: “80 yıl boyunca örnek bir hayat yaşayan Diliporis’in oğlu Apollonius ile Attes’in karısı Chrysa Dione, (O. a)... tarafından anıları yaşatmak amacıyla dikildi”.

Tm. ve Açıklama: Yazıt profilli sunak biçimli bir kaidenin ön yüzündedir. Yazıtın ortasında koçbaşları ve boğa başından girland bulunur. On satır Grekçedir. Yazıt oldukça özensiz, harfler düzensiz ve aceleyle kazınmıştır. Farklı açılarda yerleştirilmiş satırlar tam düz yatay değil. Çok sayıda harf eksik ve harf büyüklükleri uyumlu değil. Yazıt, dilbilgisi ve yazım hatalarıyla dolu. Bu nedenle 6.satırdan 9. Satıra tamamen anlaşılamaz. Yaklaşık olarak yorumlanarak çevrilmiştir. Bu sunağın ölenlerin mezar heykelleri için bir kaide olarak ikinci defa kullanılmış olabileceği düşünülmektedir.

Ölç.: 1,23m x 0,55m x 0,71m

B.Y.: Şevketiye Köyü - (Bu gün Kestel) Köye 500 metre mesafede bulunmuş.

K.B.: Envantersiz. 1987 yılında etrafı betonlanarak köy meydanında sabitlenmiş ve uzun yıllar burada kalmış olmasına rağmen güncel fotoğrafını almak için gittiğimizde yazıtın yerinde olmadığını tespit ettik. Köy sakinlerinden aldığımız bilgiye göre, taş eser bir gece vakti kimliği bilinmeyen kişilerce iş makinası ile yerinden sökülerek çalınmış.

Kr.: İ.S. 2. - 3. yüzyıl

Y.T.: Mezar heykeli kaidesi (bomos)

Ed.: Corsten, 1991 (IK 39) s. 104 Nr. 73

Şekil 21

Fotoğraf: Corsten, 1991, s. 104.

16. KARAKADI MEZAR YAZITI

Ἀπολλόθεμι

Μειδίου

ἥρωες, χαῖρε.

4 καὶ σὺ, ὦ πα-

ροδεῖτα.

Çev.: “Medias oğlu kahraman Apollothemis, selamlar sana. Sana da gezgin”

Tm.: Sivri, bezemesiz ve akroterli üçgen alınlıklı naiskos biçimindeki stel üzerine kazınmıştır. Altı satır Grekçedir. İki görsel alanında yukarıda olanı büyük ve cenaze ziyafetini sembolize eder. Stelin ortasındaki küçük alt kabartma alanında ise ayakta bir atın üzerinde uçuşan pelerini ile binici bulunmaktadır. Genel olarak yazıt gibi görseller de çok dikkatli bir şekilde işlenmiştir.

Ölç.: 0,97m x 0,64m x 0,10m

B.Y.: İnegöl - Karakadı Köyü

K.B.: Bursa Arkeoloji Müzesi. Env. No.: 2648 (eski 5723)

Kr.: İ.Ö. 130 - 120 (M. Şahin, 2000)

Y.T.: Mezar steli

Ed.: Cremer, 1991, KH 5 Taf. 6; Corsten, 1991, s. 106 - 107 Nr. 76; M. Şahin, 2000, 197 - 198 Lev. LII

Şekil 22

Fotoğraf: Corsten, 1991, s. 107.

17. HAMZABEYKÖY ARİSTOS AİLESİ STEL YAZITI

Üst kabartma altındaki yazıt

Ἀριστος Ἀγρίου καὶ γυνῇ

2 αὐτοῦ Διντιζίλα.

Alt kabartma altındaki yazıt

καὶ υἱοὶ Ἀγρίας καὶ

4 Σωκράτης. χαίρετε.

Çev.: “Agrios’un oğlu Aristos ve karısı Dintizila ve oğulları Agrias ile Sokrates; Selamlar!”.

Tm.: Uzun, ince, üçgen tepeli mermer mezar steli üzerindeki dört satır Grekçe yazıttır. Üçgen kısım bir alınlığı temsil etmiyor. Çünkü akroterler önde. Bu alanda ayakta bir kartal ve gövdesi önünde kıvrılan bir yılanla mücadelesi görülmekte. Altta cenaze sahnesi yer alan kabartma alanı ve hemen altında yazıtın ilk iki satırı yer alır. İkinci kabartmada bir atın üzerinde sağa doğru ilerleyen bir binici bulunmakta. Alt kabartmanın altındaki yazıtın farklı bir yazara ait olduğu değerlendirilmiştir.

Ölç.: 1,30m x 0,55m x 0,08m

B.Y.: İnegöl - Hamzabey Köyü

K.B.: Fotoğraf çekildiğinde (1991) İnegöl İshak Paşa Halk Kütüphanesi avlusundaydı.

Kr.: İ.S. 1. - 2. yüzyıl.

Y.T.: Mezar steli

Ed.: Corsten, 1991, s. 110, 111 Nr. 80

Şekil 23

Fotoğraf: Corsten, 1991, s. 110

18. YİĞİTKÖY STEL YAZITI

- [—] I IOΔO[—] ζή-
 σ.α.ς. ἔτη π.ζ' Α[—] Ε[—]
 [κ]α.ἰ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Γάιος ζή.-
- 4 σ.ας ἔτη μζ'· τὸ μνημ[εῖ]-
 ον κατασκευασάντων
 Μαρκέλλας τῆς γυναικὸς.
 αὐτοῦ καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ
- 8 [—] ἀνεξ.οδία.σ.τ.ον σ.[ὕν] τ.[ῶ]
 περικλήπω. ἐὰν δέ τις θ[ε]-
 λ.ῇ.σει, δώσει τῇ πόλει π.ρ.ο.σ.-
 [τ]ε.ίμου (δην.) ,βψ'· · χαίρετε.

Çev.: “87 yıl yaşayan ve 47 yıl yaşayan oğlu Gaius, karısı Marcella ve oğulları için, çevresindeki bahçeyle birlikte devredilemez bir mezar inşa ettiler. Ancak biri buna uymazsa, şehre ceza olarak 2500 dinar ödemelidir. Selamlar.”

Tm.: Üçgen alınlıklı, naiskoslu ve kemer nişli bir stel üzerindeki yazıttır. Ortasında patera bulunan bir çelenk alınlık içindedir. Yazıt naiskos üzerine kazınmıştır. Kemerli nişin üst yarısı korunmuş olsa da stel bir çeşme üzerine betonla sabitlendiğinden alt kısım büyük ölçüde gizlenmiştir. Yazıtın okunması da boya katmanlarından son derece zordur. Yazıt genel olarak dikkatsiz işlenmiş, harflerin büyüklüğü farklı ve satır çizgileri düzensizdir.

Ölç.: 1,17m x 0,67m x 0,13m

B.Y.: İnegöl - Yiğitköy - Ayıni Deresi Mevkii

K.B.: Envantersiz. Yiğit Köy meydanında çeşme alınlığı olarak sabitlenmiş.

Kr.: İ.S. 2. yüzyıl

Y.T.: Mezar steli

Ed.: Corsten, 1991, s. 115, 116 Nr. 83

Şekil 24

Fotoğraf: B. Şenol

19. KEMER NİŞLİ STEL YAZITI

a -----
a1 [Έ]πύησαν τὰ τέκνα ἑκ τ.-
ὦ εἰδίων Κορνήλιος,
Καλλης μ<ν>ήμης χάριν
4 ζήσας ἀκαταφρον<ή>τως
φίλως συνεστάμενος·
χαῖρε, παροδίτα.
b.1 -----

-- H --
4 --- ITE --
--- I
c.1 μ.[ῥ]τερ(?)
ΟΣΕΠΙ
ΟΤ. Ο.Η.

Çev.: “.....çocuklar, Cornelius ve Calles’in anısına kendi olanaklarıyla yaptılar. Arkadaşlarıyla kusursuz bir şekilde yaşayan; selamlar gezgin”.

Tm.: Üst ve alt kısımları kırık mermer stel üzerindeki yazıt. Alt bölümde yan al plasterler üzerinde duran yuvarlak bir kemerle çevrelenmiş saçak şeklinde girintili bir nişli yapıya sahiptir. Bu niş üzerinde yazıtın bulunduğu alan da girintilidir. a yazıtı bu alanda oldukça özensiz ve yanlış yazılmıştır. Sol plaster üzerinde b yazıtı, sağ plasterde ise c yazıtı yer alır. Toplam 12 satır Grekçe yazı bulunmakta.

Ölç.: 0,72m x 0,42m x 0,14m

B.Y.: İnegöl. Mevki belirtilmemiş.

K.B.: Bursa Müzesi Deposunda. Env. No. 8552

Kr.: Olasılıkla İ.S. 2. yüzyıl

Y.T.: Mezar steli

Ed.: Corsten, 1991, s. 132,133 Nr. 100

Şekil 25

Fotoğraf: Corsten, 1991, s. 132

20. ERASİSTRATOS'UN STEL YAZITI

Ἐρασίστρατε Φιλίππου

{vac.} χαῖρε.

Çev.: “Selam olsun Philip oğlu Erasistratos’a”

Tm.: Kabartmalı bir stel üzerindeki yazıt. Kabartma alanının sol köşesi kırık olup alınlık kısmı dâhil eksiktir. Kabartma çok dikkatli ve özenli işlenmiştir. Yazıt üzerinde de güzel ve düzenli işlenmiş harfler yer almakta.

Ölç.: 0,58m x 0,39m x 0,07m

B.Y.: İnegöl. Mevki belirtilmemiş.

K.B.: Bursa Müzesi’nde. Env. No. 8551

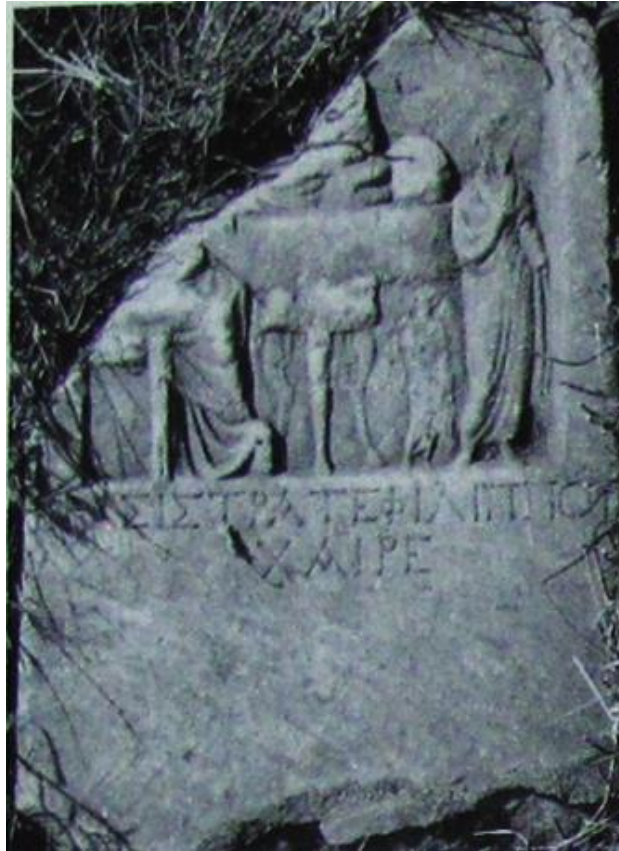
Kr.: Geç Hellenistik: Olasılıkla İ.Ö. 2.yüzyıl

Y.T.: Mezar steli

Ed.: Corsten, 1991, s. 147, 148 Nr.116

Şekil 25

Fotoğraf: Corsten, 1991, s. 148.

21. HACIKARA MEZAR ANITI YAZITI

2 ΕΡΑΓΑ . . Ε
 ΙΟΘΛΛΙΩΛΑΝΤ
 4 . ΩΥΙ ΩΖΗΟΑ .
 ΤΙΘΤ . ΓΜΝ .
 6 ΜΗC ΧΑΡΙΝ

Çev.: Üzerinde okuma çalışmaları devam etmekte.

Tm.: Tamamen okunamaz durumdaki ilk satır ile birlikte altı satır Grekçe mezar yazıtı. Doğa koşullarından fazlaca etkilenmiş ve üzerindeki betimler ile beraber yazıtı zorlukla belli olan tane kristalli mermer bomos. Kaidenin üst kısmı akroterlerle çevrelenmiş profilli geçiş yapan tepelik taşır. Yazıtın olduğu tarafta akroterlerin arasında tamamen tahrip olmuş bir kabartma görülmekte. Diğer iki yanda birer üzüm salkımı belirgindir. Profilli taban süslenmemiştir.

Ölç.: 1,35m x 0,70m x 0,60m

B.Y.: İnegöl - Hacıkara Köyü

K.B.: Envantersiz. Muhtarlık ve köy kahvesi önünde yazıtı arkaya bakar şekilde sabitlenmiş.

Kr.: Olasılıkla İ.S. 2. yüzyıl

Y.T.: Mezar anıtı (bomos)

Ed.: Daha önce yayımlanmadı.

Şekil 26

Fotoğraf: B. Şenol

22. PHİLA ve OASTOZEİS'İN STEL YAZITI

a Üst kabartma altında

Φίλα Οαστοζει θυγάτηρ.

b Alt kabartmanın altında

2 Οαστοζεις Μοκαζει καὶ γυνή Δηγού

καὶ ἀδελφὴ αὐτοῦ Σωπηροῦ· χαίρετε.

c Sol tarafta aşağıdan yukarıya doğru

4 Χρύσιον Σαδαλου,

γυνή δὲ Βακχίου,

{vac.} χαίρε.

Çev.: “Ooustozeis’in kızı Phila ; Mokazeis’in oğlu Ooustozeis, karısı Degu ve kızkardeşi Soperu; Selamlar! Bakhios’un karısı Sadalas’ın kızı KhrySION, elveda!”

Tm.: Kemerli bir alınlık ve iki korunmuş yan akrotere sahip mermer stel üzerindeki yazıt. Stel dört ayrı kabartma alanı ve bunların aralarına dağılmış yazıtlarla kaplıdır. Alınlık olasılıkla Phila adındaki kadının büstünü betimler. Altındaki yazıt da bunu göstermektedir. İkinci alan cenaze ziyafeti sahnesidir. İki bölümlü alt alanlardan sol taraftaki şaha kalkmış asker mızrağını önünde ezdiği düşmana saplıyor. Yandaki daha uzun alanda ise yas tutanlar ve bir cenaze sahnesi oyulmuştur. Ön yüz dışında yan yüze de yazıt kazınmıştır. Bu yazıt aynı büyüklükteki harfleriyle farklı bir el tarafından yazıldığını belli eder.

Ölç.: 1,30m x 0,83m x 0,28m

B.Y.: İnegöl - Deydinler Köyü’nün 3 km güneyinde Deydinler - Ortaköy arasında bulunmuştur. Yıl 1975.

K.B.: Bursa Arkeoloji Müzesi. Env. No. 8550

Kr.: İ.S. 2. yüzyıl

Y.T.: Mezar steli

Ed.: S. Şahin, Epig. Anat. 7, 1986, 137 Anm 44 (SEG 36, 1986, 1140); Corsten, 1991, s. 178 - 180 Nr. 152; Şenol, 2017, s. 374.

şekil 27

Stelin, 1975 'de çekilen yan yüz yazıtı. Fotoğraf: Barış şenol Arşivi

şekil 28

Fotoğraf: B. şenol

23. POLYNEİKES'İN MEZAR TAŞI YAZITI

— — Πολυνείκη θυγατρὶ

2 γλυκυτάτῃ μνήμης χάριν

Çev.: “.... Tatlı kızı Polyneike’nin anısına”

Tm.: Yuvarlak kemerli alınlıklı mezar steli yazıtı. Kabartma alanında üstte kadın büstü altta ikonografik figürler yer alır. Yazıtın ilk satırı yuvarlak kemer üzerinde, ikinci satırı kabartmanın altındadır.

Ölç.: 0,50m x 0,34m x 0,11m

B.Y.: İnegöl - Mevki belirtilmemiş

K.B.: Bu yazıtı yalnızca Kandes’in eserinden biliyoruz. Özel mülkiyet; Kayıp

Kr.: Olasılıkla İ.S. 1. yüzyıl (Corsten 1991)

Y.T.: Mezar steli

Ed.: Kandes, H Prusa, Taf I; A. v. Domaszewski, Arch. - Epigr Mitt 7, 1883, 173 Nr. 13; Corsten, 1991, s. 206, Nr. 178

Şekil 29

Fotoğraf: Kandes, 2006, s. 260.

24. KOZLUÖREN'DEN POLYNEİKES'İN MEZAR TAŞI YAZITI

KON.[. 1-2.]IN.[—

E.IO. AIP.E.N.

ΛE.[—]I.I.ωνος

4 Πολυνεΐκης [Π]-

ολυνεΐκη [τ]-

ñ. θ.υγ.α.[τQ]i αÚ[τοŨ].

Çev.: “-----Polyneikes, Polyneikes O’nun kızı?”**Tm.:** Uzun, dik, büyük akroterli ve sivri üçgen alınlığa sahip, çok katlı mezar stelindeki yazıt. Üçgen alınlıkda altı yapraklı rozet, altındaki dikdörtgen girinti alanda yan yana iki çelenk. Altındaki kabartma alanında cepheden ayakta iki figür betimlenmiştir. Bu alanın altında küçük kulplu tabula ansata çerçevelenmiş ve içinde yazıtımız yer almakta. Yazıt neredeyse okunamyacak kadar yıpranmış durumdadır. Harfler tanınsa da düzensiz ve kısadır. En alt bölümde ise kemer nişli bölüm bulunmakta olup kemerin ante duvarlarına değdiği yerde stel kırılmıştır.**Ölç.:** 1,76m x 0,63m x 0,18m**B.Y.:** Kozluören Köyü**K.B.:** Bursa Arkeoloji Müzesi. Env. No. 2595 (eski 2158)**Kr.:** İ.S. 2. yüzyıl**Y.T.:** Mezar steli**Ed.:** Corsten, 1991, s. 212 Nr. 185**Şekil 30***Fotoğraf: Corsten, 1991, s. 212.*

25. SARIPINAR'DAN (SIRNAZ) YAZIT PARÇASI

—]ουρῆνο[ς

2 Ρο]ῦ.φος νε-

[ὠ]τερος ε

Çev.: ‘Renus’ ile biten bir Grek veya Latince ad ile başlayan bir metin parçası.

Tm.: Her tarafından kırılmış beyaz mermer bir kaide parçası üzerindeki yazıt. Görüldüğü kadarıyla küçük uçlu, çok dikkatli, düzgün ve kavisli harflerle yazılmıştır.

Ölç.: 1,23m x 0,45m x 0,47m

B.Y.: İnegöl - Sarıpınar Köyü (Sırnaz). Köy kuyusunda bulunmuştur.

K.B.: Envantersiz. Durumu bilinmiyor.

Kr.: İ.S. 1./ 2. yüzyıl başı

Y.T.: Yazıtın ne olduğu tam bilinmemekte. Fragmanın bir onur yazıtı veya mezar sunağı olabileceği düşünülmekte

Ed.: Corsten, 1991, s. 223 Nr. 206

Şekil 31

Fotoğraf: Corsten, 1991, s. 223.

26. KOZLUÖREN'DEN BİZANS YAZIT FRAGMANI

1 —]YA[—

—]O --- ---[— —]CYI

—]CTATIN[—]C

—]YAYT.O.[—

5 —]TOC. †

Çev.: Metin okunaksız

Tm.: Kireçtaşındaki bir kaide bloğunun alt kısmındaki yazıt. Yazıt tamamen silinmiş ve birçok yerde okunaksız hale gelmiştir.

Ölç.: 0,30m x 0,31m x 0,63m

B.Y.: Kozluören Köyü yakınlarında

K.B.: Envantersiz. 1991'de köyde.

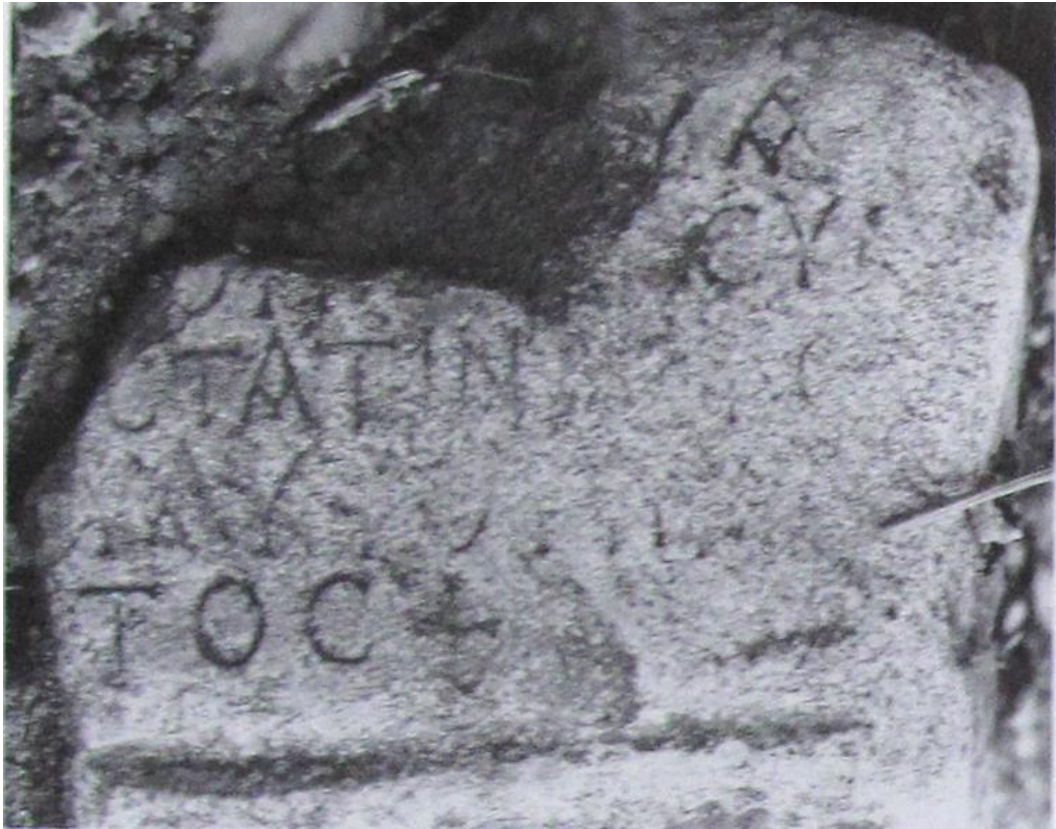
Kr.: Bizans dönemi

Y.T.: Mimari ?

Ed.: Corsten, 1991, s. 234 Nr. 224

Şekil 32

Fotoğraf: Corsten, 1991, s. 234.

27. BAYRAMŞAH KÖYÜNDEN YAZITLI FRAGMAN

Καλλιστράτου

[{ } τοῦτο τὸ μνημεῖον]

4 ἔ <α> υτοῦ {ἐυτοῦ} καὶ τῆς γ[υναι]-

κὸς ἀνέ <σ> τησ. {η} ε.ν {ANETHEHEN} {ἀνέστησεν} [— —]-

ανίας ζησάσ[ης]

ἔτη εἴ'.

Çev.: “(O. A.) Kallistratus’un oğlu, kendisi ve 65 yıl yaşayan karısı Mania? İçin (bu mezarı) yaptırdı.”

Tm.: Mermerden stelin parçası üzerindeki yazıt. Alt kısmı yuvarlak kemerli bir nişten oluşur. Üzerinde yuvarlak, merkezi akroter bulunan sivri bir alınlık bulunur. Stelin uç panelindeki tabula ansatada günümüze ulaşan yazıt metni yer alır. Yazıt son derece özensiz ve birçok hata ile yazılmıştır. Kötü korunum metnin anlaşılmasını zorlaştırmakta.

Ölç.: 0,80m x 0,48m x 0,27m

B.Y.: İnegöl - Bayramşah Köyü. Buluntu yeri bilinmiyor

K.B.: Envantersiz. Bu gün Bayramşah Köyü’nde bulunuyor.

Kr.: Roma İmparatorluk Dönemi

Y.T.: Mezar steli.

Ed.: Corsten, 1993, s. 174, 175 Nr.1085

Şekil 33

Fotoğraf: Corsten, 1993, s. 174.

28. HASANPAŞA KÖYÜ YAZITLI STELİ

ΤΟ[.]ΤΙΟΣ Τερτίου υἱ-

2 ὃς καὶ οὐ λυπ<η>ρὸν μὲν

τὸ θανεῖν πλὴν ὅτι π-

4 [ρ]ὶν γονέων· δεκαοκτα-

ετῇ κατέχῃ μὲ τᾶφος.

6 χαῖρ[ε].

Çev.: “Ben Tertius oğlu - - ius. Ölmek acı değil, yeter ki ana-babadan önce olmasın! 18 yaşında hapsetti mezar beni. Selam olsun!”

Tm.: Kireçtaşından üçgen alınlıklı mezar stelindeki yazıt. Alınlığın tepesi ve sağ üst kısmı kırıktır. Alınlığın ortasında bir rozet, altındaki tabula ansatada beş satır özensiz bir şekilde yazılmış Grekçe yazıt yer alır. Daha alttaki kemerli niş içi betimsiz bırakılmıştır. Kemerin iki yanına rozet nişin sağ tarafındaki kenara bir balta veya çapa resmedilmiştir.

Ölç.: 1,15m x 0,60 - 0,75m x 0,29 - 0,32m

B.Y.: İnegöl - Hasanpaşa Köyü

K.B.: Bursa Arkeoloji Müzesi. Env. No. 10076

Kr.: İ.S. 2.yüzyıl sonu

Y.T.: Mezar Steli

Ed.: Akyürek Şahin & Onur, 2010, s. 26, 27 Nr. 2

Şekil 34

Fotoğraf: Akyürek Şahin & Onur, 2010, s. 26

29. IULLA ve OĞLU PHİLISCUS'UN ANITSAL MEZAR YAZITI

Καλπουρνία Ἰούλλα vac ζή-
2 σασα ἔτη με' καὶ Καλπούρ-
νιος Φίλισκος υἱὸς αὐτῇ
4 ζῆσας ἔτη ιη' χαίρετε.

Çev.: “Kırkbeş yıl yaşayan Calpurnia Ioulla ve onsekiz yıl yaşayan oğlu Calpurnius Philiskos. Sağlıcakla!”

Tm.: Arşitravla süslenmiş mermer anıtsal mezardaki yazıt. Kaidenin üst kısmı köşe akroterleriyle çevrili olup gövdeden profil silmelerle geçiş yapmaktadır. Kaide üzerinde bir lahdi desteklemek üzere kullanılan çıkıntılı şeritlere sahip bir arşitrav tepeciği bulunur. Profilli tepeciğin akroterleri arasında hafif girintili bir alanda, olasılıkla genç yaşta ölen Philiscus’un büstü kabartma olarak oyulmuştur. Üstündeki alanda ise bir rulo ve diptik betimlenmiştir. Yazıt kaidenin gövdesinde Grekçe ve dört satır kazınmıştır.

Ölç.: 2,55m x 0,80 - 0,68 m x 0,72m

B.Y.: İnegöl - Hasanpaşa Köyü

K.B.: Bursa Arkeoloji Müzesi. Env. No. 10075.

Kr.: İ.S. 2. - 3. yüzyıl.

Y.T.: Arşitravlı, üstlü anıtsal mezar lahdi.

Ed.: Akyürek Şahin & Onur, 2010, s. 33, 34 Nr. 8

Şekil 35

Fotoğraf: B. Şenol

30. ÇİTLİ MEZAR BOMOSU YAZITI

Λοῦκιος Μάρκου

2 ζῶν Ν ἑαυτῷ καὶ Ἀσκλη-

πιοδότῃ, Ν ΝενΝ εος

4 τῇ Ν ἑαυτοῦ.

Çev.: “Marcus'un oğlu Lucius (bu bomos'u) hayattayken kendisi ve Asklepiodote için inşa ettirmiştir. Nennis'in kızı, kendi (karısı)”

Tm.: Mermer bomos üzerindeki yazıt. Yazıt bomos kalıp üzerinde özensizce dört satır Grekçe olarak yazılmıştır. Bomos üst taç kısmından hasar görmüş ve kırıklar bulunmakta. Taç kalıp köşelerde akroterlerle süslenmiş taban ise düz bırakılmıştır.

Ölç.: 1,32m x 0,53 - 0,63m(taç) x 0,44-0,48-0,52m (şaft) x 0,55 - 0,71 - 0,72m (taban)

B.Y.: İnegöl - Çitli Köyü

K.B.: Bursa Müzesi - Envantersiz.

Kr.: Roma İmparatorluk Dönemi

Y.T.: Mezar Bomosu

Ed.: Akyürek Şahin & Uzunoğlu, 2019, s. 250, 251 Nr.6

Şekil 36

Fotoğraf: Akyürek Şahin & Uzunoğlu, 2019, s. 250

31. ALEKSANDRİS'İN MEZAR YAZITI

Ἀλεξανδρίης

2 Μάρκου

γυνῆ δὲ Βάσσου·

4 ἐτῶν

ιε'.

Çev.: “Bassus’un karısı, Marcus’un kızı, Aleksandris 15 yıl yaşadı.”

Tm.: Üstü ve altı kırık mermer mezar stelindeki yazıt. Gövde üzerinde alçak kabartma olarak işlenmiş iki büyük çelenk yer alır. Defne yapraklarından çelenkler aşağıda kurdellalarla bağlanmış. Altlarında beş satırdan oluşan Grekçe yazıt bulunmakta.

Ölç.: 0,80m x 0,43m x 0,07m

B.Y.: İnegöl - Buluntu yeri bildirilmemiş

K.B.: Bursa Arkeoloji Müzesi. Envantersiz.

Kr.: Roma İmparatorluk Dönemi

Y.T.: Mezar steli

Ed.: Akyürek Şahin & Uzunoğlu, 2019, s. 258, 259.

Şekil 37

Fotoğraf: Akyürek Şahin & Uzunoğlu, 2019, s. 259.

32. DEMETRIA'NIN MEZAR STELİ

Ἐτείμησαν Δημόμητρον

2 Δημόμητρος ἀνὸς ἑοῦ καὶ ἀδελ-

φός Βάσος καὶ τέκνα {1} Σ-

4 τρατία καὶ Βάσος μὲν ἑοῦ-

μης χάριν.

Çev.: “Demetria’yı kocası Demetrios ve erkek kardeşi Bas(s)os ve çocukları (kızı) Stratia ile (oğlu) Bas(s)os hatırası nedeniyle (bu mezar steli ile) onurlandırdılar.”

Tm.: Phrygia atölyeleri stil özelliği gösteren gri mermerden mezar stelindeki yazıt. Dikdörtgen blok stelin üst kısmında yalancı bir üçgen alınlık ve alınlığın ortasında yün sepeti, patera, tarak gibi betimler yer alır. Alınlığın üstünde volütlü süslemeler görülmekte. Stelin gövdesi üzerinde oyulmuş derinlik içine olasılıkla stel sahibine ait (Demetria) bir büst yerleştirilmiştir. Büstün yüz kısmı tamamen tahrip olmuştur. Büst betimi altında beş satırdan oluşan Grekçe yazıt yer alır. Yazıtın altında bir çift sandalet betimlenmiştir. Zıvana kısmı gibi birçok yerde kırıklar ve derin zedelenmeler mevcut.

Ölç.: 1,03m x 0,46 - 0,48m x 0,14 - 0,17m

B.Y.: İnegöl - Buluntu yeri bildirilmemiş

K.B.: Bursa Arkeoloji Müzesi. Env. No.: 2015/ 6

Kr.: Roma İmparatorluk Dönemi İ.S. 3. yüzyıl

Y.T.: Mezar steli

Ed.: H. Uzunoğlu 2019: 381, 382 Nr. 4

Şekil 38

Fotoğraf: Uzunoğlu, 2019, s. 381

33. DİOGENES ve FABİA RUFA’NIN MEZAR TAŞI YAZITI

χαίρει

τε πα-

ροδῖτα[ι].

4 Διογένης Διογένου ζήσας

ἑοσδίω<ς> ἔτη ζ, ὥδε ἀττεταῖ.

Διογένης Τειμο-

[θέ]ου τῆ ἐαυτοῦ γυ-

8 ναιζὶ συνβιωσάσῃ ἔτ-

η ὀβ'ο Φαβία Ρούφα ἔτεσ-

λέττησεν ἐτῶν κε' ἀνέ-

στησεν τῇν ἰσθήλῃν μνή-

12 μης χάριν.

Çev.: “Selam ey yolcular! 60 yıl örnek bir yaşam süren Diogenes oğlu Diogenes, Teimotheos’un oğlu Diogenes, Yazık oldu! 12 yıl birlikte yaşadığı ve 25 yaşında ölen karısı Fabia Rufa anısına bu steli yaptırdı.”

Tm.: Pembemsi mermerden, üçgen alınlıklı, çok katlı mezar stelindeki yazıt. Stelin yüzeyinde çok sayıda kırık mevcut. İki parçadan oluşmaktadır. Altında ki kaide şeklinde parça sonradan birleştirilmiştir (Akyürek Şahin & Uzunoğlu, 2019, Nr. 21). Bulunduğunda ve müzeye getirildiğinde altında yer alan bu blok son çekimlerinde görülmemiştir. Alınlıkta yün sepeti ve muhtemelen koku şişeleri tasvir edilmiş. Alt alanda kabartma iki çelenk, onun altında da tabula ansata içinde yazıtımız bulunmakta. Tabula üzerindeki ilk beş satırın tabula tamamlandıktan sonra eklenmiş olması muhtemeldir. Stelin alt kısmında kemerli bir niş yer alır. Yazıt 12 satır Grekçedir.

Ölç.: 1,81m x 0,72 - 0,77m x 0,13 - 0,20m

B.Y.: İnegöl - Çitli Köyü - Mezit Deresi’nde 2015’de yerinde bulunmuştur.

K.B.: Bursa Arkeoloji Müzesi. Env. No: 2016/23.

Kr.: Roma İmparatorluk Dönemi

Y.T.: Mezar steli

Ed.: Lafli & Bru, 2016, s. 110-111 Nr. 9; Taeuber, 2016, 288-290; Akyürek Şahin & Uzunoğlu, 2019, s. 239-285. Nr. 21

Şekil 39

Fotoğraf: B. Şenol

34. KARALAR MEZAR STELİ YAZITI

Γ(αίω) Μοῦνω Οὐαλεντίω

καὶ Μουνᾶ Πρεΐμα ζῶ

σιν καὶ Ῥοῦφω υἱῶ αὐτῶν

4 ζήσαντι ἔτη Ϟ κβ'.

τὴν στήλην ἀνέστη

σε Μάρκελλα ἡ θυγάτηρ.

Çev.: “ Halen hayatta olan G(aius) Murius Valens ve eşi Muria Prima ile 25 yıl yaşamış oğulları Rufus için bu dikilitaşı kızları Marcella diktirdi.”

Tm.: Üçgen alınlıklı ancak alınlığı ve altındaki nişin büyük bir bölümü kırık olan mermer stel yazıtı. Alınlığın iki yanında bulunan çelenklerin alt kısımları korunmuştur. Alınlıkta yüzü hasarlı Gorgo başı kazınmıştır. Alınlığın altındaki panelde yazıtta geçen anne, baba ve oğlu temsilen oyulan ayakta üç figür görülmekte. Panelin altında Grekçe altı satır yazıt işlenmiştir.

Ölç.: 1,22m x 0,69m x 0,15m

B.Y.: İnegöl - Karalar Köyü - Karadere Mevkii

K.B.: Bursa Arkeoloji Müzesi. Envantersiz.

Kr.: Roma İmparatorluk Dönemi

Y.T.: Mezar steli

Ed.: Laflı & Bru, 2016, s. 111 -112 Nr.10; Akyürek Şahin & Uzunoğlu, 2019, s. 266 Nr. 22

Şekil 40

Fotoğraf: Akyürek Şahin & Uzunoğlu, 2019, s. 266

35. AKHİSAR YAZITLI STELİ

Ῥαδαμανθῦς Μενεκράτου

2 χαῖ

ρε.

Çev.: “Menakrates oğlu Rhadamanthys, elveda”

Tm.: Üçgen alınlıklı mezar stelindeki üç satırda kazınmış yazıttır. Stelin tepe akroteri ve sağ köşe akroteri ile alt sağ köşesi kırılmıştır. Alınlığın üzerinde iki rozet, altında bulunan nişi ise iki meyve süsler. Üçgen alınlığın ortasında çelenk, nişin içinde ise papirüs rulosu, kalomethoke ve diptikon betimlenmiştir. Alınlığın alt profiline tek satır halde ilk tümce, rulo üzerine iki satırda ‘xair’ yazıtı kazınmıştır.

Ölç.: 1,24m x 0,67 - 0,70m x 0,14 - 0,17m

B.Y.: İnegöl - Akhisar’da İnegöl Fen İşleri Müdürlüğü’nün mezarlık yanında bir futbol sahası yapım kazısında 2013 yılında bulunmuştur.

K.B.: Bursa Arkeoloji Müzesi. Env. No. 2014/ 65.

Kr.: Roma İmparatorluk Dönemi İ.S. 2. yüzyıl

Y.T.: Mezar steli

Ed.: Laflı & Bru, 2016, s. 112, 113 Nr. 11; Akyürek Şahin & Uzunoğlu, 2019, s. 267 Nr. 23

Şekil 41

Fotoğraf: Akyürek Şahin & Uzunoğlu, 2019, s. 267

36. ÇAVUŞKÖY'DE BULUNAN POSTOMENTTEKİ YAZIT

ΑΡΤΕΜ

ΙΟΥΣΤΟ

ΔΑΦΝΗ

4 ΝΗ:ΑΥ

ΩΝ:ΤΓ

ΤΟΙΣ:

ΜΑ:ΚΑΤΕ

8 ΣΑΝ:ΚΑΙ

ΤΩ:ΤΩΥ

ΣΑΝΤΙ: Ε

TOMENTO

12 AKATΩΣ: .

ΣΤΑ . . ΕΣΤΩ

ΟΔΙΑΣΤΟ .

Çev.: Üzerinde çalışmalar devam etmektedir. Yazıtın sağında bulunan başka bir altarda veya parçada devam ettiğini değerlendiriyoruz. Zira yaptıran kişinin adı “Artem—” şeklinde başlıyor ve sonra baba adının sonu “—kous” geliyor, ki bu da genetivus bitim olmalıdır. Daphne ile başlayan başka bir isim var. Daphne burada dativus olabilir; belki de nominativus. Yani Artem--- ve Daphne karı-koca olabilir. Sonra çoğul dativus tois var ki birden çok kişiye yaptırılmış görünüyor. Sonra ise “5 yıl yaşayan kendi oğulları”na yaptırdıkları geçmekte. (H. S. Öztürk)

Tm.: Dikdörtgen prizma gövdeli beyaz kireç taşından yazıtlı kaide. İç bükey silme profil ve şeritlerle dışa çıkıntı yapan üstlük ve altlıklara sahiptir. Bir yüzeyinde 14 satır Grekçe yazıt yer alır. Diğer yüzeyler boş ve düzdür. Köşe kenarlarında kırıklar bulunmakta.

Ölç.: 1,65m x 0,40m - 0,60m x 0,45m - 0,55m (ca)

B.Y.: İnegöl - Çavuşköy’de bulundu.

K.B.: Köyde bir evin avlusu içinde. Tescilsiz - 22.09.2025 günü tekrar gidildiğinde kırılmış ve eksik durumu belgelendi.

Kr.: Erken Roma?

Y.T.: Altar - Postoment

Ed.: Yayınlanmadı.

Şekil 42

Fotoğraf: B. Şenol

37. SEMİRAMİS'İN MEZAR STELİ YAZITI

Ἀλεξάνδρα Ἑρμογένου

2 Σεμιράμιδι Λαΐου

τῇ μητρὶ.

Çev.: “Hermogenes’in kızı Aleksandra, annesi Laios’un kızı Semiramis için yaptırdı.”

Tm.: Mermer mezar steli üzerindeki üç satır Grekçe yazıt. Stelin tepe akroterleri dikkat çekici büyüklükte olup sivri bir alınlığa sahiptir. Sol alt tarafı kırık stelin üçgen alınlığı ortasında büyük bir patera işlenmiştir.

Ölç.: 0,85mx 0,33m x 0,12m

B.Y.: İnegöl - Mevki verilmemiş.

K.B.: Bursa Arkeoloji Müzesi. Env. No: 2013 / 59

Kr.: İ.S. 2. - 3. yüzyıl

Y.T.: Mezar steli

Ed.: Akyürek Şahin & Uzunoğlu, 2022, s.259, 260 Nr. 41

Şekil 43

Fotoğraf: Akyürek Şahin & Uzunoğlu, 2022, s. 260

38. OLUKMAN KÖYÜNDEN ÇIKAN YAZIT

Ἀπόλλωνι κατὰ ἐπιτα-

γὴν Πατροκλῆς Πατρο-

κλέους εὐσεβῆς τὸν κοι-

4 τῶνα καὶ τὸ πρόναον

ἐκ τῶν ἰδίων ἀνέθηκεν

καὶ καθιέρωσεν.

Çev.: “Tanrı Apollon’un buyruğu üzerine, Patrokles oğlu dindar Patrokles (tapınağın) odasını ve ön mekânını kendi kesesinden yaptırdı ve (Tanrıya) adadı.” (H. S. Öztürk)

Tm.: Yerel tarih araştırmacısı Sinan Öktem ve Öğretmen Recep Uzer tarafından ayrı gönderilen fotoğraflar yoluyla bilgisine ulaşıldı. Yüzeyi düzlenmiş dikdörtgen plaka üzerinde altı satırdan oluşan özenli yazılmış Grekçe yazıttır. Bulunduğu şekliyle korumak ve ilgili kurumları bilgilendirmek yerine harflerin üzerinden boyayla geçilerek tahribat verilmiş.

Ölç.: Yazıt, fotoğraf ve bilgileriyle aktarıldığından alınamadı. Araştırmalarımız sürmekte.

B.Y.: İnegöl - Olukman Köyü

K.B.: Bilgi edinilemedi.

Kr.: Roma İmparatorluk Dönemi

Y.T.: Adak Steli

Ed.: Yayınlanmadı.

Şekil 44

Fotoğraf: S. Öktem ve R. Uzer tarafından akt.

39. BABASULTAN'DA BULUNMUŞ YAZIT

..... Αὐτοκράτορος

Καίσαρος Τραϊανοῦ Ἀδριανοῦ

Σεβαστοῦ καὶ Τίτου Αἰ(λίου)

4 Καίσαρος Ἀντωνείνου[υ]

....ΟΥ Σεβαστοῦ .

-----ἀντισ-

8 [τράτηγ-] -----

Çev.: “İmparator Caesar Traianus Hadrianus’un ve Titus Aelius Caesar Antoninus’un Augustus’un ...” (H. S. Öztürk)

Tm. : Üst kenarı ovalleşmiş dikdörtgen mermerden yazıttır. Yazıtın üzerinde belirgin olmayan bir monogram bulunmakta olup bulan kişi veya kişilerce harf oyukları kırmızı boyayla belirginleştirilmeye çalışılmıştır.

Ölç.: Yazıt, fotoğraf ve bilgileriyle aktarıldığından alınamadı. Araştırmalarımız sürmekte.

B.Y.: Babasultan Köyü

K.B.: Bilgi edinilemedi.

Kr.: Roma İmparatorluk Dönemi

Y.T.: Onurlandırma Yazıtı (?)

Ed.: Yayınlanmadı.

Şekil 45

Fotoğraf: S. Öktem tarafından akt.

40. AURELIUS DIODOROS'UN MEZAR YAZITI

Ἔτους τics' μη(νός) Γορπιαί-

ου, Αὐρηλία Στρατονεί-

κη ἐποίησεν Αὐρηλίω Διοδώ-

4 ρω τῷ ἐαυτῆς ἀνδρὶ μνεί-

ας χάριν καὶ Αὐρ(ήλιος) Τατιανός

ἐποίησεν τῷ πατρὶ καὶ

Αὐρ(ήλιος) Διόδωρος τῷ πατρὶ

8 καὶ Αὐρ(ήλιος) Τατιανός ἐποίη-

σεν τῷ ἀδελφῷ καὶ οἱ

λοιποὶ συγγενεῖς κατὰ

κοινὸν ἐποίησαν ἀμφό-

12 τεροι αὐτῷ μεγάλας χάρις

χαίροις ὁ ἀναγνοῦς.

Çev.: “326 yılının Gorpaios ayında. Aurelia Stratonike, kocası Aurelius Diodoros’un anısına yaptırdı; Aurelius Tatianus babası için yaptırdı; Aurelius Diodoros babası için yaptırdı; Aurelius Tatianus kardeşi için yaptırdı; geri kalan akrabalar hep birlikte ortaklaşa yaptırdılar. (Bu mezar yazısını) okuyan kişiye selam olsun!” (H. S. Öztürk)

Tm.: Pempemsi kristalli mermer yazıt. Dikdörtgen yazıt alanını iç bükey profil çevrelemekte. Profilin dışında sağ ve solunda fiyonkları olan düz bir bordür çerçevesi taş yüzeyinden kabartma olarak oyulmuş. İki yanda bulunan kabartma fiyonklarda sarmaşık yaprakları olan bitkisel bezeme kazınmış. Yazıt harfleri düzenli ve gayet özenli bir şekilde yazılmıştır. Yazıt altında anlaşılamayan ikonografik bir betim bulunmakta.

Ölç.: Yazıt yerinde görülemedi. Fotoğraf ve bilgileriyle Hüseyin Cangüloğlu tarafından aktarıldığından ölçüm yapılamadı. Araştırmalarımız sürmekte.

B.Y.: İnegöl / Çayyaka (Bedre) Köyü

K.B.: Bilgi edinilemedi.

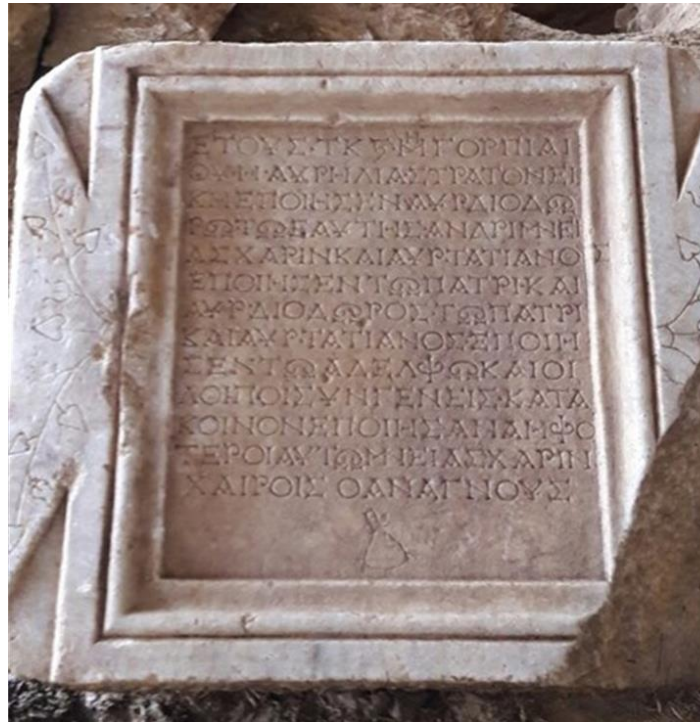
Kr.: Roma İmparatorluk Dönemi

Y.T.: Mezar Yazıtı

Ed.: Yayınlanmadı

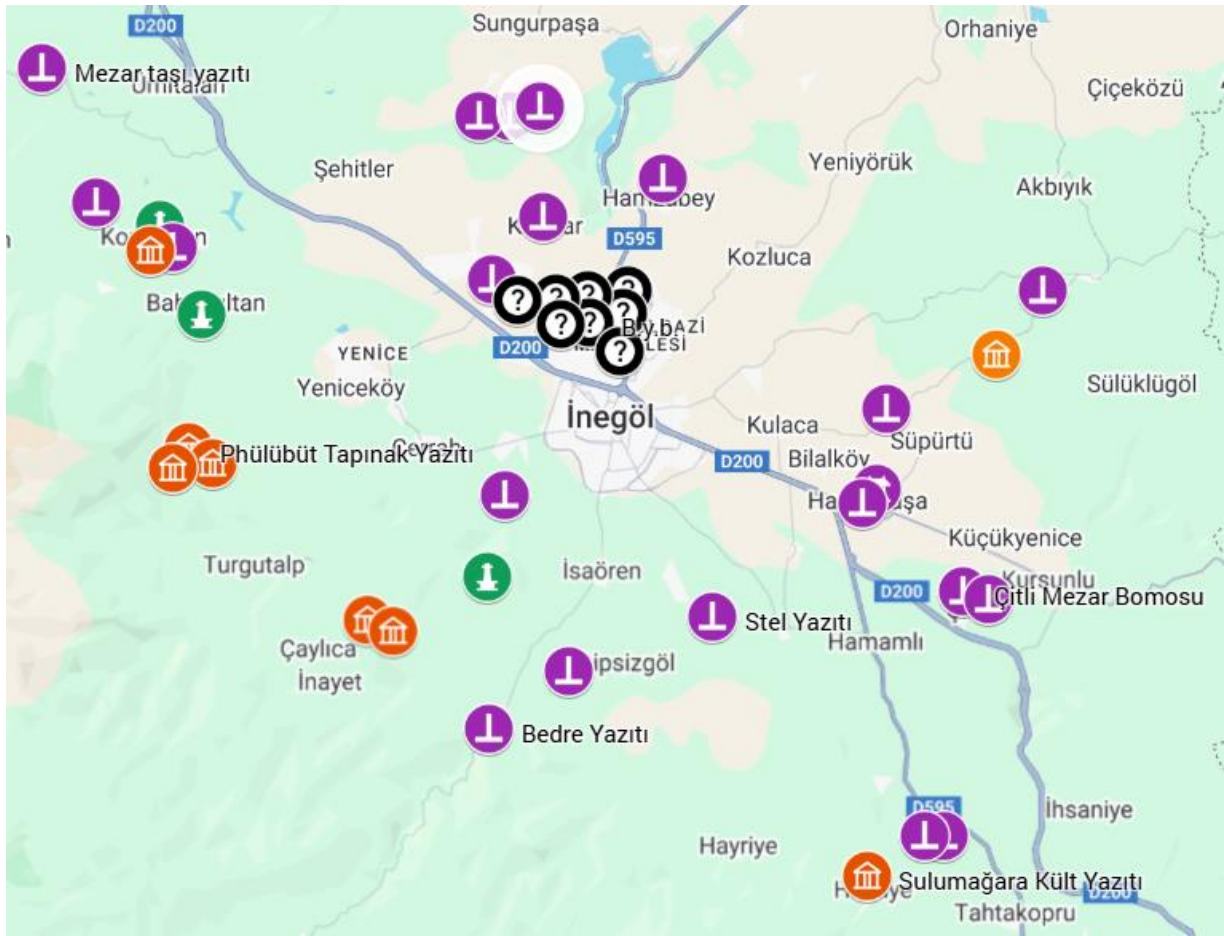
Şekil 46

Çayyaka Köyü’nde Bulunmuş Mezar Yazıtı. H. Cangüloğlu tarafından akt.

Şekil 47

İnegöl Havzasında Yazıtların Buluntu Yerleri

KISALTMA VE İŞARETLER

akt.	Aktarma
BCH	Bulletin de Correspondence Hellenique
B.Y.	Buluntu Yeri
BOA	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
ca	Circa (yaklaşık)
Çev.	Çeviri
Ed.	Edisyon
Env.	Envanter
Fig.	Figür
IK	Inscriptionen griechischer Städte aus Kleinasien
İ.Ö.	İsa'dan Önce
İ.S.	İsa'dan Sonra
K.B.	Kayıt Bilgisi
Kr.	Kronoloji
MTA	Maden Tetkik Arama
O.a.	Okunamayan ad
Ölç.	Ölçüler
SEG	Supplementum Epigraphicum Graecum
Taf.	Tafel
TAM	Tituli Asiae Minoris
Tex.	Text
Tm.	Tanım
vac.	Vacat (Epigrafiye okuyanın bu alanın normalde boş bırakıldığını belirtmesi)
vd.	Ve diğerleri
Y.T.	Yazıt Taşıyıcı
[]	Taş üzerinde mekanik yıpranmaların neden olduğu boşluklar
[]	Taş üzerinde kasıtlı yapılmış orijinal kazıntılar
{ }	Yazar tarafından metinden çıkarılmış kısımlar
< >	Yazar tarafından metne yapılmış ilaveler
()	Bir kısaltmanın çözümü
*	Harf altındaki yıldız: Taş üzerindeki ya da taslaktaki bir harfin değiştirilmesi
.	Harf altındaki nokta: okunuş kesin değil, okunamamış harf.

Kaynakça

- Akyürek Şahin, N. E. , Onur, F. (2010). “Neue Grabinschriften im Museum von Bursa”, *Gephyra* 7, ss. 23-39.
- Akyürek Şahin, N. E. , Uzunoğlu, H. (2019). “New Inscriptions from the Museum of Bursa”, *Gephyra* 17, ss. 239-285.
- Akyürek Şahin, N. E. , Uzunoğlu, H. (2022). “Weitere neue Inschriften aus dem Museum von Bursa”, *Gephyra* 23, ss. 223 - 282.
- Barkan, Ö. L., Meriçli, E. (1988). *Hüdavendigar Livası Tahrir defterleri I. TTK BOA, MF. MKT. 187 / 188*
- BOA, MF. MKT. 194 / 89
- Bülbül, D. ve Çetinaslan, M. (2023). Orta Çağ'dan Günümüze İnegöl ve Çevresi Yüzey Araştırması 2021 Yılı Çalışmaları. 38. Araştırma Sonuçları Toplantısı
- Can, A. (2025). Güney Bithynia'da Bir Kent: Prusa ad Olympum. Nilüfer Belediyesi
- Corsten, T. (1985). *Die Inschriften von Kios, Inschriften Griechischer Städte aus Kleinasien, Bd. 29. Dr. Rudolf Habelt GmbH*
- Corsten, T. (1987). *Die Inschriften von Apameia (Bithynien) und Pylai, Inschriften Griechischer Städte aus Kleinasien, Band. 32. Dr. Rudolf Habelt GmbH*
- Corsten, T. (1991). *Die Inschriften von Prusa ad Olympum I, Inschriften Griechischer Städte aus Kleinasien Band 39. Dr. Rudolf Habelt GmbH*
- Corsten, T. (1993). *Die Inschriften von Prusa ad Olympum II, Inschriften Griechischer Städte aus Kleinasien Band 40. Dr. Rudolf Habelt GmbH*
- Cremer, M. (1991). *Hellenistisch-römische Grabstelen im nordwestlichen Kleinasien: 1. Mysien. Dr. Rudolf Habelt GmbH*
- Cremer, M. (1992). *Hellenistisch-Römische Grabstelen im Nordwestlichen Kleinasien: 2. Bithynien. Dr. Rudolf Habelt GmbH*
- Çetinaslan, M., Tosun, A. ve Can, Ch (2024). Orta Çağ'dan Günümüze İnegöl ve Çevresi Yüzey Araştırması 2022 Yılı Çalışmaları. 39. Araştırma Sonuçları Toplantısı 3. Cilt.
- Dörner, F. K. (1941). “Inschriften und Denkmäler aus Bithynien” – *Istanbuler Forschungen* 14.
- Dörner, F. K. (1949). *Vorbericht über eine Reise in Bithynien.*
- Dörner, F. K. (1952). *Bericht über eine Reise Bithynien, ausgeführt im Jahre 1948.*
- Dörner, F. K. (1963). *Vorbericht über eine Reise Bithynien und im Bithynisch - Paphlagonischen Grenzgebiet 1962.*
- Dörner, F. K. (1978). *Als Corpus edierte er die Inschriften von Nikomedeia im Band TAM IV -1.*
- Ersoy, N. ve Çetinaslan, M. (2022). "Orta Çağ'dan Günümüze İnegöl ve Çevresi" Yüzey Araştırması 2020 Yılı Çalışmaları. 2019-2020 Yılı Yüzey Araştırmaları.
- Fıratlı, N. (1964). *Les Steles Funeraires De Byzance Greco-Romaine. Bibliotheque Archeologique Historique De L'Institut D' Archeologie D'Istanbul XV.*

- Fıratlı, N. (1965). “İstanbul’un Yunan ve Roma Mezar Stelleri”, *Belleten* 29, ss. 263-328.
- Hoşgören, M. Y. (1975). İnegöl Havzasının Jeomorfolojisi. (1.baskı). İstanbul Üniversitesi Yay.
- İşlek, M. (2012). İnegöl (Bursa) Akiferinin Hidrojeolojik İncelenmesi, İ. Ü. Yayınlanmamış YLT.
- İplikçioğlu, B. (1997). Eski Batı Tarihi I – Giriş-Kaynaklar-Bibliyografya. TTK
- Kandes, V. I. (2009). Kuruluşundan XIX. Yüzyıl Sonlarına Kadar Bursa. (çev. İ. Kelağa Ahmet) (2.baskı). Gaye Kitabevi
- Laflı, E. , Bru, H. (2016). Inscriptions et monuments funéraires grécoromains d’Anatolie occidentale, *Anatolia Antiqua* 24, 2016, ss. 103-116.
- MTA, (2009). Bursa İli ve Kentsel Alanlarının Yerbilim Verileri, Derleme No: 11163
- Malay, H. (1987). Epigrafi (Yazıtbilim). Ege Üniversitesi E.F. Yay.
- Mendel, G. (1900). “Inscriptions de Bithynie”, *BCH* 24, ss. 361-426.
- Mendel, G. (1908). Catalogue des Sculptures Grecques Romaines et Byzantines du Musee de Brousse. Imprimerie P. D. Sakellarios
- Mendel, G. (1909). “Catalogue des Monuments Grec, Romaines et Byzantins du Musee Imperial Ottoman de Brousse”, *Bulletin de Correspondence Hellenique* 33, ss. 245–435.
- Mendel, G. (1914). Catalogues des Sculptures Grecques, Romaines et Byzantines, Musee Imperiaux Ottomans, I–III.
- Menthon, R.P. B. (1935) . L’Olympe de Bithynie – Ses Saints, Ses Couvents, Ses Sites, Bonne Presse
- Öztürk, H. S. (2022). Nikaia Egemenlik Alanı Epigrafik – Tarihi Coğrafya Araştırmaları I Osmaneli [Lefke] (Bilecik), Homer Yay.
- Öztürk, H. S. (2023). Nikaia Egemenlik Alanı Epigrafik – Tarihi Coğrafya Araştırmaları II Gölpazarı [Tattaıos] (Bilecik), Kabalcı Yay.
- Pfuhl, E. , Möbius, H. (1977). Die Ostgriechischen Grabreliefs I. , Philipp von Zabern
- Pfuhl, E. , Möbius, H. (1979). Die Ostgriechischen Grabreliefs II. , Philipp von Zabern
- Pocoche, R. (1752). *Inscriptionum Antiquarum Graecarum et Latinarum Liber*.
- Ramsay, W. M. (1890). *The Historical Geography of Asia Minor*, Royal Geographical Society,
- Schwertheim, E. (1987). Die Inschriften von Hadrianoi und Hadrianeia (IK 33)
- şahin, M. (2000). Miletopolis Kökenli Figürlü Mezar Stelleri ve Adak Levhaları. TTK
- şahin, S. (1978). Inschriftten Griechischer Stadte aus Kleinasien Band 7 - Bithynische Studien. (Bitinya İncelemeleri) Dr. Rudolf Habelt GmbH
- şahin, S. (1979). Inschriftten Griechischer Stadte aus Kleinasien Band 9 - Katalog der Antiken Inschriften des Museums von Iznik (Nikaia) Teil I. (İznik Müzesi Antik Yazıtlar Kataloğu – Kısım I, şehir ve Yakın Çevresi) Dr. Rudolf Habelt GmbH

- Şahin, S. (1981). *Inschriftten Griechischer Stadte aus Kleinasien Band 10,1 - Katalog der Antiken Inschriften des Museums von Iznik (Nikaia) Teill II,1. (İznik Müzesi Antik Yazıtlar Kataloğu – Kısım II,1 - Şehrin Uzak Çevresi)* Dr. Rudolf Habelt GmbH
- Şahin, S. (1982). *Inschriftten Griechischer Stadte aus Kleinasien Band 10,2 - Katalog der Antiken Inschriften des Museums von Iznik (Nikaia) Teill II,2. (İznik Müzesi Antik Yazıtlar Kataloğu – Kısım II,2 - Şehrin Uzak Çevresi)* Dr. Rudolf Habelt GmbH
- Şahin, S. (1983). “Bithynia’da 1982 Yılında Sürdürülen Epigrafi ve Tarihi Coğrafya Araştırmaları”, *Araştırma Sonuçları Toplantısı, Bildiri Özetleri*, ss. 83-86.
- Şahin, S. (1987). *Inschriftten Griechischer Stadte aus Kleinasien Band 10,3 - Katalog der Antiken Inschriften des Museums von Iznik (Nikaia) Teill II, 3 (Testimonia). (İznik Müzesi Antik Yazıtlar Kataloğu – Kısım II, 3 Yakın Çevresi)* Dr. Rudolf Habelt GmbH
- Şenol, B. (2017). “İnegöl Adının Kökeni ve Zaman - Mekân Boyutunda Çevre Arkeolojik Yerleşimler Etki Alanında Antik İnegöl Yerleşimi”, *Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu*, 1, ss. 349-386.
- Taeuber, H. (2016). “Zu einer Grabstele aus İnegöl (Bursa), in: *Adnotationes Epigraphicae VII*”, *Tyche* 31, ss. 285-290.
- Uludağ, O. Ş. (1936). *Uludağ -Tapınakları - Keşişleri - Dervişleri*. Kader Basımevi
- Uzunoglu, H. (2019). *Phrygia'dan Bir Grup Yeni Mezar Steli [Some New Funerary Stelai from Phrygia]. Mediterranean Journal of Humanities IX/1, 377-385.*
<https://doi.org/10.13114/MJH.2019.469>
- Waelkens, M. (1986). *Die Kleinasiatischen Türsteine*.

YÜZEY ARAŞTIRMALARI İŞİĞİNDA İNEGÖL MEZAR TAŞLARINA KÜÇÜK BİR KATKI

Dilek BÜLBÜL & Mustafa ÇETİNASLAN

Dr., dlkblbl@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-4509-2861 & Prof. Dr. , Selçuk Üniversitesi/Edebiyat Fakültesi,
ORCID ID: 0000 0002 3095 1494

1. Giriş

Marmara Bölgesi'nde Bursa ili sınırları içerisinde yer alan İnegöl, tarıma elverişli geniş ve verimli arazilere sahip olması nedeniyle MÖ 3000'lere kadar uzanan bir yerleşim geçmişine sahiptir. Tarihsel süreçte Hititler, Bitinyalılar, Lidyalılar, Persler, Makedonyalılar ve Bergamalılar gibi birçok uygarlığın egemenliğinde kalan İnegöl, 395 yılında Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasının ardından Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu'nun hâkimiyetinde kalmıştır. Bizans'ın Anadolu'daki otoritesinin zayıflamasıyla birlikte, bölgedeki Hristiyan beyleri kendi feodal yapıları çerçevesinde bağımsızlıklarını ilan etmiş ve İnegöl'de de bir tekfurluk merkezi kurulmuştur (Polat, 2018, s. 32). Osman Bey'in Kayı boyunun başına geçmesiyle birlikte İnegöl Tekfuru Aya Nikola, Osmanlıların artan etkisini bertaraf etmek amacıyla Türkler üzerine saldırılarını yoğunlaştırmıştır (Bülbül, 2006, s. 186). 1284 yılında başlayan bu saldırılar, önce Kulaca Kalesi'nin Osmanlılar tarafından fethedilmesi ardından 1299 yılında İnegöl Kalesi'nin alınmasıyla sonuçlanmıştır. Bölgedeki Osmanlı egemenliği, Cumhuriyet dönemine kadar kesintisiz bir şekilde devam etmiş; İnegöl özellikle 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında Kafkasya ve Balkanlar'dan yoğun göç almıştır. Millî mücadele döneminde dört kez Yunan işgaline uğrayan ilçe, 6 Eylül 1922'de bağımsızlığına kavuşmuştur.

İnegöl'ün tarihi derinliğinin ortaya çıkarılması amacıyla 2020-2022 yılları arasında *Orta Çağ'dan Günümüze İnegöl ve Çevresi* başlıklı bir yüzey araştırması gerçekleştirilmiş olup araştırma kapsamında ilçe merkezi ve ilçeye bağlı kırsal mahallelerde çok sayıda dini, ticari ve sivil yapı tespit edilip kayıt altına alınmıştır. Toplumların tarihi kimliğini yansıtan mezar taşları da bu süreçte belgelenen önemli kültür varlıklarındandır. Bu bildiride yüzey araştırmasının 2021 ve 2022 yıllarında ziyaret edilen Bahçekaya, Boğazköy, Deydinler, Güneykeşane, Hilmiye, Karakadı, Kestanealan, Kınık, Kulaca, Maden, Rüştüye, Süle, Sülüklügöl ve Şehitler olmak üzere toplam 14 yerleşim yerinde tespit edilen mezar taşları ele alınacaktır. Bu alanlarda kayıt altına ve 1774-1775 ile 1933 yılları arasına tarihlenen 25 baş taşı ve 22 ayak taşı malzeme, tipoloji, metin içeriği ve süsleme özellikleri dikkate alınarak değerlendirilecektir.

2. Yüzey Araştırmalarında Tespit Edilen İnegöl Mezar Taşları¹

Katalog No: B-1 b/a Kime Ait Olduğu: Molla Süleyman Yeri: Bahçekaya Mezarlığı Mezar Tipi: Çerçeveli Mezar Tarihi: 9 Recep 1352 / 28 Teşrinievvel 1349 / 28 Ekim 1933 Türü: Erkek Mezarı Formu: - Baş Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, başlıksız, yarım daire kemer tepelikli - Ayak Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, başlıksız, düz kemer tepelikli Malzeme ve Teknik: Taş / Motif oyma tekniği Ölçüleri: - Baş Taşı: 83x30x5 cm - Ayak Taşı: 60x29x4 cm Yazı Türü: Nitelsiz	
Tanım ve Kompozisyon: Düşey dikdörtgen biçimli baş taşı, yarım daire kemerli bir tepelikle sonlanmaktadır. Alınlık kısmına ters hilal ve yıldız motifi işlenmiştir. Metin düz satırlar halinde düzenlenmiş olup satırları birbirinden ayıran şeritlere yer verilmemiştir. Düşey dikdörtgen biçimli ayak taşı köşeleri pahlanmış düz bir tepelikle sonlanmaktadır. Gövdede bir servi motifi işlenmiş ve servinin her iki yanına hilal ve yıldız motifleri simetrik olarak yerleştirilmiştir.	Kitabe Metni: - <i>Molla Süleyman</i> - <i>Râbuna Fâtîha</i> - <i>Doğumu 1277</i> - <i>Vefâtı 1349</i> - 28. 8. İnegün

¹ Yüzey araştırmaları sırasında tespit ettiğimiz mezar taşları, 42. ve 43. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumunda bilim dünyasının dikkatine sunulmuştur. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Çetinaslan vd., 2023; Çetinaslan vd., 2024). Katalogda yer alan yerleşim yerlerinden Bahçekaya B, Boğazköy Bo, Deydinler D, Güneykeste G, Hilmiye Hi, Karakadı Ka, Kestanealan Ke, Kınık Kı, Kulaca Ku, Maden Ma, Rüstiye R, Süle Sü, Sülüklügöl Sl, Şehitler Ş harfi ile gösterilmiştir. Harflendirmede *Taşların Dili: İnegöl Mezarlıkları ve Mezar Taşları* isimli çalışma esas alınmış olup aynı harflerin kullanılmamasına özen gösterilmiştir. Konu hakkında bk. Çetinaslan, 2021. Ayrıca katalog numarasının yanında yer alan (b) harfi baş taşı, (a) harfi ise ayak taşı ifade etmektedir. Katalog düzeni ise kronolojik değil; alfabetik olarak sıralanmıştır.

Katalog No: Bo-1 b Kime Ait Olduğu: İbrahim Ağa Yeri: Boğazköy Mezarlığı Mezar Tipi: - Tarihi: 1188 / 1774-1775 Türü: Erkek Mezarı Formu: - Baş Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, üst kısmı kırık - Ayak Taşı: - Malzeme ve Teknik: Taş / Zemin oyma tekniği Ölçüleri: - Baş Taşı: 32x21x12 cm - Ayak Taşı: - Yazı Türü: Sülüs	
Tanım ve Kompozisyon: Düşey dikdörtgen biçimli baş taşının üst kısmı kırıktır. Metin bölümü düz satırlar halinde düzenlenmiş olup satırlar ince şeritlerle birbirinden ayrılmıştır.	Kitabe Metni: - ... (kırık) - İbrahim Ağa - Râbiyyün el-Fâtîha - Sene 1188
Katalog No: D-1 b/a Kime Ait Olduğu: İbrahim Efendi Yeri: Deydinler Mezarlığı Mezar Tipi: Çerçeveli Mezar Tarihi: 21 Muharrem 1348 / 29 Haziran 1929 Türü: Erkek Mezarı Formu: - Baş Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, balıksız, yarım daire kemer tepelikli - Ayak Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, başlıksız, sivri kemer tepelikli Malzeme ve Teknik: Taş / Zemin oyma tekniği Ölçüleri: - Baş Taşı: 103x29x9 cm - Ayak Taşı: 102x28x9 cm Yazı Türü: Tâlik	
Tanım ve Kompozisyon: Düşey dikdörtgen biçimli baş taşı, yarım daire kemerli bir tepelikle sonlanmaktadır. Serlevha alınlıkta, diğer satırlar ise gövde üzerinde yer almaktadır. Metin kısmı eğimli olarak düzenlenmiş olup satırlar dikdörtgen çerçeveler içerisine yerleştirilmiştir. Düşey dikdörtgen biçimli ayak taşı, sivri kemerli bir tepelikle sonlanmaktadır. Gövdede yarım daire kemerli bir çerçeve içerisinde ucu hafif sağa eğik bir servi motifi işlenmiş olup alınlık kısmına simetrik olarak iri yaprak motifleri yerleştirilmiştir.	Kitabe Metni: - Âb mine'l-mevt - Dâr-ı dünyâda cîvân iken gezerdim bir zaman - Nâgehân irdi ecel ütdi yerim bağ-ı cinân - Fânî dünyâda murâdım olmadan terk eyledim - Vâlideynim eylesün bir zamân âb u figân - Öksüzgöğüllerinden Ahmed oğlu İbrahim Efendi - 29 Hazîran / Rûhuna Fâtîha / 1929

Katalog No: G-1 b/a Kime Ait Olduğu: Ahmed Bey Yeri: Güneykestane Mezarlığı Mezar Tipi: Çerçeveli Mezar Tarihi: 5 Recep 1308 / 14 Şubat 1891 Türü: Erkek Mezarı Formu: - Baş Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, erkek başlıklı - Ayak Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, başlıksız, sivri kemer tepelikli Malzeme ve Teknik: Taş / Zemin oyma tekniği Ölçüleri: - Baş Taşı: 140x29x4 cm - Ayak Taşı: 107x29x4 cm Yazı Türü: Tâlik	
Tanım ve Kompozisyon: Düşey dikdörtgen biçimli baş taşı, Azizî kalıplı bir fesle sonlanmaktadır. Fesin sağ kısmında bir püskülü bulunmaktadır. Metin bölümü eğimli olarak düzenlenmiş olup satırlar dikdörtgen çerçeveler içerisine yerleştirilmiştir. Beş ve altıncı satırların arasına Kafkas kaması işlenmiştir. Son iki satırda kenarlarda yer alan yapraklar, sonda bir satır genişliğinde işlenmiştir. Aşağıdan yukarıya doğru genişleyen düşey dikdörtgen biçimli ayak taşı, sivri kemerli bir tepelikle sonlanmaktadır. Gövdede yarım daire kemerli bir çerçeve içerisinde ucu hafif sağa eğik bir servi motifi işlenmiş olup alınlık kısmında simetrik olarak kıvrımlı yapraklar işlenmiştir.	Kitabe Metni: - <i>Hüve'l-Hayyü'l-Bâkî</i> - <i>Dünyâda cıvân iken gezdim bir zâmân</i> - <i>(Hemân) irdi ecel üdi yerim bağ-ı cinân</i> - <i>(Fânî) dünyâda murâdın almadan terk eyledim</i> - <i>Vâlidem Esma Hanım itmesün benimçün âh u figân</i> - <i>Kavkasya muhâcirlerinden Marşan</i> - <i>... Şahin Bey mabdümü merbûm</i> - <i>Ve mağfûrun leh Ahmed Bey rûbiyçün</i> - <i>Razâ'en li'llâbi'l-Fâtîha</i> - <i>Sene 1308 fî 5 Receb</i>
Katalog No: G-2 b/a Kime Ait Olduğu: Rüstem Ağa Yeri: Güneykestane Mezarlığı Mezar Tipi: Çerçeveli Mezar Tarihi: 1327 / 1909-1910 Türü: Erkek Mezarı Formu: - Baş Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, erkek başlıklı - Ayak Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, başlıksız, sivri kemer tepelikli Malzeme ve Teknik: Taş / Zemin oyma tekniği Ölçüleri: - Baş Taşı: 100x25-30x7 cm - Ayak Taşı: 88x25-30x7 cm Yazı Türü: Tâlik	
Tanım ve Kompozisyon: Aşağıdan yukarıya doğru hafifçe genişleyen düşey dikdörtgen biçimli baş taşı, kalpak türü bir başlıkla sonlanmaktadır. Metin eğimli düzenlenmiş olup satırlar dikdörtgen çerçeveler içerisine yerleştirilmiştir. Dört ve beşinci satırlar arasında Kafkas kamasına yer verilmiştir. Aşağıdan yukarıya doğru genişleyen düşey dikdörtgen biçimli ayak taşı, sivri kemerli bir tepelikle sonlanmaktadır. Gövdede yarım daire kemerli bir çerçeve içerisinde kâseden çıkan taç yapraklı çiçekler yer almaktadır. Alınlık kısmına ise simetrik iri yaprak motifleri işlenmiştir.	Kitabe Metni: - <i>Hüve'l-Bâkî</i> - <i>Böyle buldum bu cibânı sanki bir zıll-ı hayâl</i> - <i>Ol sebepten kimse itmez benim bâlimden su'âl</i> - <i>Ben didim el-hükmi li'llah râzıyım her emrine</i> - <i>Çün ezelden böyle takdîr eylemişdir Zü'l-celâl</i> - <i>Kafkasyalı Sabatgeri oğlu</i> - <i>Merbûm Rüstem Ağa'nun rûbiyçün Fâtîha</i> - <i>Sene 1327</i>

Katalog No: G-3 b/a Kime Ait Olduğu: Hamide Hanım Yeri: Güneykeşane Mezarlığı Mezar Tipi: Çerçeveli Mezar Tarihi: 1327 / 1909-1910 Türü: Kadın Mezarı Formu: - Baş Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, başlıksız, sivri kemer tepelikli - Ayak Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, başlıksız, sivri kemer tepelikli Malzeme ve Teknik: Taş / Zemin oyma tekniği Ölçüleri: - Baş Taşı: 88x26-29x7 cm - Ayak Taşı: 92x24-28x7 cm Yazı Türü: Tâlik	
Tanım ve Kompozisyon: Düşey dikdörtgen biçimli baş taşı, sivri kemerli bir tepelikle sonlanmaktadır. Alınlık kısmına merkezde bir gül ve her iki yanında simetrik olarak iri yapraklar işlenmiştir. Metin bölümü eğimli olarak düzenlenmiş olup satırlar dikdörtgen çerçeveler içerisine yerleştirilmiştir. Aşağıdan yukarıya doğru genişleyen düşey dikdörtgen biçimli ayak taşı, sivri kemerli bir tepelikle sonlanmaktadır. Gövdede yarım daire kemerli bir çerçeve içerisinde kâseden çıkan taç yapraklı çiçekler yer almaktadır. Alınlık kısmına ise simetrik olarak iri yapraklar işlenmiştir.	Kitabe Metni: - <i>Âh mine'l-mert</i> - <i>Yâ İlâhî ol mübârek ism-i pâkin 'izzeti</i> - <i>Hem resûlün Fabr-ı 'Âlem Şâh-ı Kevneyn hümeti</i> - <i>Eyle kabrim ravza-i cennet yâ İlâhe'l-'Âlemîn</i> - <i>Gice gündüz eylesünler hûr (u) gılmân hudmeti</i> - <i>Rüstem Ağa'nın zevcesi Hamide Hanım'ın</i> - <i>Ruhîyyün Fâtîba sene 1327</i> - <i>Aramız beş gündür</i>
Katalog No: Hi-1 b/a Kime Ait Olduğu: Ahmed Efendi Yeri: Hilmiye Mezarlığı Mezar Tipi: Çerçeveli Mezar Tarihi: 16 Şevval 1326 / 11 Kasım 1908 Türü: Erkek Mezarı Formu: - Baş Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, erkek başlıklı - Ayak Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, başlıksız, sivri kemer tepelikli Malzeme ve Teknik: Taş / Zemin oyma tekniği Ölçüleri: - Baş Taşı: 130x34x8 cm - Ayak Taşı: 120x33x10 cm Yazı Türü: Tâlik	
Tanım ve Kompozisyon: Baş taşı, düşey dikdörtgen biçimli bir gövde ve bu gövdeye kalın bir boyunla bağlanan başlıktan oluşmaktadır. Başlık, üst çapı alt çapına göre oldukça küçük olarak biçimlendirilmiş bir fes etrafına çapraz sarılan enli sarık dilimlerinden oluşmaktadır. Serlevha boyunda dikdörtgen bir çerçeve içerisine yerleştirilmiştir. Metin bölümü düz satırlar halinde düzenlenmiş olup ince şeritlerle birbirinden ayrılmıştır. Aşağıdan yukarıya doğru hafifçe genişleyen düşey dikdörtgen biçimli ayak taşı, sivri kemerli bir tepelikle sonlanmaktadır. Taşın gövdesinde yarım daire kemerli bir çerçeve içerisinde ucu hafifçe sağa eğik durumda bir servi motifi yer almaktadır. Alınlıkta ise yaprak motifleri işlenmiştir. Ayak taşının sağ üst köşesi kırık.	Kitabe Metni: - <i>Hüve'l-Bâkî</i> - <i>Eyle bir Fâtîba ihsân sıdkile zâ'ir olan</i> - <i>(R)ûb-ı pâkin sâkin ütsün Hak Te'âla der-cimân</i> - <i>Kendüsü Hacı Müderris aslı idi Batumî</i> - <i>Künyesi Ahmed Efendi misli nâdir bu zâmân</i> - <i>Çün hayâtında kamu kâli nasîbat va'z idi</i> - <i>Pes memâtında bâlâs ütsün tamudan Müste'ân</i> - <i>Neşr eyledi dâ'imâ tefsîr-i Kur'ân hem badîs</i> - <i>Âşinâ-yı pend-i bikmet görmesiün cismi bir an</i> - <i>Cümle halk âsâr-ı bilminden olurdu hisse-yâb</i> - <i>Şâfi'i Peygamber olsun her husûsda ve mizân</i> - <i>Şevval 16 sene 1326</i>

² Kitâbede “tefsîr ü Kur’ân” şeklinde yazılsa da doğru imlası “tefsîr-i Kur’ân” şeklinde olmalıdır.

Katalog No: Ka-1 b/a Kime Ait Olduğu: Feyzi Efendi Yeri: Karakadı Mezarlığı Mezar Tipi: - Tarihi: 21 Şevval 1341 / 6 Haziran 1339 / 6 Haziran 1923 Türü: Erkek Mezarı Formu: - Baş Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, erkek başlıklı - Ayak Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, başlıksız, sivri kemer tepelikli Malzeme ve Teknik: Taş / Zemin oyma tekniği Ölçüleri: - Baş taşı: 95x37x6 cm - Ayak taşı: 88x37x6 cm Yazı Türü: Tâlik	
Tanım ve Kompozisyon: Baş taşı, düşey dikdörtgen biçimli bir gövde ve bu gövdeye kalın bir boyunla bağlanan başlıktan oluşmaktadır. Başlık, üst çapı alt çapına göre oldukça küçük olarak biçimlendirilmiş bir fes etrafına çapraz sarılan enli sarkı dilimlerinden oluşmaktadır. Metin bölümü düz satırlar halinde düzenlenmiş olup satırlar ince şeritlerle birbirinden ayrılmıştır. Serlevha ve tarih kısmı beyzî bir çerçeve içerisine yerleştirilmiştir. Aşağıdan yukarıya doğru hafifçe genişleyen düşey dikdörtgen biçimli ayak taşı, sivri kemerli bir tepelikle sonlanmaktadır. Taşın gövdesinde ucu hafifçe sağa eğik durumda bir servi motifi yer almaktadır. Alınlıkta ise simetrik olarak yaprak motifleri işlenmiştir.	Kitabe Metni: - <i>Ab mine'l-mert</i> - <i>Gelüb kabrimi ziyâret eyleyen ibvân</i> - <i>İdeler rûhuma bir Fâtîba ihsân</i> - <i>Abışha muhâcirlerinden İnegöl'ün Karakadı</i> - <i>Karyesinden Ali Efendizâde Feyzi Efendi rûhiyçün Fâtîba</i> - <i>6 Haziran sene 1339</i>
Katalog No: Ke-1 b/a Kime Ait Olduğu: Şirvan Ağa Yeri: Kestanealan Mezarlığı Mezar Tipi: Toprak Mezar Tarihi: 1306 / 1888-1889 Türü: Erkek Mezarı Formu: - Baş Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, erkek başlıklı - Ayak Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, başlıksız, sivri kemer tepelikli Malzeme ve Teknik: Taş / Zemin oyma tekniği Ölçüleri: Baş Taşı: 123x29x8 cm Ayak Taşı: 109x30x4 cm Yazı Türü: Tâlik	
Tanım ve Kompozisyon: Baş taşı, düşey dikdörtgen gövdeye bir boyunla bağlanan Azizî kalıplı fesle sonlanmaktadır. Fesin sağ tarafında bir püskül yer almaktadır. Metin eğimli olarak yazılmış olup ince şeritlerle birbirinden ayrılmaktadır. Düşeyde dikdörtgen biçimli ayak taşı sivri kemerli bir tepelikle sonlanmaktadır. Taşın gövdesinde yarım daire kemerli bir çerçeve içerisinde iri yaprak motifleri ters “S” şeklinde işlenmiştir. Tepelik kısmının ortasında ise katmerli bir gül motifi bulunmaktadır. Bu çiçekten çıkan yapraklar alınlık kısmına simetrik olarak yerleştirilmiştir.	Kitabe Metni: - <i>Hüve'l-Bâkî</i> - <i>Beni kıl mağfîret ey Rabb-i Gufrân</i> - <i>Bi-bakke-ı 'arş-ı a'zam nûr-ı Kur'ân</i> - <i>Gelüb kabrim ziyâret iden ibvân</i> - <i>İdeler rûhuma bir Fâtîba ihsân</i> - <i>Kereminden ne kadar mücrim isem kesmem ümîd</i> - <i>Giremez kimse efendiyle kulun arasına</i> - <i>Timürkazâde merbûm ve mağfûrun leh</i> - <i>Şirvan Ağa'nın rûhiyçün</i> - <i>El-Fâtîba sene 1306</i>

Katalog No: Ke-2 b/a Kime Ait Olduğu: Ahmed Ağa Yeri: Kestanealan Mezarlığı Mezar Tipi: Kapak Taşlı Mezar Tarihi: 5 Temmuz ...? (kırık) Türü: Erkek Mezarı Formu: - Baş Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, erkek başlıklı - Ayak Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, yarım daire kemer tepelikli Malzeme ve Teknik: Taş / Zemin oyma tekniği Ölçüleri: - Baş Taşı: 70x24x10 cm - Ayak Taşı: 72x25x7 cm Yazı Türü: Sülüs	
Tanım ve Kompozisyon: Baş taşı, düşey dikdörtgen bir gövde ve Hamidî kalıplı bir festen oluşmaktadır. Aşağıdan yukarıya doğru daralan fesin, sağ tarafında bir püskül yer almaktadır. Metin bölümü, eğimli olarak yazılmış olup ince şeritlerle birbirinden ayrılmaktadır. Düşeyde dikdörtgen biçimli ayak taşı yarım daire kemerli bir tepelikle sonlanmaktadır. Ayak taşı oldukça sadedir.	Kitabe Metni: - Hüve'l Hayyü'l-Bâkî - Kestanealan - Karyesinden Osman - Oğlu Ahmed - Ağa rûhu için - (F)âtîba fî 5 Tem(muş) (Sene ...) (kırık)
Katalog No: K1-1 b Kime Ait Olduğu: Mehmed Efendi Yeri: Kırık Mezarlığı Mezar Tipi: Toprak Mezar Tarihi: Recep 1264 / Haziran-Temmuz 1848 Türü: Erkek Mezarı Formu: - Baş Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, erkek başlıklı - Ayak Taşı: - Malzeme ve Teknik: Taş / Zemin oyma tekniği Ölçüsü: - Baş Taşı: 82x16x2 cm - Ayak Taşı: - Yazı Türü: Sülüs	
Tanım ve Kompozisyon: Baş taşı, düşey dikdörtgen biçimli gövde ve bu gövdeye uzun bir boyunla bağlanan başlıktan oluşmaktadır. Örfî destarlı başlık, sarık dilimlerinin enine sarılmasıyla oluşturulmuştur. Metin bölümü düz satırlar halinde düzenlenmiş olup dikdörtgen çerçeveler içerisine yerleştirilmiş ve satırlar kalın şeritlerle birbirinden ayrılmıştır.	Kitabe Metni: - Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî - Merbûm ve mağfûrın leh - Kılıfî Lütfullah - Oğlu Mehmed - Efendi Rûhuna - Fâtîba sene 1264 B

Katalog No: Ku-1 b/a Kime Ait Olduğu: Halkan Yeri: Kulaca Mezarlığı Mezar Tipi: Çerçeveli Mezar Tarihi: 4 Zilkade 1339 / 10 Temmuz (1)337 / 10 Temmuz 1921 Türü: Kadın Mezarı Formu: - Baş Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, başlıksız, yarım daire kemer tepelikli - Ayak Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, başlıksız, yarım daire kemer tepelikli Malzeme ve Teknik: Taş / Zemin oyma tekniği Ölçüleri: - Baş taşı: 87x27x5 cm - Ayak Taşı: 72x29x5 cm Yazı Türü: Sülüs	
Tanım ve Kompozisyon: Düşey dikdörtgen biçimli baş taşı, yarım daire kemerli bir tepelikle sonlanmaktadır. Alınlık kısmına bir gerdanlık işlenmiştir. Metin bölümü düz satırlar halinde düzenlenmiş olup satırları birbirinden ayıran bir şerit uygulamasına yer verilmemiştir. Düşey dikdörtgen biçimli ayak taşı, yarım daire kemerli bir tepelikle sonlanmaktadır. Ayak taşı oldukça sadedir.	Kitabe Metni: - <i>Râzıyım emrine Yâ Rab</i> - <i>Eyledim teslim-i cân vire</i> - <i>Cennetde cibân ey</i> - <i>Vâlidem ağlayub figân</i> - <i>Eyleme Kestanealanı karyeli</i> - <i>Lağ Ahmet kerîmesi</i> - <i>Halkan</i> - <i>Fî 10 Temmuz sene (1)337 Paşar</i>
Katalog No: Ma-1 b/a Kime Ait Olduğu: Ali Yeri: Maden Mahallesi / Maden Cami Avlusu Mezar Tipi: - Tarihi: 1282 / 1865-1866 Türü: Erkek Mezarı Formu: - Baş Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, erkek başlıklı Ayak Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, başlıksız, yarım daire kemer tepelikli Malzeme ve Teknik: Taş / Zemin oyma tekniği Ölçüleri: - Baş Taşı: 100x29x10 cm - Ayak Taşı: 103x29x5 cm Yazı Türü: Tâlik	
Tanım ve Kompozisyon: Baş taşı, düşey dikdörtgen biçimli gövde ve bu gövdeye uzun bir boyunla bağlanan başlıktan oluşmaktadır. Örfî destarlı başlık, sarık dilimlerinin enine sarılmasıyla oluşturulmuştur. Metin bölümü, eğimli olarak yazılmış olup satırlar ince şeritlerle birbirinden ayrılmaktadır. Gövdenin birinci ve ikinci satırı yatayda; beşinci ve sekizinci satırlar arası düşeyde kırık vaziyettedir. Düşey dikdörtgen biçimli ayak taşı, yarım daire kemerli bir tepelikle sonlanmaktadır. Ayak taşı oldukça sadedir.	Kitabe Metni: - <i>Hüve'l-Hay</i> - <i>Ziyâretten murâd bir du'âdır</i> - <i>Bugün bana ise yarın sanadır</i> - <i>Maden karyeli</i> - <i>(Bek)daşoğlu Ali</i> - <i>(Bi)n Mehmed Ağâ'nın</i> - <i>Râh-ı şerîflerine</i> - <i>Fâtîba 1282</i>

Katalog No: Ma-2 b/a Kime Ait Olduğu: İbrahim Efendi Yeri: Maden Mezarlığı Mezar Tipi: Toprak Mezar Tarihi: 20 Recep 1342 / 14 Şubat 1340 / 14 Şubat 1924 Türü: Erkek Mezarı Formu: - Baş Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, erkek başlıklı - Ayak Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, sivri kemer tepelikli Malzeme ve Teknik: Taş / Zemin oyma tekniği Ölçüleri: Baş taşı: 87x27x5cm Ayak Taşı: 72x29x5 cm Yazı Türü: Tâlik	
Tanım ve Kompozisyon: Baş taşı, düşey dikdörtgen biçimli bir gövde ve bu gövdeye bir boyunla bağlanan başlıktan oluşmaktadır. Başlık, üst çapı alt çapına göre oldukça küçük olarak biçimlendirilmiş bir fes etrafına çapraz sarılan enli sarık dilimlerinden oluşmaktadır. Metin bölümü eğimli olarak yazılmış olup satırlar ince şeritlerle birbirinden ayrılmaktadır. Son iki satırda bu uygulama görülmemektedir. Aşağıdan yukarıya doğru hafifçe genişleyen düşey dikdörtgen biçimli ayak taşı, sivri kemerli bir tepelikle sonlanmaktadır. Taşın gövdesinde ucu hafifçe sağa eğik durumda bir servi motifi yer almaktadır. Alınlıkta ise simetrik olarak yaprak motifleri işlenmiştir.	Kitabe Metni: - <i>Ab mine'l-mevt</i> - <i>Beni kal mağfıret ey Rabb-i Yezdân</i> - <i>Bi-hakk-ı 'arş-ı a'zam nûr-ı Kur'an</i> - <i>Gelüb kabrim ziyâret iden ihvân</i> - <i>İdeler rûbuma bir Fâtîba ibsân</i> - <i>Dedeoğlu Hatib</i> - <i>İbrahim Efendi bin İbrahim</i> - <i>Râbiyyün Fâtîba 20 Receb-i şerif sene 1342</i> - <i>14 Şubat sene 1340</i>
Katalog No: R-1 b/a Kime Ait Olduğu: Said Ağa Yeri: Rüştüye Mezarlığı Mezar Tipi: Çerçeve Mezar Tarihi: 1315 / 1897-1898 Türü: Erkek Mezarı Formu: - Baş Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, erkek başlıklı - Ayak Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, başlıksız, sivri kemer tepelikli Malzeme ve Teknik: Taş / Zemin oyma tekniği Ölçüleri: - Baş Taşı: 82x24x3 cm - Ayak Taşı: 62x24x4 cm Yazı Türü: Tâlik	
Tanım ve Kompozisyon: Baş taşı, düşey dikdörtgen biçimli gövde ve bu gövdeye uzun bir boyunla bağlanan başlıktan oluşmaktadır. Başlık, sarık dilimlerinin enine sarılmasıyla oluşturulmuştur. Metin eğimli olarak yazılmış olup satırlar ince şeritlerle birbirinden ayrılmaktadır. Serlevha ve tarih kısmı beyzî bir çerçeve içerisine yerleştirilmiştir. Aşağıdan yukarıya doğru hafifçe genişleyen düşey dikdörtgen biçimli ayak taşı, sivri kemerli bir tepelikle sonlanmaktadır. Taşın gövdesinde ucu hafifçe sağa eğik durumda bir servi motifi yer almaktadır. Alınlıkta ise yaprak motifleri işlenmiştir.	Kitabe Metni: - <i>Hüve'l-Bâkî</i> - <i>Beni kal mağfıret ey Rabb-i Gufrân</i> - <i>Bi-hakk-ı 'arş-ı a'zam nûr-ı Kur'an</i> - <i>Gelüb kabrim ziyâret iden ihvân</i> - <i>İdeler rûbuma bir Fâtîba ibsân</i> - <i>Kafkasya muhâcirlerinden Hacı</i> - <i>Said Ağa'nın rûbuma Fâtîba</i> - <i>Sene 1315</i>

Katalog No: R-2 b/a Kime Ait Olduğu: Emin Ağa Yeri: Rüştüye Mezarlığı Mezar Tipi: Çerçeveli Mezar Tarihi: 1318 / 1900-1901 Türü: Erkek Mezarı Formu: - Baş Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, erkek başlıklı - Ayak Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, başlıksız, sivri kemer tepelikli Malzeme ve Teknik: Taş / Zemin oyma tekniği Ölçüleri: - Baş Taşı: 130x35x6 cm - Ayak Taşı: 117x29-36x7 cm Yazı Türü: Sülüs	
Tanım ve Kompozisyon: Baş taşı, düşey dikdörtgen biçimli gövde ve bu gövdeye uzun bir boyunla bağlanan başlıktan oluşmaktadır. Başlık, sarık dilimlerinin hem enine hem de çaprazlama sarılmasıyla oluşturulmuştur. Sarığın taylesanlarından sağda olanı sarığın üstünü örtmekteyken solda olanı aşağı doğru sarkmaktadır. Ayrıca arka kısımda sarık dilimlerini birbirine bağlayan bir püskül de işlenmiştir. Metin düz satırlar halinde düzenlenmiş olup satırlar ince şeritlerle birbirinden ayrılmıştır. Serlevha kısmı yarım daire kemerli bir çerçeve içine yerleştirilmişken tarih kısmı beyzi bir çerçeve içerisinde alınmıştır. Aşağıdan yukarıya doğru hafifçe genişleyen düşey dikdörtgen biçimli ayak taşı, sivri kemerli bir tepelikle sonlanmaktadır. Vazodan çıkan dallardan ve iri yapraklardan oluşan bir hayat ağacı motifi taşın gövdesini kaplamaktadır.	Kitabe Metni: - <i>Ab mine'l-mevt</i> - <i>Ağlayub zâr eyleme ey birâder</i> - <i>Bu fenâyâ gelen emr-i hakdır heb gider</i> - <i>Ziyâretiden murâd kûluna bir du'âdır</i> - <i>Bugün bana ise yarın hem sanadır</i> - <i>Çıktım dağlar başına sabrâya hacet kalmadı</i> - <i>İdim ecel şerbetini Lokman'a bâcet kalmadı</i> - <i>Onuldu heb yârelerim cerrâha hacet kalmadı</i> - <i>Yapıldı cismim sarâyı mi'mâru bâcet kalmadı</i> - <i>Rüşdiyeli merhûm Emin Ağa'nın</i> - <i>Rubîyçün Fâtîba sene 1318</i>
Katalog No: R-3 b/a Kime Ait Olduğu: Nazire Hanım Yeri: Rüştüye Mezarlığı Mezar Tipi: Çerçeveli Mezar Tarihi: 17 Rebiyûlahir 1343 / 15 Teşrinisani 1340 / 15 Kasım 1924 Türü: Kadın Mezarı Formu: - Baş Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, başlıksız, sivri kemer tepelikli - Ayak Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, başlıksız, sivri kemer tepelikli Malzeme ve Teknik: Taş / Zemin oyma tekniği Ölçüsü: - Baş Taşı: 70x27-29x4 cm - Ayak Taşı: 66x25-28x4 cm Yazı Türü: Tâlik	
Tanım ve Kompozisyon: Aşağıdan yukarıya doğru hafifçe genişleyen düşey dikdörtgen biçimli baş taşı, sivri kemerli bir tepelikle sonlanmaktadır. Alınlıktaki iri yaprak motifleri yer almakta olup metin bölümü, eğimli olarak yazılmış ve ince şeritlerle birbirinden ayrılmıştır. Aşağıdan yukarıya doğru hafifçe genişleyen düşey dikdörtgen biçimli ayak taşı, sivri kemerli tepelikle sonlanmaktadır. Taşın gövdesinde içi yaprak motifleri ile dolgulanmış ucu hafifçe sağa eğik durumda bir servi motifi, alınlıkta ise simetrik yaprak motifleri işlenmiştir.	Kitabe Metni: - <i>Ab mine'l-mevt</i> - <i>Çün ecel geldi olmaz amân</i> - <i>Cürmünü afı eyle yâ Rabbe'l-Mennân</i> - <i>Mağfîret kûl olmasun bâlim yaman</i> - <i>Mazhar-ı nûr-ı şefâ'at kûl ber zâmân</i> - <i>Rüşdiye karyesinden Hasan</i> - <i>Kerîmesi Nazîre Hanım'ın rûbuna Fâtîba</i> - <i>15 Teşrîn-i sâni sene 1340</i>

Katalog No: R-4 b/a Kime Ait Olduğu: Behiye Hanım Yeri: Rüştüye Mezarlığı Mezar Tipi: Çerçeveleli Mezar Tarihi: - Türü: Kadın Mezarı Formu: - Baş Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, başlıksız, sivri kemer tepelikli - Ayak Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, başlıksız, sivri kemer tepelikli Malzeme ve Teknik: Taş / Zemin oyma tekniği Ölçüleri: Baş Taşı: 81x21-28x3 cm Ayak Taşı: 70x25x4 cm Yazı Türü: Tâlik	
Tanım ve Kompozisyon: Aşağıdan yukarıya doğru hafifçe genişleyen düşey dikdörtgen biçimli baş taşı, sivri kemerli bir tepelikle sonlanmaktadır. Alınlıkta iri yaprak motifleri yer almakta olup serlevha kısmı beyzî bir çerçeve içine yerleştirilmiştir. Metin bölümü ise eğimli olarak yazılmış ve ince şeritlerle birbirinden ayrılmıştır. Aşağıdan yukarıya doğru hafifçe genişleyen düşey dikdörtgen biçimli ayak taşı, sivri kemerli tepelikle sonlanmaktadır. Taşın gövdesinde içi yaprak motifleri ile dolgulanmış ucu hafifçe sağa eğik durumda bir servi motifi, alınlıkta ise simetrik yaprak motifleri işlenmiştir.	Kitabe Metni: - <i>Âh mine'l-mert</i> - <i>Âh ne yazık oldu bana gençliğime doymadım</i> - <i>Çâresiz bir derde düşdüm 'ilâcın bulmadım</i> - <i>Gül gibi soldum cihânda ne olduğumu bilmedim</i> - <i>Şu dünyâda bir yetim bırakmadım vâlideme</i> - <i>Ağlama pedercğim sizlere ömür</i> - <i>Rüşdiye karyesinden orman</i> - <i>Me'mûru Hasan Efendi'nin</i> - <i>Kerîmesi Behiye Hanım'ın rûhiyyün Fâtîha</i>
Katalog No: Sü-1 b Kime Ait Olduğu: Seyyid Süleyman Yeri: Süle Mezarlığı Mezar Tipi: Toprak Mezar Tarihi: 1199 / 1784-1785 Türü: Erkek Mezarı Formu: - Baş Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, erkek başlıklı - Ayak Taşı: - Malzeme ve Teknik: Taş / Zemin oyma tekniği Ölçüsü: - Baş Taşı: 67x19x8 cm - Ayak Taşı: - Yazı Türü: Sülüs	
Tanım ve Kompozisyon: Baş taşı, düşey dikdörtgen gövde ve bu gövdeye boyunla bağlanan başlıktan oluşmaktadır. Başlık kısmı, fes türü bir iç başlık ve yatayda sarılan enli sarkık dilimlerinden oluşmaktadır. Başlık, boyundan kısmından yatayda kırılmış haldedir.	Kitabe Metni: - <i>Merhûm Seyyid</i> - <i>Süleyman</i> - <i>Rûhiyyün</i> - <i>Fâtîha</i> - <i>Sene 1199</i>

Katalog No: SI-1 b/a Kime Ait Olduğu: Hamid Efendi Yeri: Sülüklügöl Mezarlığı Mezar Tipi: Çerçeveli Mezar Tarihi: 1324 / 1906-1907 Türü: Erkek Mezarı Formu: - Baş Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, erkek başlıklı - Ayak Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, başlıksız, sivri kemer tepelikli Malzeme ve Teknik: Taş / Zemin oyma tekniği Ölçüleri: - Baş taşı: 107x24x6 cm - Ayak Taşı: 87x27x5 cm Yazı Türü: Tâlik	
Tanım ve Kompozisyon: Baş taşı, düşey dikdörtgen gövde ve bu gövdeye boyunla bağlanan başlıktan oluşmaktadır. Başlık, fes türü bir iç başlığın etrafına çapraz olarak sarılan enli sarık dilimlerinden oluşmaktadır. Metin eğimli olarak yazılmış olup satırlar ince şeritlerle birbirinden ayrılmıştır. Aşağıdan yukarıya doğru hafifçe genişleyen ayak taşı sivri kemerli bir tepelikle sonlanmaktadır. Gövdede ucu sağa doğru yatık bir servi, alınlıkta ise simetrik iri yapraklar işlenmiştir.	Kitabe Metni: - <i>Hüve'l-Bâkî</i> - <i>Fenâdan bekâya eyledi rihlet</i> - <i>İde Hak kabrini razâ-i cennet</i> - <i>Osmanpaazarı'nın Yılandılar</i> - <i>Karyeli Hacı Hafız</i> - <i>Oğlu Hacı Hamid Efendi</i> - <i>Rûhiyyün Fâtîba</i> - <i>Sene 1324</i>

Katalog No: SI-2 b/a Kime Ait Olduğu: Mustafa Ağa Yeri: Sülüklügöl Mezarlığı Mezar Tipi: Toprak Mezar Tarihi: 1328 / 1910-1911 Türü: Erkek Mezarı Formu: - Baş Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, erkek başlıklı - Ayak Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, başlıksız, tepelik kısmı kırık Malzeme ve Teknik: Taş / Zemin oyma tekniği Ölçüleri: - Baş taşı: 85x33x7 cm - Ayak Taşı: 103x29x5 cm Yazı Türü: Tâlik	
Tanım ve Kompozisyon: Baş taşı, düşey dikdörtgen gövde ve bu gövdeye kalın bir boyunla bağlanan başlıktan oluşmaktadır. Başlık fes şeklindeki bir iç başlığın üzerine yatayda iri sarık dilimlerinin sarılmasıyla oluşmuştur. Metin bölümü, eğimli olarak yazılmış ve ince şeritlerle birbirinden ayrılmaktadır. Aşağıdan yukarıya doğru genişleyen düşey dikdörtgen biçimli ayak taşının tepelik kısmı kırıktır. Gövdede aşağıdan yukarıya doğru bir servi motifi işlenmiş ve uç kısmı sağa doğru eğiktir. Tepelik kısmı ise iri yapraklarla süslenmiştir.	Kitabe Metni: - <i>Hüve'l-Bâkî</i> - <i>Emr-i Hak'la dürlü emrâğ geldi benim tenime</i> - <i>Bulmadı sıhbat vücûdum sebeb oldu mertime</i> - <i>Âkıbet irdi ecet rihlet göründü cânıma</i> - <i>Okuyub bir Fâtîba ihsân ideler rûhuma</i> - <i>Osmanpaazarı'ndan İbrahim oğlu</i> - <i>Mustafa Ağa'nın rûhiyyün Fâtîba sene 1328</i>

Katalog No: SI-3 b/a Kime Ait Olduğu: ? Yeri: Sülüklügöl Mezarlığı Mezar Tipi: Toprak Mezar Tarihi: - Türü: Erkek Mezarı Formu: - Baş Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, erkek başlıklı - Ayak Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, başlıksız, üçgen tepelikli Malzeme ve Teknik: Taş / Zemin oyma tekniği Ölçüleri: - Baş taşı: 70x24x5 cm - Ayak Taşı: 75x30x5 cm Yazı Türü: Tâlik	
Tanım ve Kompozisyon: Baş taşı, düşey dikdörtgen gövde ve bu gövdeye boyunla bağlanan başlıktan oluşmaktadır. Başlık fes şeklindeki bir iç başlığın üzerine yatayda iri sarık dilimlerinin sarılmasıyla oluşmuştur. Beş satırdan oluşan metin bütünüyle kazındığı için okunamamaktadır. Taşın sol alt kısmında bir sıra izi vardır. Bu sıra sonradan yapılmış olup sıra üzerine mavi boyayla başka bir metin yazıldığı anlaşılmaktadır. Düşey dikdörtgen biçimli ayak taşı üçgen tepeliklidir. Baş taşına yapılan müdahale burada da görülmektedir. Mavi kontur izinden burada bir servi motifi olduğu anlaşılmaktadır.	Kitabe Metni: - ... - ... - ... - ... - ...
Katalog No: Ş-1 b/a Kime Ait Olduğu: Fatma Hanım Yeri: Şehitler Mezarlığı Mezar Tipi: Çerçeveli Mezar Tarihi: 10 Şaban 1331 / 2 Temmuz 1329 / 15 Temmuz 1913 Türü: Kadın Mezarı Formu: - Baş Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, başlıksız, bitkisel tepelikli - Ayak Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, başlıksız, bitkisel tepelikli Malzeme ve Teknik: Taş / Zemin oyma tekniği Ölçüleri: - Baş taşı: 65x33x7 cm - Ayak Taşı: 65x33x7 cm Yazı Türü: Tâlik	
Tanım ve Kompozisyon: Düşey dikdörtgen biçimli baş taşı beyzî bir gövde ve bitkisel tepelikten oluşmaktadır. Tepeliğin gövdeye bağlandığı boyun kısmı kırktır. Damla motifiyle başlayan metin eğimli satırlar halinde düzenlenmiş ve satırlar ince şeritlerle birbirinden ayrılmıştır. Alt kısmı geniş, üst kısmı dar bir lale şeklinde biçimlendirilen gövdenin iki yanı kıvrımlı yapraklarla süslenmiştir. Oldukça tahrip olan tepelik kısmında ise açmış bir gül işlenmiştir. Ayak taşı, baş taşına benzer şekilde biçimlendirilmiş olup ayak taşının gövdesinde bir gonca gül dalı yer almaktadır. Tepelik kısmını merkezde bir gül ve etrafı iri yapraklarla süslenmiştir.	Kitabe Metni: - <i>Hüve'l Bâkî</i> - <i>Araboglu Ahmet Ağa'nın</i> - <i>Kerimesi Fatma Hanım rûhuna</i> - <i>Fâtîha 2 Temmuz sene 1329</i>

Katalog No: Ş-2 b/a Kime Ait Olduğu: Mustafa Ağa Yeri: Şehitler Mezarlığı Mezar Tipi: Kapak Taşlı Mezar Tarihi: 12 Ramazan 1334 / 13 Temmuz 1916 Türü: Erkek Mezarı Formu: - Baş Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, erkek başlıklı - Ayak Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, başlıksız, sivri kemer tepelikli Malzeme ve Teknik: Taş / Zemin oyma tekniği Ölçüleri: - Baş taşı: 94x34x8 cm - Ayak Taşı: 81x36x6 cm Yazı Türü: Tâlik	
Tanım ve Kompozisyon: Baş taşı, düşey dikdörtgen biçimli gövde ve bu gövdeye boyunca bağlanan fes şeklinde başlıktan oluşmaktadır. Azizî kalıplı fesin sol kısmı kırık durumdadır. Metin hafif eğimli olarak yazılmış ve satırlar ince şeritlerle birbirinden ayrılmıştır. Serlevha ve tarihin bulunduğu satırlar ise beyzî bir çerçeveye alınmıştır. Aşağıdan yukarıya doğru genişleyen düşey dikdörtgen biçimli ayak taşı, sivri kemerli bir tepelikle sonlanmaktadır. Aşağıdan yukarıya doğru gövdede dallı bir çiçek motifi işlenmiş olup tepelik kısmı vazodan çıkan taç yapraklı çiçeklerle bezenmiştir.	Kitabe Metni: - Hüve'l-Bâkî - Hayâtında rûz u şeb ikrâm iderdi 'âlime - Hânesinde nice misâfire sunardı ni'mete - Cümleden el çeküb itdi rıbleti - Bırakdım girüye mâlı mülkü dostu - Soma karyesi eşrâf ve bânedânından - Ferhat Çavuş oğlu Mustafa Ağa râhiyçün Fatıha 12 Ramazân sene 1334
Katalog No: Ş-3 b/a Kime Ait Olduğu: Yusuf Ağa Yeri: Şehitler Mezarlığı Mezar Tipi: Toprak Mezar Tarihi: Recep 1336 / Nisan- Mayıs 1918 Türü: Erkek Mezarı Formu: - Baş Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, erkek başlıklı - Ayak Taşı: Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, başlıksız, sivri kemer tepelikli Malzeme ve Teknik: Taş / Zemin oyma tekniği Ölçüleri: - Baş taşı: 77x21x3 cm - Ayak Taşı: 72x27x4 cm Yazı Türü: Tâlik	
Tanım ve Kompozisyon: Baş taşı, düşey dikdörtgen biçimli gövde ve bu gövdeye bir boyunca bağlanan fes şeklinde başlıktan oluşmaktadır. Azizî kalıplı fesin sol kısmında üçgen şeklinde bir püskül bulunmaktadır. Metin düz satırlar halinde düzenlenmiş olup beş ve altıncı satırların arasında mevtanın yaşı verilmiştir. Düşey dikdörtgen biçimli ayak taşı sivri kemerli bir tepelikle sonlanmaktadır. Ayak taşı oldukça sadedir.	Kitabe Metni: - Hüve'l Bâkî - Ziyâretten murâd bir du'âdır - Bugün bana ise yarın sanadır - Mehmed oğlu Yusuf - Ağa'nın rûbuna Fâtıha - Sinni 23 - Recebü'l-ferd sene 1336 - Kurşunla şehit idilmiştir

3. DEĞERLENDİRME

İnegöl ilçe sınırları içerisinde yer alan *Bahçekaya, Boğazköy, Deydinler, Güneykestane, Hilmiye, Karakadı, Kestanealan, Kınık, Kulaca, Maden, Rüştüye, Süle, Sütlüklügöl, Şehitler* olmak üzere toplam 14 yerleşim alanında 25 baş taşı³ ve 22 ayak taşı⁴ tespit edilmiştir. Çalışmada ele alınan mezar taşlarından 37 tanesi erkek⁵, 10 tanesi kadın⁶ mezar taşıdır.

3.1. Malzeme ve Teknik

Mezar taşlarının yapımında yöreden temin edilen yerel taşlar kullanılmıştır. Taşların işlenmesinde zemin oyma tekniği uygulanmış, böylece zemin boşaltılmış ve harfler kabarık bir görünüm almıştır. B-1 numaralı katalog örneğinde ise motif oyma tekniği kullanılmış ve harfler oyulmuştur. Ayak taşlarında da zemin oyma ve motif oyma teknikleri kazıma tekniği ile kullanılmıştır.

3.2. Mezar Tipleri

Çalışma kapsamında ele alınan mezarlar; toprak, çerçeveli ve kapak taşlı mezar olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Mezar tipleri üzerine yapılan değerlendirmede günümüze özgün haliyle ulaşan mezarlar dikkate alınmıştır. İncelenen mezarlar arasında, 13 tanesi çerçeveli mezar geleneğine uygun olarak inşa edilmiştir⁷. Çerçeveli mezar; kabir çevresinin taş, ahşap vb. gibi çeşitli malzemelerle sınırlandırıldığı geleneksel bir mezar türüdür. Söz konusu mezarlarda çerçeve için genellikle taş kullanılmış olup bir mezarda beton⁸, bir mezarda ise ahşap kullanılmıştır⁹. Yedi mezarda baş ve ayak taşının doğrudan toprağa gömülmesiyle oluşturulan toprak mezar tipi görülmektedir¹⁰. Kapak taşlı mezar ise tek parçadan oluşan taş bir kapağın mezar üzerini örtmesiyle oluşmaktadır. İncelenen örneklerden sadece iki tanesi kapak taşlı mezardır¹¹.

3.3. Mezar Taşı Tipleri

Son yıllarda mezar taşlarıyla ilgili yapılan araştırmaların sayısındaki artış, bu alandaki tipoloji çalışmalarının çeşitlenmesine katkı sağlamıştır¹². Aidiyet bildiren erkek ve kadın başlıklı mezar taşlarının yanı sıra cinsiyete bağlı olmayan tepelik uygulamaları bu ihtiyacı gerekli kılmıştır.

³ B-1 b, Bo-1 b, D-1 b, G-1 b, G-2 b, G-3 b, Hi-1 b, Ka-1 b, Ke-1 b, Ke-2 b, K1-1 b, Ku-1 b, Ma-1 b, Ma-2 b, R-1 b, R-2 b, R-3 b, R-4 b, Sü-1 b, Sl-1 b, Sl-2 b, Sl-3 b, Ş-1 b, Ş-2 b, Ş-3 b.

⁴ B-1 a, D-1 a, G-1 a, G-2 a, G-3 a, Hi-1 a, Ka-1 a, Ke-1 a, Ke-2 a, Ku-1 a, Ma-1 a, Ma-2 a, R-1 a, R-2 a, R-3 a, R-4 a, Sl-1 a, Sl-2 a, Sl-3 a, Ş-1 a, Ş-2 a, Ş-3 a).

⁵ B-1 b/a, Bo-1 b, D-1 b/a, G-1 b/a, G-2 b/a, Hi-1 b/a, Ka-1 b/a, Ke-1 b/a, Ke-2 b/a, K1-1 b, Ma-1 b/a, Ma-2 b/a, R-1 b/a, R-2 b/a, Sü-1 b, Sl-1 b/a, Sl-2 b/a, Sl-3 b/a, Ş-2 b/a, Ş-3 b/a.

⁶ G-3 b/a, Ku-1 b/a, R-3 b/a, R-4 b/a, Ş-1 b/a.

⁷ B-1 b/a, D-1 b/a, G-1 b/a, G-2 b/a, G-3 b/a, Hi-1 b/a, Ku-1 b/a, R-1 b/a, R-2 b/a, R-3 b/a, R-4 b/a, Sl-1 b/a, Ş-1 b/a.

⁸ B-1 b/a.

⁹ Sl-1 b/a.

¹⁰ Ke-1 b/a, K1-1 b, Ma-2 b/a, Sü-1 b, Sl-2 b/a, Sl-3 b/a, Ş-3 b/a.

¹¹ Ke-2 b/a, Ş-2 b/a.

¹² Konu hakkında detaylı bilgi için bk. Laqueur, 2007; Çal, 2007; Çal ve Çal Ataoğuz, 2008; Çal, 2015; Çetinaslan, 2021.

Çalışmamızda yer alan mezar taşları gövde yatay kesitleri ile başlık ve tepelik özelliklerine göre değerlendirilmiştir. 47 adet mezar taşından ikisinin üst kısmı kırık olduğu için değerlendirmeye alınmamıştır¹³. 45 mezar taşının tamamı dikdörtgen gövdeli, yatay kesitli olup altı farklı tipte mezar taşı tespit edilmiştir. Bu mezar taşlarından 28 tanesi başlıksız, tepeliklidir. Bu mezar taşlarından 18'i *gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, sivri kemer tepelikli* tiptedir¹⁴. Kestanealan Mezarlığında bulunan 1888-1889 tarihli Şirvan Ağa'ya ait ayak taşı, bu tipteki en erken tarihli mezar taşıdır.

İncelenen örneklerden altısı *gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, yarım daire kemer tepelikli* tiptedir¹⁵. Maden Mahallesi'nde bulunan Ali isimli bir kişiye ait 1865-1866 tarihli mezar taşı bu grubun en erken tarihliisidir.

Şehitler Mezarlığında bulunan 1913 tarihli Fatma Hanım'a ait baş ve ayak taşı ise *gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, bitkisel tepelikli* tipin örneğidir¹⁶.

Gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, düz kemer tepelikli tek örnek Bahçekaya Mezarlığında bulunan Molla Süleyman'a ait 1933 tarihli mezar taşıdır¹⁷.

Sülüklügöl Mezarlığında bulunan bir mezar taşı *gövdesi dikdörtgen yatay kesitli, üçgen tepelikli* tiptedir¹⁸. Kitabe metni tıraşlandığı için mezar taşının kime ait olduğu ve tarihi konusunda net bir şey söylemek mümkün değildir.

17 adet mezar taşı ise erkek başlıklıdır¹⁹. Bu gruptaki mezar taşları, düşey dikdörtgen formlu gövde ve bu gövdeye bir boyunla bağlanan başlık kısmından oluşmaktadır.

3.4. Başlık Tipleri

Mezar taşlarındaki başlıklar; çoğunlukla mezar taşı sahibinin cinsiyeti, mesleği ve sosyal statüsü gibi çeşitli hususlarda bilgi vermektedir. Fakat bazen de isteğe göre özel yapılmakta (Laqueur, 2007, s. 158) ya da taş ustasının sanatsal yeteneğinin bir ürünü olarak şekillenmektedir. Bu gibi durumlarda eğer kitabe metni kimliğe dair ayrıntılı bir bilgi vermiyorsa hem başlık türünü adlandırmak hem de tipolojik olarak sınıflandırmak oldukça güçleşmektedir²⁰.

İncelediğimiz mezar taşlarından 17 tanesinde başlık bulunmaktadır²¹. Erkeklerle ait olan bu başlıklar; 11 mezar taşında sarık²², beş mezar taşında fes²³ ve bir mezar taşında kalpak²⁴ şeklindedir. Bu başlık

¹³ Bo-1 b, Sl-2 a.

¹⁴ D-1 a, G-1 a, G-2 a, G-3 b/a, Hi-1 a, Ka-1 a, Ke-1 a, Ma-2 a, R-1 a, R-2 a, R-3 b/a, R-4 b/a, Sl-1 a, Ş-2 a, Ş-3 a.

¹⁵ B-1 b, D-1 b, Ke-2 a, Ku-1 b/a, Ma-1 a.

¹⁶ Ş-1 b/a.

¹⁷ B-1 a.

¹⁸ Sl-3 a.

¹⁹ G-1 b, G-2 b, Hi-1 b, Ka-1 b, Ke-1 b, Ke-2 b, K1-1 b, Ma-1 b, Ma-2 b, R-1 b, R-2 b, Sü-1 b, Sl-1 b, Sl-2 b, Sl-3 b, Ş-2 b, Ş-3 b.

²⁰ Son 20 yılda mezar taşlarına olan ilgi artmış ve bu konuda çok sayıda çalışma yapılmıştır. Anadolu coğrafyasındaki mezar ve mezar taşı çeşitliliği, terminoloji ve tipoloji konusunda bir birliğin oluşmasını engellemekte olup mezar taşları hakkında terim, tip ve yöntem sorunları için bk. Çal, 2024.

²¹ G-1 b, G-2 b, Hi-1 b, Ka-1 b, Ke-1 b, Ke-2 b, K1-1 b, Ma-1 b, Ma-2 b, R-1 b, R-2 b, Sü-1 b, Sl-1 b, Sl-2 b, Sl-3 b, Ş-2 b, Ş-3 b.

²² Hi-1 b, Ka-1 b, K1-1 b, Ma-1 b, Ma-2 b, R-1 b, R-2 b, Sü-1 b, Sl-1 b, Sl-2 b, Sl-3 b.

²³ G-1 b, Ke-1 b, Ke-2 b, Ş-2 b, Ş-3 b.

²⁴ G-2 b.

tiplerinden sarık, mezar taşlarında en yaygın kullanılan türdür. Altı mezar taşında, iç başlık olarak fesin kullanıldığı görülmektedir. Söz konusu mezar taşlarındaki sarıklı başlıklar, üst çapı alt çapına göre oldukça küçük olarak biçimlendirilmiş bir fesin etrafına yatay sarık dilimlerinin sarılmasıyla oluşmaktadır²⁵. Çal tarafından S2-3a (Çal, 2015, s. 134) olarak adlandırılan bu başlık türü İnegöl'de altı (Çetinaslan, 2021, s. 114, 122, 127, 138, 241, 266), Emirsultan Mezarlığında yedi (Mermutlu ve Öcalan, 2012, s. 33, 98, 151, 248, 346, 406, 453), İsmail Hakkı Bursevî Dergâhı Haziresinde üç, Yeşil Türbe Haziresinde bir, Kayhan Cami Haziresinde bir, Üftade Cami Haziresinde bir (Mermutlu ve Öcalan, 2011, s. 84, 343, 362, 365, 462, 467) olmak üzere Bursa ve çevresinde yaygın olarak kullanılmıştır. Genelde sağdan sola doğru hafif eğimli sarılan sarık dilimlerinin yönü, Hamid Efendi'ye ait mezar taşında soldan sağa doğrudur²⁶.

Bir mezar taşında ise içte kullanılan fes, oldukça muntazam sarılan bir sarık tarafından kamufle edilmiştir. Emin Ağa'ya ait olan baş taşı, sarık bağlama şekli hakkında oldukça ayrıntılı bilgi vermektedir²⁷. Oldukça edebî bir metne sahip olan kitabesinden kişinin mesleğine ya da toplumsal statüsüne ilişkin herhangi bir bilgiye ulaşılamamaktadır. Fakat sarığın yatayda üç sarık dilimiyle sağ kısımda yukarıya doğru katlandığı ve bir ucunun/taylesanının dışarıya doğru sarkıtıldığı görülmektedir. Yukarıya katlanan sarık dilimleri sağdan sola doğru hafif eğimlidir ve sol kısımda diğer uç sarık dilimleri arasından çıkarılmıştır. Başlığın arka tarafında ise iç içe geçen ve birbirini kesen sarık dilimleri daha net görülebilmektedir. Burada enseden boyuna doğru inen püskülden iç başlıkta bir fesin kullanıldığı anlaşılmaktadır.

İki mezar taşında ise iç başlıkta fes yerine takke kullanılmıştır²⁸. Üstüvanî bir takke şeklinde olan bu iç başlığın etrafı yatay sarık dilimleriyle sarılmış olup Çal tarafından S2-2a olarak tasnif edilmiştir (Çal, 2015, s. 133). Bu başlık türü; İnegöl'de dört (Çetinaslan, 2021, s. 105, 238, 254, 255), Emirsultan Mezarlığında beş (Mermutlu ve Öcalan, 2012, s. 57, 65, 408, 451, 462), Boyabat'ta 22 (Çal, 2015, s. 133-134), Kastamonu'da beş (Çal ve Ataoğuz Çal, 2008, s. 19-20) ve Rize'de dört (Çal, 2018, s. 117) mezar taşında görülmektedir.

İç başlığın daha düz olduğu ve Çal tarafından S2-2b olarak tasnif edilen (Çal, 2015, s. 134) başlık türü ise iki mezar taşında görülmektedir²⁹. Meslek bilgisine ulaşamadığımız bu mezar taşlarından bir tanesinde Hacı, diğerinde Seyyid şeklinde lakap ve unvanlara yer verilmiş olup bu başlık türü İnegöl'de sıkça kullanılmıştır (Çetinaslan, 2021, s. 132, 135, 137, 142, 180, 206, 233, 236, 264). Emirsultan Mezarlığında beş (Mermutlu ve Öcalan, 2012, s. 343, 349, 369, 427, 469), Boyabat'ta dört (Çal, 2015, s. 134), Kastamonu'da bir (Çal ve Ataoğuz Çal, 2008, s. 21) mezar taşında da benzerlerine rastlamak mümkündür.

Osmanlı toplumunda resmî kullanımının yanı sıra halk arasındaki kullanımı 16. yüzyıla kadar inen fes türü başlık ise beş mezar taşında görülmektedir³⁰. İncelenen fesler, Azizî ve Hamidî kalıplı olmak üzere iki tiptedir. Azizî kalıplı fes dört mezar taşında kullanılmıştır³¹. Alt çapı üst çapına göre oldukça geniş olan bu fes türünü; Laqueur X-3, Çal-İltar ise F2 olarak isimlendirmektedir (Laqueur,

²⁵ Hi-1 b, Ka-1 b, Ma-2 b, Sl-1 b, Sl-2 b, Sl-3 b.

²⁶ Sl-1 b.

²⁷ R-2 b.

²⁸ K1-1 b, Ma-1 b.

²⁹ R-1 b, Sü-1 b.

³⁰ G-1 b, Ke-1 b, Ke-2 b, Ş-2 b, Ş-3 b.

³¹ G-1 b, Ke-1 b, Ş-2 b, Ş-3 b.

2007, s. 157; Çal-İltar, 2011, s. 32). Edirne’de 43 (Çal, 2020, s. 226), İnegöl’de 18 (Çetinaslan, 2021, s. 28-29), Eyüp’te dokuz (Çal, 1999, s. 212), Kastamonu Atabey Gazi Camisi haziresinde dokuz (Çal ve Çal Ataoğuz, 2008, s. 21, 22), Edirne Üç Şerefeli Cami haziresinde beş (Arslan, 2007, s. 78, 88, 115, 125, 285), Göynük’te dört (Çal, 2007, s. 360, 361, 363, 364, Fotoğraf No: 47, 54, 80, 94), Beyşehir’de iki (Muşmal ve Çetinaslan, 2013: 468, Fotoğraf No: 35; Muşmal vd., 2014, s. 185), Samsun Merkez Kökçüoğlu Mezarlığında iki (Nefes, 2007, s. 241, 245), Sinop-Ayancık’da iki (Çelemoğlu, 2021, s. 46), Konya’nın çeşitli mezarlıklarında iki (Kara ve Danışık, 2005, s. 339, 341), Hadım’de bir (Bülbül, 2017, s. 214, Fotoğraf No: 45,46) ve Kastamonu Honsalar Cami haziresinde bir (Yeni, 2013, s. 603) mezar taşında Azizî kalıplı fesin tercih edilmesi bu başlık türünün Anadolu’daki yaygın kullanımını göstermektedir.

Bir mezar taşında alt ve üst çap arasındaki farkın azaldığı Hamidî kalıplı fes kullanılmıştır³². Hamidî fes, Çal-İltar tipolojisinde F1 olarak adlandırılmıştır (Çal-İltar, 2011, s. 32). Bu başlığın benzerlerine İnegöl’de beş (Çetinaslan, 2021, s. 158, 165, 205, 212, 268), Boyabat’ta dokuz (Çal, 2015, s. 137), İstanbul’da altı (Çal, 1999, s. 212) ve Edirne Keşan’da ise bir (Karademir vd., 2023, s. 190) mezar taşında rastlanılmaktadır.

Kafkasyalı Sahatgeri oğlu Rüstem Ağa’ya ait mezar taşında Papak adı verilen geleneksel Kafkas kalpağına yer verilmiştir³³. Kalpak, Kafkas kültürünün önemli unsurlarından biri olup bölgenin milli kıyafetleri arasında yer almaktadır. Karapapak Türklerine atfedilen bu başlık türü; biçimsel olarak farklılıklar arz etse de Kars’ta üç, Ardahan’da iki, Kayseri’de bir ve Sivas’ta bir mezar taşı olmak üzere benzerlerine rastlanılmaktadır (Kılıç, 2024, s. 512-518).

3.5. Tepelik Tipleri

İncelenen mezar taşlarında beş farklı tipte tepelik tespit edilmiştir. Ayak ve baş taşı fark etmeksizin 18 mezar taşında sivri kemerli tepelik kullanılmıştır³⁴. Bunun yanı sıra altı mezar taşı yarım daire kemer tepelikli³⁵, iki mezar taşı bitkisel tepelikli³⁶, bir mezar taşı düz kemer tepelikli³⁷, bir mezar taşı ise üçgen tepeliklidir³⁸.

Sivri kemer tepelikli olanların benzerleri İnegöl (Çetinaslan, 2021, s. 17), Kastamonu (Yeni, 2013, s. 598, 605), Konya (Muşmal ve Çetinaslan, 2013, s. 326), Aydın (Gökçe, 2021, s. 117-119), Sinop (Çelemoğlu, 2021, s. 47); yarım daire kemer tepelikli olanların benzerleri İnegöl (Çetinaslan, 2021, s. 19), Bolu-Göynük (Çal, 2007, s. 300), Giresun (Çal ve İltar, 2011, s. 19), Kastamonu (Çal ve Ataoğuz, 2008, s. 11), Konya (Kara ve Danışık, 2005, s. 23, 25, 27, 29, 35, 53, 79, 107, 161, 217, 463; Muşmal ve Çetinaslan, 2013, s. 468; Muşmal vd., 2014, s. 273); bitkisel tepelikli olanların benzerleri İnegöl (Çetinaslan, 2021, s. 19), Bolu (Çal, 2007, s. 300), İstanbul (Erkaplan, 2023, s. 266, 268; Demirtaş, 2024, s. 74, 87); üçgen tepelikli olanların benzerleri İnegöl (Çetinaslan, 2021, s. 17), Bursa (Karaçağ, 1994, s. 157), Edirne (Arslan, 2006, s. 443), Bolu-Göynük (Çal, 2007, s. 300), Giresun (Çal

³² Ke-2 b.

³³ G-2 b.

³⁴ D-1 a, G-1 a, G-2 a, G-3 b/a, Hi-1 a, Ka-1 a, Ke-1 a, Ma-2 a, R-1 a, R-2 a, R-3 b/a, R-4 b/a, Sl-1 a, Ş-2 a, Ş-3 a.

³⁵ B-1 b, D-1 b, Ke-2 a, Ku-1 b/a, Ma-1 a.

³⁶ Ş-1 b/a.

³⁷ B-1 a.

³⁸ Sl-3 a.

ve İltar, 2011, s. 18), Kastamonu (Yeni, 2013, s. 596, 597, 600, 601, 604), Konya (Kara ve Danışık, 2005, s. 57, 59, 81, 83, 137, 211; Özçelik, 2022, s. 64-66) gibi şehirlerde görülmektedir.

3.6. Mezar Taşı Ölçüleri

Mezar taşlarının ölçüleri alınırken kırık taşlar ve toprak altında kalan kısımlar dikkate alınmamıştır. Mezar taşlarının hali hazır yükseklikleri 32-140 cm, genişlikleri 16-37 cm, kalınlıkları 2-12 cm arasında değişmektedir.

3.7. Süsleme

Mezar taşlarında görülen süslemenin niteliği ve yoğunluğu baş ve ayak taşlarına göre değişiklik göstermektedir. Baş taşlarında başlık ya da tepeliklerde ve metnin çevresinde yoğunlaşan süsleme ayak taşlarında tepelik ve gövdede yoğunlaşmaktadır (Tablo 1). İncelediğimiz mezar taşlarında bitkisel süslemenin ön planda olduğu, bunun yanında nesneli süslemeye de yer verildiği görülmektedir.

13 mezar taşında palmiye yaprağı, ayak taşlarının ve kadın baş taşlarının tepelik kısmını süslemektedir³⁹. Simetrik olarak yerleştirilen bu iri yapraklardan ortadaki dik, her iki yanında bulunan yapraklar ise bulundukları yere göre sağa ya da sola yatık olarak işlenmiştir (Çetinaslan, 2021, s. 46). En sık görülen bitkisel motiflerden bir diğeri ise mezarlık bitkisi olarak da bilinen servi ağacıdır. Özellikle ayak taşlarının gövdesini süsleyen bu motif 11 mezar taşında yer almaktadır⁴⁰.

Dallı çiçekler de servi gibi ayak taşlarının gövdesini kaplayan bitkisel motiflerdendir. Üç ayak taşının gövdesinde kâse/vazodan çıkan taç yapraklı bir çiçek dalı işlenmiştir⁴¹. İki ayak taşında stilize çiçekler⁴² ve bir ayak taşında da gonca gül dalı gövdeyi süslemektedir⁴³.

³⁹ D-1 a, G-2 a, G-3 a, Hi-1 a, Ka-1 a, Ke-1 a, Ma-2 a, R-1 a, R-3 b/a, R-4 b/a, Sl-1 a.

⁴⁰ D-1 a, G-1 a, Hi-1 a, Ka-1 a, Ma-2 a, R-1 a, R-3 a, R-4 a, Sl-1 a, Sl-2 a, Sl-3 a.

⁴¹ G-2 a, G-3 a, Ş-2 a.

⁴² Ke-1 a, R-2 a.

⁴³ Ş-1 a.

Tablo 1: Ayak taşlarında görülen bitkisel süslemeler

Gövdenin yanı sıra tepelik kısmı dört mezar taşında gül⁴⁴, bir mezar taşında taç yapraklı çiçekler⁴⁵, bir mezar taşında da ucu kıvrımlı yapraklar⁴⁶, bir mezar taşında akantus/kenger yaprağıyla⁴⁷ süslenmiştir. Bu motifler içerisinde yer alan ucu kıvrımlı yapraklar palmye yapraklarına benzemektedir. Fakat adından da anlaşılacağı üzere ortadaki yaprak hariç; her yaprağın ucu koç boynuzuna benzer şekilde spiralli bir kıvrım oluşturmuştur.

Gövde ve tepelikten başka iki mezar taşında kıvrımlı yapraklar gövdenin etrafını kuşatmış⁴⁸, bir baş taşında da kitabenin son üç satırını sınırlandırmıştır⁴⁹.

Bitkisel süslemenin yanında nadir de olsa nesneli süslemeye yer verilmiştir⁵⁰. Dört mezar taşında kulplu ve kulpsuz vazolar işlenmiştir⁵¹. Genellikle gövdenin altında yer alan vazo bir mezar taşında

⁴⁴ G-3 b, Ke-1 a, Ş-1 b/a.

⁴⁵ Ş-2 a.

⁴⁶ G-1 a.

⁴⁷ R-2 a.

⁴⁸ Ş-1 b/a.

⁴⁹ G-1 b.

⁵⁰ Bk. B-1 b/a, G-1 b, G-2 b/a, G-3 a, Ku-1 b, R-2 a, Ş-2 a.

tepelik kısmını süslemektedir⁵². Üç mezar taşından ikisinde Kafkas kaması/haçer⁵³, bir mezar taşında ise gerdanlık⁵⁴ işlenmiş olup bu motifler, cinsiyete dair aidiyeti ifade eden semboller olarak karşımıza çıkmaktadır. Ay ve yıldız motifi de mezar taşlarında işlenen motiflerdendir⁵⁵.

3.8. Mezar Taşlarında Metin

Mezar taşlarında, çoğunlukla bir başlangıç ifadesi (serlevha) ve ardından ölümle ilgili kalıplaşmış edebi bir metin yer alır. Mezarda yatan kişinin kimlik bilgileri verildikten sonra Fâtîha talep edilir ve vefat tarihi belirtilir. Buna ek olarak durum ve sebep bildiren ifadeler, Tanrı'dan ve insanlardan istek, çeşitli dua kalıplarına da yer verilmiştir. Bazı mezar taşlarında ise kimlik bilgisi, Fâtîha isteği ve vefat tarihinden oluşan oldukça sade bir kitabe metni bulunmaktadır.

Dokuz mezar taşında başlangıç ifadesi olarak *Hüve'l-Bâkî*⁵⁶, yedi mezar taşında *Âh mine'l-mevt*⁵⁷, iki mezar taşında *Hüve'l-Hayyü'l-Bâkî*⁵⁸, birer mezar taşında ise *Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî*⁵⁹ ve *Hüve'l-Hay*⁶⁰ ifadeleri bulunmaktadır. Üç mezar taşında ise metin doğrudan başlamış olup herhangi bir başlangıç ifadesi bulunmamaktadır⁶¹. Bir mezar taşının üst kısmı kırık⁶² olduğu için, bir mezar taşının da kitabesi kazındığı için herhangi bir tespit yapılamamıştır⁶³.

İki mezar taşında *Ziyâretten murâd bir du'âdır / Bugün bana ise yarın sanadır*⁶⁴ ve bir mezar taşında *Ağlayub zâr eyleme ey birâder / Bu fenâyâ gelen emr-i bakdır heb gider / Ziyâretten murâd kuluna bir du'âdır / Bugün bana ise yarın hem sanadır*⁶⁵ şeklinde insanlar uyarılarak bu dünyanın faniliği vurgulanmıştır.

Durum bildirme, kişinin ölmeden önceki halini betimleyen ifadelerdir. İncelediğimiz dört mezar taşında bu tür ifadelere yer verilmiştir. *Dâr-ı dünyâda civân iken geçerdim bir zaman / Nâgehân irdi ecel itdi yerim bâğ-ı cinân / Fânî dünyâda murâdım olmadan terk eyledim*⁶⁶ ve *Dünyâda civân iken geçdim bir zamân / (Hemân) irdi ecel itdi yerim bâğ-ı cinân / (Fânî) dünyâda murâdın olmadan terk eyledim*⁶⁷ şeklinde verilen ifadeler kişinin genç yaşta öldüğünü bildirmektedir. Bir mezar taşında Allah'ın takdirine razı olunduğu *Böyle buldum bu cihânı sanki bir zıll-ı hayâl / Ol sebepten kimse itmez benim hâlimden su'âl / Ben didim el-bükümü li'llah râzıyım her emrine / Çün ezelden böyle takdîr eylemiştir Zü'l-celâl*⁶⁸ dizeleriyle ifade

⁵¹ G-2 a, G-3 a, R-2 a, Ş-2 a.

⁵² Ş-2 a.

⁵³ G-1 b, G-2 b.

⁵⁴ Ku-1 b.

⁵⁵ B-1 b/a.

⁵⁶ G-2 b, Hi-1 b, Ke-1 b, R-1 b, Sl-1 b, Sl-2 b, Ş-1 b, Ş-2 b, Ş-3 b.

⁵⁷ D-1 b, G-3 b, Ka-1 b, Ma-2 b, R-2 b, R-3 b, R-4 b.

⁵⁸ G-1 b, Ke-2 b.

⁵⁹ K1-1 b.

⁶⁰ Ma-1 b.

⁶¹ B-1 b, Ku-1 b, Sü-1 b.

⁶² Bo-1 b.

⁶³ Sl-3 b.

⁶⁴ Ma-1 b, Ş-3 b.

⁶⁵ R-2 b.

⁶⁶ D-1 b.

⁶⁷ G-1 b.

⁶⁸ G-2 b.

edilmiştir. Bir mezar taşında ise *Hayâtında rûz u şeb ikrâm iderdi ‘âlime / Hânesinde nice misâfîre sunardı ni‘mete / Cümleden el çeküb itdi rihleti / Birakdım giriye mâli mülkü dostı*⁶⁹ şeklindeki bir anlatımla ölen kişinin misafirperverliği vurgulanmıştır.

İncelenen mezar taşlarından sadece dört tanesinde ölen kişinin hangi sebeple öldüğü bilgisi verilmiştir. Üç mezar taşında *Çıktım dağlar başına sabrâya hacet kalmadı / İcdim ecel şerbetini Lokman’a bâcet kalmadı / Onuldu heb yârelerim cerrâha hacet kalmadı / Yapıldı cismim sarâyı mi‘mâra bâcet kalmadı*⁷⁰, *Âb ne yazık oldu bana gençliğime doymadım / Çâresiz bir derde düşdüm ‘ilâcın bulmadım / Gül gibi soldum cihânda ne olduğumu bilmedim*⁷¹, *Emr-i Hak’la dürlü emrâz geldi benim tenime / Bulmadı sıbhat vücûdum sebeb oldu mevtime / Âkıbet irdi ecel rihlet göründü cânıma*⁷² şeklinde verilen satırlarda ölen kişinin bir hastalıktan öldüğü anlaşılmaktadır. Bir mezar taşında ise vefat edenin ölüm sebebi *Kurşunla şehit idilmiştir*⁷³ şeklinde verilmiştir. Aynı kitabe metninde yer alan *Sinni 23* ifadesinden ölenin 23 yaşında vefat ettiği anlaşılmaktadır.

Ölen kişinin bağışlanma isteği 12 mezar taşında şu şekilde görülmektedir: *Merhûm ve mağfûrun leb*⁷⁴, *Merhûm*⁷⁵, *Beni kıl mağfîret ey Rabb-i Gufrân / Bi-hakk-ı ‘arş-ı a‘zam nûr-ı Kur’ân*⁷⁶, (R)ûb-ı pâkin sâkin itsün *Hak Te‘âla der-cinân / Pes memâtında hâlâs itsün tamudan Müste‘ân / Şâfi‘i Peygamber olsun her husûsda ve mizân*⁷⁷, *Beni kıl mağfîret ey Rabb-i Yezdân / Bi-hakk-ı ‘arş-ı a‘zam nûr-ı Kur’ân*⁷⁸, *Yâ İlâhî ol mübârek ism-i pâkin ‘izze’ti / Hem resûlün Fabr-ı ‘Âlem Şâh-ı Kevneyn hüremeti / Eyle kabrim ravza-i cennet yâ İlâhe’l-‘Âlemîn / Gice gündüz eylesünler hûr (u) gilmân hıdmeti*⁷⁹, *Râzıyım emrine Yâ Rab / Eyledim teslîm-i cân vire / Cennetde cihân*⁸⁰, *Çün eccl geldi olmaz amân / Cürmünü afv eyle yâ Rabbe’l-Mennân / Mağfîret kıl olmasun hâlim yaman / Mazhar-ı nûr-ı şefâ‘at kıl her zamân*⁸¹, *Fenâdan bekâya eyledi rihlet / İde Hak kabrini ravza-i cennet*⁸².

İncelediğimiz örneklerden 13 tanesinde insanlardan istek ifadeleri bulunmaktadır. Bunlardan sekiz tanesinde *Geliüb kabrimi ziyâret eyleyen ihvân / İdeler rûhuma bir Fâtîha ihsân*⁸³, *Geliüb kabrim ziyâret iden ihvân / İdeler rûhuma bir Fâtîha ihsân*⁸⁴, *Ziyâretten murâd bir du‘âdır / Bugün bana ise yarın sanadır*⁸⁵, *Eyle bir Fâtîha ihsân sıdkile zâ‘ir olan*⁸⁶, *Ağlayub zâr eyleme ey birâder / Bu fenâyâ gelen emr-i hakdır heb gider / Ziyâretten murâd kuluna bir du‘âdır / Bugün bana ise yarın hem sanadır*⁸⁷, *Okuyub bir Fâtîha ihsân ideler*

⁶⁹ Ş-2 b.

⁷⁰ R-2 b.

⁷¹ R-4 b.

⁷² Sl-2 b.

⁷³ Ş-3 b.

⁷⁴ G-1 b, Ke-1 b, K1-1 b.

⁷⁵ G-2 b, R-2 b, Sü-1 b.

⁷⁶ Ke-1 b/a, R-1 b/a.

⁷⁷ Hi-1 b.

⁷⁸ Ma-2 b.

⁷⁹ G-3 b.

⁸⁰ Ku-1 b.

⁸¹ R-3 b.

⁸² Sl-1 b.

⁸³ Ka-1 b, Ke-1 b.

⁸⁴ Ma-2 b, R-1 b.

⁸⁵ Ma-1 b, Ş-3 b.

⁸⁶ Hi-1 b/a.

⁸⁷ R-2 b.

*ruhuma*⁸⁸ şeklinde fatiha ya da bir dua isteği dile getirilmiştir. Dört tanesinde ise *Vâlideynim eylesün bir zâmân âb u figân*⁸⁹, *Vâlidem Esma Hanım itmesün benimçün âb u figân*⁹⁰, *Vâlidem ağlayub figân eyleme*⁹¹, *Ağlama pedercğim sizlere ömür*⁹² şeklindeki satırlarla ölen kişinin ailesinden dileği ifade edilmiştir.

Ölen kişinin mesleğine dair iki mezar taşında meslek bilgisine yer verilmiştir. Bunlardan ilki Ahmed Efendi'ye ait baş taşıdır. *Müderriş* şeklinde verilen kitabe metninde *Neşr eyledi dâ'imâ tefsîr-i Kur'ân hem hadîş* şeklindeki satırlar da kişinin mesleğini pekiştirmektedir⁹³. Meslek bilgisine ulaşabildiğimiz bir diğer mezar taşı İbrahim Efendi'ye ait baş taşıdır. Metinde hutbe ya da vaaz veren manasına gelen *Hatib* ifadesi geçmektedir⁹⁴.

Mezar taşı kitabelerinde *Öksüzogulları*⁹⁵, *Ali Efendizâde*⁹⁶, *Timürkazâde*⁹⁷, *Bekdaşoğlu*⁹⁸, *Dedeoğlu*⁹⁹, *Araboğlu*¹⁰⁰ olmak üzere altı tanesinde sülale ismine yer verilmiştir.

Çalışmada ele alınan mezar taşlarında *Ahmed*¹⁰¹, *İbrahim*¹⁰², *Süleyman*¹⁰³, *Mustafa*¹⁰⁴, *Rüstem*¹⁰⁵, *Feyzi*¹⁰⁶, *Şirvan*¹⁰⁷, *Mehmed*¹⁰⁸, *Ali*¹⁰⁹, *Said*¹¹⁰, *Emin*¹¹¹, *Hamid*¹¹², *Yusufl*¹¹³ erkek isimleri arasındadır. Sarıklı erkek başlığından bir erkeğe ait olduğu anlaşılan bir mezar taşının kitabesi kazındığı için kişi ismi tespit edilememiştir¹¹⁴. Erkek isimlerin önünde kullanılan unvan ve lakaplar arasında ise iki tanesinde *Hacı*¹¹⁵, bir tanesinde *Molla*¹¹⁶, bir tanesinde *Seyyid*¹¹⁷ şeklindedir. İsmi sonunda kullanılan ünvan ve

⁸⁸ Sl-2 b.

⁸⁹ D-1 b.

⁹⁰ G-1 b.

⁹¹ Ku-1 b.

⁹² R-4 b.

⁹³ Hi-1 b.

⁹⁴ Ma-2 b.

⁹⁵ D-1 b.

⁹⁶ Ka-1 b.

⁹⁷ Ke-1 b.

⁹⁸ Ma-1 b.

⁹⁹ Ma-2 b.

¹⁰⁰ Ş-1 b.

¹⁰¹ G-1 b, Hi-1 b, Ke-2 b.

¹⁰² Bo-1 b, D-1 b, Ma-2 b.

¹⁰³ B-1 b, Sü-1 b.

¹⁰⁴ Sl-2 b, Ş-2 b.

¹⁰⁵ G-2 b.

¹⁰⁶ Ka-1 b.

¹⁰⁷ Ke-1 b.

¹⁰⁸ K1-1 b.

¹⁰⁹ Ma-1 b.

¹¹⁰ R-1 b.

¹¹¹ R-2 b.

¹¹² Sl-1 b.

¹¹³ Ş-3 b.

¹¹⁴ Sl-3 b.

¹¹⁵ Sl-1 b, R-1 b.

¹¹⁶ B-1 b.

¹¹⁷ Sü-1 b.

lakaplar arasında dokuz tanesinde *Ağa*¹¹⁸, altı tanesinde *Efendi*¹¹⁹, bir tanesinde *Bey*¹²⁰ ifadesi görülmektedir.

*Hamide*¹²¹, *Nazire*¹²², *Behiye*¹²³, *Fatma*¹²⁴ kadın isimlerindendir. Bir mezar taşında ise *Halkan*¹²⁵ ismi geçmektedir. Dört kadın mezar taşında *Hanım* ifadesi geçmektedir¹²⁶.

16 mezar taşı kitabesinden memleket ve mahalle isimlerine ulaşılabilmektedir. Osmanlı döneminde köy ifadesine karşılık gelen karye kelimesine *İnegöl'ün Karakadı karyesinden*¹²⁷, *Kestanealan karyesinden*¹²⁸, *Kestanealan karyesi*¹²⁹, *Maden karyeli*¹³⁰, *Rüşdiye karyesinden*¹³¹, *Osmanpaزاری'nın Yılandılar karyeli*¹³² ve *Soma karyesi*¹³³ şeklinde sekiz mezar taşında rastlanmaktadır. Bunlardan altı tanesi İnegöl'e ait mahalle isimleridir. Soma ise Manisa'ya bağlı bir ilçeyken Osmanpaزاری günümüzde Omurtag olarak bilinen Bulgaristan'a ait bir Osmanlı kasabasıdır (Kııl, 2007, s. 1). Bunun yanı sıra memleket ve mahalle isimleri, karye ifadesi kullanılmadan *İnegün*¹³⁴, *Rüşdiyeli*¹³⁵, *Osmanpaزاری'ndan*¹³⁶ ifadeleriyle verilmiştir.

Kitabelerde geçen *Kavkasya muhacirlerinden*¹³⁷, *Kafkasyalı*¹³⁸, *Ahısba muhacirlerinden*¹³⁹, *Kafkasya muhacirlerinden*¹⁴⁰, *Batumi*¹⁴¹ ve *Kilis*¹⁴² ifadeleri İnegöl'e Anadolu ve Kafkasya coğrafyasından yapılan göçleri göstermektedir (Çetinaslan, 2021, s. 72).

Mezar taşlarında en yaygın kullanılan *Rûhiyün Fâtîba*¹⁴³ kalıbı 10 örnekte karşımıza çıkmaktadır. Yedi mezar taşında *Rûhuna Fâtîba*¹⁴⁴ ifadesi görülmektedir. İki örnekte *Rûhiyün el-Fâtîba*¹⁴⁵, birer örnekte *Rûhiyün rızâ'en li'llâhi'l-Fâtîba*¹⁴⁶, *Rûhu için (F)âtîba*¹⁴⁷, *Rûh-ı şerîflerine Fâtîba*¹⁴⁸ yer almaktadır.

¹¹⁸ Bo-1 b, G-2 b, Ke-1 b, Ke-2 b, R-1 b, R-2 b, Sl-2 b, Ş-2 b, Ş-3 b.

¹¹⁹ D-1 b, Hi-1 b, Ka-1 b, K1-1 b, Ma-2 b, Sl-1 b.

¹²⁰ G-1 b.

¹²¹ G-3 b.

¹²² R-3 b.

¹²³ R-4 b.

¹²⁴ Ş-1 b.

¹²⁵ Ku-1 b.

¹²⁶ G-3 b, R-3 b, R-4 b, Ş-1 b.

¹²⁷ Ka-1 b.

¹²⁸ Ke-1 b.

¹²⁹ Ku-1 b.

¹³⁰ Ma-1 b.

¹³¹ R-3 b, R-4 b.

¹³² Sl-1 b.

¹³³ Ş-2 b.

¹³⁴ B-1 b.

¹³⁵ R-2 b.

¹³⁶ Sl-2 b.

¹³⁷ G-1 b.

¹³⁸ G-2 b.

¹³⁹ Ka-1 b.

¹⁴⁰ R-1 b.

¹⁴¹ Hi-1 b.

¹⁴² K1-1 b.

¹⁴³ G-2 b, G-3 b, Ka-1 b, Ma-2 b, R-2 b, R-4 b, Sü-1 b, Sl-1 b, Sl-2 b, Ş-2 b.

¹⁴⁴ B-1 b, D-1 b, K1-1 b, R-1 b, R-3 b, Ş-1 b, Ş-3 b.

¹⁴⁵ Bo-1 b, Ke-1 b.

Çalışma kapsamında incelediğimiz mezar taşlarından 15 tanesinde Hicrî¹⁴⁹, beş tanesinde Rumî¹⁵⁰, bir tanesinde Miladî¹⁵¹ takvime göre tarih düşülmüştür. Bir mezar taşında hem Hicrî hem de Rumî tarih birlikte verilmiştir¹⁵². Bir mezar taşında ise tarih yoktur¹⁵³. Bir mezar taşının kitabesi kazındığı¹⁵⁴, bir mezar taşı da kırık¹⁵⁵ olduğu için tarih tespit edilememiştir.

Kitabelerde genellikle vefat tarihi verilmiş olmakla birlikte sadece bir mezar taşında *Doğumu 1277* şeklinde ölen kişinin doğum tarihine de yer verilmiştir¹⁵⁶. En erken tarihli mezar taşı, Boğazköy'deki 1188/1774-1775 tarihli İbrahim Ağa'ya ait baş taşıdır¹⁵⁷. En geç tarihli mezar taşı ise Bahçekaya'da bulunan 28 Teşrinievvel 1349/28 Ekim 1933 tarihli Molla Süleyman'a aittir¹⁵⁸.

3.9. Yazı Tipleri

Baş taşları, tek cepheli olarak düzenlenen kitabe metnine sahiptir. 18 baş taşında tâlik¹⁵⁹ ve altı baş taşında sülüs¹⁶⁰ yazı tipi görülmektedir. Bir mezar taşında görülen yazı türü ise niteliksizdir¹⁶¹.

4. Sonuç

Çalışmamızda İnegöl ilçe sınırları içerisinde yer alan 14 farklı yerleşim alanında bulunan mezar taşları incelenmiştir. 2021-2022 İnegöl yüzey araştırması sırasında tespit edilen 25 baş ve 22 ayak olmak üzere toplam 47 mezar taşı üzerinde gerçekleştirilmiştir. Mezar taşları; malzeme ve teknik, mezar tipleri, mezar taşı biçimleri, süsleme ve metin içeriği şeklinde ayrıntılı bir şekilde ele alınmış ve bu çalışmayla yörenin mezar taşı geleneğinin tespitine yönelik bir katkı sağlanmıştır.

Bölgeden sağlanan yöresel taşlar hem mezarlarda hem de mezar taşlarında kullanılmıştır. Çerçeve, toprak ve kapak taşlı olmak üzere üç farklı tipte oluşturulmuş olan mezarlardan 20 tanesi erkek, beş tanesi ise kadınlara aittir. İncelediğimiz tüm mezar taşlarının tamamı düşey dikdörtgen gövdeli ve dikdörtgen yatay kesitlidir.

1774-1933 yılları arasını kapsayan mezar taşları, 150 yılı aşan bir zaman dilimine tanıklık etmektedir. Hicrî, Rumî ve Miladî olmak üzere üç farklı takvime göre tarihin düşüldüğü mezar taşları bölgenin

¹⁴⁶ G-1 b.

¹⁴⁷ Ke-2 b.

¹⁴⁸ Ma-1 b.

¹⁴⁹ Bo-1 b, G-1 b, G-2 b, G-3 b, Hi-1 b, Ke-1 b, K1-1 b, Ma-1 b, R-1 b, R-2 b, Sü-1 b, Sl-1 b, Sl-2 b, Ş-2 b, Ş-3 b.

¹⁵⁰ B-1 b, Ka-1 b, Ku-1 b, R-3 b, Ş-1 b.

¹⁵¹ D-1 b.

¹⁵² Ma-2 b.

¹⁵³ R-4 b.

¹⁵⁴ Sl-3 b.

¹⁵⁵ Ke-2 b.

¹⁵⁶ B-1 b.

¹⁵⁷ Bo-1 b.

¹⁵⁸ B-1 b.

¹⁵⁹ D-1 b, G-1 b, G-2 b, G-3 b, Hi-1 b, Ka-1 b, Ke-1 b, Ma-1 b, Ma-2 b, R-1 b, R-3 b, R-4 b, Sl-1 b, Sl-2 b, Sl-3 b, Ş-1 b, Ş-2 b, Ş-3 b.

¹⁶⁰ Bo-1 b, Ke-2 b, K1-1 b, Ku-1 b, R-2 b, Sü-1 b.

¹⁶¹ B-1 b/a.

geçmişine ışık tutmaktadır. Osmanlı Beyliğinin kuruluşuna ev sahipliği yapan İnegöl yöresi, zaman içerisinde Kafkaslardan ve Balkanlardan yoğun göç alarak demografik değişim ve dönüşüm geçiren önemli yörelerdendir. Kitabe metinlerinde görülen muhacir vurgusunun yanı sıra Kafkas kökenli kişi isimlerine ve günümüzde Omurtag (Bulgaristan) olarak bilinen Osmanpazarı gibi yer isimlerine rastlanması bu bilgiyi desteklemektedir. Ayrıca Kafkas milli kıyafetinin bir parçası olan kalpağın bir başlık türü olarak kullanılması da bu etkileşimin somut bir göstergesi olmuştur. Ayrıca, kitabe metinlerinde Maden, Karakadı, Kestanealan ve Rüştüye gibi mahalle isimlerine rastlanması bu yerleşim yerlerinin kuruluşlarından itibaren günümüzde de aynı isimlerle anıldığını ortaya koymaktadır.

İnegöl mezar taşları, dönemin sanat anlayışına uygun bir süsleme kompozisyonuna sahiptir. Daha çok palmiye yaprakları, gonca güller, taç yapraklı çiçeklerden oluşan bitkisel süslemelerin yanı sıra nadir de olsa nesneli süslemelere yer verilmesi bölgenin mezar taşı işçiliğindeki çeşitliliği göstermektedir. Özellikle kama/haçer ve gerdanlık gibi cinsiyet sembolizmi içeren motiflerin kullanımı mezar taşlarının yalnızca estetik değil, aynı zamanda kimlik belirleyici bir unsur olarak işlev gördüğünü ortaya koymaktadır.

Bu çalışma, bölgedeki mezar taşı geleneğinin bir sınıflandırmasını yaparak gelecekte gerçekleştirilecek araştırmalara önemli bir kaynak sunmaktadır. Elde edilen bulgular, Osmanlı mezar taşı sanatının yerel özelliklerini ve estetik anlayışını destekleyen bilgiler içermektedir.

Kaynakça

- Akakuş, R. (2011). *Coğrafyadan Vatana İnegöl ve Alperenler*. İstanbul: Sahhaflar Kitap Sarayı.
- Arslan, A. (2007). *Edirne Üç Şerefeli Cami Haziresi Mezar Taşları* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Bülbül, D. (2017). *Hadim Mezar Taşları* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Bülbül, Z. (2006). XVI. Yüzyıl Ortalarında İnegöl'ün Sosyo-Ekonomik Yapısı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 185-203.
- Çal, H. (1999, 28-30 Mayıs). *İstanbul Eyüp'teki Erkek Mezartaşlarında Başlıklar* [Tam Metin]. Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla III. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler, İstanbul, Eyüp Belediyesi Yayınları, s. 206-241.
- Çal, H. (2007). Göynük (Bolu) Şehri Mezar Taşları. *Vakıflar Dergisi*, (30), 295-383.
- Çal, H. ve Ataoğuz Çal, Ö. (2008). *Kastamonu Atabey Gazî Camisi ve Türbesi Hazirelerindeki Mezar Taşları*. Ankara: Kastamonu Belediyesi Yayını.
- Çal, H. ve İltar, G. (2011). *Giresun İli Osmanlı Mezar Taşları*. Ankara.
- Çal, H. (2015). *Boyabat Mezar Taşları*. Ankara.
- Çal, H. (2018). Karadeniz Bölgesinde 18. Yüzyıl Erkek Mezar Taşları. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 87, 103-151.
- Çal, H. (2020, 22-25 Ağustos). *Edirne Şehrindeki Mezar Taşlarında Başlık Tipleri* [Tam Metin]. 2. Uluslararası Geleneksel Türk Mezar Taşları Sempozyumu, Kayseri, Kimlik Yayınları, s. 223-248.
- Çal, H. (2024). *Selçuklu-Osmanlı Mezar Taşlarında Terim, Tıp ve Yöntem Sorunları*. Ankara.
- Çelemoğlu, Ş. (2021). Sinop/Ayancık/Tarakçı Köyü Gebelit Camisi ve Mezar Taşları. *Amisos*, 6 (10), 15-52.
- Çetinaslan, M. (2021). *Taşların Dili: İnegöl Mezarlıkları ve Mezar Taşları*. Bursa
- Çetinaslan, M., Bülbül, D. ve Cömert, H. E. (2023, 23-27 Mayıs). *Orta Çağ'dan Günümüze İnegöl ve Çevresi: Yüzyı Araştırması 2021 Yılı Çalışmaları* [Tam Metin]. 42. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu 38. Araştırma Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, Ankara, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s. 57-75.
- Çetinaslan, M., Can, C. H. ve Tosun, A. (2024, 16-20 Ekim). *Orta Çağ'dan Günümüze İnegöl ve Çevresi: Yüzyı Araştırması 2022 Yılı Çalışmaları* [Tam Metin]. 43. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu 39. Araştırma Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, Ankara, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s. 99-118.
- Demirtaş, H. (2024). *Tuzla'da Tarihi Mezar Taşları*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Medeniyet Üniversitesi.
- Erkaplan, Ş. (2023). *Anadoluhisarı Mezarlığındaki Osmanlı Dönemi Mezar Taşları*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.

- Gökçe, E. (2021). Nazilli Ağa Cami Osmanlı Mezar Taşları. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (2), 78-128.
- Kara, H. ve Danışık, Ş. (2005). *Konya Mezarlıkları ve Mezar Taşları*. Konya: Meram Belediyesi Kültür Yayınları.
- Karaçağ, D. (1994). *Bursa'daki 14-15. Yüzyıl Mezar Taşları*. Ankara.
- Karademir, M., Kunt, İ. ve Demirtaş, M. (2023). Keşan Yöresi Tarihi Mezar Taşları. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 58, 167-202.
- Kıral, M. (2007). TDV İslâm Ansiklopedisi (Cilt 34) içinde, *Osmanpaazarı* (ss. 1-2). İstanbul: TDV Yayınları.
- Kılıç, U. (2024). Karapapak Türkleri Mezar Taşlarının Orta Asya Mezar Taşlarıyla İlişkisi. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 24 (2), 507-524.
- Laqueur, H. P. (2007). *Hüve'l-Baki İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Muşmal, H. ve Çetinaslan, M. (2013). Beyşehir İlçe Merkezindeki Çeçen-İnguş Muhacirlerine Ait Mezar Taşları. *Tarih Okulu Dergisi*, (XVI), Aralık, 423-469.
- Muşmal, H. ve Kunt, İ. ve Çetinaslan, M. (2014). Beyşehir Eşrefoğlu Süleyman Bey Külliyesindeki Türbelerde Yer Alan Mezar Taşları. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 165-215.
- Nefes, E. (2007). Samsun Merkez Kökcüoğlu Mezarlığı'nda Kitabelerinde Şair Adı Bulunan Mezar Taşları. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (24-25), 229-246.
- Nermutlu, B. ve Öcalan, H. B. (2011). *Tarihi Bursa Mezar Taşları-I Bursa Hazireleri*. Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Nermutlu, B. ve Öcalan, H. B. (2012). *Tarihi Bursa Mezar Taşları-II Emirsultan Mezarlığı*. Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Özçelik, A. C. (2022, 04-06 Temmuz). *Konya Merkez Araplar Mezarlığındaki İslami Dönem Mezar Taşlarından Örnekler* [Tam Metin]. XVI. Uluslararası Türk Kültürü, Sanatı ve Kültürel Mirası Koruma Sempozyumu / Sanat Etkinlikleri Prof. Dr. Osman Kunduracı Armağanı, Aydın, s. 63-70.
- Tarakçı, M. (2019). İnegöl Adının Menşei Üzerine. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 28 (1), 17-37.
- Polat, M. (2018). *Osmanlı Döneminde İnegöl 19. Yüzyılda Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Hayat*. İstanbul.
- Yeni, Ö. (2013). Kastamonu Honsalar Camii Haziyesi'nde Bulunan Mezar Taşları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi-Prof. Dr. Hamza Gündoğdu Armağanı*, 6 (25), 594-611.

İNEGÖL İLÇE MERKEZİNDEKİ TARİHİ HAMAMLAR

Ali Can ÖZÇELİK & Mustafa ÇETİNASLAN

Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi / Edebiyat Fakültesi, ali.ozcelik@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0590-3167 &
Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi / Edebiyat Fakültesi, mcetinaslan@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3095-1494

1. Giriş

Osmanlı Beyliği, Anadolu Selçuklu Devleti ile Bizans İmparatorluğu sınırında bir uç beyliği olarak tarih sahnesine çıkmıştır. Bu stratejik konumu, beyliğin kuruluş sürecinde Bizans'a ait yerel yönetim birimleri olan tekfurluklarla yoğun mücadelelerin yaşanmasına sebep olmuştur. Bu tekfurluklardan biri de dönemin önemli merkezleri olan Bursa ve İzmit'e yakınlığı ile dikkat çeken, aynı zamanda askeri ve ticari güzergâhlar üzerinde yer alan İnegöl'dür. Henüz beylik statüsünde olan Osmanlıların genişleme politikaları doğrultusunda yeni fetihler gerçekleştirebilmesi ve Bizans'a karşı savunma hattı oluşturabilmesi açısından stratejik bir konuma sahip olan İnegöl, 1299 yılında Osman Gazi tarafından fethedilmiş ve yörenin idaresi Turgut Alp'e verilmiştir (Uzunçarşılı, 1988a, s. 107)

İnegöl'de gerçekleştirilen arkeolojik araştırmalar, bölgedeki en erken yerleşim izlerinin Cumatepe Höyüğü'nde başladığını ortaya koymaktadır. Geç Kalkolitik döneme (MÖ 4000) tarihlenen bu höyük ve çevresindeki yerleşim kesintisiz biçimde sürmüştür ve günümüze kadar devam etmiştir (Şahin, 2017, s. 236). İnegöl'deki en erken Osmanlı dönemi yapısı olarak I. Bayezid tarafından inşa ettirildiği bilinen Yıldırım (Cuma) Camii öne çıkmaktadır. Ancak söz konusu yapı zamanla yıkılmış; yerine II. Abdülhamid döneminde yeni bir cami inşa edilmiştir (Ayverdi, 1989, s. 500). II. Mehmed ve II. Bayezid devirlerinde sadrazamlık görevinde bulunan İshak Paşa 1486 yılında memleketi İnegöl'de bir külliye yaptırmıştır (Karakaya ve Çobanoğlu, 2000, s. 541). İnegöl'deki ilk yerleşimin başladığı ve kentin merkezi olarak kabul edilen Cumatepe çevresi, külliyenin inşasıyla birlikte genişleyerek yeni yerleşim alanlarının oluşumuna zemin hazırlamıştır.

Yerleşim yerleri sosyal, dini ve ekonomik ihtiyaçların karşılandığı yapılarla donatıldığı merkezlerdir. Bu çerçevede toplumsal sağlık açısından önemli bir işlevi bulunan hamamlar yerleşim alanlarının önemli mimari yapılarından olagelmıştır. İnegöl'deki Yıldırım ve Sinan Bey hamamları bu anlayışla, kentin merkezi kabul edilen Cumatepe ve İshak Paşa Külliyesi yakınlarında konumlandırılmış plan, mimari ve süsleme özellikleri ile dikkat çeken su yapılarıdır.

İnşa edildikleri bölgenin nüfusu ve ihtiyacına göre hamamların boyutları değişkenlik göstermiş, kırsal kesimde yer alan hamamlar kenttekilere kıyasla daha küçük boyutlu yapılmıştır (Ülgen, 1950, s. 175; Önge, 1995, s. 11-13; Çetinaslan, 2016, s. 941). Temizlik maksadının yanı sıra Osmanlı tarihinde hamamlar, gelir getiren vakıf yapıları olarak ve cami cemaatine hizmet amacıyla inşa edilmiştir (Eyice, 1999, s. 414). Bu bağlamda İnegöl'deki Yıldırım Hamamı, İshak Paşa Külliyesi ve I. Bayezid döneminde yapılan camiye yakın; Sinan Bey Hamamı ise Sinan Bey Camii'ne yakın olacak şekilde konumlandırılmıştır.

2. İnegöl İlçe Merkezindeki Tarihi Hamamlar*

2.1. Yıldırım Hamamı

İnegöl ilçe merkezinde İshak Paşa Külliyesinin doğusunda yer alan halk arasında Salı Hamamı ya da Yıldırım Hamamı olarak adlandırılan yapının¹ inşa tarihi ve yaptıranı hakkında bilgi veren kitabesi ve herhangi bir vakıf kaydı bulunmamaktadır. Yapı günümüzde özel bir işletme olarak hizmet vermekte olup hamam olarak kullanılmamaktadır (Fot. 1).

Tek hamam olarak inşa edilen yapı, 9.58x10.92 m ölçülerinde soyunmalık/camekanın ardından kuzey-güney doğrultusunda 15.20x9.58 m ölçülerinde dikdörtgen bir alanı kaplamaktadır. Hamam tonozlu bir mekânın iki yanına yerleştirilmiş iki küçük hacim ile bu mekanlardan batıdakine bitişik hela, üzeri ortada kubbe iki yanda tonoz örtülü enine dikdörtgen bir birim ve bu birime bitişik eş boyutlu kare planlı iki mekândan oluşmaktadır. Hamamın su deposu ve külhanı güney cephededir (Çiz. 1).

Hamamın ısı kaybını en aza indirmek için soyunmalıktan su deposuna doğru artan duvar kalınlıkları ortalama 0.65-0.110 m arasında değişmektedir. Beden duvarları tuğla hatıllarla desteklenen moloz taş örgülüken kemer, kubbeye geçiş elemanları, kubbe ve tonozlar ise tuğla örgülüdür. Beden duvarları mermerle kaplanmıştır. Zaman içerisinde çeşitli onarımlar geçiren soyunmalık ahşap iskeletli kerpiç dolguludur.

Soyunmalık bölümüne batı cephenin ortasında yer alan bir açıklıktan girilmektedir. Soyunmalığın ortasında günümüze özgün olarak ulaşabilmiş fiskiyeli küçük bir havuz yer almakta olup bu mekânın yan kısımlarında hücreler bulunmaktadır (Fot 2-3).

Hamamın ılıklığına doğu cephenin doğusuna yerleştirilmiş yarım daire kemerli açıklıktan girilmektedir (Fot. 4). Ilıklıktaki sıcak havanın soyunmalığa geçişine engel olmak için giriş açıklığının üzerine çokgen formlu yaşmak yerleştirilmiştir. Böylece sıcak hava buharı yaşmaktan beden duvarları içerisinde künlere aktarılmış ve beden duvarlarının ısıtılmasına katkı sağlamıştır. 1.72x1.09 m ölçülerinde enine dikdörtgen planlı aralığın üzeri aynalı tonoz örtülüdür (Fot. 5). Aralığın iki ucuna ise temizlik mekânları yerleştirilmiştir. Dikdörtgen planlı ve üzerleri aynalı tonoz örtülü bu iki mekâna cephe ortasında yer alan basık kemerli birer açıklıktan ulaşılmaktadır. Güneydeki temizlik mekânından doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı üzeri beşik tonoz örtülü tuvaletlere geçilebilmektedir.

Ilıklığın doğu beden duvarında yer alan basık kemerli bir açıklık aracılığıyla sıcaklığa geçilmektedir. 8.47x3.53 m ölçülerine sahip enine dikdörtgen planlı sıcaklık, üç birim halinde düzenlenmiştir (Fot. 5). Ortadaki kare planlı merkezî bölüm, duvar köşelerinde yer alan Türk üçgenlerine oturan bir kubbe ile örtülüdür (Fot. 6-7). Bu merkezî mekân, kuzey ve güney yönlerinde beşik tonoz örtülü ve eyvan biçiminde düzenlenmiş dikdörtgen birimlerden sivri kemerlerle ayrılmaktadır (Ötüken, Durukan, Acun ve Pekak, 1986, s. 131). Sıcaklığın ortasında, köşeleri pahlanmış sekizgen biçimli bir göbek taşı yer almaktadır. Eyvan şeklinde tasarlanan yan birimler, üç yönden oturma sekileriyle çevrilmiş olup yarım daire kemerli geniş bir nişle sonlanmaktadır. Kurnalar bu yan kanatların duvarlarına üç yönde yerleştirilmiştir. Sıcaklığın doğu duvarında doğu ve batıdaki halvet hücrelerine açılan basık kemerli iki açıklık ile bu açıklıkların ortasında küçük boyutlu bir niş bulunmaktadır (Fot.

* Bu çalışma 2020-2022 yılları arasında T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından desteklenen “Orta Çağ’dan Günümüze İnegöl ve Çevresi Yüzey Araştırması” kapsamında elde edilen verilerle desteklenerek hazırlanmıştır.

¹ Hamam 40° 4'43.94"K - 29°30'46.28"D koordinatlarında yer almaktadır.

8). Sıcaklık kubbesinin yüzeyinde, daire içerisine alınmış altı damla biçimli ışıklık ile bunları dıştan çevreleyen sekiz dairesel ışıklık bulunmaktadır. Doğu-batı yönlerinde yer alan eyvan tonozlarının merkezinde ise kare çerçeve içine alınmış, çarkıfelek motifini andıran damla formu ışıklıklarla mekânın aydınlatılması sağlanmıştır.

Sıcaklığın doğu cephesinde ortadaki nişin iki yanına yerleştirilmiş basık kemerli birer açıklıktan halvetlere girilmektedir (Fot. 9). 3.41x3.48 m ölçülerinde kare planlı halvetlerin üzeri duvar köşelerinde üçgenlerle geçilen kubbe ile örtülüdür. Her iki mekânın kubbe merkezine, sıcaklık kubbesinin merkezinde olduğu gibi daire içine alınmış altı adet damla formu ışıklık yerleştirilmiştir (Fot. 10). Batıdaki halvetin doğu cephesinde su deposuna açılan yarım daire kemerli bir açıklık bulunmaktadır.

Hamamın doğu cephesinde yer alan su deposu 8.47x2.33 m ölçülerinde enine dikdörtgen bir alanı kaplamaktadır.

Beden duvarları kubbe eteğine kadar mermer kaplanan hamamın sıvalı haldeki beden duvarlarında herhangi bir süsleme bulunmamaktadır. Yıldırım Hamamı, Semavi Eyice tarafından geliştirilen Osmanlı hamam tipolojisine göre; “*ortası kubbeli, enine sıcaklık ve çifte halvetli tip*” içerisinde ele alınmaktadır. Bu tipin en önemli özelliği, enine uzanan ortası kubbeli ve iki kemerle ayrılan yan bölümleri tonozlu sıcaklık ile bu kısma birer kapı ile bağlanan iki halvet hücresidir (Eyice, 1960, s: 112-113).

2.2. Sinan Bey Hamamı

İnegöl ilçe merkezinde Sinan Bey Camiinin güneyinde yer alan ve halk arasında Yeni Hamam, Özaraç Hamamı, Kaptanlar Hamamı ve Çifte Hamam olarak tanınan yapı, yayınlarda Sinan Bey Hamamı olarak geçmektedir (Klinghardt, 1927, s. 35-36; Aru, 1949, s. 121; Ötügen, Durukan, Acun ve Pekak, 1986, s. 128-129).

Çifte hamam olarak doğu-batı doğrultusunda inşa edilen hamam dikdörtgen bir alanı kaplamaktadır (Fot. 11). Hamamın güneyde kalan erkekler kısmı, eskiden ahşap iskeletli kerpiç dolgulu olan (Klinghardt, 1927, s. 35-36) yenilenmiş bir soyunmalığın ardından, iki bölüm halinde düzenlenmiş enine dikdörtgen planlı ve tonoz örtülü bir hacim ile buna bitişik yaklaşık kare planlı üzeri kubbe ile örtülü bir hacim ve bu hacme açılan eş boyutlu kare planlı iki birimden oluşmaktadır (Ötügen, Durukan, Acun ve Pekak, 1986, s. 129). Benzer düzenleme simetrik olarak kuzeydeki kadınlar kısmında da uygulanmıştır. Hamamın erkekler ve kadınlar kısmı boyunca uzanan su deposu ve külhanı batı cephededir (Çiz. 2).

Yapının ortalama 0.90-0.97 m kalınlığındaki beden duvarları moloz taş örgülü; kemer, kubbeye geçiş elemanları, kubbe ve tonozları ise tuğla örgülüdür. Halen kullanılan hamamın beden duvarları sıvanmış, mermer, seramik ve mozaikle kaplanmıştır. Soyunmalık kısmı bütünüyle yenilenmiştir.

Erkekler kısmının soyunmalık/camekan bölümünün ardından kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen bir alanı kaplayan ılık bölüme ulaşılmaktadır. İki bölüm halinde düzenlenen ılıklığın güneyinde 2.41x1.55 m ölçülerindeki bir alanda yer alan tuvaletler ve traşlıklar (Fot. 12-13), kuzeyinde ise 3.49x1.44 m ölçülerinde enine dikdörtgen planlı, üzeri aynalı tonoz örtülü bir geçiş bölümü yer almaktadır.

Yarım daire kemerli bir açıklıktan ulaşılan sıcaklık, 5.44x5.89 m ölçülerinde kare bir alanı kaplamaktadır (Fot. 15-16). Sıcaklığın üzeri tromplarla geçilen kubbe ile örtülü olup kubbenin tepesinde bir daire içerisinde altıgen formlu dokuz ve bunların çevresini dolaşan yine altıgen formlu on bir adet ışıklık gözüne sahiptir (Fot. 17). Kubbe kasnağı ise sekizgen olup kasnağı da dışarıdan gözükmemektedir (Ötüken, Durukan, Acun ve Pekak, 1986, s. 129). Kadınlar bölümünün kubbesinde de altıgen formlu ışıklık gözleri kullanılmıştır. Farklı olarak burada içte sekiz, dışta ise on bir adet ışıklığa yer verilmiş ve ışıklık gözleri arasında mesafe arttırılmıştır (Fot. 18). Sivri kemerlerle oluşturulan kasnak, beden duvarlarında sağır olarak düzenlenmiştir. Her cephede ikişer kurnanın yer aldığı sıcaklığın ortasında erkekler bölümünde kare, kadınlar bölümünde sekizgen planlı birer göbek taşı yer almaktadır. Günümüzde beden duvarları altta mermer, üstte ise seramikle kaplanmıştır. Kubbe yüzeyinde de karo mozaik kaplama uygulanmıştır. Bu kaplamalar hamamın özgün haline ait olmayıp son yıllarda yapılan yenileme çalışmalarına aittirler. Ayrıca bu çalışmalarda erkekler ve kadınlar bölümünün sıcaklıklarını ayıran beden duvarına 1.86 m genişliğinde basık kemerli bir açıklık yapılmış ve iki bölüm birbirine bağlanmıştır (Fot. 19).

Sıcaklığın kuzeybatı ve güneybatı köşelerine yerleştirilen düşey dikdörtgen biçimli çerçeveler içerisinde alınmış yarım daire kemerli açıklıklarla halvetlere girilmektedir. 2.34x2.88 m ölçülerinde yaklaşık kare planlı halvetler eş boyutlu olarak düzenlenmiş ve üzerleri tromplarla geçilen kubbeyle örtülmüştür (Fot. 20). Erkekler kısmındaki kuzey halvetin doğu cephe ortasında bir pencere ile su deposu ile bağlantı sağlanmıştır.

Enine dikdörtgen planlı, üzeri beşik tonoz örtülü su deposu hamamın batı cephesi boyunca uzanmaktadır. Aynalı tonoz örtülü su deposunun üst örtüsünde kuzey-güney doğrultusunda düz şekilde sıralanmış altıgen formlu beş adet ışıklık gözüne yer verilmiştir (Fot. 21).

3. Değerlendirme

3.1. Malzeme ve Teknik

Sinan Bey Hamamının beden duvarlarında sadece moloz taş örgü, Yıldırım Hamamında ise moloz taşın tuğla hatıllarla desteklenmesiyle almaşık duvar tekniği kullanılmıştır. Yapının beden duvarlarına oturması sebebiyle yapıya ciddi bir yük bindiren kubbe, kubbe geçiş elemanları ve tonoz gibi üst örtüler ve yükü duvarlara ileten kemerlerde daha hafif ve eğrisel mimari öğelerin daha rahat örülmesini sağlayan tuğla malzeme tercih edilmiştir. İnegöl ilçesinde yer alan Kulaca, Şipali, Hamzabey, Cerrah, Yenice, Alibeyköy, Ortaköy, Akıncılar ve Kayapınar mahallelerindeki hamamlar da benzer şekilde moloz taş kullanılarak inşa edilmiştir. Buna karşın Yiğitköy Hamamı moloz taş ile tuğlanın birlikte kullanıldığı almaşık duvar tekniğinde inşa edilmiştir (Çetinaslan, Özçelik ve Ersoy, 2022, s. 388-390; Çetinaslan, Bülbül ve Cömert, 2022, s. 59-60). Bursa hamamlarında her ne kadar moloz taş örgü ile yapılan hamamlar olsa da bu bölgedeki hamamlar Batı Anadolu ve erken Osmanlı dönemi yapılarında sıklıkla tercih edilen taş-tuğla almaşık örgü ile inşa edilmişlerdir (Şehitoğlu, 2008, s. 34-36).

Her iki hamamın da soyunmalıklarının özgün hallerinde ahşap iskeletli ve kerpiç dolgulu olarak yapıldığı anlaşılmaktadır. Ancak Sinan Bey Hamamında yapılan yenileme çalışmaları sırasında ahşap soyunmalık kısmı yıkılmış yerine betonarme yeni bir soyunmalık yapılmıştır. Bu bölümler sıklıkla tamir edilmesi sebebiyle de değişikliklere maruz kaldığı bilinen ve yaygın bir durumdur (Önge, 1988, s. 408; Eyice, 1997, s. 413).

Hamamların genel olarak iç kısımlarında zemin ve duvarların belirli bir yüksekliğe kadar mermer kaplı olduğu, üst kısımlarının da horasan harcı ile sıvanması yaygın bir uygulamadır (Şehitoğlu, 2008, s. 12). Nitekim incelememize konu olan hamamların da zemin, beden duvarları, oturma sekileri ve göbek taşları mermerle kaplanmış ve mermer kurnalara yer verilmiştir. Yıldırım Hamamında beden duvarlarının üst kısımları sıvalı, Sinan Bey Hamamında ise sonradan yapılmış seramik ve mozaik kaplıdır. İnegöl'de Deydinler Mahallesi Hamamının zemin, duvar ve sekilerinde mermer malzemenin kullanıldığı (Fot. 22), Akıncılar Mahallesi Hamamında da kurnaların mermerden olduğu görülmektedir (Çetinaslan, 2016, s. 942-944; Çetinaslan, Bülbül ve Cömert, 2023, s. 59).

3.2. Plan Tipi ve Plan Elemanları

Türk hamamları soyunmalık, soğukluk, ılıklik, sıcaklık, halvet, su deposu ve külhan olmak üzere çeşitli birimlerden meydana gelmektedir. Bu birimler hamamın inşa edildikleri dönem, yer, boyut ve çifte hamam olup olmama durumlarına göre de değişiklik göstermektedir (Önge, 1988, s. 407-412; Önge, 1995, s. 19-28; Eyice, 1997, s. 414-416).

Semavi Eyice, Osmanlı hamam mimarisi üzerine gerçekleştirdiği kapsamlı tipoloji çalışmasında, hamamları sıcaklık düzenlerine göre altı temel gruba ayırmıştır. Söz konusu tipler; *“baçvari, dört eyvanlı ve köşe hücreli”*, *“yıldızvari sıcaklıklı”*, *“kare bir sıcaklık mekânı etrafında sıralanan halvet hücreli”*, *“çok kubbeli sıcaklıklı”*, *“ortası kubbeli, enine sıcaklıklı ve çifte halvetli”* ile *“soğukluk-sıcaklık ve halvet mekânlarının eş odalar halinde düzenlendiği”* plan tipleridir (Eyice, 1960, s. 108-120). Bu sınıflandırma doğrultusunda, çalışmada ele alınan Yıldırım Hamamı *“ortası kubbeli, enine sıcaklıklı ve çifte halvetli”* tipte, Sinan Bey Hamamı ise *“kare bir sıcaklık mekânı etrafında sıralanan halvet hücreli”* tipte inşa edilmiştir.

Ortası kubbeli, enine sıcaklıklı ve çifte halvetli tipteki hamamlar enine dikdörtgen sıcaklıklı olup iki kemer vasıtasıyla üç bölüme ayrılmaktadır. Merkezi kubbe ile örtülü olan sıcaklığın köşe bölümleri beşik tonoz örtülü olup eyvan şeklinde düzenlenmektedir. Halvet hücrelerine ise kubbe altındaki merkezi bölümde yer alan iki açıklıktan ulaşılmaktadır. Bu açıklıkların ortasında ise bu tipte genel özellik olarak karşımıza çıkan bir niş yer almaktadır (Eyice, 1960, s. 112-113). Yıldırım Hamamının üç bölümlü olarak düzenlenen enine sıcaklığı ve halvet hücrelerinin giriş açıklıklarının arasındaki nişin bu tipin karakteristik bir örneği olduğu görülmektedir. Nalıncılar Hamamının (1389) kadınlar kısmı, Ördekli Hamamı (1389-1402), Mahkeme Hamamının (1421) erkekler ve kadınlar kısmı, Muradiye Hamamı (1425), Tavukpazarı Hamamının (1426) erkekler kısmı, İznik Büyük Hamam (1362-1450), Umurbey Hamamı (1461'den önce), Başçı İbrahim Hamamı (1472), İbrahim Paşa Hamamı (1485), Çakırağa Hamamı, Yahudiler Hamamı (1552), Haydarhane Hamamı (15. yüzyılın sonu) ve Dayıoğlu Hamamı (1605 veya öncesi) Bursa'da bu plan tipinin örneklerindendir (Şehitoğlu, 2008, s. 47-109). Bursa dışında ise Osmanlı başkentlerinden biri olan Edirne'de yer alan Gazi Mihal Hamamı da (1421-1422) bu plan tipindedir. Bu plan tipi; Anadolu'da Ankara Karacabey Hamamı (1440-41), Manisa Alaca (Hamza Bey) Hamamı (15. yüzyılın ortaları), Karaman Yeni Hamamın kadınlar kısmı (16. yüzyıl) ve Kayseri Pınarbaşı Eski Hamamında da (1860 sonrası) görülmektedir (Şen, 2024, s. 695). Söz konusu hamamların sıcaklıkları mevcut tipolojinin genel özelliklerini taşısa da bazı hamamlar da tipolojiyi etkilemeyen farklı düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir.

Kare bir sıcaklık etrafından sıralanan halvet hücreli tipteki hamamlar ise kare bir sıcaklığın etrafına bir, iki veya üç yönden yerleştirilen halvet hücrelerinden meydana gelmektedir (Eyice, 1960, s. 111-112). Sinan Bey Hamamının hem erkekler hem de kadınlar kısmında halvet hücreleri sıcaklığın batı yönünde olacak şekilde tek tarafına yerleştirilmişlerdir. Bu haliyle hamam bu tipin en sade örnekleri

arasındadır. Sıcaklıkları neredeyse aynı olan bu yapıların sadece ılıklik bölümlerindeki fonksiyonel alanlarında tasarımsal farklılıklar görülmektedir. Bu tipin Bursa'daki örnekleri arasında Girçık (Cıkcık) Hamamı (1365-1366), Şengül Hamamı (1403'ten önce), Kayhan Hamamının (1439'dan önce) erkekler ve kadınlar kısmı ve Demirtaş Hamamı (1389-1402) yer almaktadır (Şehitoğlu, 2008, s. 50, 60, 67, 82). İnegöl'de Sinan Bey Hamamının dışında bu plan tipinde inşa edilmiş tek hamam ise Yenice Hamamı'dır (Çiz. 3). Bursa ve çevresinin dışında Rodos'ta Sünbül Hamamı, İstanbul'da Tahtakale Hamamının (1454-1471) kadınlar kısmı, Edirne'de Sokullu (1576-1577) ve İstanbul'da Bahçeli Hamamı (16. yüzyılın son çeyreği), Saraybosna'daki Gazi Hüsrev Bey Hamamı (Eyice 1960, s. 112) ile Kütahya Şengül (16. yüzyıl), Erzurum Saray (1707) ve Kayseri Bünyan Eski (19. yüzyılın ikinci yarısı) hamamları da bu plan tipindedir (Şen, 2024, s. 693).

İnegöl Yıldırım ve Sinan Bey hamamları, Osmanlı hamam tipolojisi içerisinde plan, mimari ve süsleme anlayışı bakımından sade, fakat ait oldukları plan tipinin tüm özelliklerini en iyi şekilde yansıtan hamamlar olarak dikkat çekmektedirler. Taşrada inşa edilmiş olmaları nedeniyle başkent ve büyük merkezlerdeki hamamlara kıyasla daha sınırlı bir kullanıcı kitlesine hizmet veren bu hamamlar; soğukluk, ılıklik, hela/tıraşlık, sıcaklık, halvet, su deposu ve külhan gibi temel birimlerden oluşmaktadır. İnegöl ilçe merkezi dışında, Sinan Bey Hamamı ile benzer tipte inşa edilen Yenice Hamamı da aynı işlevsel anlayışla tasarlanmıştır. İznik, Bursa, Edirne ve İstanbul gibi başkentlerde inşa edilen hamamlar taşra yapılarına göre daha kapsamlıdır. Bölgenin nüfusu, yaptırının ekonomik durumu ve hamamın kullanım amacı ve şekline bağlı olarak, bu yapılarda ana mekanların yanında ek birimler de eklenmekte ya da birimlerin sayı ve boyutlarında artışa gidilmektedir. *Kare bir sıcaklık etrafından sıralanan halvet hücreli* tipteki hamamlarda sıcaklığın çevresini saran halvet hücrelerinin sayısının artışı ya da hela ve tıraşlık sayılarının eklenmesi ve boyut değişiklikleri bu durumu açıkça ortaya koymaktadır.

3.3. Yapı Elemanları

Hamamların beden duvarları Yıldırım Hamamında sıcak birimlerdeki daha kalın olmak üzere yaklaşık 0.65-0.110 m, Sinan Bey Hamamında ise 0.90-0.97 m kalınlığında olup duvarlarda hamamın diğer birimlerine erişimi sağlayan giriş açıklıkları dışında başka bir açıklık bulunmamaktadır. Sadece halvet hücrelerinde yer alan su deposundaki su miktarını gözlemlemek için birer adet pencereye yer verilmiştir. Bu uygulama İnegöl'de Deydinler Köyü (Çetinaslan, 2016, s. 946) ve Yenice hamamlarında da görülmektedir (Ötüken, Durukan, Acun ve Pekak, 1986, s. 146-147, 192).

Hamamın birimleri arasındaki bağlantılar yarım ve basık daire kemerli giriş açıklıklarıyla sağlanmıştır. Yapıldıkları dönemde ahşap kapı kanatları ile örtülen kapıların orijinal kanatları günümüze ulaşmamış ve kapıların yerleştirildiği menteşeler duvar yüzeylerinde tespit edilememiştir.

İncelenen hamamlarda üst örtü olarak beşik tonoz, aynalı tonoz ve kubbelerin kullanıldığı görülmektedir. Beşik tonoz üst örtü Yıldırım Hamamında sıcaklık eyvanlarında ve su deposunda tercih edilmiştir. Aynalı tonoz ise Sinan Bey Hamamının ılıklığının kuzeyindeki ve en güneyde yer alan kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı birimde ve su deposu üst örtüsünde kullanılmıştır. Kubbe ise her iki hamamda da sıcaklık ve halvet hücrelerinde görülmektedir. Ancak Sinan Bey Hamamının ılıklığının güneyinde yer alan kare planlı bölümü de ufak bir kubbe ile örtülmüştür.

Geçiş elemanı olarak Yıldırım Hamamında duvar köşelerine oturan Türk üçgenleri, Sinan Bey Hamamında ise tromplar kullanılmış ve bu trompların aralarına sağır sivri kemerler atılmıştır. Sıcaklıkta kullanılan kubbe geçiş elemanları halvetlerde de tekrarlanmış ve birimler arası mimari düzen korunmuştur.

Yıldırım Hamamında geçiş elemanı olarak kullanılan Türk üçgenleri Osmanlı mimarisinin erken döneminde yaygın olarak kullanılan özellikleri yansıtmaktadır. Bu üçgenler bazen sadece duvar köşelerine otururken bazen de kubbe eteğini çevreleyen bir üçgen kuşağı şeklinde düzenlenebilmektedir. Bursa hamamlarının geneline bakıldığında en yaygın geçiş elemanının Türk üçgeni olduğu da tespit edilmiştir (Şehitoğlu, 2008, s. 36). Ördekli (1389-1402), Umurbey (1461'den önce) ve Yeşil (1485'ten önce) hamamları gibi örneklerde üçgen kuşağı şeklinde yapılan kubbe geçiş elemanları görülmektedir (Kula Say, 2007, s. 167-169, 230-232, 270). Sinan Bey Hamamında görülen tromp ve tromp aralarına atılan hafifletme kemeri uygulaması İnegöl'de Deydinler, Akıncılar (Fot.23), Sarıpınar (Çetinaslan, 2016, s. 945), Yenice ve Cerrah hamamlarında görülürken Bursa ve çevresinde ise Çekirge (1365-1370) ve İznik Büyük hamamları (15. yüzyılın sonu) gibi yapılarda da uygulanmıştır (Kula Say, 2007, s. 107-108, 111-114).

Yıldırım ve Sinan Bey hamamlarının orijinal soyunmalık bölümleri günümüze ulaşmasa da Klinghardt, Sinan Bey Hamamının ahşap iskeletli kerpiç dolgulu bir ön girişi (soyunmalık) olduğunu aktarmakta ancak üst örtüsü hakkında bir bilgi vermemektedir (Klinghardt, 1927, s. 35-36). Yıldırım Hamamının da soyunmalığının orijinal durumu hakkında hiçbir bilgi olmadığından dolayı bu birimlerin üst örtüleri hakkında kesin bir şey söylemek neredeyse imkânsızdır. Bursa ve çevresindeki Haydarhane (15. yüzyılın sonu), İncirli, İbrahim Paşa, Umur Bey ve daha pek çok hamamda soyunmalık kısımlarının kubbe ile örtülü olduğu örneklerde mevcuttur (Şehitoğlu, 2008, s.85, 92-93, 100, 102). İnegöl'ün Osmanlı döneminde taşra da olduğu göz önüne alındığında Yıldırım Hamamının da Sinan Bey Hamamında olduğu gibi soyunmalık bölümünün ahşap iskeletli kerpiç dolgulu, üst örtülerinin de ahşap konstrüksiyonlu çatı ile örtülü olduğu düşünülmektedir.

3.4. Süsleme

İncelenen her iki hamam da süsleme açısından oldukça sade olup kubbe yüzeylerinde yer alan ışıklık gözlerinin belirli bir düzende yerleştirilmesi ve mermerden yapılan suluk ve kurnalar süsleme unsurları olarak öne çıkmaktadır. Yıldırım Hamamı sıcaklığı ve halvet hücrelerindeki kubbelerin merkezine daire içine alınmış damla formlu ışıklıklar yerleştirilmiştir. Ancak farklı olarak sıcaklık kubbesinde merkezdeki ışıklıkları yuvarlak ışıklıklar çevrelemektedir. Eyyan tonozlarında ise kare içinde kıvrık uçlu dört damla formlu ışıklık çarkıfelek motifi oluşturacak şekilde düzenlenmiştir. Yakın çevrede bulunan Göynük Süleyman Paşa Hamamının (1331-1335) camekan, ılıkılık ve sıcaklık, Mudurnu Yıldırım Hamamının (1382) ılıkılık, sıcaklık, halvet ve Bursa Mahkeme Hamamının (1421) halvet hücresi kubbelerinde daire içine alınan damla formlu ışıklıklar görülmektedir. Bursa Çekirge Hamamının (1365-1370) tıraşlık kubbesinde yer alan ışıkların uçları Yıldırım Hamamında olduğu gibi kıvrık vaziyettedir (Kula Say, 2007, s. 75-76, 107-108, 126-128, 188-189).

Sinan Bey Hamamında ışıklıklar altıgen olarak tasarlanmıştır. Erkekler ve kadınlar bölümü kubbelerinde merkez ve çevresinde olmak üzere altıgen ışıklıkların dairesel şekilde yerleştirildiği görülmektedir. Halvet hücrelerinde de sadece kubbe merkezine yerleştirilen ışıklıklar petek motifi oluşturacak şekilde konumlandırılmıştır. Kubbe yüzeylerinin dışında ılıkılık ve su deposunun aynalı tonoz üst örtülerinde düz bir eksende sıralanan ışıklıklarda mevcuttur. Gemlik Büyükkumla Köyü

Büyük Hamam ve Haydarhane Hamamında da (15. yüzyılın sonu), altıgen formlu ışıklıkların petek motifi oluşturacak şekilde yerleştirildiği görülmektedir (Kula Say, 2007, s. 95-96, 283-284).

Mahremiyet algısından dolayı hamamlarda pencerelere yer verilmemiş ve aydınlatma işlevi üst örtülere yerleştirilen ışıklıklarla sağlanmıştır. Dairesel, beşgen, altıgen, altı ve sekiz köşeli yıldız formunda olabilen ışıklıkların fonksiyonlarının dışında bulundukları kubbe veya tonoz yüzeylerine belirli bir estetik gözeterek yerleştirilmesi, ışık huzmelerinin ışıklıkların form ve düzenlerine göre içeriye sızmasıyla mekânın görsel etkisi kuvvetlendirilirdi (Çakmak ve Bozkurt, 2020, s. 102). Işıklıkların dışında mermerden yapılan süsleme unsurları Yıldırım Hamamının soyunmalık kısmında yer alan suluk ve sıcaklıkta yer alan kurnalarında görülmektedir. Eliptik formlu olan suluk bir kaide üzerine oturmakta ve ortasında da yüzeyinde yapraklar olan bir fiskiye yer almaktadır. Bu suluklar susayanların tase ihtiyaç duymadan su ihtiyaçlarını karşılaması için yapılmaktadır (Önge, 1988, s. 417). Sıcaklıktaki aslen kare olan kurnaların ön yüzeyindeki köşeleri hafifçe pahlanmış ve yarım daire şekli verilerek görünümü yumuşatılmıştır.

Anadolu'daki Selçuklu ve Osmanlı dönemine tarihlenen Türk hamamlarının bazılarının taş-mermer, sıva, çini ve kalem işi olmak üzere çeşitli tekniklerle süslediği bilinmektedir (Önge, 1988, s.416). Bu süslemeler hamamın boyutları fark etmeksizin, hamamı kullanacak kişilerin sosyo-ekonomik durumları, yaptırıldığı yer, baninin istekleri ve mimar/ustanın sanat anlayışına göre farklılıklar göstermektedir (Önge, 1995, s. 77). İstanbul'daki başkent yapılarında yer alan hamamlarda üst örtüde yer alan ışıklıklar, nişler, malakârî tekniği ile yapılan alçı süslemeler ve çini panolar göze çarpmaktadır (Ertuğrul, 2015, 462). Zeyrek Çinili Hamamının (1530-1540) duvarlarında görülen altıgen panolar halinde düzenlenen İznik çinileri, Cağaloğlu Hamamının (1741) bitkisel süslemeli dikdörtgen kurna yüzeyleri bu husustaki en belirgin örneklerdir (Şen, 2024, s. 698).

3.5. Tarihlendirme

Yıldırım ve Sinan Bey hamamları ile ilgili en temel sorunlardan birisi yapıların inşa tarihlerini kesin olarak ortaya koyan kitabe ve vakıf kayıtlarının günümüze ulaşmamış olmasıdır. Bu nedenle, her iki hamamın yapım tarihini açık biçimde ortaya koymak oldukça güçtür. Mimari ve süsleme özelliklerinin değerlendirilmesiyle stil kritik yöntemi kullanılarak yaklaşık bir tarihlendirme yapılmaya çalışılmaktadır. Ancak taşra bölgelerinde yer alan hamamların² genellikle işlevsellikleri ön planda tutularak inşa edilmiş olmaları, yerel yapı malzemelerinin tercih edilmesi ve süsleme bakımından sade bir anlayışın benimsenmiş olması, bu yöntemin sağlıklı sonuçlar vermesini zorlaştırmaktadır. Bu gibi durumlarda, bölgeyi ziyaret eden seyyahların gözlemleri ve notları önemli birer tarihsel kaynak niteliği taşımaktadır. Yıldırım Hamamının tarihlenmesinde de yukarıda belirtilen iki yöntem uygulanmıştır. Mimari ve tarihsel verilerin farklı yorumlanması sonucunda araştırmacılar yapının inşa tarihi hakkında farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Ekrem Hakkı Ayverdi, Evliya Çelebi'nin seyahatnamesinde geçen “*bir hammâm-ı Yıldırım Hân dahi vardır*” (Evliya Çelebi, 2005, s. 10) ifadesi ile belirttiği yapının, Yıldırım Bayezid dönemine ait bu hamam olduğunu yazmaktadır (Ayverdi, 1989, s. 500)³.

² İnegöl'deki diğer hamamlar için bkz. Çetinaslan, 2016, s. 941-958; Çetinaslan, Özçelik ve Ersoy, 2022; s.388-389; Çetinaslan, Bülbul ve Cömert, 2022, s. 59-60.

³ Ayrıca Barkan ve Meriçli tarafından yayınlanan tahrir defterlerinde diğer selâtin evkafı başlığı altında, İnegöl'de camiye vakfedilmiş bir hamamdan söz edilmektedir. Cami Yıldırım Bayezid'e ait olduğuna göre hamam da onun tarafından yaptırılmış olmalıdır (Barkan ve Meriçli, 1988, s. 110-111).

Buna karşılık Ali Saim Ülgen ise hamamın mimari özelliklerini dikkate alarak yapının 15. yüzyıl sonunda inşa edildiği belirterek İshak Paşa Külliyesine dahil etmektedir. Ancak İshak Paşa'nın 891/1486 tarihli vakfiyesinde vakıflarına gelir elde etmesi için İstanbul⁴, Ankara⁵ ve Çankırı'da; 892/1486-97 tarihli vakfiyesinde⁶ ise Selanik'te hamamlar yaptırıldığı ifade edilmektedir. 891/1486 tarihli vakfiyesine dahil edilen İnegöl'deki külliyesi için bir hamamdan söz edilmeyip sadece imaret tabiri kullanılmaktadır (Ülgen, 1958, s. 192d). Külliye gelir getiren böyle önemli bir yapının göz ardı edilmesinin uygun bir davranış olmayacağı açıktır. Buna göre hamamın, günümüzde Cuma Camii adıyla da anılan Yıldırım Camii⁷ ile Yıldırım Bayezid tarafından inşa ettirildiğini veya 1389-1450 aralığında inşa edildiğini kabul etmek makuldür. Hamamın mimari özellikleri de bunu desteklemektedir. Nitekim Bursa'da *ortası kubbeli, enine sıvacıklı çift halvetli* tipte yapılan Nalıncılar Hamamının (1389) kadınlar kısmı ve Ördekli Hamamı (1389-1402) Yıldırım Beyazıd döneminde (1389-1402) inşa edilmişlerdir. Bunların dışında Yıldırım Beyazıd dönemi sonrasında da Mahkeme (1421), Muradiye (1425) ve Tavukpazarı (1426) hamamları gibi yakın tarihlerde, aynı plan tipinde yapılmış erken dönem hamamları da vardır.

Sinan Bey Hamamına ilişkin elimizde herhangi bir tarihî belge bulunmamaktadır. Sadece günümüzde yapıya adını veren Sinan Bey'in, İshak Paşa'nın vakfiyesinde adı geçen azatlı kethüdası olduğu bilinmektedir (Tamer, 1958, s. 117). Bu bilgi ise yapının tarihlendirmesine bir kolaylık sağlamamaktadır. Ancak bölgede bu plan tipinde 1365-1439 tarihleri arasında yapılmış Girçık (Cıkcık) Hamamı (1365-66), Şengül Hamamı (1403'ten önce), Kayhan Hamamının (1439'dan önce) erkekler ve kadınlar kısmı ve Demirtaş Hamamı (1389-1402) bulunmaktadır. Erken dönem Osmanlı hamamlarının eğrisel örtüye geçiş sistemleri hakkında yapılan bir çalışma da 1362-1421 tarihleri arasındaki hamamlarda aynalı tonozun kullanımının arttığı ve geçiş elemanı olarak da trompun öne çıktığı tespit edilmiştir (Kula Say, 2007, s. 376-377). Ancak aynalı tonoz ve tromp gibi geçiş elemanları pek çok dönemde hamamlarda kullanılan öğeler oldukları için bu bilgi de kesin bir tarih aralığı vermemektedir. Yapının adını taşıyan Sinan Bey tarafından yaptırılması da İshak Paşa'nın 1483 yılında Selanik'e vali olmasından sonra (Uzunçarşılı, 1988b, s. 535) gerçekleşmiş olmalıdır. Ancak yapının daha eski bir dönemde yapıldığı Sinan Bey tarafından da onarım veya eklemeler yapılmış olması durumu da göz ardı edilmemelidir. Bu bağlamda Sinan Bey Hamamı 14. veya 15. yüzyılın ilk yarısı içerisinde inşa edilmiş olmalıdır.

⁴ İstanbul'da İshak Paşa tarafından iki hamam yaptırılmıştır. Paşa'nın vakfiyesine göre bunlardan birisi Rumelihisarı'nda, diğeri ise Fatih ilçesine bağlı Cankurtaran semtinde yer alan caminin batısındaki hamamdır. Cankurtaran semtinde yer alan İshak Paşa Hamamının 1486-87 yıllarında cami ile aynı tarihli olduğu düşünülmektedir. Yapı, Türk hamam mimarisinde en yaygın olarak kullanılan haçvari dört eyvanlı köşe hücreli plan tipinde inşa edilmiştir (Tanman, 1993, s. 197; Eyice, 2000, s. 539-540). Ayrıca vakfiyede Cankurtaran'daki hamamın gelirlerinin İshak Paşa sağ oldukça kendisine, ölümünden sonra mirasçılara ve soyundan mirasçı kalmadığı takdirde de İnegöl'deki imaretin giderlerine eklenmesi şart koşulmuştur (Tamer, 1958, s. 113). Rumelihisarı'ndaki hamamın 1509 depremi sebebiyle hasar gördüğü ve satılarak yıktırıldığı bilinmektedir (Eyice, 2000, s. 539).

⁵ İshak Paşa'nın vakfiyesinde belirtilen hamamlar günümüzde Altındağ ilçesinde bulunan Şengül Hamamı (1486 yılından önce) ve 1927 yılındaki yangın sonucu yıkılmış olan Tahtakale Hamamıdır (1461-62). İki hamamın gelirleri İnegöl'deki imarete vakfedilmiştir (Tamer, 1958, s. 112, 117; Erdoğan, 2013, s. 47-51, 61-63).

⁶ İshak Paşa'nın 891 Safer / 1486 Şubat-Mart ve 892 / 1486-87 tarihli vakfiyeleri hakkında daha fazla bilgi için bkz. Tamer, 1958, s. 107-124.

⁷ II. Abdülhamid döneminde bütünüyle yenilenen cami için bkz. Ayverdi, 1989, s. 500.

4. Sonuç

Türk-İslam mimarisinde, toplumun temizliğe atfettiği kültürel ve dini önem doğrultusunda su yapıları mimari planlamada merkezi bir konuma sahip olmuştur. Su yapılarının en kapsamlı türü olan hamamlar şehir merkezlerinde daha büyük boyutlu olarak yapılmaktadır. Bunun dışında eğer gerekiyorsa ana birimlerin dışında çeşitli ek hizmet mekanlarının da ilave edildiği ya da en başından bu birimlerle tasarlandığı bilinmektedir. Taşradaki hamamlar ise şehir merkezlerine göre daha ufak boyutlu ve temel birimlerden oluşan ancak kendi tipolojisini açık şekilde yansıtan yapılar olarak yapılmışlardır. Nitekim çalışmamıza konu olan iki yapıda da birimler soğukluk, ılıklik (ılıktaki hela ve tıraşlık birimleri), sıcaklık, halvet hücreleri, su deposu ve külhan gibi ana birimlerin yapının inşa edildiği doğrultuda sistemli bir şekilde yerleştirildiği görülmektedir.

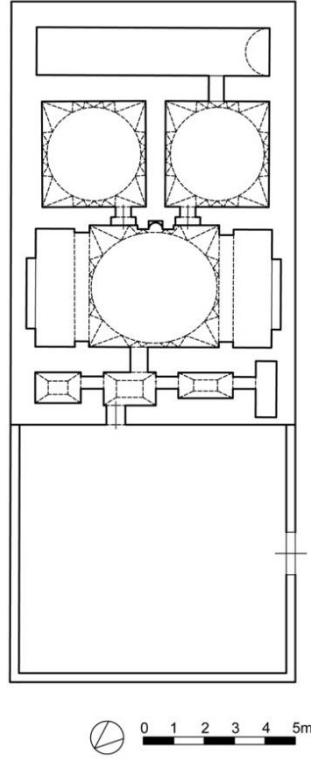
İnegöl'deki Yıldırım ve Sinan Bey hamamları, Osmanlı'nın taşra mimarisinin genel özelliklerini yansıtan ve günümüze kadar sağlam kalabilmiş örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır. İlçe merkezinin yanı sıra İnegöl'ün mahalle ve köylerindeki hamamlarda da taşra mimarisinin özellikleri görülmektedir. Bu yapılar sadece tarihi ve mimari özellikleriyle değil, aynı zamanda Osmanlı Dönemindeki sosyal hayatta temizlik kültürünü göstermeleri açısından da oldukça önemlidir. Yıldırım ve Sinan Bey Hamamları günümüzde iyi durumda olsalar da İnegöl ilçe merkezi ve mahallelerinde bulunan diğer hamamların gelecek kuşaklara aktarılması için belgelenmesi ve korunması İnegöl'deki kültürel mirasın sürdürülebilirliği açısından oldukça önemlidir.

Kaynakça

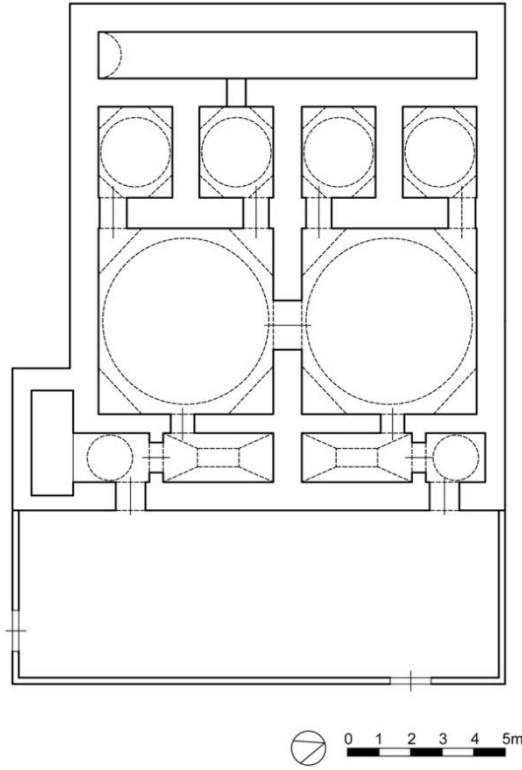
- Barkan, Ö. L. ve Meriçli, E. (1988). *Hüdavendigâr Livası Tabrir Defterleri I*. Ankara.
- Çakmak, Ş. ve Bozkurt, O. (2020). Batı Anadolu'daki Bazı Osmanlı Hamamlarında Aydınlatma Sistemi. *"Yekta Demiralp" Anısına Sanat Tarihi Yazıları* içinde (ss. 97-100). İstanbul.
- Çetinaslan, M. (2016). İnegöl Yöresinden Tanınmayan Üç Hamam. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (42), 941-958.
- Çetinaslan, M., Bülbül, D. ve Cömert, H. E. (2022). Orta Çağ'dan Günümüze İnegöl ve Çevresi Yüzey Araştırması 2021 Yılı Çalışmaları. *38. Araştırma Sonuçları Toplantısı* içinde (Cilt 3, ss. 57-75). Ankara.
- Çetinaslan, M., Özçelik, A. ve Ersoy, N. (2022). Orta Çağ'dan Günümüze İnegöl ve Çevresi Yüzey Araştırması 2020 Yılı Çalışmaları. *2019-2020 Yılı Yüzey Araştırmaları* içinde (Cilt 2, ss. 385-400). Ankara.
- Erdoğan, A. (2013). *Ankara Hamamları ve Kaplıcaları*. Ankara.
- Ertuğrul, A. D. (2015). İstanbul Hamamları ve Mimarisi. *Büyük İstanbul tarihi* içinde (Cilt 8, ss. 450-467). İstanbul.
- Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî (2005). *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi-Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 306, Süleymaniye Kütüphanesi Pertev Paşa 462, Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Beşir Ağa 452 Numaralı Yazmalarının Mukayeseli Transkripsiyonu-Dizini*, İstanbul.
- Eyice, S. (1960). İznik'de "Büyük Hamam" ve Osmanlı Devri Hamamları Hakkında Bir Deneme. *Tarih Dergisi*, 11 (15), 99-120.
- Eyice, S. (1997). Hamam. *TDV İslam Ansiklopedisi* içinde (Cilt 15, ss. 402-430). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Eyice, S. (2000). İshak Paşa Camii ve Hamamı. *TDV İslam Ansiklopedisi* içinde (Cilt 22, ss. 538-540). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Karakayai, E. ve Çobanoğlu, A. V. (2000). İshak Paşa Külliyesi. *TDV İslam Ansiklopedisi* içinde (ss. 541-542). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Klinggardt, K. (1927). *Türkische Bader*, Stuttgart.
- Kula Say, S. (2007). *Erken Dönem Osmanlı Hamamlarında Üst Örtüye Geçiş Sistemleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Önge, Y. (1988). Anadolu Türk Hamamları Hakkında Genel Bilgiler ve Mimar Koca Sinan'ın İnşa Ettiği Hamamlar. *Mimarbaşı Koca Sinan: Yaşadığı Çağ ve Eserleri* içinde (Cilt 1, ss. 403-428). İstanbul.
- Önge, Y. (1995). *Anadolu'da XII-XIII. Yüzyıl Türk Hamamları*. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Ötüken, S. Yıldız, Durukan, A., Acun, H. ve Pekak, S. (1986). *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler 1*, Ankara.
- Şahin, M. (2017). İnegöl/Cumatepe Höyük ve Tunç Çağı Ulaşımındaki Yeri. *Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu 14-15-16 Ekim 2016 Bildiriler I* içinde (ss. 233-247). Bursa.

- Şavlı, M. (2024). İslâm Fıkhdında Gerekli Görülen Kişisel Temizliğin Yapılmasında Makasıd. *Kur'ân ve Sünnet Araştırmaları Dergisi*, 4 (2), 15–40.
- Şehitoğlu, E. (2008). *Bursa Hamamları*. İstanbul.
- Şen, A. (2024). Osmanlı Hamamları. İçinde A. Yavuzylmaz ve E. Kolay (Ed.ler) *Osmanlı Sanatı ve Mimarisi* içinde (ss. 681–700). Ankara.
- Tamer, V. (1958). Fatih Devri Ricalinden İshak Paşa'nın Vakfiyeleri ve Vakıfları. *Vakıflar Dergisi*, 4, 107–124.
- Tanman, B. (1993). İshak Paşa Hamamı. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* içinde (Cilt 4, ss. 197). İstanbul.
- Ülgen, A. S. (1950). Hamam. *Millî Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi* içinde (Cilt 5, I. Kısım, ss. 174–178). İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Ülgen, A. S. (1958). *İstanbul Mi'mârî Çağının Menşe'i Osmanlı Mi'mârîsinin İlk Devri-Ertuğrul, Osman, Orhan Gaziler Hüdavendigâr ve Yıldırım Bâyezîd (630-805 (1230-1402) I*, İstanbul.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988a). *Osmanlı Tarihi I*, Ankara.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988b). *Osmanlı Tarihi II*, Ankara.

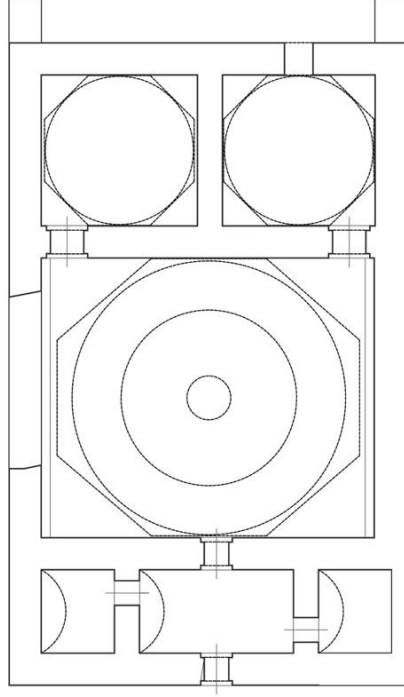
ÇİZİMLER

Çizim 1: Yıldırım Hamamı planı (Ötüken, Durukan, Acun ve Pekak'dan işlenerek).

Çizim 2: Sinan Bey Hamamı planı (Klinghardt'dan işlenerek).

Çizim 3: Yenice Hamamı planı (M. Çetinaslan).

FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf 1: Yıldırım Hamamı soyunmalık bölümü batı cephesi.

Fotoğraf 2: Yıldırım Hamamı soyunmalık bölümü genel görünümü.

Fotoğraf 3: Yıldırım Hamamı soyunmalık bölümünde yer alan fiskiye.

Fotoğraf 4: Yıldırım Hamamının ılıklik bölümüne açılan külah örtülü giriş açıklığı.

Fotoğraf 4: Yıldırım Hamamının ılıklikteki aralık kısmı.

Fotoğraf 5: Yıldırım Hamamı sıcaklığının merkezinden eyvana doğru bakış.

Fotoğraf 6: Yıldırım Hamamı sıcaklığının merkezindeki köşelerinde yer alan Türk üçgenleri.

Fotoğraf 7: Yıldırım Hamamı sıcaklık kubbesi.

Fotoğraf 8: Yıldırım Hamamı halvet girişleri.

Fotoğraf 9: Yıldırım Hamamı halvet hücresi.

Fotoğraf 10: Yıldırım Hamamı halvet hücresi kubbesi.

Fotoğraf 11: Sinan Bey Hamamı genel görünüm.

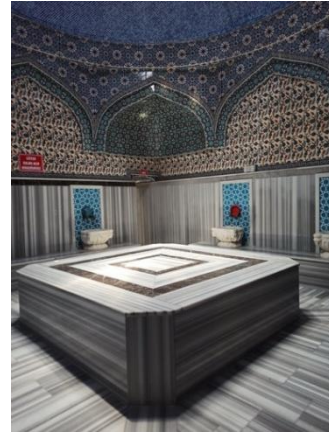
Fotoğraf 13: Sinan Bey Hamamı tuvaletleri.

Fotoğraf 14: Sinan Bey Hamamı traşlıkları.

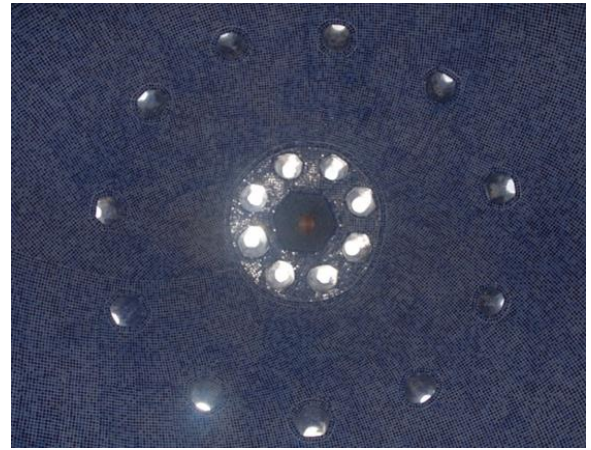
Fotoğraf 15: Sinan Bey Hamamı erkekler bölümü sıcaklığı.

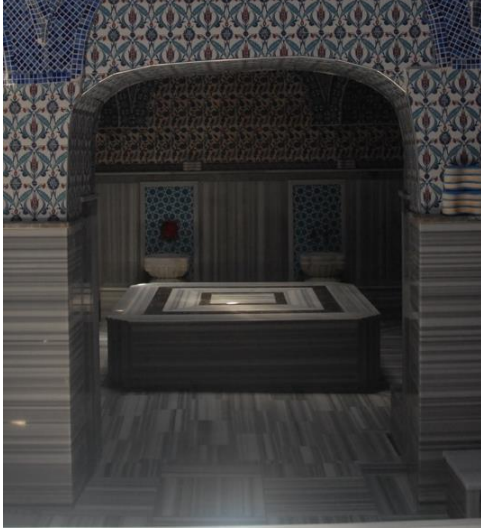
Fotoğraf 16: Sinan Bey Hamamı kadınlar bölümü sıcaklığı.

Fotoğraf 17: Sinan Bey Hamamı erkekler bölümü kubbesi.

Fotoğraf 18: Sinan Bey Hamamı kadınlar bölümü kubbesi.

Fotoğraf 19: Sinan Bey Hamamı erkekler ve kadınlar bölümünü birleştiren giriş açıklığı.

Fotoğraf 20: Sinan Bey Hamamı kadınlar bölümü halvet hücresi.

Fotoğraf 21: Sinan Bey Hamamı su deposu.

Fotoğraf 22: İnegöl Deydinler Mahallesi Hamamı sıcaklığı.

Fotoğraf 23: Akıncılar Mahallesi Hamamının sıcaklık bölümündeki tromplar.

Fotoğraf 24: Yenice Hamamının sıcaklık bölümündeki tromplar.

Fotoğraf 25: Cerrah Hamamının sıcaklık bölümündeki tromplar.

GELENEKSEL İNEGÖL EVLERİ

Adil Mesut ACAR

Doktorant, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Bölümü, Türk İslam Sanatları Anabilim Dalı,
adilmesutacar@gmail.com / adilmesut.acar@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7091-7979

1. Giriş

1847 ve 1942 tarihlerinde yapılan yüzey araştırmaları neticesinde, İnegöl'ün tarihinin M.Ö. 3000'li yıllara kadar uzandığı tespit edilmiştir. Bu araştırma sonuçlarına göre İnegöl'de 6 höyük bulunmuştur. Bugün Cumatepe, İnegöl 2, Şıbalı, Boğazköy, Palangatepe ve Kurşunlu isimleriyle anılmaktadır. İlçe merkezinde, eski Belediye merkez binasının arka tarafında yer alan höyüğün adı Cumatepe'dir (İnegöl Belediyesi, 2025).

5000 yıllık tarihi boyunca İnegöl'e, Bitinya olarak bölgeye isim vermiş olan Bitler veya Bitinler, Frigler, Lidyalılar, Persler, Makedonlar, Bergamalılar, Antik Roma ve Doğu Roma (Bizans) gibi birçok medeniyet egemen olmuştur. 1078'de Selçuklular fethetmiş olsa da 1097'de Haçlı seferleri ile tekrar Roma hâkimiyetine girmiştir (Kahraman, 1992 – Mamaş, 1947).

1284 yılındaki Ermenibeli Savaşı, 1285'te Kulacahisarın fethi, 1287'de Derbent Savaşı ve nihayetinde 1298 veya 1299'da gerçekleşen Çakırpınar baskını ile Bilecik, Yarhisar ve Osman Gazi'nin kumandanlarından Turgut Alp'in komutasında İnegöl fethedilerek, Osmanlı egemenliğine girmiştir. İnegöl 4 defa işgale uğramıştır. 10 Temmuz 1921 günü başlayan 4. işgal, 6 Eylül 1922 tarihinde Şükrü Naili Paşa komutasındaki Türk ordusunun İnegöl'e girmesiyle sona ermiştir. (Akakuş, 2011 – Mamaş, 1947).

14. yy. başında İnegöl'ün Osmanlı fethi ile de çehresi değişmiştir. Osmanlı'nın en erken şehir örneklerinden biri olmuştur. İnegöl'ün Osmanlı döneminde kazandığı kentsel kimlik, geleneksel konut mimarisinin özgünlüğü ile şekillenmiştir.

Resim 1: İnegöl'ün 1908 Yılı Genel Görünümü (Kaynak: Facebook Sayfası - İnegöl Tarihinin Belgeleri Arşivi)

1.1. İnegöl'ün İsimleri ve İsim Kökeni

İnegöl geçmişten bugüne pek çok farklı isimle de anılmıştır. 5 bin yıllık bir geçmişe sahip olan İnegöl'ün ilk ismi kaynaklarda Modra olarak geçtiği görülmektedir (Akakuş, 2011 - D'Anville, 1790 – Ramsay 1890). Antik Dönem coğrafyacısı Strabon İnegöl'ü Frigya sınırına yakın, Uludağ'ın eteklerinde kurulu, Bitinya Bölgesinin bir kenti olarak tanımlamıştır. Ancak Strabon her ne kadar İnegöl'ü Frigya sınırında tanımlasa da Sakarya Nehrinin kollarından birinin ucunda kurulduğunu belirtmesinden dolayı bir karışıklığa neden olmuş ve Modra'yı (İnegöl'ü) bugünkü Mudurnu'nun olduğu yer olarak tarif etmiştir. Ancak Modra ve Modrene iki ayrı şehirdir (Smith, 1854 – Can, 2023).

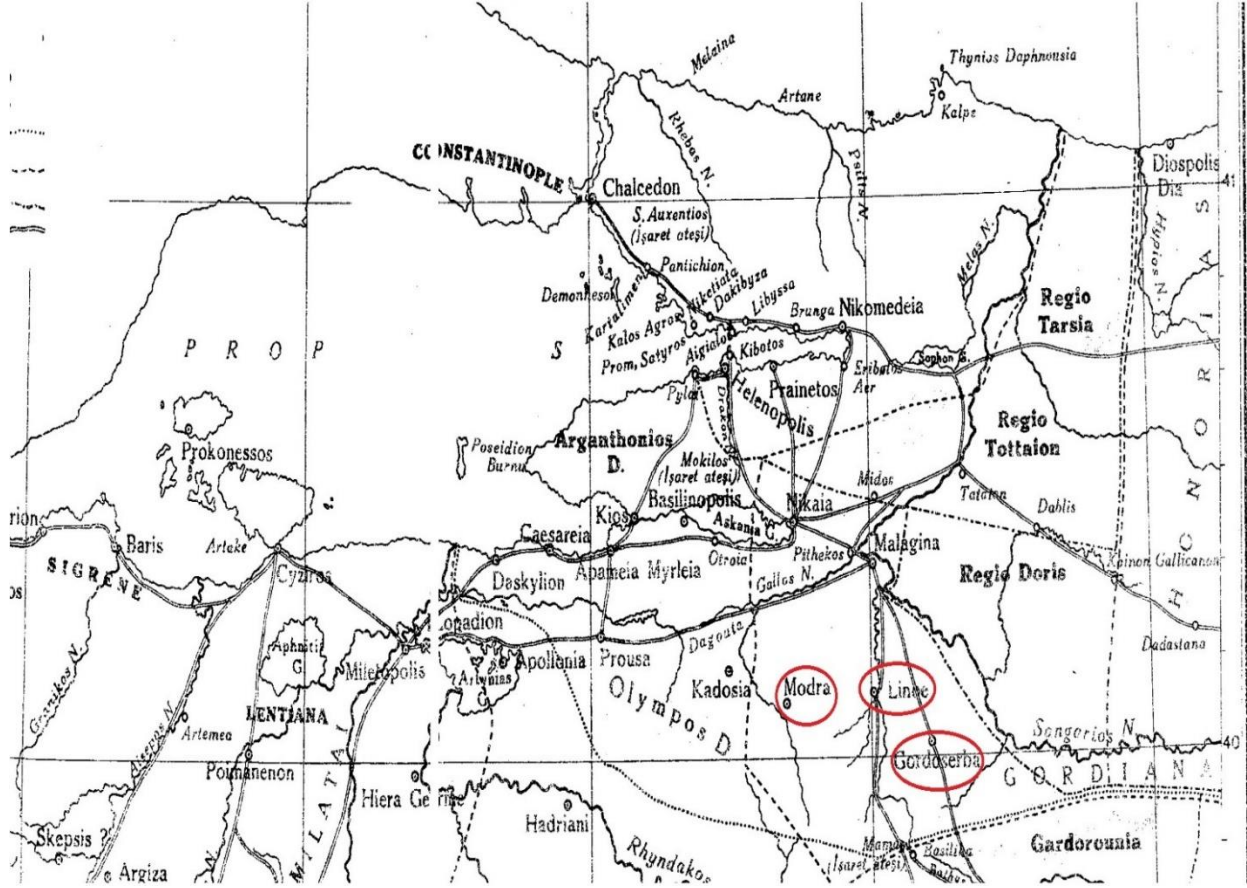
Harita 1: 1790 Tarihli Antik Dönem Bithynia Haritasında Modra: İnegöl ve Modrene: Mudurnu

(Kaynak: Jean-Baptiste Bourguignon d'Anville)

Antik dönemden beri Modra ismiyle bilinen İnegöl için bir dönem bir başka ismin kullanıldığı da halk arasında rivayet edilmektedir. Hristiyanlığın 3. ve 4. yy.'da Anadolu'da yaygınlaşmaya başlamasıyla, Modra da din adamlarının ilgisini çekmiştir. Bunlardan biri olan ve Aziz Tomas olarak bilinen biri 325'te yılndaki İznik Konsülüne katıldığı, Hz. İsa'nın normal bir insan olduğunu ve Peygamber olarak gönderildiğini savunan Aryanizm mezhebine mensup olduğundan alınan kararlara uymadığı için İmparator Konstantin tarafından idam edildiğine dair rivayetlerden bahsedilmektedir. Aziz Tomas'ın bu konsüle İnegöl'den gittiği ve idam edildiğinden dolayı da bölgenin adının Antiktoma olarak isimlendirildiği de anlatılmaktadır. Ancak bunu doğrulayacak herhangi bir kanıt yoktur. Fakat bu durumu destekleyecek kanıtlar Osmanlı kayıtlarındadır. Bugünkü Şehitler Köyü'nün isminin eskiden Doma, 15. yy. Şer'iye Sicillerine bakıldığında Toma, bugünkü Çiftlik Köyünün isminin Lipe Toma ve yine bugünkü Kütahya'nın bir ilçesi olan ve İnegöl'e de yakın olan Domaniç'in Tomaniç olarak geçmesi de önemlidir (Akakuş, 2011). Aziz Tomas isimli biri gerçekten yaşadıysa o zaman Toma ismiyle anılan yerleşimler de onunla alakalı olup, İnegöl'ün Modra'dan sonra Hristiyanlığın 4. yy.'daki yayılımıyla ismi Toma olması da ihtimal dahilinde olup, araştırmalarla bu durumun netleştirilmesi gerekmektedir.

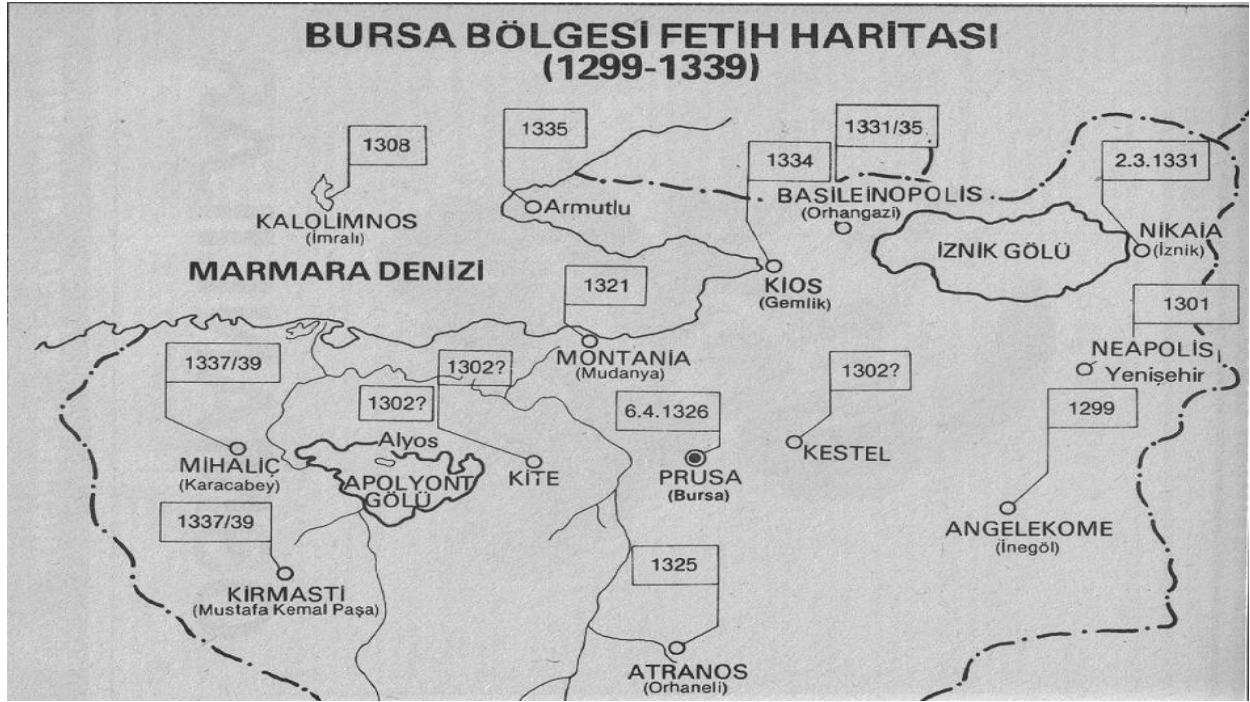
6. yy. kilise kaynaklarına bakıldığında Modra isminin geçtiği görülmektedir. Sadece Modra da değil, Modra ile birlikte Linoe ve Gordoserba isimleri de aynı kaynakta geçmektedir. Antik dönem araştırmacılarından William Mitchell Ramsay de Modra'yı bugünkü İnegöl, Linoe'yi Bilecik ve Gordoserba'yı da Söğüt'ün olduğu yer olarak göstermektedir (Ramsay, 1890).

6. yy.'da İmparator Justinianus, Modra, Linoe ve Gordoserba yerleşimlerini şehir statüsüne yükselterek, Roma eyaletlerinden olan Bitinya Eyaletinin baş şehri olan İznik Metropolitliğine bağlı piskoposluk merkezleri yapmıştır. Böylece daha önce küçük bugünkü belki de köy veya kasaba yerleşimi olan bu 3 bölge şehirleştirilerek önemli dini merkezler haline getirilmişlerdir (Ramsay 1890).

Harita 2: 3 Önemli Piskoposluk Merkezi olan Modra, Linoe ve Gordoserba şehirlerinin konumları (Kaynak: William Mitchell Ramsay)

6. yy.'dan 12. yy. sonuna doğru İnegöl'ün ismi kayıtlarda Modra olarak geçmeye devam etmiştir. Roma'nın son dönem tarihçilerinden Georges Pachymeres (1242 – 1310) 'ın Türkçe'ye çevrilen kitabında 11. Bölümde ve 21. Anadolu'da Türklerin İlerleyişi ve Halkın Mutsuzluğu başlıklı kısımda verdiği bilgide İnegöl'ün fethinden önceki isminden bahsetmiştir. Yunanca olarak Angelokomis şeklinde yer adıyla karşılaşılmaktadır. İnegöl ile birlikte Belokomis'i Bilecik, Melangeia'yı Yenişehir, Anagourdis ve Platanea'yı ise Yenişehir civarında yerleşimler olarak belirtmiştir (Georges Pachymeres, Bizanslı Gözüyle Türkler, Ed. Gaye Yavuzcan, Çev. İlcan Bihter Barlas, İlgi Kültür Sanat, İstanbul, 2009, s. 81). Bu bilgiden anlaşılacağı gibi İnegöl'ün fetihden önceki ismi ana kaynak olan dönemin Roma tarihçisinin aktardığına göre Angelokomis'tir. Angelokomis isminin verilmesinin sebebi ise bir dönem Roma'ya hâkim olmuş olan Angelos hanedanının (1185 – 1204) olması kuvvetle muhtemeldir. Bu dönemde Nicea'ya en yakın yerleşimlerden ve önemli yol güzergâhında olan Modra, Angelos hanedanının da ilgisini çekmiştir. Angelos hanedanından önemli kişiler Modra'ya gelerek, hanedanın da ismiyle de alakalı olarak Modra'nın ismini Angelokomis olarak değiştirmiştir. Yunanca'da Melek Köyü anlamına gelse de Angelos hanedanından önemli kişilerin etkisiyle Angelos Köyü anlamında Angelokomis ismi kullanılmıştır (Tarakçı, 2019).

Harita 3: Angelokomis, Angelokome veya Angelekome olarak telaffuz edilen İnegöl ve civarındaki şehirlerin harita üzerindeki konumları (Kaynak: Bursa'da Kültür)

1299'da Turgut Alp komutasında İnegöl'ün fethi ile birlikte bölgenin ismi Türkçeleştirilmiştir. Bununla ilgili de çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Ancak en genel kabul gören Evliya Çelebi'nin söylemi olmuştur. Evliya Çelebi İnegöl'ün Farsça Ezine yani Cuma günü fethedildiğine binaen bu bölgenin Osmanlı tarafından Farsça Ezinegöl Türkçe Eynegöl olarak adlandırıldığından bahsetmektedir. Evliya Çelebi Eynegöl denilmesinin sebebi olarak Cuma Camiilerine “İne veya Eyne Damı” denildiğinden bahsederek bu bölgenin isminin de Ezinegöl/Eynegöl olarak verildiğini aktarmaktadır. Zaman içinde Ez/Ey harflerinin kullanımının terk edilmesiyle Ezinegöl/Eynegöl'den İnegöl'e dönüşmüştür şeklinde ifade etmektedir (Polat, 2018 – Köse, 2010).

İnegöl'ün ismiyle ilgili olarak bir başka görüş de belirtilmektedir. Varlığı kesin olmayan İnegöl tekfuru olarak bahsedilen Aya Nikola bu görüşün en önemli ismidir. Aya Nikola'nın, bugün tüm dünyada Noel Baba olarak bilenen St. Nicolas'a ithafen Aya Nikola olduğundan bahsetmektedir. Ancak Hristiyan dünyasında Aziz Nicolas dışında başka bir aziz yoktur. Kayıtlarda da herhangi bir tekfura dini açıdan çok önemli olan bir ismin verilmediği de görülmektedir. Aziz Nicolas isminin ancak bir yer veya mekân olarak verildiği örnekler Osmanlı'da da mevcuttur. Bundan dolayı İnegöl'de Aziz Nicolas isminde önemli bir yer veya belki de bir kilise bulunmaktaydı. Osmanlı'da Aya Nicola ismi Ay Nikol olarak da kullanılmıştır. Buna istinaden zaman içinde “Ay – Aya” kelimesinden “İne” ye dönüştüğü, Nikol da zaman içinde kolay söylenilmesi için “Göl” e dönüşerek “Ay/Aya Nikol” dan İnegöl olduğu ifade edilmektedir (Tarakçı, 2019). Ancak Romalı tarihçinin belirttiği üzere İnegöl, Angelokomis olarak isimlendirilmiştir. Bundan mütevellit Angelokomis isminden İnegöl'e nasıl dönüştüğüne dair cevap bulunması gereklidir.

2. Literatür Taraması

İnegöl ile ilgili geçmişten bugüne farklı araştırmacılar tarafından dönemine göre bilgiler verilmiştir. Jean-Baptiste Bourguignon D'Anville'in Antik Coğrafyanın Kapsamlı İncelemesi (A Complete Body of Ancient Geography) başlıklı 1790 tarihli kitabında antik dönemle ilgili olarak hazırladığı kapsamlı haritalara yer vermiştir. Antik dönemde İnegöl'ün ismiyle ilgili olarak önemli bilgiler bulunmaktadır.

Turgut Can Mamas'ın İnegöl Tarihi, Coğrafı, İktisadi, İctimai, Sıhhi ve Kùltür Durumları başlıklı 1947 yılı basılmış kitabı İnegöl hakkında genel bilgiler vermektedir.

William Mitchell Ramsay'ın yazdığı ve 1960 yılında Mihri Pektaş tarafından çevrilen Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası başlıklı kitapta İnegöl'ün antik dönemi ve ilk ismi hakkında önemli bilgiler vardır.

Kenan Kahraman'ın Geçmişten Günümüze İnegöl başlıklı 1992 basımı kitabı İnegöl'ün geçmişinden günümüze değin değışimi hakkında bilgiler içermektedir.

İbrahim Peynirci'nin hazırladığı Fotoğraflarla İnegöl Evleri ve Objektife Takılanlar başlıklı 2000 basımı kitabında 2000 öncesi araştırma konumuzla da alakalı olarak Geleneksel İnegöl Evleri'ni fotoğraflamıştır.

Kenan Kahraman'ın Adım Adım İnegöl başlıklı 2001 basımlı eserinde yine İnegöl'ün geneline yönelik bilgiler içermektedir.

Çağlar Köse'nin 2010 yılında Bursa İli İnegöl İlçesi'nin Tarihi ve Sosyo – Kùltürel Yapısı başlıklı hazırladığı Yüksek Lisans Tezi de İnegöl'ün tarihi ile sosyo – kùltürel yapısına yönelik bir araştırmadır.

Recep Akakuş'un Tarihsel Kimliği Açısından İnegöl ve Noktacı Kasım Efendi başlıklı 2011 basım kitabında İnegöl'ün tarihine ve İnegöl'ün tarihinde çok önemli bir isim olan Kasım Efendi'ye yönelik kapsamlı bir çalışmadır.

Mustafa Polat'ın Osmanlı Döneminde İnegöl 19. Yüzyılda Sosyo – Kùltürel ve Ekonomik Hayat başlıklı 2018 basımı kitapta İnegöl'ün antik döneminden Osmanlı'nın 19. Yy.'ına uzanan bir tarih ile 19. yy.'da İnegöl'e gelen göçler üzerine durmaktadır.

Muhammet Tarakçı'nın İnegöl Adının Menşei Üzerine başlıklı 2019 yılına ait makalesinde İnegöl ismiyle ilgili olarak detaylı bilgiler üzerinde durmuştur.

Turan Şahin'in İnegöl Belediyeli Yıllar başlıklı 2020 basımı kitapta İnegöl'ün Osmanlı tarihi, Osmanlı döneminde İnegöl'de kurulan mahalleler, bu mahallelerdeki hane ile nüfus verileri ve belediye kurumuna yönelik bilgiler vermektedir.

Alper Can'ın 2023 yılında Güney Bithynia'da Bir Kent: Prusa ad Olypnum başlıklı hazırladığı Doktora Tezinde Prusa – Bursa şehrinin antik dönemine yönelik bir araştırmadır. Prusa ile birlikte Prusa'nın çevresinde kurulmuş yerleşim yerlerine de değinmektedir. Bunlardan biri olan İnegöl'ün antik dönemi hakkında da detaylar yer almaktadır.

Seda Çakmak'ın 2024 yılında İnegöl Tarihinin Kent Merkezinin Değışiminin İncelenmesi ve Eski Hükümet Konağı Koruma Projesi başlıklı hazırladığı Yüksek Lisans Tezi de İnegöl'ün 20. yy. başlarından günümüze ilçe merkezinin değışimi ve Tarihi Belediye Binasının Korunmasına yönelik projeyi içermektedir.

3. Amaç ve Kapsam

Bu çalışmada Osmanlı'nın fethinden sonra İnegöl İlçe merkezinde inşa edilen Geleneksel Türk Evlerinin Sanat Tarihi kapsamında incelenmesi amaçlanmıştır. Geleneksel Türk Evlerinden İstanbul dahil olmak üzere 19. yy. öncesi örneklerine çok az rastlanılmaktadır. İnegöl'de de 19. yy. öncesi örneklerle ulaşılamamıştır. 19. ve 20. yy.'da inşa edilen İnegöl İlçe merkezindeki Geleneksel İnegöl Evleri çalışmanın kapsamını oluşturmuştur.

4. Yöntem

Anıtlar Genel Kuruluna bağlı Bursa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğünden elde edilen Geleneksel Evlerin tescil listesi vesilesiyle yapılarla ilgili bilgilere ulaşılmıştır. Ada parsel ve adres bilgilerinden yola çıkılarak hem Tapu Kadastro Müdürlüğü'nün parsel sorgulama sitesinden hem de İnegöl Belediyesinin hazırladığı İnegöl Kent Haritasından istifade edildikten sonra yapıların günümüzdeki tapu ve adres bilgileri teyit edilmiştir. Tapu ve adres bilgileri değişmiş olanların tespiti yapılmıştır.

İnegöl Belediyesinin numarataj birimi ile görüşülerek tapu ve adres bilgileri değişmiş olanların günümüzdeki durumları hakkında bilgi edinilmiştir. Numarataj biriminden sonra, imar arşivinden, restorasyonu gerçekleştirilmiş ve mimari planları olan geleneksel evlerin listesi temin edilmiştir.

Tapu, İnegöl kent haritası, İnegöl Belediyesi numarataj ve imar arşivinden elde edilen bilgiler neticesinde, saha çalışması yapılarak evlerin son durumları gözlemlenmiştir. Günümüze ulaşabilmiş olan yapıların fotoğraflama çalışması yapılarak, arşiv dosyaları oluşturulmuştur. Bütün bu veriler neticesinde evlerin genel özelliklerine yönelik çalışmalar yapılarak, araştırma ortaya çıkartılmıştır.

5. Bulgular

Osmanlı'nın 1298 veya 1299 yılındaki fethi ile birlikte İnegöl bir Osmanlı şehri olarak günümüze kadar ulaşabilmiştir. Bunun örnekleri arasında Osmanlı Evi veya Geleneksel Evlerle ilgili yabancı seyyahların verdikleri bilgiler önemlidir. 1830 yılında Anadolu'ya ve İnegöl'e gelen Keppel İnegöl'de 300 haneden ve 1500 nüfustan bahsetmektedir (Çakmak, 2024). Yapılan araştırmacılar neticesinde 1830 yılında İnegöl İlçe Merkezinde Cuma, Sinanbey ve Yenice mahalleleri kayıtlarda mevcuttur. Cuma Mh'de 152, Sinanbey Mh'de 166 ve Yenice Mh'de 78 olmak üzere toplamda 396 hanenin olduğu anlaşılmıştır. İnegöl İlçe Merkezindeki nüfusun da yaklaşık 2000 olduğu tahmin edilmektedir (Şahin, 2020). Yakın tarih sayılacak bir dönemde, İnegöl'de Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 1989 tarihli kararıyla 251 adet ev tespit ve tescil edilmesi, Keppel'in verdiği bilgilerle ve 1830 yılı kayıtlarla örtüşmektedir (BKVKBK Arşivi).

İnegöl'de tescil edilen 251 evden günümüze 62'si orijinal olarak ulaşabilmiştir. 70'i restore edilerek, 21'i restore dışı yenileme yapılarak gelebilmiştir. 1989'dan günümüze sağlam olarak erişebilen ev sayısının toplamı 153'tür. 98'si ise yıkılmıştır.

251 adet evlerden %24.7'si orijinal, %27.89'u restore, %8.37'si restore dışı yenileme yapılarak sağlam bir şekilde günümüze gelebilmiştir. %39.04'i ise maalesef yıkılarak zaman içinde yok olmuştur.

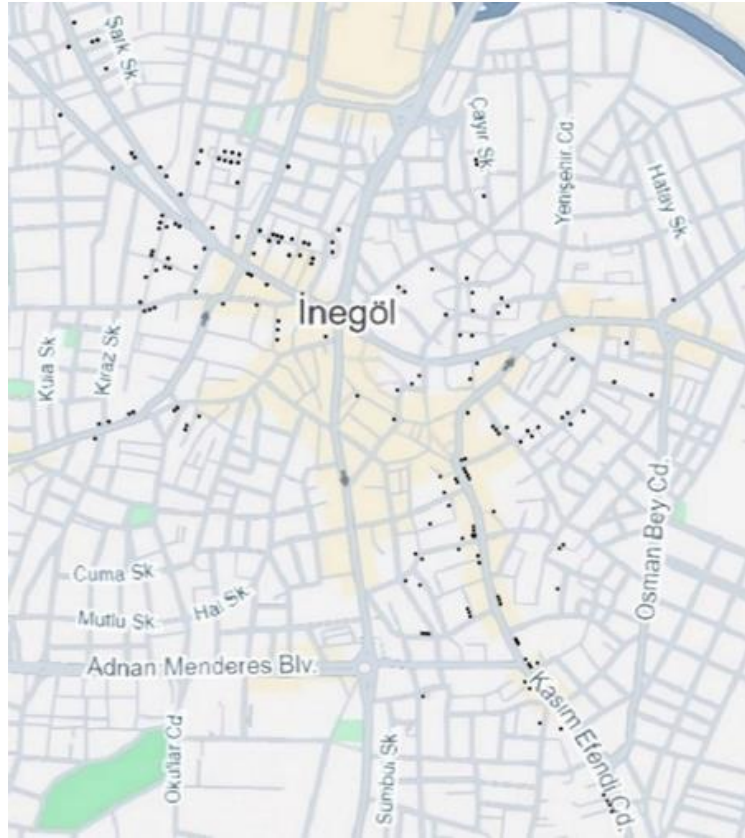
İnegöl Geleneksel Evleri İnegöl'ün 11 adet merkez mahallesinde inşa edilmişlerdir. Bu mahalleler sırasıyla Burhaniye, Cuma, Hamidiye, Kemalpaşa, Mahmudiye, Orhaniye, Osmaniye, Sinanbey,

Süleymaniye, Turgutalp ve Yenice'dir. Mahallelerin konumuna bakıldığında evler genelde İnegöl'ün merkezinde ve kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda yapıldığı görülmektedir.

İnegöl Geleneksel Evlerde haremlik ve selamlık bölümleri bulunmamaktadır. mekanlar ağırlıkta olup, oturma alanları veya odaları üst katlarda düzenlenmiştir. Pencereley düşey düzlemedir. Evlerde cumbalar mevcut olup, sokakla bütünleşmiştir. Evlerin saçaklarında süslemelerin olduğu görülmektedir (Kahraman, 2001).

İnegöl evleri zemin kat taş, üst katlar ise ahşap - kâgır yapı tarzındadır. Çoğu bahçeli ve ikiz nizamda yapılmıştır. Evlerde «baş odalar» dışa taşkın bir şekilde yapılarak cumbalarla desteklenmiştir.

İnegöl Belediyesi tarafından 5 adet ev restore ettirilmiştir. Restore ettirilen 5 ev aşevi, mahalle konağı gibi farklı amaçlarda işlevlendirilmiştir. Cuma Mahallesi 527 ada 165 parselde ve Ali Hatipoğlu Sk. No: 23/1'de yer alan ve Ahmet Türkel'e aitken belediye tarafından kamulaştırılan ev, restore ettirildikten sonra aşevi ve mahalle konağı olarak kullanılmaktadır. Yine Cuma Mahallesi 447 ada 66 parselde ve Hacı Veli Ağa Sk. No: 6'da yer alan Ahmet Yaşar'a ait ev restore ettirildikten sonra Kasım Efendi Konağı olarak işlevlendirilmiştir. Osmaniye Mahallesi 649 ada 28 parselde ve Şehit Er Serdar Ünlüsoy Sk. No: 8'de yer alan ev restorasyondan sonra Osmaniye Mahalle Konağı olarak halkın yararına sunulmuştur. Süleymaniye Mahallesi 222 ada 15 parselde ve Yeşil Bursa Caddesi No: 2'de yer alan ev, Burhaniye Mahalle Konağı ve İlim Yayma Cemiyeti Buhara Okuma Evine dönüştürülmüştür. Süleymaniye Mahallesi 244 ada 19 parselde ve Yeşil Bursa Caddesi No: 62'de yer alan ev ise Süleymaniye Mahalle Konağı olarak bir fonksiyon verilmiştir.

Harita 4: İnegöl Geleneksel Evlerinin harita üzerindeki konumları

5.1. Plan Özellikleri

İnegöl ilçe merkezindeki geleneksel konutlar plan tipolojisi açısından iki planın uygulandığı görülmektedir. İnegöl geleneksel evleri sofanın dışta bırakıldığı yan yana dizilen ve bazen de aralarında eyvan olan dış sofalı ile karşılıklı sıralanan simetrik odalarla iç sofalı olarak planlanmıştır.

Evlerin inşa edildiği mahallelere bakıldığında Burhaniye, Cuma, Hamidiye, Kemalpaşa, Mahmudiye, Osmaniye, Sinanbey, Süleymaniye, Turgutalp ve Yenice gibi merkezi mahallelerde dış sofalı tipin yoğunlaştığı görülmektedir. Burhaniye, Cuma, Hamidiye, Osmaniye, Sinanbey, Süleymaniye mahallelerinde iç sofalı düzenlemeler de tercih edilmiştir.

Dış sofalı planlarda sofa genellikle cepheye açılmakta olup, cepheyle ilişkilendirilmiş yarı-açık bir mekân olarak işlev görmektedir. Böylece sokakla ilişkinin güçlenmesi sağlanarak, gündelik yaşamın merkezi haline getirilmiştir. Dış sofalı planda, sofa dışta bırakıldıktan sonra, iki veya üç odalı planda, iki odanın arasında eyvan uygulanmıştır. Böylece evlerde normal dış sofalı ve eyvanlı dış sofalı olmak üzere 2 türlü dış sofalı plan şeması gerçekleştirilmiştir. İç sofalı tiplerde ise sofa, daha kapalı ve mahrem bir şekilde düzenlenerek, evin iç mekânında konumlandırılmıştır. Genelde karşılıklı simetrik olan 4 adet oda bu sofanın etrafına yerleştirilmiştir. Bu iki plan tipi aynı yerleşim içinde yan yana uygulanmış olması, İnegöl'ün hem ailelerin sosyal yaşamından kaynaklandığını hem de aile mahremiyetine önem verdiğini göstermektedir.

Evler genellikle iki katlı, İnegöl kent müzesi gibi, bazı örneklerde üç katlı inşa edilmiştir. Zemin katlarda gündelik işlerin yapıldığı genellikle depo, ambar, atölye ya da ticari/servis işlevleri için mekânlar ağırlıktadır. Üst katlarda ise oturma alanları, misafirlerin ağırlandığı baş odalar ve yatak odaları yer almaktadır. Ekonomik sebeplerden dolayı katlarda olduğu gibi, 3 ile 11 arasında değişen oda sayıları mevcuttur. Evlerde ocak, yüklük, niş gibi geleneksel unsurların korunması önemlidir. Bu öğeler hem günlük yaşam gereksinimlerini hem de iklimsel koşullardan kaynaklı gereksinimleri karşılamaktadır.

İnegöl'deki merkez mahallelerin sokaklarında inşa edilen iki veya üç katlı yapılar, normal ev olarak kullanılmıştır. İnegöl çarşı bölgesinde ve ana caddelerde inşa edilen evlerin alt katları dükkân, üst katları ev olarak tasarlanmıştır.

5.2. Mimari ve Mekânsal Düzen

İnegöl geleneksel evleri, cumba olarak isimlendirilen çıkmalar, ahşap karkas elemanlar, geniş saçaklar ve simetrik pencereler ile tanımlanabilir. Evler hem 19. yy. özelliği olarak hem de yoğun göçler neticesinde araziler küçüldüğü için cepheler sokağa dik veya paralel olarak sıkışık bir doku oluşturmuştur. Bu sıkışık dokuda cumbalar hem iç mekânda ayrıca bir hacim sağlamıştır hem de cepheye hareketlilik kazandırmıştır. Cumbalar aynı zamanda sokağa vurgu yapan yatay-dikey ritimlerde çok önemli bir eleman haline gelmiştir.

İç mekân düzeni, geleneksel bir şekilde planlanmıştır. Giriş/sofa— zemin katta gündelik işlerin görüldüğü sosyal odalar — yatak odaları olarak evler düzenlenmiştir. Günümüzde restorasyondan sonra mahalle konağı olarak kamuya açık yapılarda odalar ziyaretçi dolaşımını kolaylaştıracak biçimde daha açık ve erişilebilir planlanmıştır. Evler tek cepheliden dört cepheliye kadar arazinin konumuna göre değişkenlik göstermektedir. Bunun nedeni ise parsellerin koşulları ve komşu yapıların sınırlarına göre şekillenen bir yerleşimden kaynaklanmıştır. Zemin kat ve üst kat ilişkisi, iki

katlı evlerde zemin katın, üç katlı evlerde ara katın, kışlık olarak tasarlanması iklim açısından gerçekçi mekânsal evlerin yapılmasını sağlamıştır.

5.3. Malzeme Özellikleri

İnegöl evlerinde geleneksel karma yapı tekniğini yansıtan taş, tuğla, kerpiç ve ahşap malzemeleri tercih edilmiştir. Zemin katların taş, üst katların ise ahşap karkas/kerpiç veya tuğla dolgu ile inşa edilmiştir. Bu uygulama 14. yy.'dan beri Osmanlı sivil mimarlığında hem taşıyıcı dayanıklılık hem de yapı ekonomisi açısından yaygın olarak kullanılmıştır. Taş temeller ve zemin kat duvarları nem ve taşıma yüküne karşı korunmasını sağlamıştır. Üst katlarda ahşap karkas esneklik ve daha hızlı inşa avantajı sunmuştur. Kerpiç veya tuğla dolgu ile kütle ve ısı yalıtımı uygulanmıştır. Bu teknikle evler yazın serin, kışın da sıcak olmuştur.

Ahşap malzeme sadece üst katların inşa edilmesini sağlamamış aynı zamanda kapı-pencere doğramalarında, saçak altı detaylarda, cumba desteklerinde ve iç mekân tavan detaylarında kullanılan önemli bir malzeme olarak öne çıkmıştır. Yerel marangozluk geleneğiyle ve bölgesel zanaatkarlık bilgisiyle ahşabın kullanımı gerçekleşmiştir. Evlerde kullanılan malzemeler, yerel hammadde erişimine kolaylık, ekonomik koşullar ve iklim gereksinimleri gibi etkenlere göre seçilmişlerdir.

5.4. Cephe Düzeni

İnegöl evlerinde cephe düzeni, ölçülü, ritmik ve işlev odaklı bir karakter sergilemektedir. Ahşap doğramalı pencerelerin simetrik yerleşimi, yatay ve dikey oranların dengeli kullanımı cephe kompozisyonunun temelini oluşturmuştur. Evler sokakla bitişik bir şekilde yapılarak sokakla bütünleşmiştir. Sokakla bütünleşen İnegöl evlerinin zemin katlarında mahremiyet ön planda olduğundan çok az pencere tercih edilmiştir.

Dış sofalı yapılarda cumba ve çıkmalar cephede belirgin bir üç boyutlu görünüm oluşturmuştur. İç sofalı yapılarda cepheler genellikle daha yatay ve sakin bir görünüm sunmaktadır. İnegöl evlerinin çatıları kırma tiptedir ve cephe yüzeylerinin yağış ile güneş etkisine karşı korunmasını sağlamak için geniş saçaklar tercih edilmiştir.

Pencere formları çoğunlukla dikdörtgen olup ahşap çerçeve ve kepenklerle tamamlanmıştır. Kepenkler hem güvenlik hem mahremiyet hem de iklim kontrolü işlevini görmektedir. Bazı örneklerde taş söveli pencereler ya da alt katta taş duvarlarla oluşturulmuş zıtlıklar görülmektedir. Cephe boya ve sıva uygulamalarında genelde açık toprak tonları, sarı, mavi ve beyaz badana tercih edilmiş olup, bu renkler malzemenin doğal görünümü ve yerel estetik algısıyla uyumlu olarak yapılmıştır. Cephelerde aşırı süsten kaçınılmış, süslemenin genellikle yapı elemanlarına uygulandığı gözlemlenmiştir.

5.5. Süsleme ve Detayları

İnegöl evlerinde abartıdan uzak, iç içe geçmiş bir bezeme yaklaşımı benimsenmiştir. Dış cephelerde yoğun işçilikten ziyade saçak altı profilleri, pencere pervazları, kapı eşikleri ve cumba desteklerinde görülen ahşap oyma, çıta ve kabartma gibi detaylarda görülmektedir. Bu öğeler hem yapıların estetik niteliğini artırır hem de yerel marangozluğun teknik becerisini sergilemektedir. İç mekânlarda tavan

kirişleri, yüklük kapakları, gömme dolap kapakları ve niş çevrelerinde geometrik ve bitkisel motiflerin sınırlı ama özenli kullanımı dikkat çekmektedir.

5.6. Mahalle Bazında Analiz

Burhaniye Mahallesi

Burhaniye’de toplam 25 adet ev inşa edilmiştir. 9 adet ev orijinal olarak günümüze ulaşabilmiştir. 8 adet ev restore edilmiştir. 2 adet evde ise restore dışı günümüz ihtiyaçlarından kaynaklı yenileme yapılmıştır. Böylece toplamda 19 adet ev günümüze ulaşmıştır. 6 adet ev ise zaman içinde yıkılmıştır. Yıkılan evlerden biri rekonstrüksiyon projesiyle yeniden ayağa kaldırılmaktadır.

TOPLAM	ORİJİNAL	%	RESTORE	%	YENİLEME	%	YIKIK	%
25	9	36	8	32	2	8	6	24

Burhaniye’de, 1 cepheliden 4 cepheliye kadar farklı cephelere sahip, 3–5 odalı şekilde düzenlenmiş hem köşe hem de bitişik parsellerde konumlanmış, simetrik pencere dizilimli yapılar yer almaktadır.

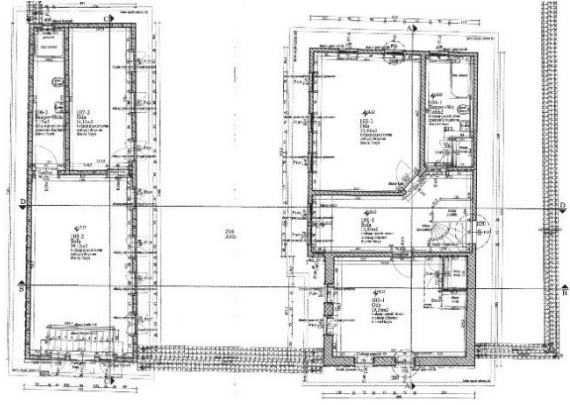
Burhaniye Mahallesi’ndeki örneklerde dış sofalı ve iç sofalı plan tipleri bir arada görülmektedir. Adliyeciler Sokak No:17’deki örnek dış sofalı, Ahmet Bey Sokak No: 8-A’daki yapı iç sofalı plan tipindedir. Her iki yapının da iki katlı ve ahşap, kerpiç, taş, tuğla malzeme karışımıyla inşa edildiği görülmektedir.

Bu mahalledeki evlerin plan kurgusu, zemin katlarda servis mekânları, üst katlarda ise yaşama alanları içeren tipik Osmanlı şehir evi karakterini taşımaktadır.

Bahçeli, 2 katlı ve iç sofalı planda inşa edilen ev örneğinde, ana cephenin bahçeye bakması, mahremiyetin ön planda olduğu bir düzenleme geleneğine işaret etmektedir.

Foto. 1: Ahmetbey Sk. No: 8’deki Ev

Plan 1: İç Sofalı Evin 1. Kat Planı

Cuma Mahallesi

Cuma’da 43 adet ev tescillenmiştir. 8 adet ev orijinal olarak günümüze gelebilmiştir. 17 adet ev restore edilmiştir. 2 adet evde günümüz ihtiyaçlarından kaynaklı yenileme yapılmıştır. Toplamda 27 adet konut ayakta durmayı başarmıştır. 16 adet ev ise yıkılmıştır.

TOPLAM	ORJİNAL	%	RESTORE	%	YENİLEME	%	YIKIK	%
43	8	18,60	17	39,54	2	4,65	16	37,21

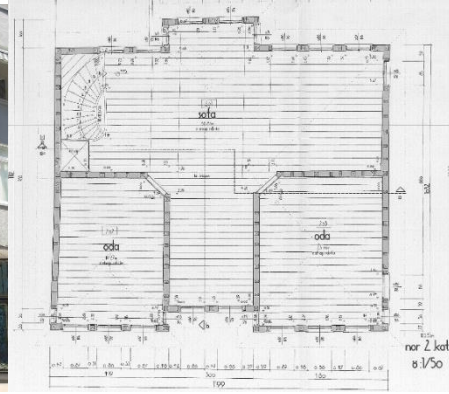
Cuma Mahallesi ulaşılabilen planlara bakıldığında İnegöl'deki karmaşık plan çeşitliliğine sahip bölge olarak dikkat çeker. Mahalledeki 8 yapı örneğinin 4'ü dış sofalı, 4'ü iç sofalıdır.

Cuma Mahallesi'nde evler genellikle 2–3 katlıdır. 1 cepheden 3 cepheye kadar farklı cephelere sahip evler mevcuttur. Evlerde, ailelerin durumlarına göre, oda sayıları 4 ile 10 arasında değişmektedir.

Belediye tarafından restore ettirilen ve mahalle konağı olarak kullanılan Cuma Mahallesi Aşevi ve Mahalle Konağı ile Kasım Efendi Konağı gibi örneklerde dış sofa tercih edilmiştir. Restorasyon sonrasında Nöbetçi Kitaphane ve Öz Eğitim Rehberlik Merkezi'ne dönüştürülerek kamusal işlev kazandırılan yapılarda iç sofalı plan tipi uygulanmıştır.

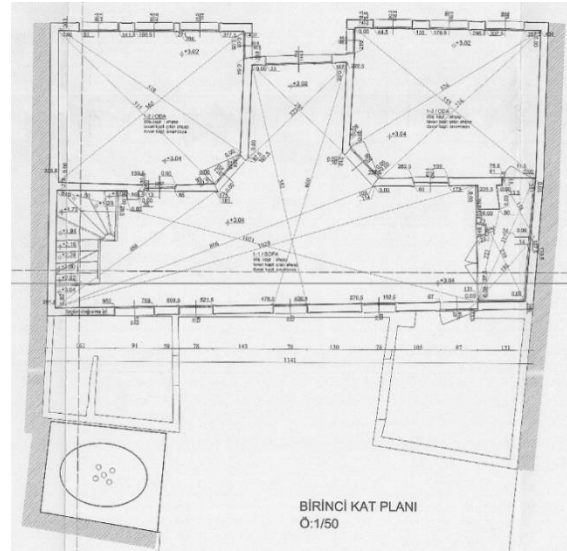
Foto. 2: İnegöl Aşevi ve Mahalle Konağı

Plan 2: Dış Sofalı Aşevi ve Konağın 2. Kat Planı

Foto. 3: Kasım Efendi Konağı

Plan 3: Dış Sofalı Konağın 1. Kat Planı

Hamidiye Mahallesi

Hamidiye’de toplamda 5 adet ev yapılmıştır. 1 adet ev orijinal olarak ayakta durmaktadır. 3 adet ev restore edilmiştir. 1 adet ev yıkılmıştır.

TOPLAM	ORİJİNAL	%	RESTORE	%	YENİLEME	%	YIKIK	%
5	1	20	3	60	0	0	1	20

Hamidiye Mahallesi’nde planlarına ulaşılabilen Zahide Aksu Evi dış sofalı, Nermin Koç Evi ise iç sofalıdır.

Her iki yapıda da 3 cephe, 3 kat ve 8 oda bulunması, mahalledeki konutların büyük, çok odalı ve muhtemelen geniş aile yaşamına yönelik olduğunu göstermektedir.

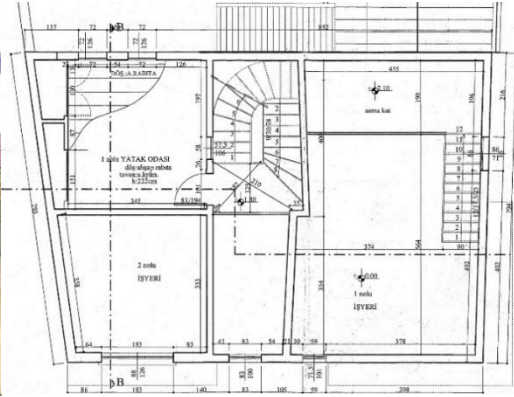
Hamidiye evleri, yapısal açıdan taş zemin kat ve ahşap üst kat düzeniyle geleneksel karma tekniği sürdürmektedir.

Bu mahalledeki mimari karakter, yüksek cepheli, dengeli pencere açıklıklarıyla vurgulanmış, dikey etkili bir cephe kompozisyonuna sahip olduğunu göstermektedir.

İnegöl’ün önemli caddelerinden olan Kasım Efendi Caddesi’nde yer alan Nermin Koç Evi, ana caddede 3 katlı evlere ve evin zemin ile 1. Katının iş yeri olması sebebiyle, ticari ve konutun bir arada olduğu, en önemli örneklerdendir.

Foto. 4: Nermin Koç Evi

Plan 4: İç Sofalı Nermin Koç Ev 1. Kat Planı

Kemalpaşa Mahallesi

Kemalpaşa’da toplamda 12 adet ev yapılmıştır. 2 adedi orijinaldir. 2 adedi restore edilmiştir. 1 adedi günümüz ihtiyaçlarından kaynaklı yenilenmiştir. 7 adet ev yıkılmıştır.

TOPLAM	ORİJİNAL	%	RESTORE	%	YENİLEME	%	YIKIK	%
12	2	16,66	2	16,66	1	8,34	7	58,34

Kemalpaşa’da planlarına ulaşılabilen evlerin ikisi de dış sofalı plan tipindedir. Ana girişi ve kapı numaraları Yeşil Çayır Sokak’tan olan Suna Yılmaz ve İhsan Ak evleri bitişik nizamda inşa

edilmişlerdir. İki evin diğer cephesi Mahmut Esat Bey Caddesine bakmaktadır. Her ikisi de 2 katlıdır. Suna Yılmaz Evi köşe parselde yer almasından dolayı 3 cepheli iken İhsan Ak Evi 2 cephelidir. Suna Yılmaz Evi 4 odalı olup, İhsan Ak Evi 3 odalıdır.

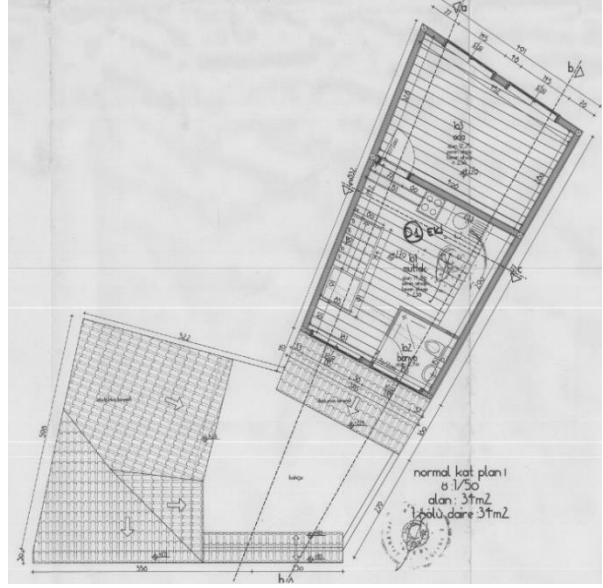
Bu özellikler, mahalledeki konut dokusunun mütevazı boyutlu, daha çok orta gelir grubu ailelere ait konut tipolojisinin var olduğunu göstermektedir.

Cephe düzenlerinde çıkma ve cumba kullanılmış olup, İhsan Ak evinde dikey Suna Yılmaz evinde yatay etkiye sahip, sade düzenlerin öne çıktığı anlaşılmaktadır.

Bu mahallede süsleme ve detayların işlevsel sınırlar içinde tutulduğu, sade fakat dengeli cephe karakterinin düzenlendiği görülmektedir.

Foto. 5: İhsan Ak Evi

Plan 5: Dış Sofalı İhsan Ak Evi 1. Kat Planı

Mahmudiye Mahallesi

Mahmudiye mh.'de toplamda 7 adet ev inşa edilmiştir. 5 adedi orijinal olarak günümüze ulaşmıştır. 1 adedi restore edilmiştir. 1 adedi ise zamanla yıkılmıştır.

TOPLAM	ORJİNAL	%	RESTORE	%	YENİLEME	%	YIKIK	%
7	5	71,44	1	14,28	0	0	1	14,28

Mahmudiye'de planına ulaşılabilen tek örnek, Hüseyin İrfem Evidir. Yapı dış sofalı plan tipindedir.

İki katlı, dört odalı ve iki cepheli yapının malzeme yapısı yine ahşap, taş, kerpiç ve tuğla karışımıdır.

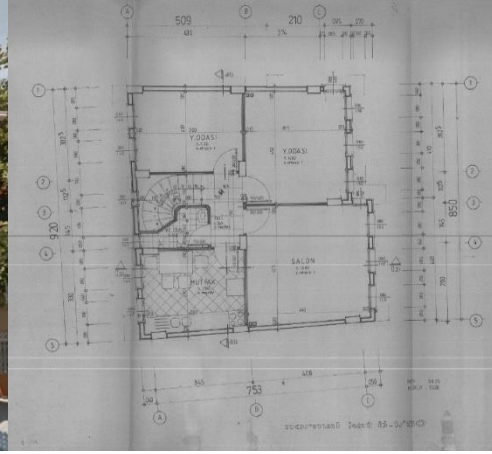
Bu mahalledeki örnek, kompakt bir plan ve dengeli cephe kompozisyonu ile küçük parsellerde etkili mekânsal kullanımın tipik bir örneğidir.

Dış sofa düzeni, cepheye açılan geniş pencerelerle birleşerek evin sokakla ilişkisini güçlendirmiştir.

Ev, İnegöl'ün önemli caddelerinden olan Kasım Efendi Caddesinde yer almaktadır. 2 katlı olan bu evde, diğer örneklerde olduğu gibi, ticari ve konut düzenlemesi mevcuttur. Zemin kat işyeri üst kat ise ev olarak tasarlanmıştır.

Foto. 6: Hüseyin İrfem Evi

Plan 6: Dış Sofalı Hüseyin İrfem Evi 1. Kat Planı

Osmaniye Mahallesi

Osmaniye’de toplam 30 adet ev meydana getirilmiştir. 5 adet ev orijinal olarak gelebilmiştir. 8 adet ev restore edilmiştir. 1 adet evde restore dışı yenileme yapılmıştır. 14 adet ev günümüze gelebilmiştir. 16 adet ev yıkılmıştır.

TOPLAM	ORİJİNAL	%	RESTORE	%	YENİLEME	%	YIKIK	%
30	5	16,66	8	26,66	1	3,34	16	53,34

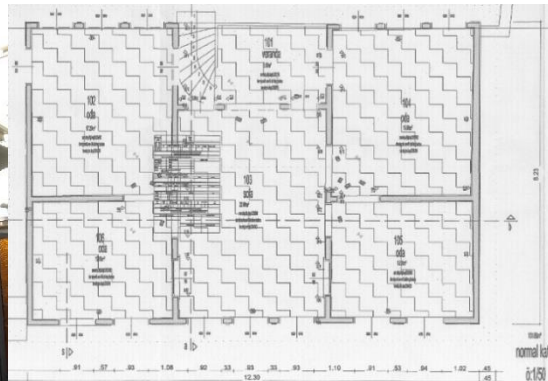
Osmaniye Mahallesi’nde 3 yapının planlarına ulaşılabilmiştir: Belediyenin restore ettirerek kamusal görev işlevlendirdiği Osmaniye Mahalle Konağı ve Refik Aldı Evi iç sofalı plan tipinde, Nurettin Kaplan Evi ise dış sofalı plan tipinde inşa edilmiştir.

Refik Aldı ile Nurettin Kaplan evleri 2’er katlı, 4’er odalı ve 2’er cepheli yapılar olarak düzenlenmiştir. Osmaniye Mahalle Konağı ise 2 katlı, 2 cepheli ve 5 odalıdır.

Konutlarda sade ve yatay ağırlıklı planlar tercih edilirken; mahalle konağında iç sofa sayesinde daha organize bir mekânsal hiyerarşi sağlanmıştır. Evlere, cephe kompozisyonu, açık renkli badana ve ahşap doğrama elemanlarıyla sade fakat düzenli bir görünüm verilmiştir.

Foto. 7: Osmaniye Mahalle Konağı

Plan 7: İç Sofalı Konağın 1. Kat Planı

Sinanbey Mahallesi

Sinanbey’de toplam 21 adet ev yapılmıştır. 6 adet ev orijinaldir. 3 adet ev restoredir. 6 adet ev restore dışı yenilemedir. 15 adet ev ayaktaadır. 6 adet ev yıkılmıştır.

TOPLAM	ORİJİNAL	%	RESTORE	%	YENİLEME	%	YIKIK	%
21	6	28,57	3	14,29	6	28,57	6	28,57

Sinanbey Mahallesi’nde iç sofalı Necdet Şen Evi ve dış sofalı İnegöl Mimarlar Odası Binasının planlarına ulaşılabilmektedir.

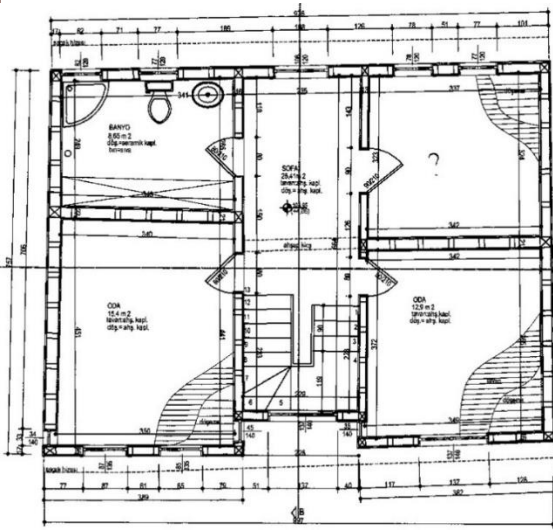
Necdet Şen Ev üç katlı ve on odalı, İnegöl Mimarlar Odası Binası ise üç katlı ve dört odalıdır.

İç sofalı büyük konut, aile yaşamının mahrem alanlarını iç mekânda toplarken; dış sofalı kamu binası, cepheye açılan daha şeffaf bir mimari anlayışı temsil eder.

Necdet Şen Evi bitişik nizamda tek cepheli iken İnegöl Mimarlar Odası Binası ise bitişik nizamda olmasına rağmen üç cephelidir. Bu da yine evlerin araziye göre konumlanmasını ve cephe sayılarının etkilendiği en önemli örnekler arasındadır.

Foto. 8: Necdet Şen Evi

Plan 8: İç Sofalı Necdet Şen Evi 2. Kat Planı

Süleymaniye Mahallesi

Süleymaniye’de toplam 38 adet ev vardır. 5 adedi orijinaldir. 5 adedi restore edilmiştir. 2 adedi restore dışı yenilemedir. Toplamda 12 adet ev ayaktaadır. 26 adedi ise yıkılmıştır.

TOPLAM	ORİJİNAL	%	RESTORE	%	YENİLEME	%	YIKIK	%
38	5	13,16	5	13,16	2	5,26	26	68,42

Süleymaniye Mahallesi'nde toplamda 3 adet evin planına ulaşılabilmektedir. 2 ev dış 1 ev ise iç sofalı olarak inşa edilmiştir.

Belediye / Burhaniye Mahalle Konağı ve Süleymaniye Mahalle Konağı dış sofalı, Selma Peşteli Evi ise iç sofalı plan tipindedir.

Süleymaniye Mahalle Konağı 2, Selma Peşteli Evi 3 ve Burhaniye Mahalle Konağı 4 ise cephelidir. Süleymaniye Mahalle Konağı ve Selma Peşteli Evi 2'şer katlı iken Burhaniye Mahalle Konağı 3 katlıdır. Süleymaniye Mahalle Konağı 5, Burhaniye Mahalle Konağı 6 ve Selma Peşteli Evi ise 11 odalıdır.

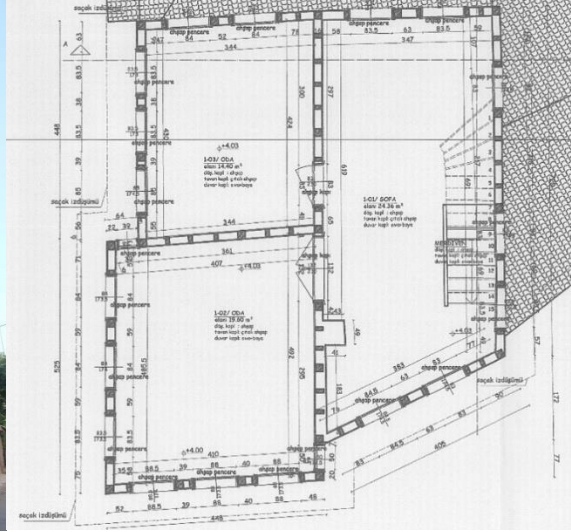
Evlerde bahçeler ön ve yan tarafta yer almış olup, mahremiyetten dolayı evler bahçe duvarları ile çevrilmiştir.

Cephelerde geniş saçak, simetrik pencere dizilimi ve cumbalar öne çıkmaktadır.

Süleymaniye evleri, İnegöl'ün geç Osmanlı dönemindeki temsili konut mimarisine yakın, daha anıtsal bir karakter taşımaktadır.

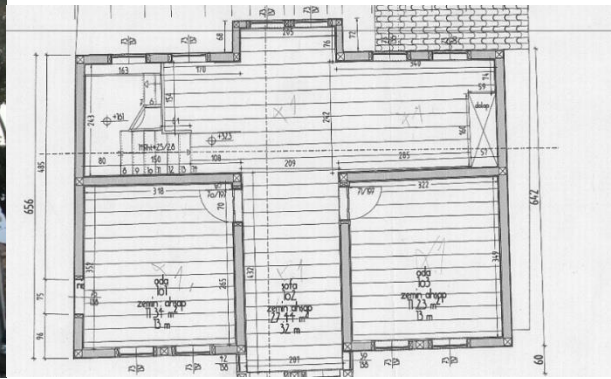
Foto. 9: Burhaniye Mahalle Konağı

Plan 9: Dış Sofalı Konağın 1. Kat Planı

Foto. 10: Süleymaniye Mahalle Konağı

Plan 10: Dış Sofalı Konağın 1. Kat Planı

Turgutalp Mahallesi

Turgutalp'te 21 adet ev vardır. 5 adet ev orijinaldir. 8 adet ev restore edilmiştir. 1 adet ev restore edilmektedir. Günümüze 14 adet ev ulaşabilmiştir. 7 adet ev zaman içinde yıkılmıştır.

TOPLAM	ORİJİNAL	%	RESTORE	%	YENİLEME	%	YIKIK	%
21	5	23,81	9	42,86	0	0	7	33,33

Turgutalp Mahallesi'nde planlarına erişilebilen üç evin tamamı dış sofalı plan tipindedir.

Adem Yılmaz ve Mehmet Semerci'ye ait evler Kemalettin Sami Paşa Caddesinde, Yılmaz Güney'e ait ev ise Mahmut Esatbey Caddesi'ndedir.

Mehmet Semerci Evi tek cepheli, Adem Yılmaz ve Yılmaz Güney evleri ise 2'er cephelidir. Her üç ev de 2 katlıdır. Adem Yılmaz ve Mehmet Semerci evleri 5'er odalı iken, Yılmaz Güney evi 3 odalıdır.

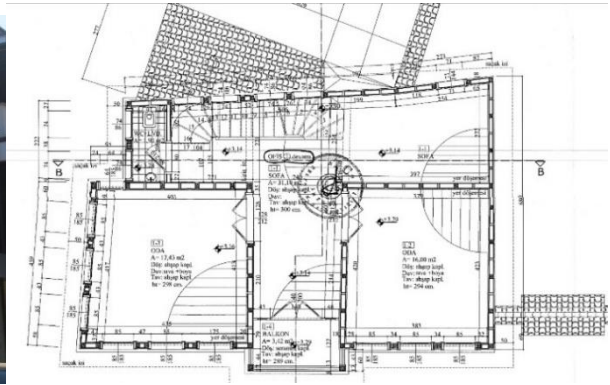
Bu mahallede cephe düzeni oldukça yalındır; küçük açıklıklı pencereler, sade doğramalar ve sınırlı süsleme anlayışı dikkat çekmektedir.

Plan düzlemi daha çok dikdörtgen formdadır. Dış sofada iki odanın arasında eyvan yer almıştır. Odaların kapıları eyvana açılmaktadır.

Turgutalp evleri, İnegöl'ün daha mütevazı ve zanaatkâr konut dokusunu temsil etmektedir.

Foto. 11: Adem Yılmaz Evi

Plan 11: Dış Sofalı Evin 1. Kat Planı

Yenice Mahallesi

Yenice'de toplamda 48 adet ev tescillenmiştir. 48 evden 15 adet ev orijinaldir. 14 evde restorasyon uygulanmıştır. 7 evde restore dış günümüz ihtiyaçlarından kaynaklanan yenileme yapılmıştır. Toplamda 36 adet ev günümüze gelebilmiştir.

TOPLAM	ORJİNAL	%	RESTORE	%	YENİLEME	%	YIKIK	%
48	15	31,25	14	29,16	7	14,58	12	25

Yenice Mahallesi'nde arşivde planı bulunan dört evin tamamı dış sofalı plan tipindedir.

Kasım Efendi Caddesi üzerinde olan, İsa Çalışkan'a ait bir ev ve Fatma Hakküder'e ait iki ev olmak üzere, 3 ev tek cephelidir. Ali İhsan Kocabıyık'a ait evin 3 cephesi vardır. Fatma Hakküder'e ait yapı zamanında bütün bir ev iken, 2 ayrı eve dönüştürülmüştür.

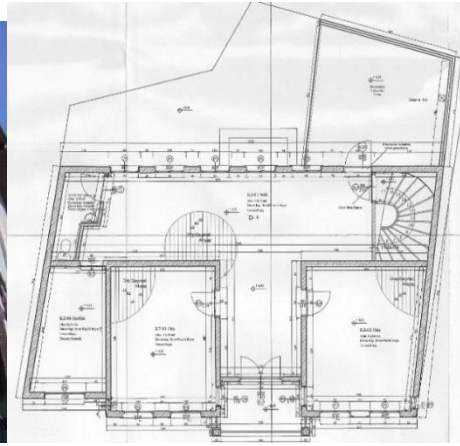
4 ev de 2 katlı olarak inşa edilmişlerdir. İsa Çalışkan Evi 5, Fatma Hakküder Evlerinden biri 3, diğeri 4, Ali İhsan Kocabıyık Evi ise 8 odalı olarak tasarlanmıştır.

Kasım Efendi Caddesindeki İsa Çalışkan ve Fatma Hakküder'e ait evler bitişik nizamlıdır. Caddede yer almalarından dolayı zemin katlar iş yeri üst katlar ise konut olarak düzenlenmiştir.

Evlerin planları oldukça düzenli ve ekonomik bir anlayışla tasarlanmıştır. Dış sofalı evler, sokakla doğrudan ilişkili olacak şekilde yapılmıştır.

Foto. 12: Ali İhsan Kocabıyık Evi

Plan 12: Dış Sofalı Evin 2. Kat Planı

6. Sonuç

İnegöl ilçe merkezinde var olan ve Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 1989 tarihli kararıyla 251 adet ev tespit ve tescil edilen geleneksel evler, İnegöl'ün en önemli yapılarından olup, Osmanlı şehir dokusunun Bursa'daki özgün temsilcileridir.

251 adet yapılan 62 adedi orijinal, 70 adedi restorasyon uygulaması ve 21 adedi ise restorasyon dışı günümüz ihtiyaçlardan kaynaklı yenileme yapılarak toplamda 153 adedi en az 170 yıldır ayakta durmaktadır. Ancak 98 adet ev ise yıkılarak yok olmuştur. Yapıların yaklaşık %25'inin orijinal, %28'inin restore edilmiş olması, geçmişin fiziksel izlerinin büyük ölçüde korunduğunu gösterse de yıkım oranının (%40) yüksekliği endişe vericidir.

İnegöl geleneksel evleri, plan tipolojisi, malzeme kullanımı, cephe düzenlemesi ve ahşap sanatkarlığı bakımından Osmanlı mimarisi içinde ayrılmaz bir parçasıdır. Evlerde dış ve iç sofa olmak üzere iki

farklı plan tipinin uygulanması, zemin katta taş, üst katta ahşap ile kerpiç ve tuğla malzemenin olması ve cephelerin düzenlemeleri İnegöl'ün iklimine ve İnegöl'de yaşayanların sosyo-kültürel durumlarına göre, evler meydana getirilmişlerdir. Geleneksel evler, İnegöl'e özgü yapı kültürünün devam ettirilmesi ve korunması gerekli kültürel miras olması bakımından önemlidir.

Anıtsal dini yapılar ve kamu yapıları gibi sivil mimarlık örnekleri olan geleneksel evler korunarak, gelecek kuşaklara aktarılmalıdır. Yıkılmış olan ev sayısı fazla olsa da son dönemde hem belediye hem de mülk sahipleri evlerin yıkılmasını engellemek amacıyla restorasyon uygulamasını gerçekleştirerek hem günümüzde korunmasını sağlamış hem de gelecek kuşaklara aktarılmasına vesile olmuşlardır. Böylece 14. yy.'dan beri var olan geleneksel evler yaşatılmaya devam etmektedir.

Sonuç olarak, İnegöl'ün geleneksel evleri hem Osmanlı şehir kültürünün somut örnekleri hem de Anadolu'da var olan geleneksel konut geleneğinin önemli örnekleri arasındadır. Yaklaşık 2,5'ta 1 oranda evler yıkılmış olsa da günümüzde evler koruma altına alınarak, restorasyon ve rekonstrüksiyon uygulamaları ile ayağa kaldırılarak Osmanlı şehir kimliğinin yaşatılması bakımından stratejik öneme sahiptir.

7. Öneriler

Günümüze 62 adet orijinal olarak ulaşabilen evlerden çatısı ve duvarları yıkılmış olanların acilen restorasyon uygulamalarının gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Restore dışı ihtiyaçlardan kaynaklı yenileme yapılan evlerin de tespit edilerek aslına uygun olarak restorasyonlarının gerçekleştirilmesi gereklidir. Burhaniye Mahallesi 221 ada 14 parselde ve Hacı Salih Sokak No: 10'da yer alan ve yakın zamanda yıkılmış olan ev ile ilgili olarak rekonstrüksiyon projesi uygulanmaktadır. Aynı şekilde yıkılmış olan diğer evlerle ilgili bilgilerden yola çıkarak aslına uygun bir şekilde yeniden ayağa kaldırılması gereklidir.

İnegöl evleriyle ilgili ilk yapılması gereken, "İnegöl Evleri Koruma Eylem Planı" hazırlanmalıdır. Bunun için de İnegöl Belediyesi, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşlarının iş birliği içinde birlikte hareket etmesi gerekmektedir.

Restorasyon ve rekonstrüksiyon uygulamaları ile aslına uygun bir şekilde geleneksel evler ayağa kaldırılarak, İnegöl yeniden tam anlamıyla bir Osmanlı şehir hüviyetine kavuşmuş olur. İnegöl'ün eski fotoğraflarına bakıldığında bugünkü eski İnegöl Belediye Binasının olduğu yer de dahil olmak üzere İnegöl'ün genelinde 2 veya 3 katlı, bitişik nizamlı, bahçeli tipik İnegöl Osmanlı Evlerinin olduğu görülmektedir. Yıkılmış olan, yıkılmak üzere olan ve orijinalinden farklı müdahalelerde bulunan evlerle ilgili çalışmalar yapılırsa en azından İnegöl'ün geçmiş dönemlerine ait fotoğraflardaki gibi Osmanlı İnegöl'ü yeniden oluşturulabilir.

Belediyenin restore ettiği ve sonrasında kamusal olarak işlevlendirdiği evler gibi, evlerden bazıları butik otel tarzında yapılarak, gelecek olan misafirlere geleneksel İnegöl evlerinin atmosferi yaşatılabilir.

Bursa ve İnegöl için de eskiden çok önemli bir geçim kaynağı olan ipek böcekçiliğine yönelik mekânlar yapılabilir. Misi Köyünde geçmişte yapılan koza ve ipek evleri örnekleri gibi, evler, ipek ve kozanın nasıl yapıldığına dair uygulamaların gösterildiği mekânlar haline getirilerek yerli ve yabancı turistlerin ilgisi çekilmesi sağlanabilir.

İnegöl'e özgü yemek kültürüne dair projeler yapılabilir. Cumalıkızık Köy Evleri örneğinde olduğu gibi özellikle kahvaltı mekânları ile öğlen ve akşam yemeklerinin yapıldığı konak tarzı evler işlevlendirilebilir.

Evler okuma evi veya Osmanlı Dönemi Kırathanesi vb tarzında mekânlar haline getirilebilir. Böylece Osmanlı Dönemi İnegöl'ünün yaşatılması gerçekleştirilebilir.

Projelerle ayağa kaldırılacak evler, sanatı ve sanatçıyı desteklemek amaçlı sanat atölyeleri, sanat kursları vb mekânlar haline getirilerek geleneksel İnegöl evleri, Türk İslam Sanatlarının uygulandığı önemli yapılara dönüştürülebilir.

Restorasyon ve rekonstrüksiyon projelerinin uygulanmasıyla ayağa kaldırılacak olan evler sayesinde İnegöl hem tam anlamıyla Osmanlı şehir kimliğine yeniden kavuşur hem de belirtilen öneriler ve başka türlü işlevlendirmeye de İnegöl'ün kültürüne, sanatına ve turizmine katkı sağlanarak, İnegöl'ün gelişmesine yardımcı olması amaçlanmalıdır.

Kaynakça

- AKAKUŞ, Recep (2011), 'Tarihsel Kimliği Açısından İnegöl ve Noktacı Kasım Efendi, Sahhaflar, İstanbul.
- Osmanlı Döneminde Bursa ve Çevresinde Fetih Haritası* (2023, 18 Şubat). Bursadakultur.org. 30.10.2025 tarihinde https://www.bursadakultur.org/images/fetih_haritasi.jpg adresinden erişilmiştir
- ÇAKMAK, Seda (2024), İnegöl Tarihinin Kent Merkezinin Değişiminin İncelenmesi ve Eski Hükümet Konağı Koruma Projesi, İTÜ, Lisansüstüğü Eğitim Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon Programı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- D'ANVILLE, Jean-Baptiste Bourguignon (1795), Complete Body of Ancient Geography, Laurie and Whittle, London.
- İnegöl Belediyesi (2025, 30 Ekim). *İnegöl'ün Tarihçesi*. İnegöl Bel. <https://www.inegol.bel.tr/inegol/inegol-tarihi>
- İnegöl Tarihinin Belgeleri. (2025, 30 Ekim). *İnegöl'ün En Eski Manzara Fotoğrafı*. Facebook. <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=671112895017543&set=pb.100063565165063.-2207520000&type=3>
- KAHRAMAN, Kenan (2001), Adım Adım İnegöl, Paymaş AŞ Matbaası, İstanbul.
- KAHRAMAN, Kenan (1992), Geçmişten Günümüze İnegöl, Sayılı Matbaa, İstanbul.
- KÖSE, Çağlar (2010), Bursa İli İnegöl İlçesi'nin Tarihi ve Sosyo – Kültürel Yapısı, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Niğde.
- MAMAŞ, Turgut Can (1947), İnegöl Tarihî, Coğrafi, İktisadî, İçtimai, Sıhhi ve Kültür Durumları, Aysan Basımevi, Bursa.
- POLAT, Mustafa (2018), Osmanlı Döneminde İnegöl 19. Yüzyılda Sosyo – Kültürel ve Ekonomik Hayat, İhlas Gazetecilik AŞ, İstanbul.
- PEYNİRCİ, İbrahim (2000), Fotoğraflarla İnegöl Evleri ve Objektife Takılanlar, Danışsan Ofset, Bursa.
- RAMSAY, William Mitchell (1960), Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası, Çev. Mihri Pektaş, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- SMITH, William (ed.). (1854). Dictionary of Greek and Roman Geography, Vol. II, "Modra".
- ŞAHİN, Turan (2020), İnegöl Belediyeli Yıllar, Marmara Mücellit Matbaası, Bursa.

İNEGÖL ÇAVUŞ KÖYÜ TOPRAK ÖRNEKLERİNİN SERAMİKTE KULLANILABİLİRLİĞİNİN İNCELENMESİ VE LİNOL KALIP TASARIMIYLA SERAMİK UYGULAMA ÇALIŞMASI

Nihal DERİN COŞKUN & Yeliz OKŞAK

Ordu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik ve Cam Bölümü, Altınordu, ORDU, nihalderincoskun@odu.edu.tr
ORCID : 0000-0002-3024-9443 & Uludağ Üniversitesi, İnegöl Meslek Yüksekokulu, Tasarım Bölümü, İç Mekan
Tasarımı Prg., İnegöl, BURSA yelizoksak@uludag.edu.tr ORCID ID: 0000-0002-9788-3537.

1. Giriş

Seramik, Anadolu’da Neolitik dönemden bugüne uzanan süreklilik içinde işlev ve estetiği birlikte taşıyan bir üretim alanıdır. Gerek kullanım amaçlı gerek dini inanışlarla şekillenen üretimler tarihi kazılarda elde edilen örneklerle kendini göstermekte ve dayanıklı yapıya sahip seramik ürünler yüzyıllar ötesine ışık tutmaktadır. Seramik sanatı pek çok sanat dalı ile ilişkili olmakla beraber tasarımın üç boyutlu bir dokuya dönüşüp hem sanatsal hem endüstriyel çalışma alanı sunması itibariyle plastik sanatlarla görsel sanatlar ilişkisine farklı bir açıdan değer kazandırmaktadır (Yelmen&Yavuzylmaz, 2025; Yavuzylmaz, Coşkun & Kurt 2024; Kahraman Özyılmaz& Çöklü Aşkın 2023; Çöklü Aşkın & Kahraman Özyılmaz 2023).

Seramik sanatsal bir obje olmanın yanı sıra içeriğinin sinterlemeyle kalıcı olması yönüyle arkeolojik kazılarda elde edilen örneklerden görüldüğü üzere geçmişle gelecek arasında bir köprü rolü oynamaktadır. İnegöl’de bu açıdan pek çok zenginliklere sahiptir (Şekil 1). İnegöl tarihini incelediğimizde M.Ö. 3. yüzyıldan, başlayarak Roma, Bizans ve Osmanlı dönemlerinde de önemini koruyan ticaretin geçiş yolu üzerinde olan bir bölge olmasıyla birlikte günümüzde gelişen sanayisi ve ihracat hacmiyle ülke ekonomisine katkısı her geçen gün artmakta olan önemli bir noktadır (Novruzlu, 2017; Çıtakoğlu&Gülsefa 2017).

Şekil 1. İnegöl Bölgesi tarihi kazılarıyla elde edilen seramik örnekler (Novruzlu, 2017; Çıtakoğlu&Gülsefa 2017).

İnegöl'de çömlekçilik, bölgedeki zengin kil yatakları sayesinde uzun yıllar boyunca sürdürülmüştür. Çömlekleri ile ünlü Kınık Bölgesi'ne yakınlığı da bu açıdan benzer jeolojik toprak yapılarına sahip olduğunu göstermektedir. Yapılan üretimler genellikle geleneksel el tornası ve ayak çarkı yöntemleriyle; su testileri, güveç kapları, yoğurt çömlekleri vb. Günlük kullanım eşyaları şeklinde gerçekleşmiş olup bölgenin zengin gastronomisine de hizmet ettiği elde edilen kaplar sayesinde de anlaşılmaktadır. Bu el sanatları genellikle İnegöl'ün çevre köylerinde (örneğin Cerrah, Hilmiye gibi köylerde) ustalar tarafından sürdürülmesine rağmen gelişen teknoloji ürünü plastik ve metal kaplar nedeniyle zamanla azalmıştır. Ancak bazı ufak atölyelerde kültürel miras olarak yaşatılmakta ve turistik amaçlı üretimler gerçekleştirilmektedir. Ayrıca belediye ve kültür müdürlükleri tarafından düzenlenen el sanatları festivalleri ile bu gelenek desteklenmektedir. Geçmişten bugüne seramik üretimi elle şekillendirmeden başlayarak fabrikasyon üretime ulaşmış bir sanat ve endüstri dalı olmuştur (Şekil 2). Polat, M. (2018).

Şekil 2. İnegöl ve çömlekçilik üzerine İnegöl Belediyesi tarafından yapılan çalışmalara örnek resimler (İhlas Haber Ajansı, 2024; İnegöllü Metin, 2019)

İnegöl Bölgesi'nin farklı bir değeri olan çömlekçilik, günümüzdeki karşılığı ve gelişimiyle seramik alanının konusu olmakta ancak farklı disiplinleri bir arada işleyen birliktelikle ortaya çıkan sanatsal üretimlerin bölge değerleri alanında olmaması bu temanın seçilmesine neden olmuştur. Çalışmada Helenistik, Roma, Bizans ve Osmanlı dönemine ait pek çok seramik örneğin ele geçtiği İnegöl Bölgesi killi topraklarından örnekler alınarak seramikte kullanılabilirliği yönünden araştırılmıştır.

İnegöl Çavuş Köyü kilinin seramikte kullanılabilirliği, yalnızca malzeme karakterizasyonu ile değil, **linol baskı tekniği** üzerinden **tipografik bir yüzey tasarımı** ile sınanmıştır. Böylece yerel malzemenin bilimsel potansiyeli, **yer temelli tasarım** yaklaşımıyla kültürel ve sanatsal disiplinlerarası bir anlatıya dönüştürülmüştür. İnegöl Çavuş Köyü'nden alınan killi toprak örneklerinin seramikte kullanılabilirliğini incelemekte ve linol kalıp tasarımıyla sanatsal bir uygulamayı ortaya koymaktadır (Rice, 2015; Walker, 2021).

2. Materyal ve Metod

Bu bölgeye ait killer yüksek demir içeriğine sahip olması itibarıyla çok beyaz ürünler için oluşturulacak reçetelerde kullanım güçlüğü oluşturmaktadır. Bu nedenle killer öncelikle analiz edilmiş ve Tablo 1'de verilen XRF, sonrasında DTA ve XRD analizleri doğrultusunda reçetede %2,5 ve %5 oranlarında kullanılmıştır. Ticari olarak kullanılan seramik çamur reçetesinde tüvenan

killerin yerine kullanılarak bölge killeriine ait bir ön çalışma olarak ele alınmıştır. Çalışmada asıl vurgu bölge kaynaklarının kullanımının sanatsal uygulamalarda multidisipliner olarak teknik ve tasarımı bir araya getirmesidir. Bunun yanı sıra çalışma; farklı sanat disiplinlerinin zengin kültürel altyapıya ve çeşitliliğe sahip İnegöl Bölgesi'nin değerlerini literatüre farklı bakış açısı getirerek, yeni ve özgün bir şekilde sunmak üzerine gerçekleştirilmiştir.

Tablo 1. Çavuşköy bölgesinden alınan kilin kimyasal analizi

Oksitler	Ağırlık %
SiO ₂	57,03
Al ₂ O ₃	16,87
CaO	1,08
K ₂ O	2,30
MgO	2,62
Fe ₂ O ₃	7,02
Na ₂ O	1,08
P ₂ O ₃	0,09
MnO	0,14
TiO ₂	1,01
Cr ₂ O ₃	0,06
A. Z	10,07

XRD analizleri sonucunda yapıda kaolinit, kuvars, illit, montmorillonit, hematit, albit, ortoklas, kalsit ve rutil yapıların majör ve minör fazlarda dağılımı gözlemlenmiştir. Termal analizler sonucunda ise katkılanan bünyede yaklaşık 1050-1060 °C'lerde sinterleme sıcaklığı değerleri hesaplanmış ve uygulanmıştır. Yapıda yer alan alkali oksit değerleri ve killerde yer alan yüksek demir içeriği nedeniyle ~1060 °C'lerden sonra gözlemlenen ergime başlangıcının tam erime işlemlerini 1200 °C'den itibaren gösterdiği gözlemlenmiştir. Reçetelerde yüksek oranda kullanılması bünyede renk değişimlerine ve plastiklik değerlerinin düşmesine neden olabileceği için oranlar düşük tutulmuştur.

Çalışmada hazırlanan çamurlar merdane ile açılarak sanatçı Yeliz Okşak tarafından tasarlanan ve hazırlanan linol kalıpla öncelikle dokulu kâğıt üzerine baskı makinesiyle uygulama yapılmıştır. Sonrasında kalıp üzerinden seramik yüzey üzerine transfer edilmiştir. Sonrasında kurutma, bisküvi pişirim, sır altı boyama, transparan sır ve ikinci pişirim işlemlerine tabi tutulmuştur. Farklı malzemeler üzerinde farklı görünümeler elde edilmesi disiplinlerin görsel etkilerini de ortaya koymaktadır.

3. Uygulamalar ve Sonuçlar

Baskı özellikle seri üretim açısından tüm sanatsal disiplinlere hizmet etmekte ve daha çok işin sanatsal bir bakış açısıyla ortaya konmasını sağlamaktadır. Seramikte ilk mühür baskılarla başlayıp dijital baskılara kadar ilerleyen bu süreç resim ve grafik tasarımda taş kalıplardan ofset ve dijital aktarımlara kadar değişmektedir. Çalışmada özellikle seramikle bütünleşmeyen farklı bir uygulama yönünde çalışılarak linol baskı yöntemiyle farklı uygulamalar elde edilebileceği ortaya konmaktadır.

3.1. Linol Baskı (Linocut) Nedir?

Linol baskı, linolyum yüzeyde oyulmadan kalan (yükselen) kısımlardan yapılan kabartma (relief) baskı tekniğidir (Tate, n.d. ; V&A, n.d. ; Britannica, n.d.). Linolyum damarsızdır; bu nedenle hatlar akıcıdır ve ahşap baskıya göre farklı dokular üretir (Britannica, n.d.). Baskı görüntüsü aynalanır; tipografik öğeler ters tasarlanır (Tate, n.d.).

Şekil 3. Linol Baskı Kalıp Örneği, “Tarlada Yemek, 1956” (Köseaydın v.d. 2025).

3.2. Tasarımın Kavramsal Çerçevesi

Tasarım, biçimsel kararların ötesinde **anlam üretimidir**; yerin belleği ve kültürel referansları biçim–malzeme–bağlam üçgeninde görünür hâle gelir. “**Oylat Kaphıcaları**” ifadesinin tipografik bir öğe olarak seçimi, bölgenin tarihsel/termal kimliğini yüzeye taşır ve **yer anlatısı** kurar. Tipografi seçiminde (serif karakter) üç kriter gözetilmiştir:

Tipografik kompozisyonun oluşturulmasında üç temel ölçüt benimsenmiştir:

- **Okunabilirlik:** Harf oranlarının seramik yüzeyde kabartma formunu koruyacak biçimde sadeleştirilmesi.
- **Tarihsel çağrışım:** Osmanlı dönemi yazı estetiğine göndermede bulunan serifli karakter seçimi.

- **Malzeme uyumu:** Kilin kuruma ve pişirim sonrası büzülme oranlarına uygun harf boşluklarının belirlenmesi.

Bu tercih, tipografinin yalnızca metin değil, **dokunsal bir doku** olarak işlev görmesini sağlar (Bringhurst, 2013).

3.3. Linol Kalıp Tasarım Süreci

3.3.1. Dijital tasarım ve aktarım

“Oylat Kaplıcaları” yazısı, vektörel ortamda optik denge ve boşluk oranları optimize edilerek hazırlanmış, linol plağa **tersine** aktarılmıştır. Ters okuma zorunluluğu, linol baskının “negatif tasarım” mantığına içkindir ve düşünsel bir yeniden-kurguyu beraberinde getirir (Adam & Robertson, 2007).

Bu tasarımın merkezinde, **“Oylat Kaplıcaları” logosu** yer almaktadır. Logo, bölgenin kültürel ve doğal mirasını temsil eden sembolik bir görsel kimlik olarak kurgulanmıştır. Tasarım sürecinde logonun tipografik yapısı, hem tarihsel referanslara hem de seramik yüzeyin malzeme karakterine uygun biçimde yeniden yorumlanmıştır. Harf formu, klasik Roma–Osmanlı yazı oranlarını çağrıştıracak biçimde, uzun gövde ve dengeli serif uçlarıyla yeniden çizilmiştir.

Logoda kullanılan **su dalgası motifi**, Oylat’ın termal su kaynağını simgelerken aynı zamanda seramik malzemenin doğasındaki akışkanlığa gönderme yapmaktadır. Bu motif, tipografik formun altına yerleştirilerek hem görsel hem kavramsal denge sağlanmıştır. Tasarımcı, bu noktada linol baskının teknik kısıtlarını göz önüne alarak, dalga çizgilerini belirli kalınlık oranlarında sadeleştirmiştir (Şekil 4).

Şekil 4. Sanatçı Yeliz Okşak’ın ana tasarımı

Sonuçta logo, **grafik tasarım–malzeme–mekân üçleminin** bir bileşkesi hâline gelmiştir: linol baskı sayesinde Oylat’ın görsel kimliği yalnızca kâğıt üzerinde değil, seramik yüzeyde de kalıcı bir iz olarak varlık kazanmıştır. Bu uygulama, hem markalaşma hem de yer temsili açısından “yüzeyde kimlik” kavramının güçlü bir örneğini oluşturur (Frascara, 2004; Walker, 2021).

3.3.2. Çamur Hazırlama ve Susuzlaştırma

Çalışmada kullanılan kil örnekleri İnegöl, Çavuş köyü 112 ada bölgesinden temin edilerek numune hazırlığı: eleme ($\leq 250 \mu\text{m}$), organik/kaba fraksiyon ayıklama ve sonrasında merdane ile ezilerek tekrar eleme ile gerçekleştirilmiştir. Toz örnekler XRF, XRD ve TG-DTA analizlerine tabi tutulmak üzere uygun numune hazırlama sonrası analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda ticari olarak kullanılan seramik reçetelerine % 2,5 ve 5 oranlarında dahil edilerek şekillendirme ve içerdiği demir oranını en asgari düzeyde tutmak amacıyla %2,5'luk kil katkılı örnek çamur üzerinden çalışılmıştır.

Termal analiz sonucu belirlenen sinterleme derecesi bisküvi için 1060°C olarak belirlenen seramiklerin öncesinde açık havada ve etüvde 100°C 'de kurutulduktan sonra fırınlama işlemleri yapılmıştır.

Çalışmada seramik uygulama için çamur hazırlama ticari örnek bir çamur reçetesine uygun tartımların yapılarak killerin suda açılması ve sert hammaddelerin öğütülmesiyle gerçekleştirilmiştir. Öğütme vitrikiye fabrika laboratuvar ortamında 5 kg'lık bilyalı değirmenlerde gerçekleştirilmiştir. Çamur sıvı haldeyken elektrolit dengesi camsuyu (NaSiO_3) ilavesiyle sağlanmıştır. Nihai akışkanlığı ayarlanarak şekillendirmeye hazır hale getirilmiştir. Dinlendirilen çamur sonrasında seramik tasarımının elle şekillendirme ile yapılması nedeniyle sulu çamurun süzülerek alçı plaka üzerinde fazla suyu alınarak yoğunlaştırılmıştır. (Şekil 5)

Şekil 5. Hazırlanan ve suyu alınan çamurlardan örnek

3.3.3. Oyma ve baskı

1–2 mm uçlu kalemlerle oyulan linolde **pozitif alanlar** korunmuş, **negatif alanlar** çıkarılmıştır. Baskıda renklendirilmiş **slip** (kil+oksit) kullanılmış; yoğunluk dengesi ve baskı süresi, harf hatlarının netliğini koruyacak şekilde kalibre edilmiştir. Böylece tipografik detaylar, seramik yüzeyde bozulmadan **kabartma–gölge** etkisi üretmiştir.

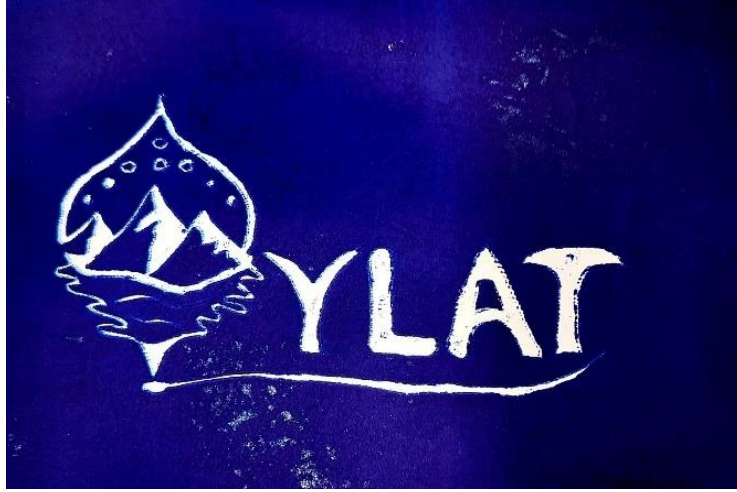
Şekil 6. Oyularak hazırlanan Linol kalıp

Hazırlanan kalıp baskı yapılmak üzere üzerine açılan boya merdane ile uygulanmış ve sonrasında baskı makinesine dokulu kâğıtla üst üste gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Makinenin uyguladığı baskı ile mürekkep kâğıt üzerine dokunun geçmesini sağlamış ve mürekkebin kâğıtta dağılmaması için kurumaya bırakılmıştır.

Şekil 7. Linol kalıbın boyanarak dokulu kağıt üzerine uygulanması aşamaları

Kağıt üzerinde uygulanan ve kuruyan baskının görüntüsü son haliyle Şekil 8’de verilmektedir.

Şekil 8. Hazırlanan tasarımın Linol baskısı

Sonrasında kalıp mürekkebi temizlenerek tasarımda planlanan A4 kağıt boyutları ölçüt alınarak hazırlanan seramik çamur yüzeyler üzerinde uygulanmıştır. Şekil 9’da çamurun merdane ile 1 cm’lik yükseklikte açılma ve kalıbın çamur yüzeyine uygulama aşamaları görülmektedir.

Şekil 9. Seramik çamur üzerine linol kalıpla baskı uygulaması

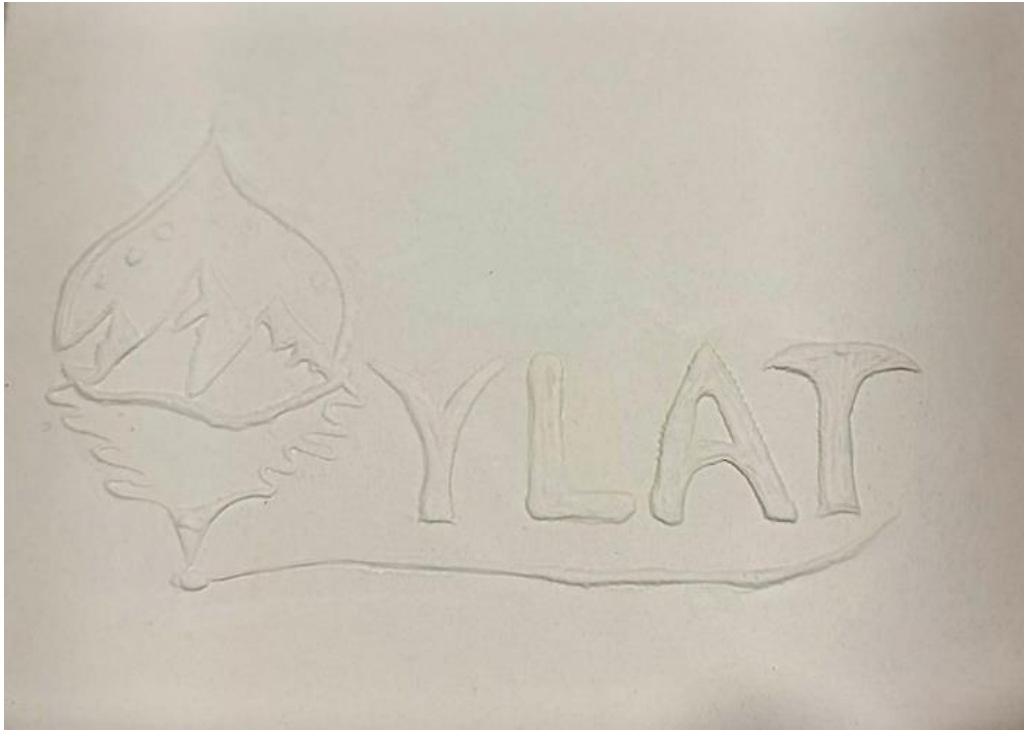
3.3.4. Kurutma, rötuş, pişirim, boyama, sırlama ve sırlı pişirim

Baskı sonrası kontrollü kurutma için; önce doğal kurutma ve etüvde 100°C’de, deformasyonu önleyici üzerine ağırlık uygulamasıyla kurutma yapılmıştır. Ürün düz ve deformasyona açık olması nedeniyle kontrollü kurutularak çatlak riski azaltılmıştır (Şekil 10).

Şekil 10. Tasarımın kurutulmuş rötuşa hazır seramik ham ürün hali

Ardından **1060°C bisküvi** ve **~1040 °C sırlı** pişirimleri gerçekleştirilmiştir. Pişirim 5°C/dk'lık sinterleme rejimi ile tepede 30 dk bekletilerek gerçekleştirilmiştir. Seçilen aralık, kilin tipik faz dönüşümleri ve termal analizler ile uyumludur; lineer büzülmenin kabul edilebilir sınırdan korunması tipografik oranları güvence altına almakta ve üretilen eserlerin daha kontrollü olmasını sağlamaktadır. (Kingery, Bowen & Uhlmann, 1976). Seramik pişirilmiş bisküvi, sır altı boyama ve transparan sırlı ürün eldesine ait aşamalar şekil 11 ve 12'da verilmektedir. Şekil 11 bisküvi pişmiş ürüne ait görsel olup sunumda planlanan ilk örnektir. Ancak ilk tasarımda kâğıt üzerinde planlanan çizimlerdeki renkler bisküvi örneklerine de uygulanan sır altı boya sonrası üzerine transparan sır uygulaması da gerçekleştirilmiştir.

Şekil 11. Seramik çamur üzerine linol tasarım uygulama sonrası 1060°C'de sinterleme

Şekil 12. Sır altı boya uygulaması ve transparan sırlama

3.3.5. Logo Sistematığı, Yerleşim ve Desen Tekrarı

3.3.5.1. Logo Geometri Kurgusu (Grid ve Oranlar)

“Oylat Kaplıcaları” logosu, tipografik ana blok + **su dalgası motifinden** oluşan kompozit birim olarak ele alınmıştır. Kompozisyon, **modüler grid** yaklaşımıyla 4×8 birimlik bir alan üzerinde hizalanmış; x-yüksekliği (x-height) ile dalga motifinin tepe-çukur genişliği arasında 1:0,75 oranı hedeflenmiştir. Grid, baskı sırasında **büzülmeye karşı tolerans penceresi** bırakacak şekilde, kenarlardan $\geq 1/2x$ iç boşluk (margin) ile oluşturulmuştur (Müller-Brockmann, 1996; Lupton, 2010; Bringhurst, 2013).

3.3.5.2. Kerning ve Büzülme Kompanzasyonu

Pişirim sonrası lineer büzülme $\sim\%6-7$ bandında izlendiğinden, harf içi boşlukların (counters) kapanmasını önlemek için dijital tasarımda **mikro-kerning açılımı** uygulanmıştır: yuvarlak formu harf çiftleri (ör. “ar”, “la”) +2 ila +6 birim; dikey-dikey yaklaşma eğilimli çiftlerde (ör. “ll”) +1 ila +3 birim. Bu kompanzasyon, **okunabilirliği** ve **logo bütünlüğünü** pişirim sonrası korur (Lupton, 2010; Rice, 2015).

3.3.5.3. Yerleşim Stratejileri (Karo Üzerinde Konumlama)

Tekli karo uygulamalarında logo **optik merkeze** hizalanmış, çoklu karo dizilerinde ise **sol üst köşe referanslı** ızgara yerleşimi benimsenmiştir. 3×3 ve 4×4 dizilerde, logo birimlerinin arası **1x–1,5x** boşluk ile çoğullandırılarak görsel ritim ve **negatif alan dengesi** sağlanmıştır. Kenar-yakın baskılarda taşma riski nedeniyle (linolde kenar deformasyonu) dış çerçeveden $\geq 2x$ iç boşluk korunmuştur (Müller-Brockmann, 1996; Frascara, 2004).

3.3.5.4. Desen Tekrarı ve Yüzey Anlatısı

Logo, **süreksiz tekrar** (discrete tiling) ve **ritmik varyasyon** (motif yer değiştirmeli) olarak iki kurguda denendi. Süreksiz tekrar, markanın **düzen ve süreklilik** duygusunu güçlendirirken; ritmik varyasyon, Oylat’ın su dinamizmine gönderme yapan **akış** hissini yüzeye taşır. İki yaklaşım da **malzeme estetiği** ile marka hikâyesini birleştiren yüzey anlatıları üretmektedir (Walker, 2021; Manzini, 2006).

3.4. Estetik, Doku ve Disiplinlerarası Yorum

Ortaya çıkan yüzey, grafik sanatın doğrudanlığı ile seramiğin **dokunsal doğasını** birleştirir. Linol baskının “mikro-düzensizlikleri”, endüstriyel yüzeylerin homojenliğine karşı **el işçiliğinin poetikasını** öne çıkarır (Dormer, 1994; Sennett, 2008). Bu özgünlük, her baskıyı tekil kılar; seri üretime benzer tekrar içinde bile “**aurayı**” koruyan bir tekilliğe işaret eder (Benjamin, 2008).

Yerel kil kullanımının **eko-tasarım** ve **sürdürülebilir zanaat** açısından değeri, malzemenin yalnızca teknik bir taşıyıcı değil, **kültürel bir arayüz** olduğunu gösterir. Malzeme ile tasarımcı arasındaki bu karşılıklı-oluş (co-formation) ilişkisi, çağdaş **malzeme odaklı tasarım** ve **yapma (making)** tartışmalarıyla da örtüşür (Karana vd., 2015; Ingold, 2013; Walker, 2021).

3.5. Seramik Yüzeylerde Baskı

Baskı teknikleri ilk bakışta tasarım, resim ve grafik gibi alanlarda uygulansa da bu alanlarda yapılan tüm yöntemleri seramik yüzeylerde de uygulamak mümkündür. Ancak doğası gereği üç boyutlu şekillendirmeye elverişli bu yapıda diğer alanlardan farklı olarak kurutma, pişirme, boyama ve sırlama gibi faktörler devreye girmektedir. Dokunsal yönüyle banyolardan sofralara, dış kaplamalardan dekoratif ürünlere insanla yaşayan bir sanat olması farklı disiplin uygulamalarının seramikle bağ kurmasına izin vermektedir. Ancak daha fazla iş üretmeye yarayan baskı teknikleri tüm seramik yüzeylerde kolayca uygulanamamakta ve bu nedenle her geçen gün yeni teknolojiler ve uygulamalar geliştirilmektedir. Sanayi devrimiyle başlayan değişen sanat anlayışları seramik içinde aynı şekilde ilerlemektedir. Mühür baskıdan litografiye, taş baskıdan transfer baskılara, çıkartma baskılardan serigrafiye pek çok yöntem seramiğin konusu teması olabilmektedir (Derin Coşkun, 2025).

Ancak tasarımı ve fikri en iyi ifade eden yöntemler sanatçıların, sanayi, akademi ve temelde insan ile en yakın teması kuran dokunsal bir sanatsal ortam sağlayan seramikler üzerine uygulanması görsel gücü sanatsal uygulamalarla buluşturmaktadır. İnsanoğlunun bulduğu en önemli üretimlerden biri olarak seramik binlerce yıldır sanata ve endüstriye hizmet vermektedir. Daha çok insana ulaşmada ise zor üretim aşamalarına sahip bu yapıda baskı yöntemleriyle kolaylık sağlamaktadır. Kompleks ürünlerde çıkartma, boyama, direk renkli sır uygulama gibi görsel efektler kullanılsa da özellikle tasarım işlerin uygulanmasında Linol Baskı bir alternatif olabilmektedir. Bu çalışma ile doğrudan baskı: underglaze/slip ince film → deri sert kil yüzeye aktarım gerçekleştirilmiştir (Wandless, 2012). Literatürde yapılan çalışmalarda; Embossing (kabartma): kalıbı mürekkepsiz, yumuşak kile bastırma örnekleri yer almaktadır (Menninga, 2017). Ayrıca kâğıt ara-yüzlü transfer: sır altı pigmentin kâğıttan kile aktarımı gibi yöntemlerde kullanılmaktadır (Scott, 1995). Ancak çamurdan başlayan süreç yalnızca ürünü değil içeriğindeki malzemeyi de tasarlamakla mümkündür. Bu çalışmada İnegöl Bölgesi’ne ait killeri çamur tasarımı ve sonrasında linol baskı ile İnegöl’e ait önemli bir değer olan Oylat kaplıcaları temasıyla çalışılmıştır. Bu yönüyle literatüre bilim ve sanat birlikteliklerinin yanısıra sanat disiplinleri arasındaki yumuşak geçişleri de sağlayarak kültürel kodlara ve tarihsel birikime işaret edilmiştir.

- İnegöl bölgesi geçmişten günümüze ticari bir merkez olmasının yanı sıra pek çok kültüre ev sahipliği yapması nedeniyle bu toplumların özelliklerini yansıtmaktadır.
- Gastronomi açısından meydana gelen çeşitlilik bölgede geçmiş dönemlerde pişirim teknikleri için üretilen seramiklerin gelişimine de neden olmuştur. Arkeolojik kazılarda elde edilen örnekler de bunu göstermektedir.

- Tarihle ilgili pek çok veriyi elde etmede seramik ürünler inorganik hammaddelerden elde edilmesi ve sinterleme (fırınlama) süreçleriyle dayanıklı tüketim eşyaları olması nedeniyle önem arz etmektedir. Çalışmada bölge topraklarının seramik üretiminde kullanılması bu bölgede yapılan sayılı çalışmalardan olması yönüyle bu tür farklı ve özgün çalışmaları önemli kılmaktadır.
- Ancak gelişen teknoloji bu alanda üretilen eserlere de yansımış ve alanda farklı sanatsal tasarım taleplerini oluşturmaktadır. Ayrıca sanat alanında da pek çok çalışmanın yapılmış olması kısır döngülere neden olmaktadır.
- Sanat alanında multidisipliner çalışmaların her geçen gün arttığı göz önüne alındığında grafik ve seramik üzerine bağlantılı çalışmalara da önem kazandırmaktadır.

5. Sonuç ve Değerlendirme

Bu tasarım çalışması, İnegöl Çavuş Köyü kilinin seramikte değerlendirilebilirliğini **tipografik linol baskı** üzerinden gösterirken, **malzeme bilimi-tasarım** etkileşimini uygulamalı bir modelle somutlamıştır. Yerel kaynağın kültürel anlatıya dönüştürülmesi, bölgesel zanaat üretimine ve **yer temelli tasarım** pedagojisine örnek teşkil eder. Gelecekte farklı yazı karakterleri, baskı kalınlığı-pişirim etkileşimleri ve sır altı/üstü uygulamalar test edilerek tipografik deformasyon analizi genişletilebilir.

Teşekkür

Öncelikle hammadde temininde yardımcı olan ve II. Uluslararası İnegöl Araştırmaları Sempozyumu'nun düzenlenmesine ev sahipliği yaparak başarılı ve emek isteyen organizasyon gerçekleştiren İnegöl Belediyesi'ne, çalışmaların uygulamalarının yapılmasında destek olan Ordu Üniversitesi Seramik ve Cam Bölümü, Grafik Tasarımı Bölümü ve Uludağ Üniversitesi İnegöl MYO Tasarım Bölümü, İç Mekan Tasarımı Prg.'na çalışmanın gerçekleştirilmesinde verilen desteklerinden dolayı teşekkür ederiz.

Kaynakça

- Adam, R., & Robertson, C. (2007). *Intaglio: The Complete Safety-First System for Creative Printmaking*. Thames & Hudson.
- Benjamin, W. (2008). *The Work of Art in the Age of Its Technological Reproducibility, and Other Writings on Media* (H. Eiland & M. W. Jennings, Eds.). Harvard University Press.
- Britannica. (t.y.). *Linocut*. Britannica. <https://www.britannica.com/technology/linocut>
- Bringhurst, R. (2013). *The Elements of Typographic Style* (Version 4.0, 20th Anniversary ed.). Hartley & Marks.
- Çıtakoğlu, H., & Gülsefa, G. (2017). *İnegöl Kent Müzesi'nde Sergilenen Hellenistik, Roma ve Bizans Dönemi Seramikleri*. Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu, C. 1, İstanbul (s. 340.)
- Çöklü Aşkın, H., & Kahraman Özyılmaz, J. A. (2023). Batı'da Ve Türkiye'de Plastik Ve Fonetik Sanatların Dualitesi Üzerine. *Dumlupınar University Journal of Social Science / Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 77, 1–20. <https://doi.org/10.51290/dpusbe.1200893>.
- Derin Coşkun, N., et al. (2025). *Screen printing methods and technical decoration applications in industrial ceramics*. In A journey from raw materials to ceramics (pp. 206–229). Materials Research Forum LLC. ISBN 978-1-64490-382-7.
- Dormer, P. (1994). *The Art of the Maker: Skill and Its Meaning in Art, Craft and Design*. Thames & Hudson.
- Frascara, J. (2004). *Communication Design: Principles, Methods, and Practice*. Allworth Press.
- Ingold, T. (2013). *Making: Anthropology, Archaeology, Art and Architecture*. Routledge.
- İhlas Haber Ajansı. (2024, Ocak 24). *Yarıyıl tatili İnegöl Belediyesi ile güzel*. İhlas Haber Ajansı. <https://www.ihb.com.tr/bursa-haberleri/yariyil-tatili-inegol-belediyesi-ile-guzel-54002773>
- İnegöllü Metin. (2019, Ekim 22). *Cerrah'in simgesi meydana yerini aldı*. İnegöllü Metin. <https://inegollumetin.com.tr/cerrah-in-simgesi-meydanda-yerini-aldi/2028/>
- Kahraman Özyılmaz J.A., & Çöklü Aşkın H. (2023). *Fenomenolojik bakış, sanat ve ezoterik uzlaşımlar*. Akademik Hassasiyetler, Sayı: 23, Cilt: 10.
- Karana, E., Barati, B., Rognoli, V., & Zeeuw van der Laan, A. (2015). Material Driven Design (MDD): A Method to Design for Material Experiences. *International Journal of Design*, 9(2), 35–54.
- Kingery, W. D., Bowen, H. K., & Uhlmann, D. R. (1976). *Introduction to Ceramics* (2nd ed.). Wiley.
- Köseaydın Gül, E. N., & Yayman, S. (2025). Gürpınar Bölgesinden Temin Edilen Yerel Hammaddenin Linol Baskı Tekniğinde Kullanılabilirliğinin Araştırılması. *Akademik Sanat*(25), 1-12. <https://doi.org/10.65082/akademiksanat.1708184>
- Lupton, E. (2010). *Thinking with Type* (2nd rev. ed.). Princeton Architectural Press.
- Manzini, E. (2006). Design, Ethics and Sustainability. *Design Issues*, 22(3), 3–9.
- Menninga, B. (2017, November 8). *How to Silk Screen onto Wet Clay Using Dry Glaze Materials*. Ceramic Arts Network. <https://ceramicartsnetwork.org/daily/article/How-to-Silk-Screen-onto-Wet-Clay-Using-Dry-Glaze-Materials>

- Müller-Brockmann, J. (1996). *Grid Systems in Graphic Design*. Niggli.
- Novruzlu, A. (2017). *Bursa - inegöl son kalkolitik ve bronz çağlarında* Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu, C. 1, İstanbul.
- Polat, M. (2018). *Osmanlı Döneminde İnegöl 19. Yüzyılda Sosyo-Kültürel Ve Ekonomik Hayat*. İstanbul: İhlas Gazetecilik A.Ş.
- Rice, P. M. (2015). *Pottery Analysis: A Sourcebook* (2nd ed.). University of Chicago Press.
- Scott, P. (1995). *Ceramics and Print*. University of Pennsylvania Press.
- Sennett, R. (2008). *The Craftsman*. Yale University Press.
- Tate. (t.y.). *Linocut*. Tate. <https://www.tate.org.uk/art/art-terms/l/linocut>
- Victoria & Albert Museum (V&A). (t.y.). *Linocut*. V&A. <https://www.vam.ac.uk>
- Walker, S. (2021). *Design and Spirituality: A Philosophy of Material Cultures*. Routledge.
- Wandless, P. A. (2012). *Image transfer on clay: Screen, relief, decal & monoprint techniques*. American Ceramic Society.
- Yavuzylmaz, B., Coşkun, R., & Kurt, E. G. (2024). *Sanatta imge ve biçim ilişkisi: farklı dönemlerden sanatçıların bakış açıları üzerine bir inceleme*. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (34), 717-741. <https://doi.org/10.56597/kausbed.1481931>
- Yelmen, F., & Yavuzylmaz, B. (2025). *Seramik Sofra Eşyalarında Savaş, Şiddet ve Göç İmgelerinin Görsel Temsili: Bir Uygulama Önerisi*. Black Sea Journal of Public and Social Science, 8(1), 35-44. <https://doi.org/10.52704/bssocialscience.1601125>.

İNEGÖL ESKİ BELEDİYE BİNASI YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİSİ

Esin UÇARAVCI

Mimar, Nişantaşı Üniversitesi, esingergic16@gmail.com, ORCID: 0009-0006-3643-3336

1. Giriş

Tarihi yapılar kentliler için yalnızca mimari değerleri olduğu için değil, günlük hayatlarının, kişisel anılarının, toplumsal hafızalarının bir parçası olduğu için önemlidir. Bu nedenle bir yapının kent içinde sabit bir referans noktası olarak varlığını sürdürmesi, o kentin kimliğinin sürekliliği açısından önemlidir (Demirkapı, 2021). Özellikle kamu yapıları, uzun yıllar toplumsal hafızada büyük bir yer edindikten sonra zamanla hizmet modelinin değişmesi ya da ihtiyaçların farklılaşması, bunları karşılayacak yeni yapıların tasarlanmasıyla atıl duruma düşmektedir. İnegöl Eski Belediye Binası da bu duruma örnektir; yapı uzun süre belediye hizmetlerine, makam odasına ve idari birimlere ev sahipliği yapmış; ancak tüm birimlerin yeni belediye yapısında toplanmasıyla fiili işlevini büyük ölçüde yitirmiştir. Bu noktada yapı Araf'ta kalmış, yani ne yıkılacak kadar işlevsiz bir enkaz, ne de aktif kamusal yaşamın içinde güncel bir merkez olarak konumlanabilmiştir. Bu ara durum, aslında Türkiye'de pek çok küçük ve orta ölçekli kentte gözlemlenen bir sorunu görünür kılmaktadır: Kamusal yapıların sahihsizleşmesi.

Bu çalışma, İnegöl kent merkezinde yer alan, başlangıçta hükümet konağı olarak inşa edilen ve uzun yıllar kamu hizmeti vermiş olan Eski Belediye Binası'nın korunarak yeniden işlevlendirilmesini amaçlamaktadır. Yapı, yalnızca bir mimari nesne olarak değil, İnegöl'ün toplumsal hafızasını taşıyan bir kamusal yapı olarak ele alınmaktadır.

İnegöl, tarihsel sürekliliği Roma-Bizans'tan Osmanlı'ya ve Cumhuriyet'e uzanan bir yerleşimdir. Günümüzde de Bursa'nın sanayi ve lojistik açısından en güçlü ilçelerinden biri olması sebebiyle, hızlı nüfus artışı ve bunun getirdiği ihtiyaçlar doğrultusunda sürekli bir mekânsal dönüşüm yaşamaktadır. Bu hızlı büyüme çoğu zaman tarihsel dokunun ve kentsel kimliğin geri plana itilmesine yol açmaktadır. Bu yüzden eski belediye binası gibi kentsel odak olarak nitelendirilebilecek yapıların korunarak yaşatılması, yalnızca estetik bir tercih değil, kültürel sürdürülebilirlik açısından zorunludur (Asiltürk, 2024). Yapı, tarihi, mimari ve simgesel değeriyle kentsel bellekte önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda, bu bildirinin temel önerisi yapının korunması amacıyla mekânın özgün niteliklerini koruyarak çağdaş ihtiyaçlara yanıt verebilecek bazı kullanım önerileri geliştirilmiştir. Yeniden işlevlendirme (adaptive reuse), işlevini kaybetmiş bir yapının çağdaş gereksinimlere uygun yeni bir işleve dönüştürülmesi süreci olarak tanımlanır (Burden, 2004). Bu yaklaşım yapıyı pasif biçimde "korumak" yerine onu tekrar günlük yaşama dahil etmeyi hedefler. İnegöl özelinde önerilen model, yapıyı deneyim, üretim, farkındalık ve kamusal paylaşım odaklı bir merkez hâline getirmeyi amaçlar. Çalışma kapsamında yerinde gözlem, fotoğraf ve belge analizi ve de literatür taraması yöntemlerinden yararlanılmıştır.

2. Literatür Taraması

Yeniden işlevlendirme kavramı, özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren endüstriyel miras yapılarında yaygın olarak uygulanmış ve daha sonra eğitim yapıları, konaklar, hamamlar ve idari binalar gibi farklı tipolojilere yayılmıştır (Uçar, 2012; Turanlı & Satıcı, 2021). Bu yaklaşım yalnızca fiziksel korumayı değil; ekonomik sürdürülebilirliği, sosyal canlanmayı ve kent belleğinin korunmasını birlikte düşünür. Kent belleğinin korunması ise zaten kültürel sürdürülebilirliğin bir parçasıdır (Demirkapı, 2021). Literatürde bu bütüncül yaklaşımın, kentsel ölçekte canlılık yarattığı, istihdamı desteklediği ve yerel çekim gücünü artırdığı vurgulanmaktadır (Plevoets & Van Cleempoel, 2019; Bullen & Love, 2010).

Koruma literatürü ayrıca, tarihi bir yapının boş kalmasının kent için iki türlü kayıp olduğunu söyler: İlki kültürel kayıptır; yapı belleğin taşıyıcılığını yapamaz hâle gelir. İkincisi mekânsal/ekonomik kayıptır; nitelikli bir yapı stoğu kullanılmadığı için kentsel kaynak israfı ortaya çıkar (Asiltürk, 2024). Bu nedenle günümüzde eğilim, “anıt gibi dokunulmaz kılmak” değil, “aktif olarak kullanırmak, yaşatmak” yönündedir. Bu yaklaşım, eğitim yoluyla katılımı teşvik eden ve toplumsal farkındalık üreten mekân kurgularını desteklemektedir. Kamusal deneyim merkezleri, farkındalık merkezleri ve serbest atölyeler bu bağlamda ortaya çıkan yeni tipolojilerdir (Dijital Deneyim Merkezi, 2024).

Dijital deneyim merkezleri, ziyaretçinin yalnızca izleyen değil, deneyime katılan bir özne olması fikrini öne çıkarır. Bu merkezlerde artırılmış gerçeklik, proje temelli öğrenme, çoklu duyuşsal anlatım ve tematik oda kurguları kullanılarak toplumsal farkındalık ve öğrenme hedeflenir. Türkiye’de yakın dönemde kurulan Dijital Deneyim Merkezi gibi örnekler, kamusal bilgilendirmeyi etkileşimli sahneler, dijital oda ve sürükleyici ortamlar üzerinden kurgulamaktadır (Dijital Deneyim Merkezi, 2024). Benzer bir yaklaşım uluslararası ölçekte Phæno Science Center gibi yapılarda gözlenir; burada yapı yalnızca sergiyi barındırmaz, bizzat deneyimin bir parçası olarak tasarlanır ve ziyaretçi bilimsel ilkeleri birebir deneyler üzerinden keşfeder (Phæno, n.d.).

Bir diğer önemli kavram serbest atölyedir. Serbest atölye, belirli bir katı müfredat zorunluluğu olmaksızın farklı yaş ve profillerden kullanıcıların birlikte üretim yaptığı, el becerisine ve deneysel öğrenmeye dayalı esnek bir mekânsal modeldir. Bu tip atölyeler hem bireysel yaratıcılığı destekler, hem de ortak üretim kültürü üzerinden sosyal bağ kurar (Erbay, 2017). Şirince’deki Arkhé Serbest Atölye benzeri örneklerde görüldüğü üzere, bu tür mekânlar yalnızca “kurs” değildir; kamusal bir buluşma zemini ve kolektif düşünce/üretim alanıdır (Arkhé, n.d.).

Bu literatür, İnegöl Eski Belediye Binası gibi tarihsel yapılarda önerilecek yeni programın salt sergileme mantığını aşması gerektiğini gösterir. Yani hedef, yalnızca “tarihi binayı koruyalım” değildir; hedef, yerel halk için aidiyeti besleyen, ziyaretçiyi içeri çeken ve sürekli güncellenen, yaşayan bir merkez oluşturmaktır.

3. Amaç, Kapsam ve Yöntem

Bu bildirinin amacı, İnegöl Eski Belediye Binası’nın yeniden işlevlendirilmesine yönelik verimli ve çağdaş bir kamusal kullanım senaryosu önermektir. Çalışma, yapının yeni işlevi için dinamik üç ayrı öneri sunulmuştur; deneyim merkezi, serbest atölye ve farkındalık merkezi. Bu öneriler, yapıyı güncelleyen ama kimliğini silmeyen “yumuşak dönüşüm” yaklaşımı olarak tasarlanmıştır.

Kapsam olarak çalışma dört eksenle ele almaktadır:

- (i) Kent belleği ve kentsel kimlik sürekliliği,
- (ii) Sosyal katılım ve kamusal erişilebilirlik,
- (iii) Eğitsel/deneyimsel içerik üretimi,
- (iv) Sürdürülebilir kullanım, bakım ve işletme modeli.

Yöntem olarak üç aşamalı bir okuma yapılmıştır:

- Yerinde inceleme: Yapının konumu, çevreyle ilişkisi, cephe ölçeği, mevcut strüktürel durumu, engelli erişimi ve mekânsal organizasyonu gözlemlenmiştir. Yapının hala kentlilerin alışkanlığı dahilinde olup geçiş güzergahında tutulduğu, ön bahçesinin kentliyle temas kurmaya elverişli olduğu, erişilebilir giriş potansiyeli taşıdığı görülmüştür.
- Literatür taraması: Yeniden işlevlendirme, deneyim merkezi, serbest atölye, farkındalık odaklı kamusal mekânlar ve kalkınma ajansı destekli dönüşüm projeleri üzerine mevcut çalışmalar incelenmiştir (Uçar, 2012; Dijital Deneyim Merkezi, 2024; GMKA, n.d.).
- Programlama/şematik çözümleme: Her önerinin gereksinimleri doğrultusunda deneyim alanları, atölye alanları, eğitim/toplantı birimleri, sergi ve bilgilendirme odaları ile sosyal alanların yapıda işlemesine yönelik ön bir mekânsal ihtiyaç programı hazırlanmıştır. Bu programlarda, kat planında her önerinin senaryosuna uygun şekilde sirkülasyon tasarlanan, kamusal alanları giriş katına, daha kontrollü/çalışma odaklı alanları üst kottara, bazen de üretim ve sergi alanlarını her iki kotta kurgulayarak kullanıcıyı verimli yönlendiren şemalar önermektedir.

4. Model ve Hipotez

Bu çalışma klasik anlamda deneysel bir hipotez testi yapmamaktadır; bunun yerine bir mekânsal model önermektedir. Model şu varsayıma dayanır:

Tarihi bir kamu yapısı, yalnızca vitrin gibi korunursa, zaman içinde tekrar ilgi odağı olmaktan çıkıp işlevini yitirebilir. Aynı yapı, aktif kullanım üzerinden toplumun hizmetine sunulursa, yani insanlar orada üretebilir, öğrenebilir, tartışabilir ve sosyalleşebilirse, bina sürdürülebilir bir biçimde yaşamaya devam eder.

Bu varsayım literatürde aktif koruma olarak da okunabilir. Aktif koruma, yapıyı yasal olarak ayakta tutmanın ötesine geçerek, toplumsal karşılığı olan bir işleve yerleştirme çabasıdır. Deneyim merkezi önerisi bu aktif korumayı bilgilendirme ve farkındalık yoluyla kurar; serbest atölye önerisi üretim ve katılım yoluyla kurar; farkındalık/kamu bilgilendirme önerisi ise yerel sorunlara dair (afet, çevre, tarih, sağlıklı yaşam vb.) kolektif bilinç oluşturmaya hedefler (AFAD, 2025 ; UNESCO, 2025).

Dolayısıyla önerilen her kullanım modelinde, İnegöl ölçeğinde hem kültürel sürdürülebilirlik sağlanıp hem sosyal bütünleşme artırılabilir; aynı zamanda binanın boş kalması engellenerek fiziksel korumaya da ekonomik zemin hazırlanır.

5. Bulgular ve Sonuç

İnegöl, ilk yerleşimlerin tarihi M.Ö. 3000 yıllarına dayandırıldığı, bugün de Bursa'nın 4. büyük ilçesi konumunda olan bir şehirdir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2025). Mutfağıyla, sanayisiyle her zaman çekim merkezi olan bu şehir, her zaman göç almakta, gelişmekte ve büyümektedir. Ancak köklü bir tarihe de sahip olan İnegöl'ün kent belleğinin, bu hızlı gelişim ve büyüme sürecinde korunması gerekmektedir. Çünkü bir kentin geleceği, köklü tarihinin üzerine bilinçle inşa edilirse daha güçlü olacaktır.

Yerinde incelenen yapı, ana arterlerin kesiştiği bir alanda bulunmaktadır. Sağ tarafında halk arasında Bankalar Caddesi olarak bilinen Nuri Doğrul Caddesi, solunda Zafer Caddesi ve karşısında da Atatürk Bulvarı ile İstiklal Caddesi'nin kesiştiği bir kavşakta bulunan yapı, uzun yıllardır kentin tam merkezinde yerini korumaktadır. Yapı tarihi oluşuna rağmen bakımlı durumdadır. 1938 yılında yapımına hükümet konağı olarak başlanan yapı, 3. Derece arkeolojik sit olarak tescillenmiş Cumatepe Höyüğü içerisinde yer almaktadır. Yıllar içinde belediyenin farklı birimlerine ve makam odasına ev sahipliği yapmış yapının iç mekan kurgusu da çeşitli düzenlemeler geçirmiştir. Merkezi konumuyla bulunan yapı, ön bahçesiyle de kentlinin sosyalleşmesine uygun bir yapı özelliği göstermektedir. Yapı aktif kullanılsa bile, bahçesi kentliler için bir geçiş güzergahı, bir dinlenme mekanı olarak aktivitesini sürdürmektedir.

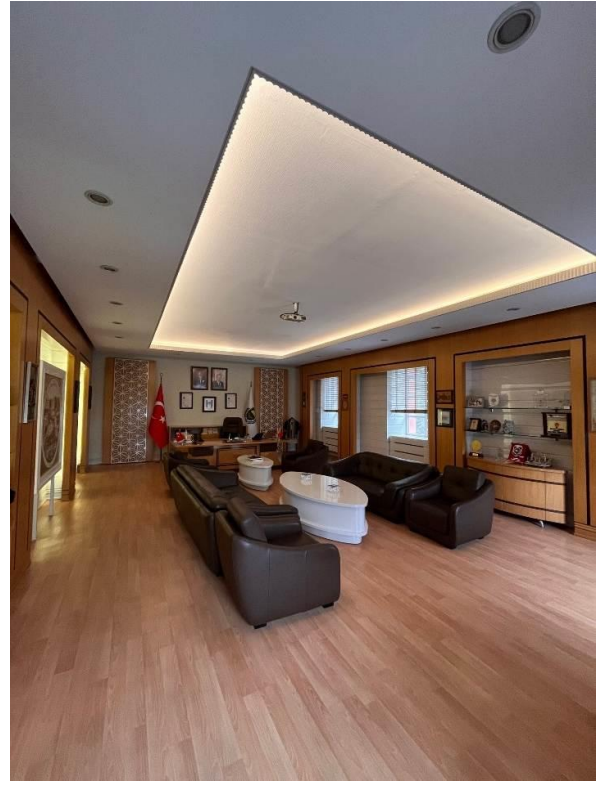
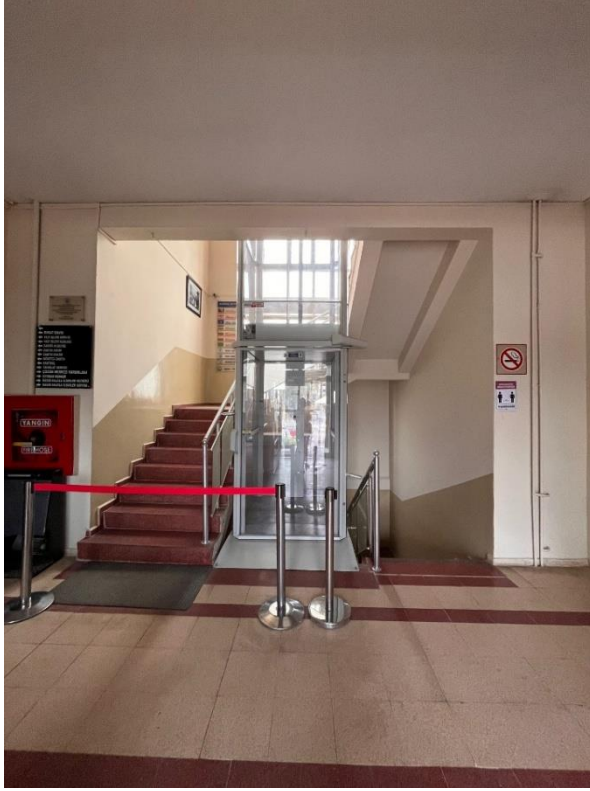

Şekil 1: Yapı ön cephesi ve çevresi

Şekil 2: Yapının arka cephesi

Yapı bodrum kat ile beraber kullanılabilir üç kattan oluşmaktadır. Ancak uzun zamandır atıl olan bodrum kat, bu çalışma sürecinde değerlendirmeye alınamamıştır. Yeni işleve karar verilmesi halinde, bodrum kat da düzenlenerek kullanım alanına dahil edilecektir. Zemin kat ve Normal 1. Kat değerlendirmeye alınmıştır. Koruma durumunda bulunan yapıda mekan boyutlarına müdahale edilemeyecektir ancak farklı boyutlarda bir çok mekanın kullanıma hazır olduğu görülmüştür. Bu durumda yapının tarihi olması, günümüz işlevlerine uyum sağlamasına engel teşkil etmeyecektir. Kat yükseklikleri fazla olan yapı, herhangi bir sosyal kullanım işlevi yüklendiğinde ferah bir kullanım sağlayacaktır. Pencereleli yeterli büyüklükte olduğundan aydınlık bir algı yaratsa da, gerekli durumlarda pencerelerden gelen ışık kontrol altına alınabilmektedir. Yapıda engelli erişimi için her kata ulaşan bir asansör ve subasman yüksekliğini aşmak için arka cephede bir rampa mevcuttur, ancak ön cephe için bir engelli girişı geliştirilebilir. Yapıda bazı bozulmalar görölse de, detaylı bir restorasyon ihtiyacı hissedilmemiştir.

Şekil 3: Yapının iç mekanından fotoğraflar

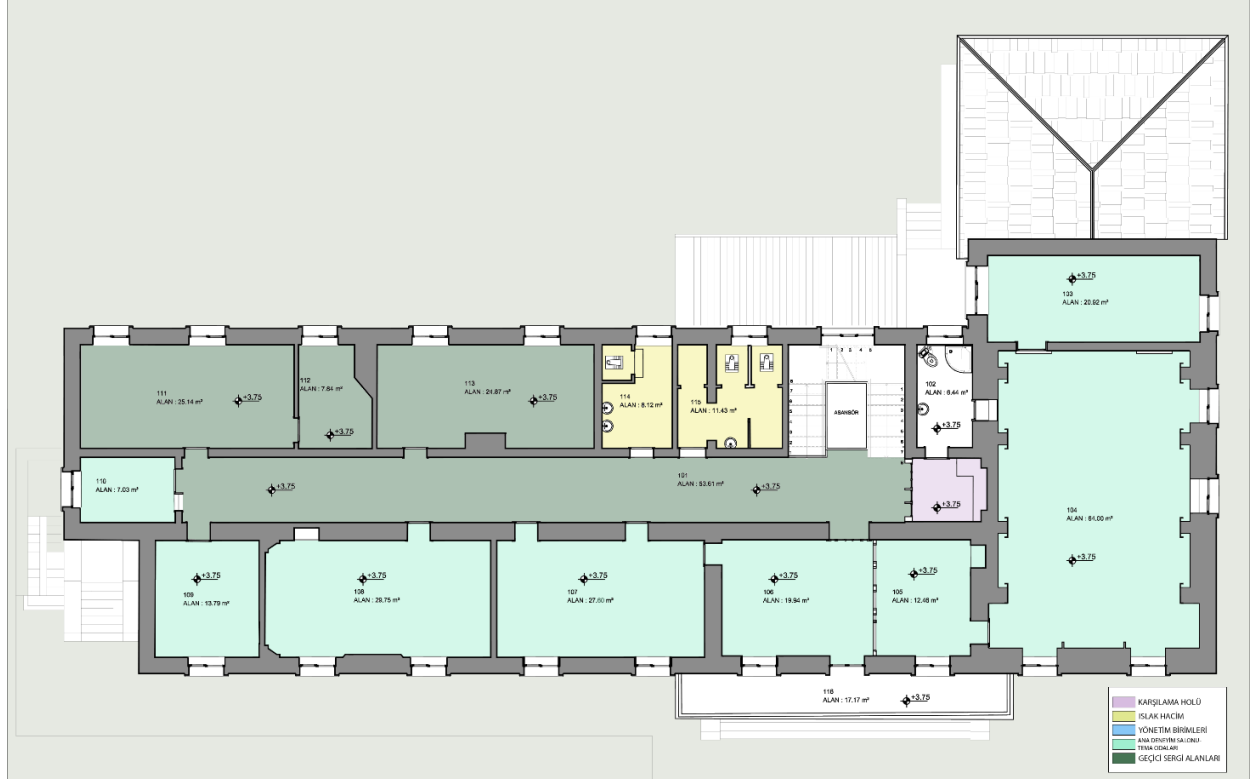
Yerinde gözlem, yapının hâlâ fiziksel olarak güçlü ve okunabilir bir kütleye sahip olduğunu; konumu itibarıyla şehir içi erişilebilirlik açısından avantajlı olduğunu; ön bahçe aracılığıyla kamusal karşılaşma, bekleme, sosyalleşme gibi gündelik pratiklere uygun bir eşik sunduğunu göstermiştir. Yani yapı yalnız “tarihi” değil, aynı zamanda “kullanışlı”dır.

Önerilen ilk yeniden işlevlendirme programında yapı şu şekilde işleyecektir:

- **Deneyim Merkezi:** Deneyim merkezi, bir bilgi aktarmanın veya ürün sergilemenin nihai hedef olmadığı, kullanıcının mekânla etkileşime girerek öğrenmesini, hissetmesini ve deneyimlemesini sağlamanın hedeflendiği mekanlardır. Ziyaretçi burada pasif izleyici değil, aktif katılımcı olarak sürece dahil olma durumundadır. Deneyim merkezleri, duysal ve mekânsal etkileşim yoluyla bireyde kalıcı bir izlenim bırakmayı hedefler (Özdemir, 2019).

Geleneksel sergi veya müze mekânlarından farklı olarak deneyim merkezleri, katılımcıya tek yönlü bir aktarım yapmak yerine çok boyutlu bir etkileşim ortamı sunar. Bu yaklaşım, ziyaretçilerin hem bilişsel hem de duygusal açıdan sürece dâhil olmasına imkân verir (Acar, 2021). Günümüzde pek çok alanda (eğitim, kültür, turizm ya da marka tanıtımı) deneyim merkezleri, kullanıcı odaklı yaklaşımları sayesinde yaygınlaşan çağdaş bir mekânsal model haline gelmiştir.

İnegöl için planlanan deneyim merkezinde İnegöl’e özgü ürünlerin üretiminin deneyimlenmesiyle ilgili alanlar olabilir. Örneğin bir deneyim odasında biri kendi sandalyesinin montajını yapabilir. Bir başka odada kendine yöresel şerbetlerden birini hazırlayabilir. Bir diğer deneyim odasında ise eski bir tezgahta bir miktar kumaş dokuyabilir. Bazı deneyim alanları sanal gerçeklikle ya da dijital olarak desteklenebilir. Son ürün ortaya konan tema salonlarından bazı eserler geçici sergi alanlarında sergilenebilir, bu da herkese sesini duyurabileceği bir alan katacaktır. Sürekli güncellenmesiyle de her zaman yeni ziyaretçilere açık olacaktır. Programlanıp hazırlanan bu deneyim odaları, biletli

Şekil 5: Normal kat planı, deneyim merkezi işlevi (düzenlenmiş).

Kaynak: Çakmak (2024)'ten uyarlanmıştır.

Önerilen ikinci yeniden işlevlendirme programında yapı şu şekilde işleyecektir:

- **Serbest Atölye:** Serbest atölye, kişilerin yaratıcı üretimlerini özgürce gerçekleştirebildikleri, belirli katı kuralların olmadığı, deneysel öğrenme ve paylaşım odaklı mekânlardır. Atölye kültürü, özellikle sanat ve tasarım alanında bireysel yaratıcılığı teşvik eden, aynı zamanda topluluk bilinci ve kolektif üretim ortamı sağlayan bir yapıdadır (Erbay, 2017). Bu tür mekânlarda katılımcılar, farklı disiplinlerden gelen kişilerle etkileşim kurar, deneme-yanılma yoluyla öğrenme deneyimi yaşar ve ortaya çıkan ürünler yalnızca teknik beceriyi değil, daha çok sosyal bir paylaşım sürecini temsil eder. Serbest atölyeler, eğitim kurumlarının dışında alternatif bir öğrenme ve üretim alanı olarak da görülmektedir.

İnegöl için planlanan serbest atölyelerde amaç mekanı sürekli yaşayan bir halde tutmaktır. Farklı disiplinlerden kişiler ve gruplar, belli zamanlarda randevu sistemiyle gelip hazırlanan atölyeleri kullanabilecek ve hatta ortaya çıkan ürünleri sergi odalarında dönem dönem sergileyebileceklerdir. Atölyeler sürekli farklı yaş gruplarından farklı alanlarda çalışma yapacak katılımcılarla aktif kalacaktır. Yine bu katılımcıların eserleriyle sergi odaları güncelleneceği için her zaman yeni şeylerin görülebileceği, tam anlamıyla güncel ve yaşayan bir sosyal mekan, şehrimize kazandırılmış olacaktır.

Öngörülen mekan kurgusu;

Şekil 6: Zemin kat planı, serbest atölye işlevi (düzenlenmiş).
Kaynak: Çakmak (2024)'ten uyarlanmıştır.

Şekil 7: Normal kat planı, serbest atölye işlevi (düzenlenmiş).
Kaynak: Çakmak (2024)'ten uyarlanmıştır.

Önerilen son yeniden işlevlendirme programında yapı şu şekilde işleyecektir:

- **Farkındalık Merkezi:** Farkındalık merkezi, belirli bir tema hakkında (afet hazırlığı, çevre, kültürel miras vb.) kamuoyunun bilgi, tutum ve davranışını dönüştürmeyi amaçlayan; etkileşimli sergiler, atölyeler ve uygulamalı eğitimlerle katılımcıyı aktif özne yapan kamusal mekânlardır. Amaç yalnızca bilgilendirmek değil, davranış değişimi yaratmaktır (UNESCO, 2025).
- **Kalkınma ajansı:** Türkiye’de 5449 sayılı Kanun’a dayanarak kurulan; Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı koordinasyonunda bölgesel kalkınmayı hızlandırmak, yerel aktörler arası işbirliğini güçlendirmek, bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmak ve proje/teknik destek vermekle görevli kamu tüzel kişiliğine sahip yapılardır (Türkiye Cumhuriyeti, 2006; T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2025). Ajanslar uygulayıcı yatırımcı değil; koordinatör, kolaylaştırıcı ve destekleyici kurumlardır (GMKA, 2025).

İnegöl için planlanan bu farkındalık merkezinde amaç, yalnızca yerel değil, uluslararası problemlerin de ele alıp anlatıldığı ve topluma farkındalık, ortak hedefler kazandırılan bir mekan oluşturulmasıdır. Örneğin, hepimizin bildiği Gazze’deki soykırımın anlatıldığı bir salonun yanı sıra, iklim krizinden, Bursa’mızın meşhur kestanesinin üretim probleminden bahseden enstalasyonlar kurgulanabilecektir. Bu salonlardaki sunumlar ve enstalasyonların da sürekli güncellenecek olması, mekanı her zaman ilgi çekici tutacaktır.

Büyük küçük bu tip tüm sorunlar hakkında oluşturulan farkındalıktan sonra kentlilerin ortak hedeflerde buluşup bunlara çözüm araması beklenecektir. Herkesin özgürce fikrini, çözüm önerisini beyan edeceği, birlikte çalışacağı bir bakıma kalkınma ajansı olan birimler de zemin katta kurgulanacaktır. Dolayısıyla her zaman aktif olan, düşünen, üreten bir merkez kente kazandırılmış olacaktır. Gençlerin sosyal sorumluluk projelerine de ev sahipliği yapabilecek bu mekan, kentlilere, ortak hedeflerde buluşmayı aşılayacaktır.

İkinci öneri, yapının “serbest atölye” mantığıyla ele alınmasıdır. İnegöl bağlamında bu öneri özellikle genç nüfusa, kadın üreticilere, zanaatkârlara ve küçük ölçekli tasarım girişimlerine alan açma potansiyeline sahiptir. İnegöl gibi sanayisi güçlü, göç alan ve sürekli büyüyen ilçelerde, gençlerin nitelikli kamusal mekâna erişimi sınırlı olabilmektedir. Serbest atölye kurgusu, bu binayı yalnızca izlenen değil, kullanılan ve birlikte üretim yapılan bir mekâna dönüştürür. Bu bakış açısı aynı zamanda sosyal katılımı artırır. İnsanlar binayı yalnızca izleyici olarak değil, üretici olarak benimser.

Bu senaryo ayrıca yerel ekonomiye mikro ölçekte destek verebilir. Üretim süreçlerinde ortaya çıkan işlerin sergilenmesi, satışı veya görünür kılınması, yerel kimlik ile yerel üretim arasında köprü kurar. Bu anlamda yapı, yalnızca kültürel bir alan değil, yerel kapasiteyi güçlendiren toplumsal bir organizasyona dönüşür. Dolayısıyla bu ikinci öneri, kentsel belleği muhafaza etmekle beraber, kente yeni bir üretim ve birliktelik kültürü kazandırmayı önceler.

Üçüncü öneri, yapının bir “farkındalık merkezi” olarak değerlendirilmesi ve bunu yerel kalkınma dinamikleriyle ilişkilendirmesidir. İnegöl özelinde bu, risk yönetimi, çevresel farkındalık, yerel üretim ağlarının desteklenmesi gibi başlıklar tek tek dağınık kurumlarda kalmak yerine, tek bir adreste vatandaşa anlatılabilir. Böylece yapı bir anlamda yerel kapasite ofisine dönüşür. Bu tür bir yeniden işlevlendirme, teknik olarak daha kurumsal bir organizasyon gerektirdiği için, idari sürdürülebilirliği deneyim merkezine göre daha yüksektir, fakat topluluk etkileşimi serbest atölye kadar fazla değildir.

İnegöl özelinde bu üç senaryonun önemli tarafı, yapıyı “günü kurtarmak için hızlı bir restorasyon projesi” gibi ele almamalarıdır. Aksine her biri, yapıyı kentsel yaşamın içine yeniden sabitlemeyi amaçlar. Deneyim merkezinde bu sabitleme, anlatı ve temsil üzerinden yapılır. Serbest atölyede bu sabitleme, ortak üretim pratikleri üzerinden yapılır. Farkındalık merkezi modelinde ise bu sabitleme, kurumsal destek ve kapasite güçlendirme üzerinden yapılır. Birinci senaryo kente kendini anlatan bir hafıza mekanı önerir; ikinci senaryo kente kendini üreteceği bir mekan önerir; üçüncü senaryo ise kente kendini örgütleyeceği bir mekan önerir. Üçünün de ortak hedefi, yapıyı yeniden gündelik hayatın içine çekmektir.

Günümüzde sürekli büyüyen şehrimizde kentlinin sosyal yaşamına destek olacak yeni mekanların planlanmasına ihtiyaç olmaktadır. Özellikle genç nüfusun yoğun olduğu sanayi kentlerinde sosyalleşme, aidiyet ve ortak üretim için güvenli ve nitelikli kamusal iç mekânlara duyulan ihtiyaç giderek artmaktadır. Sosyal bir canlı olan insan için bir kentte yaşamak yalnızca hayatta kalmak değil, bir takım birliktelikler kurmak, ortak hedefler, ortak bir hafıza, ortak mekanlara sahip olmayı gerektirmelidir. Üstelik bu gençlerin bilişsel gelişimini tamamlamaları için de oldukça önemlidir. Çalışmada önerilen deneyim merkezi, serbest atölye, farkındalık merkezi gibi kolektif üretimi destekleyen mekanlar bu ihtiyaca cevap verme potansiyeline sahiptir.

Özellikle kültürel miras yapılarına entegre edilen bu tip işlevler, bu mekânların yaşayan ve üretken alanlar haline gelmesine katkı sağlamaktadır. Hem bireysel hem de kolektif deneyimlere olanak tanıyan bu yapılar, tarihi mekânların çağdaş toplumla bağını güçlendirir. Yapının korunmasıyla mimari sürdürülebilirlik, çağdaş bir işlev kazanmasıyla da kültürel sürdürülebilirlik hedefleri desteklenecektir.

Cumhuriyet tarihi boyunca Bursa, Türkiye’nin sanayi merkezlerinden biri haline gelirken hızlı kenteleşme sürecinde geleneksel dokunun yanında yeni yerleşim alanları oluşmuş olması tarihsel ve modern kimliğin bir arada varlığını sürdürmesine sebep olmuştur. Bursa sokakları her dönemin ruhunu yansıtan yapıların her mahallesinde beraber görülebileceği bir şehirdir. Özellikle merkezdeki Hanlar Bölgesi, koruma altındaki tarihi yapıların modern dünyaya adım adım yaklaşmasının temsili

gibidir. Bursa'nın eski ve yeninin harmanı olarak gelişmesinden ilham alarak eski yapıların günümüz ihtiyaçlarını karşılayacak yeni işlevlere kavuşturulması şehrimizin bir geleneği olarak da görülebilir.

Ayrıca bu tip yeniden işlevlendirmeler, yerel yönetimlerin tek başına yüklenmek zorunda olduğu bir ekonomik model olmak zorunda değildir. Türkiye'de kalkınma ajansları bölgesel ölçekte sosyal-kültürel projelere teknik destek, fon ve ağ kurma kapasitesi sağlayabilmektedir (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, n.d.; Türkiye Cumhuriyeti, 2006). Bu da yerel ölçekte sürdürülebilir bir işletme modeli kurma şansını artırır. Yani mesele sadece yapıyı kurtarmak değildir; o binayı geleceğe “yaşayan bir kurum” olarak taşımaktır.

Son olarak, bu model İnegöl özelinin ötesine geçebilir. Türkiye'nin pek çok ilçesinde el değiştiren hükümet konakları, eski belediye yapıları, atıl kamu binaları var. Bu çalışma, yalnız İnegöl için değil, Türkiye'nin pek çok kentinde boşalan eski belediye binaları, hükümet konakları ve benzeri kamusal yapılar için uygulanabilir bir yol haritası niteliğindedir.

Bu yaklaşım, kentsel hafızanın korunması ile çağdaş sosyal ihtiyaçların aynı binada buluşabileceğini göstermektedir. Bu buluşma, mimarlığın yalnız biçim üretmekten ibaret olmadığını; toplumsal yaşamı örgütleyen bir pratik olduğunu hatırlatır.

Kaynakça

- AFAD. (n.d.). *AFM – Afet Farkındalık Merkezi*. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. Erişim tarihi: 7 Ekim 2025, <https://www.afad.gov.tr/afm---afet-farkindalik-merkezi>
- Arkhé. (n.d.). *Serbest Sanat Atölyesi*. Arkhé Projesi. Erişim tarihi: 7 Ekim 2025, <https://archeprojesi.com/kamp/serbest-sanat-atolyesi/429>
- Asiltürk, R. (2024). *Taşınmaz kültür varlığı olarak tarihi hamamların yeniden işlevlendirilmesinin değerlendirilmesi: Bursa örneği* (Yüksek lisans tezi). Konya Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Bullen, P. A., & Love, P. E. D. (2010). The rhetoric of adaptive reuse or reality of demolition: Views from the field. *Cities*, 27(4), 215–224. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2009.12.005>
- Çakmak, S. (2024). *İnegöl tarihi kent merkezinin değişiminin incelenmesi ve Eski Hükümet Konağı koruma projesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Demirkapı, M. (2021). *Geleneksel kentsel dokulardaki atıl alanların kamusal mekâna dönüşüm potansiyellerinin incelenmesi: Bursa, Hisar örneği* (Yüksek lisans tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Dijital Deneyim Merkezi. (2024). *Hakkımızda*. Dijital Deneyim Merkezi. Erişim tarihi: 7 Ekim 2025, <https://www.dijitaldeneyimmerkezi.com/Home/About>
- Erbay, M. (2017). Atölye kültürü ve sanat eğitimi ilişkisi. *Sanat Eğitimi Dergisi*, 5(2), 45–59.
- GMKA. (n.d.). *Kalkınma ajansı nedir? Görevleri nelerdir?* Güney Marmara Kalkınma Ajansı. Erişim tarihi: 7 Ekim 2025, <https://www.gmka.gov.tr/kalkinma-ajansi-nedir-gorevleri-nelerdir>
- Phaeno. (n.d.). *Phaeno Science Center*. Erişim tarihi: 7 Ekim 2025, https://en.wikipedia.org/wiki/Phaeno_Science_Center
- Plevoets, B., & Van Cleempoel, K. (2011). Adaptive reuse as a strategy towards conservation of cultural heritage: A literature review. In *Structural Studies, Repairs and Maintenance of Heritage Architecture XII* (Vol. 118, pp. 155–164). WIT Press. <https://doi.org/10.2495/STR110131>
- Plevoets, B., & Van Cleempoel, K. (2019). *Adaptive reuse of the built heritage: Concepts and cases of an emerging discipline*. Routledge.
- T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (n.d.). *Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü – Hakkımızda*. Erişim tarihi: 7 Ekim 2025, <https://www.sanayi.gov.tr/merkez-birimi/b94224510b7b/hakkimizda>
- Turanlı, A., & Satici, B. (2021). Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi: Hayriye Hanım Konağı örneği. *Journal of Technology and Applied Sciences*, 4(1), 57–71.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2025). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS), Bursa ili ilçe nüfusları 2024 sonuçları*. Türkiye İstatistik Kurumu. Erişim tarihi: 7 Ekim 2025.
- Türkiye Cumhuriyeti. (2006). *5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun* (08.02.2006 tarih ve 26074 sayılı Resmî Gazete). <https://www.resmigazete.gov.tr/>
- Uçar, B. (2013). *Endüstriyel miras ve yeniden işlevlendirme kavramları kapsamında Beykoz deri ve kundura fabrikası'nın irdelenmesi* (Master's thesis).
- UNESCO. (2025, 29 Eylül). *What you need to know about education for sustainable development*. UNESCO. Erişim tarihi: 7 Ekim 2025, <https://www.unesco.org/en/sustainable-development/education/need-know>

İNEGÖL TARİHİ KENT MERKEZİNİN DEĞİŞİMİNİN İNCELENMESİ

Seda ÇAKMAK

Restorasyon uzmanı yüksek mimar, İstanbul Teknik Üniversitesi / Mimarlık Fakültesi, sedaarslan19@gmail.com,
ORCID: 0009-0003-8071-0837, İnegöl, Urban History, Urban Conservation, Restoration, Development Plan.

1. Giriş

Bursa'nın merkez dışında kalan en büyük ilçesi olan İnegöl tarih boyunca farklı toplumlara ev sahipliği yapmıştır. 1990'lı yıllarda yapılan kazı ve yüzey araştırması çalışmaları verilerine göre, İnegöl'de ilk yerleşim MÖ 3000'lere uzanmaktadır. İnegöl'de Cumatepe, İnegöl 2, Şibali, Boğazköy, Palangatepe ve Kurşunlu olmak üzere 6 höyük bulunur (İTKR, 2013).

İnegöl'ün sahip olduğu toplumsal, kültürel yapıyı şekillendiren en önemli etkenlerden biri bölgeye yoğun bir şekilde yapılan göçler olmuştur. 18. yüzyılın sonlarından itibaren Kırım'dan, 93 Harbi sonrasında yoğun biçimde Kafkasya'dan, 1912-1913 Balkan Savaşları'nın ardından Balkanlar'dan, 1924 yılında mübadele ile birlikte Yunanistan'dan, 1950'lerden 1990'lara dek başta Bulgaristan olmak üzere Balkanlar'dan ve özellikle 1970'li yıllardan itibaren başta Doğu Anadolu ve Karadeniz bölgelerinden gelen göçmenler ilçe nüfusunu hızla artırmış ve İnegöl'ü bir 'göçmen şehri' haline getirmiştir (Zafer, 2016).

Coğrafi konum özellikleri ve aldığı göçlerin oluşturduğu demografik yapının bir araya gelmesi ile İnegöl büyük potansiyel taşıyan bir ilçeye dönüşmüştür. Ticaret, tarım, turizm ve sanayi şehrin büyümesinin ve gelişmesinin ana bileşenlerini oluşturmaktadır. Bu büyüme ve gelişim tarihi kent merkezinde kaçınılmaz bir değişimi de beraberinde getirmiştir.

2. Literatür Taraması

Bu makalede İnegöl tarihi kent merkezinin çekirdeğini oluşturan anıtsal ve sivil mimari yapılar ile sokak dokusundaki fiziksel ve sosyo-kültürel değişimler, 1900'lü yılların başından günümüze kadar eski harita ve fotoğraflardan yararlanılarak belgelenmeye çalışılmıştır. Kent merkezindeki değişim kronolojik olarak incelenirken 1920'li yıllarda hazırlanmış Alexandre Raymond Haritası, 1948 yılı halihazır krokisi, 1953 ve 1973 yılı hava fotoğrafları, 1965 ve 1980 yılı imar planları ile 2005 yılı Koruma amaçlı imar planı analiz edilmiştir.

İnegöl kent merkezi ile ilgili yazılı ve dijital tüm kaynaklar tarandığında tarihi çevre koruma alanında çok fazla çalışma yapılmamış olması bu çalışmanın başlangıç noktası olmuştur.

3. Amaç, Kapsam ve Yöntem

Çalışma alanı, İnegöl'ün orijini sayılabilecek olan, 3. derece arkeolojik sit olarak tescillenmiş Cumatepe Höyüğü içerisinde yer alan İnegöl Belediye Binası (eski Hükümet Konağı)'ndan başlayarak yakın çevresindeki anıtsal yapıları ve tarihi kent dokusunu kapsamaktadır. Bu noktadan

başlayarak büyüdüğü ve geliştiği gözlemlenen İnegöl kentinin, tarihi katmanlarının gözlemlendiği alanda değerlendirme, analiz ve belgeleme çalışmaları yapılmıştır.

Çalışmada öncelikli olarak İnegöl merkezi hakkında fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel veriler belirtilmiştir. Yakın çevrede bulunan anıtsal yapılar ve nitelikli sivil mimarlık örnekleri tespit edilmiş ve sokak dokusu incelenmiştir. Tarihi kent merkezinin tarihi süreçte geçirdiği değişimleri kronolojik olarak aktarabilmek için imar faaliyetleri, planlama ve koruma kararları gibi faktörler ele alınmıştır. Farklı tarihlerdeki eski haritalar karşılaştırılıp günümüze ulaşan kent dokusu ile ilgili sentez paftası hazırlanmıştır.

Tarihi ve kentsel gelişimi doğru anlayabilmek ve aktarabilmek için kamu kurumlarının haritaları, paftaları ve fotoğrafları elde edilip değerlendirilmiştir.

4. İnegöl Kent Merkezinin Geçmişten Günümüze Değişimi

İnegöl şehrinin kuruluş yeri dikkate alındığında şehrin İnegöl höyüğü ile karakterize edilen alanda, güney-kuzey doğrultusunda akışa sahip Bedre deresinin batısında, ama onun taşkın tehlikesinden uzak ve nispeten güvenli bir sahada ortaya çıktığı anlaşılmaktadır (Yüceşahin, 2002; Polat, 2018).

İslam devri şehirleri cami, cami çevresindeki çarşı, ticarethaneler ve üçüncü olarak da çarşıdan sonra gelen yerleşim birimleri yani mahallelerin oluşturduğu üçlü bir yapı teşkil etmektedir. Bu mahalleler dayanışmalı, komşuluk ilişkileri kuvvetli küçük toplumsal birimler halindedirler. İçten dışa doğru, merkezi büyük cami ve meydan olan, idari binaları, çarşılar, pazar yerleri, merkeze ulaştıran ana caddeleri ve ikinci derecede caddelerle ayrılan mahalleler dışında kabristan, harman yerleri, bağ, bahçelerden oluşan bir plan karşımıza çıkar (İslamoğlu, 2012).

Şekil 1 : Eski İnegöl'e ait kartpostal (Atatürk Kitaplığı arşivi).

-1924 Yılı Mimar Alexandre Raymond Haritası

Fransız mimarın Doğu'da İslam Sanatı adlı kitabında yer alan 1900'lü yılların başlarındaki İnegöl'ü göstermekte olan Fransızca haritada 15. Yüzyıldan beri varlığını sürdüren Sinanbey, Cuma ve Yenice Mahalleleri görölmekle birlikte ana caddelerin varlığı tespit edilebilmiştir.

Önemli kamusal yapılar ve camiler haritada koyu renkli belirtilmiş olup ana caddelerin keşiştiği ve kamu yapılarının çevrelediği hükümet meydanı da merkez noktasında açıkça belli olmaktadır.

şekil 2 : 1924 yılında İnegöl'de yerleşim durumu.

-1948 Yılı Halihazır Krokisi

İnegöl Kent Müzesi arşivinde yer alan harita İnegöl'ün 1948-1949 yıllarını göstermektedir. 1950 yılında ilçe nüfusu 16.696'dır. Nuri Doğrul Bulvarı açılmamış olduğundan "Höyük Alanı" ön plana çıktığı görölmektedir. Değirmenlerin krokideki varlığından ilçe merkezindeki derelerin henüz yer altına alınmadığı anlaşılmaktadır.

Atatürk Bulvarının adı Nuri Doğrul Bulvarı olarak yazılmış olup merkez dışındaki ticaret ve sanayi bölgeleri ise bu tarihte henüz oluşmamıştır.

Şekil 3 : 1948 yılında İnegöl’de yerleşim durumu.

-1953 Yılı Hava Fotoğraflı

İnegöl, 1950 yılındaki gelişim şemasıyla 19. yüzyıl sonundaki vaziyetini ciddi oranda korumuştur. 50’li yıllarda ilçe nüfusundaki hızlı artış yeni konut alanları için genişleme ve düzenleme ihtiyacı doğurmuştur.

1950-1958 döneminde şehir daha çok güney ve batı yönünde gelişmiştir. Özellikle Kemalpaşa Mahallesi’nin gelişimi 1955’ten sonra hız kazanırken, Cerrah Mahallesi’ne doğru yapılaşma artmıştır. Diğer taraftan Ankara Yolu boyunca yeni gelişim alanı açılmış, küçük parçalar halinde kurulan ilk kereste ve mobilya imalathaneleri bu bölgedeki üretim tesislerinin öncüleri olmuştur.

Şekil 4 : 1953 yılında İnegöl’de yerleşim durumu.

-1965 Yılı İlk İmar Planı

Prof. Dr. Gündüz Özdeş tarafından hazırlanmış olan İnegöl’ün ilk planlama çalışmasının bütün yönleri ile uygulanmadığı anlaşılmaktadır.

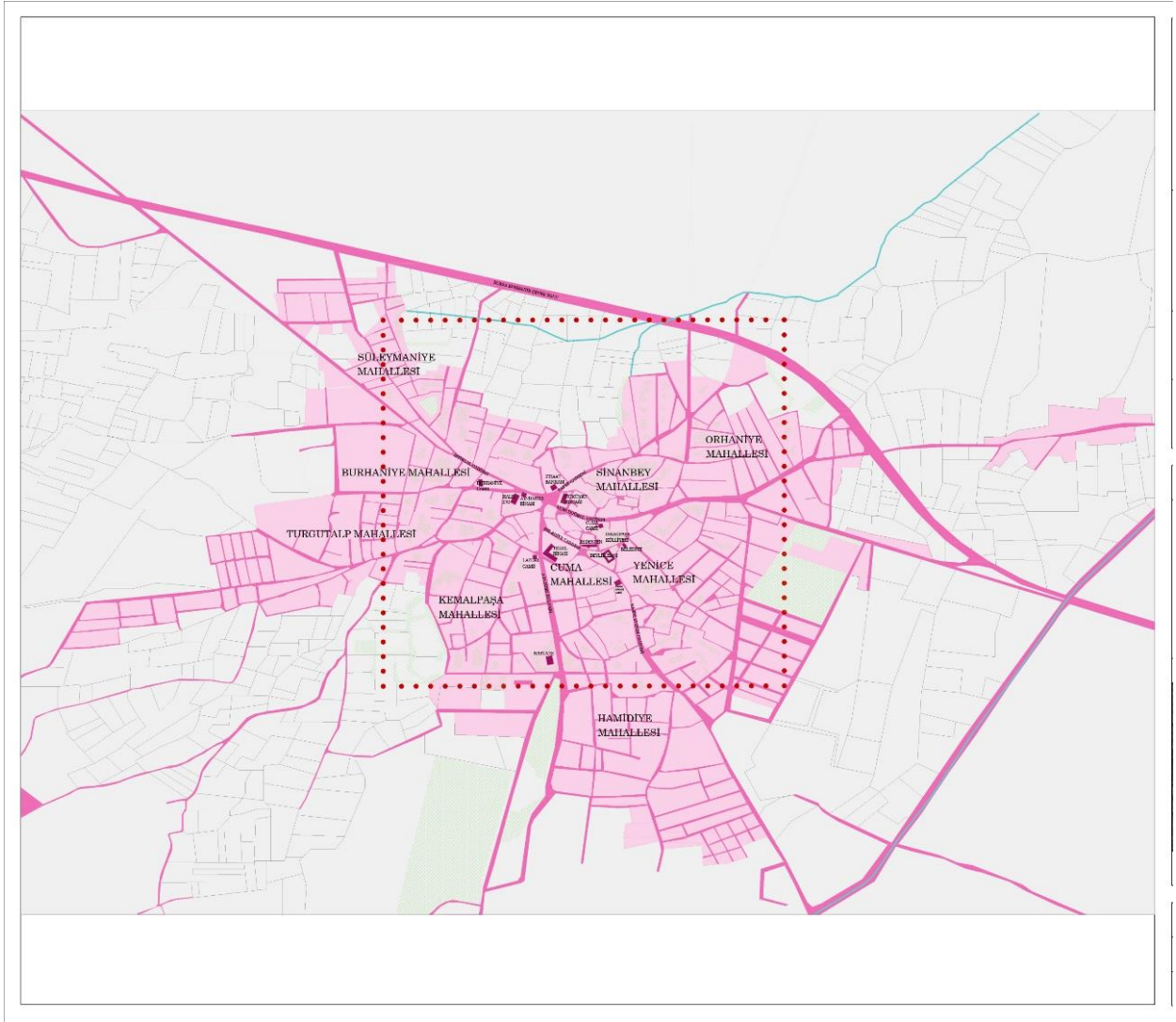
1965 yılı itibarıyla gelişimini 7 ana caddenin aynı meydana ulaşması ve aralarındaki boşlukları aynı eksene doğru dolduran şehir 1977 yılından itibaren yıldızimsı bir şekle bürünmüştür. 1974 yılına gelindiğinde şehrin, gelişim yönü için kuzeyde Bursa-Ankara Karayolu bölgesinin öne çıktığı anlaşılmaktadır.

Şehir özellikle kuzeybatıda İstiklal Caddesi boyunca gelişme hızı kazanırken, doğuda Ankara Caddesi üzerinde metal endüstrisine ait tesislerde, güneyde Kasımefendi Caddesi ve batıda Mahmut Esatbey Caddesi üzerinde doğrusal gelişim hatlarını kazanmıştır. 1974 yılında yeni Bursa-Ankara Devlet Karayolu’nun açılışının ardından şehir içi ulaşım yoğunluğu azalmış ayrıca endüstri tesislerinin şehir içi mekânı terk etmesiyle şehir büyük bir rahatlama sürecine girmiştir.

-1973 Yılı Hava Fotoğrafi

İnegöl Tarihi kent merkezinin geçirdiğı ciddi değişim ilk kez 1973 tarihli hava fotoğrafında göze çarpmaktadır.

Artan nüfus ve kentleşmeyle birlikte büyüyen mahalleler merkeze ulaşım sorununu çözmek için yeni caddelerin açılmasına sebep olmuş bu da büyük bir özgün doku kaybı ile sonuçlanmıştır. Derelerin pek çoğı kurumuş ya da yer altına alınmış bununla birlikte bazı kamu yapıları varlığını sürdürememiştir. Meydan yine önemli bir kesişim ve toplanma odağı oluştururken etrafındaki doku bu tarihte büyük ölçüde değişmiştir.

Şekil 6 : 1973 yılında İnegöl’de yerleşim durumu.

-1980 Yılı İkinci İmar Planı

İnegöl’ün bugünkü yerleşim bütünlüğünün temeli şehir plancısı Baran İdil tarafından hazırlanmış olan ikinci imar planlamasındaki prensipler üzerinden geliştiğı anlaşılmaktadır.

Günümüzde şehrin asıl merkezi olan Yeni Belediye Meydanı (Hükümet Meydanı) 1985'ten sonra açılan Ahmet Akyollu Caddesi ile Bursa-Ankara Karayolu'na direkt bağlanmış ve bu meydanın önemi daha da artmıştır. Yine Hükümet Konağının, güneydeki eski devlet hastanesinin yerine taşınmasıyla ikinci bir Hükümet Meydanı ortaya çıkmış ve Atatürk Bulvarı her iki meydanı şehrin ortasından birbirine bağlamıştır. Diğer taraftan şehri ortasından ve batıdan kat ederek Mimar Sinan Caddesi ile bağlayan Adnan Menderes Bulvarı; Mahmut Esatbey, Kemalettin Sami Paşa, Park ve İstiklal Caddeleriyle kesiştiği noktalarda, diğer kavşak noktalarını oluşturmuştur.

Şekil 7 : İnegöl'ün ikinci imar planı (İller Bankası arşivi).

-2005 Yılı Koruma Amaçlı İmar Planı

1995 yılında hazırlanma çalışmalarına başlanan İnegöl'ün Koruma Amaçlı İmar Planı, Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nca 8 Ekim 2005 tarih ve 1005 sayılı kararla onaylanmıştır.

Alınan karar doğrultusunda, 1/1000 ölçekli İnegöl İshakpaşa Külliyesi yakın çevresi, Kasımfendi Caddesi, Suyolu Caddesi, Çimen Sokak ve 3. Derece Arkeolojik Sit Alanını kapsayan Koruma

-Koruma amaçlı yasal adımlarının oluşturulması ve uygulamaya geçilmesinde geç ve yetersiz kalınması,

-Koruma kavramının kentsel olarak bir bütün halinde ele alınması yerine tekil yapı özeğinde kalması gibi sorunlar da diğerk pek çok Anadolu kentinde olduğu gibi İnegöl'n de bugün var olan yapısını oluşturmuştur.

şekil 9 : 2024 yılı hava fotoğrafı (İnegöl Belediyesi arşivi).

6. Tartışma

Tarih boyunca pek çok topluma ev sahipliği yapan İnegöl tarihi kent dokusu, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında ekonomik gelişmeler ile birlikte artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla değişim sürecine girmiştir. Çalışmada İnegöl'n tarihi kent merkezinin çekirdeğini oluşturan anıtsal ve sivil mimarlık yapıları ile sokak dokusunda meydana gelen fiziksel ve sosyo-kültürel değişimler ele alınmıştır.

Tarihi kent merkezinin tarihi süreçte geçirdiği değişimleri kronolojik olarak aktarabilmek için imar faaliyetleri, planlama ve koruma kararları gibi faktörler ele alınmıştır. Artan nüfus ve ekonomik gelişmelerin imar planı kararlarına etkisinin, tarihi çevrede büyük bir bozulmayı beraberinde getirdiği görülmüştür. Güncel imar planı değerlendirildiğinde imar hareketlerinin doku bütünlüğünü bozacak şekilde düzenlendiği tespit edilmiştir. Ancak 21. yy başından itibaren kentsel ölçekte alınan koruma kararları, imar hareketlerinin İnegöl tarihi kent dokusu üzerindeki etkisini azaltmaya yardımcı olmuştur. Arkeolojik sit alanıyla birlikte anıtsal yapıların ve sivil mimarlık örneklerinin belirlenerek tescil kararlarının alınması ile tarihi evre yasal statü kazanmıştır.

neriler

İnegöl için koruma nerileri geliştirilirken, tarihi kent dokusunun geçirdiği değişimler dikkate alınarak fiziksel, sosyal ve kültürel zenginliğini ortaya çıkaracak şekilde oluşturulmalıdır. Müdahale kararları, yerel yönetimler ya da yetkililerin bakış açıları doğrultusunda değil bilimsel disiplinler tarafından belirlenen koruma ilkeleri ışığında alınmalıdır. Çalışma alanındaki geleneksel konut ve ticaret dokusu, bir arada olmaları ve ait oldukları dönemin yaşam kültürünü aktarmaları sebebiyle korunmalıdır. Yeni inşa edilecek yapılar, mevcut dokunun lği ile uyumlu olmalıdır.

Kaynakça

- Akçura, T. ve apar, M. (1973). İmar Planlarında Tarihi Kent Dokusu ve Tarihi Eserlerde İlgili Tutumların İncelenmesi. *Mimarlık*, 8, 8-10.
- Can, M. A. (2022). Kırsal Alanda Planlama Ve Yapılaşma Sorunlarına Bütüncül Yaklaşım; İnegöl(Bursa) Örneği, (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı.
- İnegöl Tanıtım ve Kent Rehberi. (2013). İnegöl Belediyesi Yayınları, İstanbul.
- Kahraman, K. (1992). Geçmişten Günümüze İnegöl. Sayılı Matbaa A.Ş., İstanbul.
- Mamaş, T. C. (1947). İnegöl Tarihi, Coğrafi, İktisadi, İctimai, Sıhhi ve Kültür Durumları. Aysan Basımevi, Bursa.
- Polat, M. (2018). Osmanlı Dönemi'nde İnegöl: 19. Yüzyılda Sosyal-Kültürel ve Ekonomik Hayat. İhlas Yayıncılık, İstanbul.
- Raymond, A. (1924). Doğu'da İslam Sanatı. Pera, İstanbul.
- Şahin, T. (2020). İnegöl Belediyeli Yıllar (1870-2020). İnegöl Belediyesi Yayınları, Bursa.
- Yavaş, D. (2017). Osmanlı Dönemi İmarlaşma Faaliyetleri. Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu, Ekim 2016, C. 2, İhlas Gazetecilik A.Ş., İstanbul.
- Yüceşahin, M. (2002). İnegöl Yerleşme Coğrafyası, (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

KENTSEL YAŞAM KALİTESİNİN SANAYİ GÖÇÜ PERSPEKTİFİNDEN İNCELENMESİ: BURSA İNEGÖL HUZUR MAHALLESİ ÖRNEĞİ

Miray GÜR & Ezgi KOYUN

Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi / Mimarlık Fakültesi Bina Bilgisi ABD, miraygur@uludag.edu.tr,
ORCID: 0000-0001-7619-7733 & Yüksek Lisans Öğrencisi, Università Iuav di Venezia / Architecture,
e.koyun@stud.iuav.it, ORCID: 0009-0002-1045-0980

1. Giriş

1950’li yıllardan itibaren Türkiye’de hız kazanan sanayileşme süreci, kırsal alanlardan kentlere yönelen yoğun göç hareketlerini beraberinde getirmiştir. Bu süreç, ekonomik büyümenin yanı sıra kentlerin mekânsal yapısında, sosyal dokusunda ve yaşam biçimlerinde köklü değişimlere yol açmıştır. Sanayileşmenin özellikle büyük kentlerin çeperlerinde oluşturduğu yeni yerleşim alanları çoğu zaman plansız gelişmiş; konut yetersizliği, altyapı eksiklikleri, çevre kirliliği ve toplumsal eşitsizlikler gibi sorunların yoğunlaştığı bölgeler haline gelmiştir. Bu çerçevede, sanayi göçü yalnızca ekonomik bir olgu değil, aynı zamanda kentleşme, sosyal bütünleşme ve yaşam kalitesiyle doğrudan ilişkili çok boyutlu bir süreçtir.

Kentsel yaşam kalitesi (KYK), bireylerin yaşadıkları çevreye dair memnuniyetlerini, kentsel hizmetlere erişim düzeylerini, sosyal ilişkilerini ve çevresel koşullara yönelik algılarını kapsayan, göç kavramına benzer biçimde, çok boyutlu bir kavramdır. Bu kavram, hem fiziksel çevre koşulları (konut kalitesi, altyapı, yeşil alan varlığı) hem de toplumsal bileşenler (aidiyet, güvenlik, sosyal bağlar) üzerinden değerlendirilmelidir. Sanayi göçüyle biçimlenen mahallelerde ise bu göstergeler çoğu zaman mekânsal düzensizlik, sınırlı kamusal hizmetler ve sosyal ayrışma gibi faktörlerle birlikte ele alınmak zorundadır. Dolayısıyla göç, bir yandan ekonomik fırsatlar yaratarak kentlerde istihdamı artırırken, diğer yandan yaşam kalitesini düşüren mekânsal ve sosyal sorunları da derinleştirebilmektedir.

Bursa’nın önemli sanayi merkezlerinden biri olan İnegöl, 1980’li yıllardan itibaren gelişen mobilya sektörüyle birlikte Türkiye’nin farklı bölgelerinden yoğun göç almıştır. Bu süreçte özellikle düşük gelir grubuna mensup bireylerin yerleştiği Huzur Mahallesi, sanayi göçünün yerel ölçekteki etkilerini açık biçimde yansıtan bir örnek teşkil etmektedir. Mahallenin mekânsal yapısı, göçmen toplulukların kendi imkânlarıyla inşa ettikleri konutlardan oluşmakta; bu durum hem fiziksel çevrenin kalitesini hem de mahalle sakinlerinin yaşam deneyimlerini doğrudan etkilemektedir. Zamanla yasal imar planına dahil edilmesine rağmen, Huzur Mahallesi günümüzde de sosyal donatı eksiklikleri, yeşil alan yetersizliği, çevre kirliliği ve altyapı sorunlarıyla gündemdedir.

Bu bağlamda çalışma, sanayi göçünün etkisiyle şekillenen Huzur Mahallesi’nde kentsel yaşam kalitesi algısını çok boyutlu bir bakışla ele almayı amaçlamaktadır. Çalışmada güvenlik, konut memnuniyeti, aidiyet hissi, erişilebilirlik ve fiziksel çevre nitelikleri gibi göstergeler üzerinden mahalle sakinlerinin deneyimleri analiz edilmiştir. Anket, yüz yüze görüşme ve saha gözlemlerinden elde edilen veriler, mahalledeki mekânsal koşulların toplumsal dinamiklerle nasıl etkileşim içinde olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu araştırma, Türkiye’de kentsel yaşam kalitesi çalışmalarının genellikle büyük ölçekli kent merkezlerine odaklandığı literatüre, mahalle ölçeğinde özgün bir katkı sunmayı hedeflemektedir. Huzur Mahallesi örneği, sanayi göçünün kent çeperlerinde yarattığı mekânsal eşitsizliklerin ve sosyal uyum süreçlerinin anlaşılması açısından önemli bir mikro ölçekte inceleme alanı sağlamaktadır. Çalışmanın bulguları, sadece Huzur Mahallesi’nin mevcut durumunu tanımlamakla kalmayıp; benzer sosyo-ekonomik dinamiklere sahip sanayi göçü mahalleleri için kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik politika ve planlama yaklaşımlarına da ışık tutma potansiyeline sahiptir.

2. Literatür Taraması

Göç, literatürde küçük farklılıklarla açıklansa da özünde “yer değiştirme” tanımına dayanır; ekonomik, politik, çevresel ya da bireysel nedenlerle gerçekleşen, kısa ya da uzun vadeli coğrafi ve toplumsal bir hareket olarak ifade edilmektedir (Gürkan, 2006). Castles ve Miller (2009) ‘in belirttiği gibi, göç yalnızca fiziksel bir yer değişimi değil, aynı zamanda sosyal yapılarla sürekli etkileşim içinde olan çok boyutlu bir süreçtir. Tarih boyunca göç, toplumların demografik, kültürel ve mekânsal yapısını değiştiren bir değişken olmuş; bireylerin yaş, cinsiyet ve kimlik profillerinden sosyo-kültürel örgütlenmelere kadar geniş bir etki alanı yaratmıştır (Massey vd., 1993).

Göç, Sanayi Devrimi’yle birlikte yepyeni bir boyut kazanmıştır. On sekizinci yüzyılın ikinci yarısında Britanya’da başlayan bu süreç, üretim teknolojilerinin köklü biçimde değişmesiyle beraber kırdan kente doğru yoğun bir nüfus hareketini tetiklemiştir (Marshall, 1999). Fabrikaların kent merkezlerinde yoğunlaşması, kırsaldaki hane halklarını ücretli iş gücü olarak bu alanlara yönlentmiş; üretimin merkezileşmesi, kent nüfusunun ani artışı ve mekânsal yapıdaki dönüşümleri beraberinde getirmiştir (Engels & Marx, 2015; Lefebvre, 2018). Engels’in (1997) Manchester gözlemleri, sanayi göçünün kentsel dokuda oluşturduğu çarpıklıkları, altyapı eksiklerini, sağlıksız konutları, mekânsal ayrılmaları, açıkça ortaya koymaktadır. Harvey’nin (1989) “zaman-mekân sıkışması” kavramsallaştırması, sermayenin kentsel mekân üzerindeki etkilerini; Castells’in (1977) analizleri ise sınıfsal ilişkilerle iç içe geçmiş mekânsal eşitsizlikleri açıklamaktadır.

Bu tarihsel deneyim, göçün kentsel yaşam kalitesine etkilerini anlamak için kritik bir çerçeve sunmaktadır. Sanayileşme süreci, bir yandan ekonomik büyüme ve istihdam oluştururken, diğer yandan çevresel bozulma, altyapı yetersizliği ve sosyal dışlanma gibi yaşam kalitesini zedeleyen sorunları beraberinde getirmiştir (Giddens, 1991). Hızla artan nüfusun barınma talebi çoğu zaman karşılanamamış; fabrikaların çevresinde gecekondu alanları oluşmuş, fiziksel çevredeki sorunlar, hava kirliliği, gürültü, atık yönetimi eksiklikleri, kent sakinlerinin sağlık ve refahını olumsuz etkilemiştir (Yağlı, 2022).

Türkiye’de sanayi göçü, Batı’daki sanayileşmeden farklı bir çerçevede ortaya çıkmıştır. Osmanlı’dan Cumhuriyet’e geçişte tarıma dayalı bir ekonomik yapı hâkimken, 1950’lerden sonra tarımda makineleşme ve sanayi yatırımları kırdan kente göçü hızlandırmıştır (Adaman & Kaya, 2012). Ancak kentleşme süreci, Batı’daki gibi uzun erimli bir planlamadan ziyade “zorunlu uyum” mantığıyla ilerlemiş, gecekondu alanlarının yaygınlaşmasına ve sosyal dayanışmanın bu alanlarda örgütlenmesine yol açmıştır (Erman, 2001; Keleş, 2012). 2000’lerden itibaren aşırı göç ve plansız yapılaşma, yaşam kalitesini düşüren mekânsal ve sosyal krizlere (trafik, hava kirliliği, yeşil alan kaybı, aidiyet hissinin zedelenmesi) neden olmuştur (Kaya & Taylan Susan, 2020; Bimay, 2021).

Sanayi göçü ve kentsel yaşam kalitesi arasındaki ilişki, yalnızca ekonomik göstergelerle açıklanamaz; fiziksel çevre, altyapı, sosyal ilişkiler ve bireysel algılar arasındaki etkileşim de hesaba katılmalıdır. Pacione'nun (2003) önerdiği beş boyutlu model, yaşam kalitesi değerlendirmelerinde nesnel (konut koşulları, altyapı, çevresel kalite) ve öznel (memnuniyet, aidiyet, güvenlik algısı) göstergelerin birlikte ele alınmasını vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, kentsel yaşam kalitesinin sadece “sonuç” değil, tasarlanabilir ve yönetilebilir bir süreç olduğunu hatırlatmaktadır (Marans & Stimson, 2011). Kentsel yaşam kalitesi kavramı, kent sakinlerinin kentsel olanaklara erişimini, barınma koşullarını, sosyal etkileşimleri ve çevresel sürdürülebilirliği kapsayan çok boyutlu bir yapıdır (Sapancalı, 2009; Murgas & Klobucnik, 2018). Geray'ın (1998) belirttiği üzere, kentsel altyapı ve hizmetlerin ülke dinamikleriyle orantılı standartlarda sunulması ve bu olanaklardan eşit yararlanılması, kentsel yaşam kalitesinin temel ölçütüdür. Bu bağlamda, sanayi göçüyle biçimlenen kentlerde yaşam kalitesi tartışmaları hem tarihsel mirasın hem de güncel planlama yaklaşımlarının kesişiminde ele alınmalıdır.

Özetle, sanayi göçü, kentsel yaşam kalitesini hem olumlu hem de olumsuz biçimde etkileyen bir dinamiği temsil etmektedir. Ekonomik büyüme ve teknolojik ilerleme, yaşam standartlarının yükselmesine fırsatlar sunarken; mekânsal eşitsizlik, altyapısızlık ve sosyal ayrışma, yaşam kalitesini sınırlandıran kalıcı sorunlar yaratmaktadır. Dolayısıyla sanayi göçünün yarattığı dönüşümleri anlamak, adil, kapsayıcı ve sürdürülebilir kentsel politikalar geliştirmek için kritik önemdedir.

3. Amaç

Bu çalışmanın temel amacı, Bursa ili İnegöl ilçesine bağlı Huzur Mahallesi'nde, kentsel yaşam kalitesini çok boyutlu olarak değerlendirmektir. Sanayi gücü ve farklı iş kollarının çekim etkisiyle göç alan bu mahallede, kentsel yaşam kalitesini etkileyen fiziksel, çevresel ve sosyo-ekonomik faktörlerin belirlenmesi hedeflenmiştir. Çalışma, bölgeye göç eden bireylerin mahalleyi tercih etme nedenlerini, yaşam çevresine ilişkin memnuniyet düzeylerini ve bu memnuniyetin kentsel yaşam kalitesi üzerindeki etkilerini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, mahallede kentsel yaşam kalitesine etki eden unsurların önem sırasının belirlenmesi ve İnegöl'deki sanayi sektörünün göç dinamikleri ile fiziksel çevre üzerindeki yansımalarının incelenmesi de araştırmanın amaçları arasındadır. Bu bağlamda, sanayideki büyümenin gelecekte Huzur Mahallesi'nin sosyal ve fiziksel yapısı üzerindeki olası etkileri ile kullanıcıların yaşadıkları çevreden beklentileri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Huzur Mahallesi'ndeki kentsel yaşam kalitesinin, bireylerin demografik özelliklerinin yanı sıra güvenlik, sosyal ilişkiler, aidiyet, konut ve mahalle memnuniyeti, ulaşım, sağlık ve kamusal hizmetlere erişilebilirlik ile yeşil alan kullanımı gibi değişkenlerden etkilendiği öngörülmektedir. Bu doğrultuda, düşük memnuniyet düzeyleri, yetersiz kamusal hizmetler, sınırlı sosyal bütünleşme ve çevresel dezavantajların yaşam kalitesini olumsuz etkilediği varsayılmıştır. Çalışmada geliştirilen hipotezler, güvenlik algısı, konut özellikleri, aidiyet, erişilebilirlik, ulaşım ve fiziksel çevre nitelikleri arasındaki ilişkilerin ölçülmesine yöneliktir. Bu kapsamda, bireylerin eğitim düzeyi, cinsiyet, yaşam süresi, toplu taşıma erişimi, yeşil alan kullanımı ve çevre memnuniyeti gibi değişkenlerin kentsel yaşam kalitesi üzerindeki etkileri test edilmiştir.

4. Materyal ve Yöntem

İnegöl, Türkiye'deki önemli mobilya üretim merkezlerinden biri konumunda ve sanayi göçü ile şekillenmiş bir kent profiline sahiptir. Özellikle 1980'li yıllardan itibaren ivmelenen mobilya sektörü

hem ekonomik kalkınmayı tetiklemiş hem de farklı coğrafyalardan gelen iş gücü ihtiyacı doğrultusunda yoğun bir iç göç dalgasına sebep olmuştur. Bu durum kentin fiziksel dokusundan sosyal yapısına kadar pek çok boyutta dönüşüme neden olmakla kalmayıp, kentsel yaşam kalitesi, toplumsal bütünleşme ve mekânsal aidiyet gibi kavramların da yeniden değerlendirilmesini gerekli kılmıştır. Çalışmanın odak noktası olan Huzur Mahallesi, bu dönüşümün yerel ölçekteki belirgin örneklerinden biri olarak ele alınmaktadır. Bu bölümde, İnegöl'deki bu sanayileşmenin kent kimliği üzerindeki etkileri aktarılmış ve ardından çalışma alanı olarak Huzur Mahallesi'ne değinilmiştir. Devamında, çalışmanın yöntemi, veri toplama teknikleri ve saha araştırmasının detayları sunulmuştur.

4.1.İnegöl'de Mobilya Sanayinin Şehirleşme ve Kent Kimliği Üzerine Etkileri

Tarihsel süreç içerisinde dünya nüfusunun kayda değer kısmı, kırsal alanlarda yaşamışsa da şehirler özellikle Sanayi Devrimi ile birlikte hem sayısal hem de büyüklük bakımından ciddi aşamalar kaydetmiş yerleşim yerleri olmuşlardır. Şehirleşme kavramını, yalnızca bir nüfus hareketi olarak tanımlamak eksik kalacaktır. Çünkü şehirleşme olgusu, kaynağını toplumun sosyo-ekonomik yapısındaki değişimlerden almaktadır. Bu sebeple kavramı tanımlarken, nüfus hareketini oluşturan ekonomik ve toplumsal değişimlere değinmek gerekmektedir (Yücesahin, 2003). Şehirleşme, söz konusu olduğu mekânda olumlu veya olumsuz koşulları da beraberinde tartışmaya açan bir kavramdır. Çarpık kentleşme, yetersiz alt yapı sorunları, trafik ve çevre sorunları gibi sebepler olumsuz olarak nitelendirilirken, yüksek yaşam standartları, ticari, kültürel, sosyal ve ekonomik olanakların da şehirler için olumlu çekici faktörler olduğu bilinmektedir. İnegöl'de şehirleşme faaliyetlerinin kökeni, 19. yüzyıla dayandırılmış olsa da 1950li yılların sonlarına dek kasaba niteliğinden öteye geçmediği anlaşılmaktadır (Polat, 2018).

1960lı yıllar öncesine kadar İnegöl'ü şehir olarak kabul etmek oldukça zordur ki şehrin nüfusu ancak 1960'ta 20.000'i geçmiştir (Yücesahin, 2003). Ayrıca 1950'li yıllarda mobilyaya artan talep sonucu İnegöl'de sektörel gelişmelerin yaşanması, mobilya sanayinin şehirleşme üzerindeki payını anlayabilmek ve değerlendirmek açısından önemli bir dönem olmuştur. Bu sebeple çalışmada ele alınan süreç 1950 ve sonrasını kapsayacak şekilde aktarılmaya çalışılmıştır. 1935-1950 döneminde, İnegöl'de mobilya sanayi işletmecileri şehir içerisinde küçük ve dar atölyelerde faaliyet göstermişlerdir. 1950 yılı itibarıyla mobilya üreticileri Küçük Sanayi Sitesi adıyla oluşturulan alanda üretimlerine devam etmişlerdir (Yaşar, 2020). Şehrin belirli bir bölgesinde kümeleşen üreticiler, 1950li yıllarda Osman Bey caddesinin de açılmasıyla üretim ve satış faaliyetlerini hızlandırmışlardır.

Şekil 1. Küçük Sanayi Sitesi (Google Earth)

Şekil 2. Küçük Sanayi Sitesi ve Osman Bey Caddesi (Google Earth)

1960lı yıllarda, büyüyen kentte hızlı bir apartmanlaşma süreci başlamıştır. Bu dönemde yapılmaya başlanan apartmanlar ilerleyen yıllarda kentin dört bir yanına yayılmıştır. Böylece İnegöl'de "geleneksel konut" adıyla tanımlanan ve çoğu 19. yüzyılda yapılmış olan tarihi evlerin yerini betonarme ve apartmanlar almıştır (Kahraman, 2018). 1967 yılında, İnegöl halkının sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamak, iyi yaşam düzeyi ve güvenliğini sağlamak amacıyla ilk imar planı Gündüz Özdeş tarafından hazırlanmıştır. Plan, zamanın ihtiyaç ve verileri dikkate alınarak Bursa-Eskişehir yolunun güneyinde konumlanacak şekilde, var olan yerleşim dokusu çerçevesinde hazırlanmıştır (İnegöl Belediyesi, 2013).

Şekil 3. 1967 İnegöl İmar Planı, Gündüz Özdeş (İnegöl Belediyesi Arşivi)

İnegöl Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü kayıtlarından, dönemin ilk imar planı haritasının bir kısmına ulaşılabilmektedir. Gündüz Özdeş'e ait imar planı ve İnegöl'ün geçmiş zamanına tanıklık etmiş hafızaları ile yapılan görüşme neticesinde 1960lı yıllara ait bir harita öngörüsünde bulunulmuştur.

Şekil 4. 1967 Yılına ait öngörülen İnegöl şehir haritası (Google Earth)

Bu süreç içerisinde kentin nüfusu 1970 yılına kadar 31.871 sayısına ulaşmıştır (Yüceşahin, 2003). 70li yıllarda şehirde ilki kurulan Organize Sanayi Bölgesi ile birlikte bölgenin demografisi hızlı bir değişim sürecine girmiştir. Organize Sanayi Bölgesi pek çok yatırımcıyı şehre çekmiş ve şehrin de dışarıdan göç alır hale gelmesine sebep olmuştur. Bu bölge ile birlikte Ankara caddesi, sanayi işletmeleri için yeni bir toplanma alanı oluşturmuştur (Araz, 2020).

şekil 5. 1977 yılında kurulan OSB ve Ankara Caddesi boyunca sıralanan mobilya işletmeleri (Google Earth)

Sektörün hızla gelişimi karşısında yetersiz kalan Osman Bey Caddesi, yerini Ertuğrul Gazi caddesine bırakmıştır. Hacim ve sayı bakımından çok daha fazla mağazayı barındıran cadde, zamanla şehrin mobilya cazibe merkezi konumuna gelmiştir.

şekil 6. Osman Gazi ve Ertuğrul Gazi Caddeleri (Google Earth)

Şehirde oluşan ciddi sanayi hacmi, bölgeye artan göç hareketleri ile birlikte gecekondulaşma ve çarpık kentleşme tehlikesine karşı, ilçe belediyesi tarafından bir önlem planı oluşturulmuştur. 1984 yılında Baran İdil tarafından hazırlanan yeni nazım imar planı ve uygulama planları ile daha önce Bursa-Eskişehir karayolunun güneyine doğru gelişen kent artık kuzeyine doğru gelişmiştir. Alanyurt ve Esentepe bölgesi toplu konut alanı olarak belirlenmiştir. 1988 yılında 4500 konut ile çağdaş bir kent oluşturmak hedeflenmiştir (Kahraman, 2018). Alanyurt bölgesi İnegöl şehir merkezinden uzak biçimde oluşturulan toplu konut alanıyken zamanla artan konut talebi ve şehir merkezinin talebi karşılayamaması sonucu İnegöl ve Alanyurt arasındaki Kozluca bölgesi de konut imarına açılmıştır. Bu süreç sonucunda İnegöl ve Alanyurt arasında kalan tampon bölge kaybolmuş ve şehrin konut ihtiyacı bu bölge ile de giderilmeye çalışılmıştır.

Şekil 7. Alanyurt ve Kozluca Bölgeleri (Google Earth)

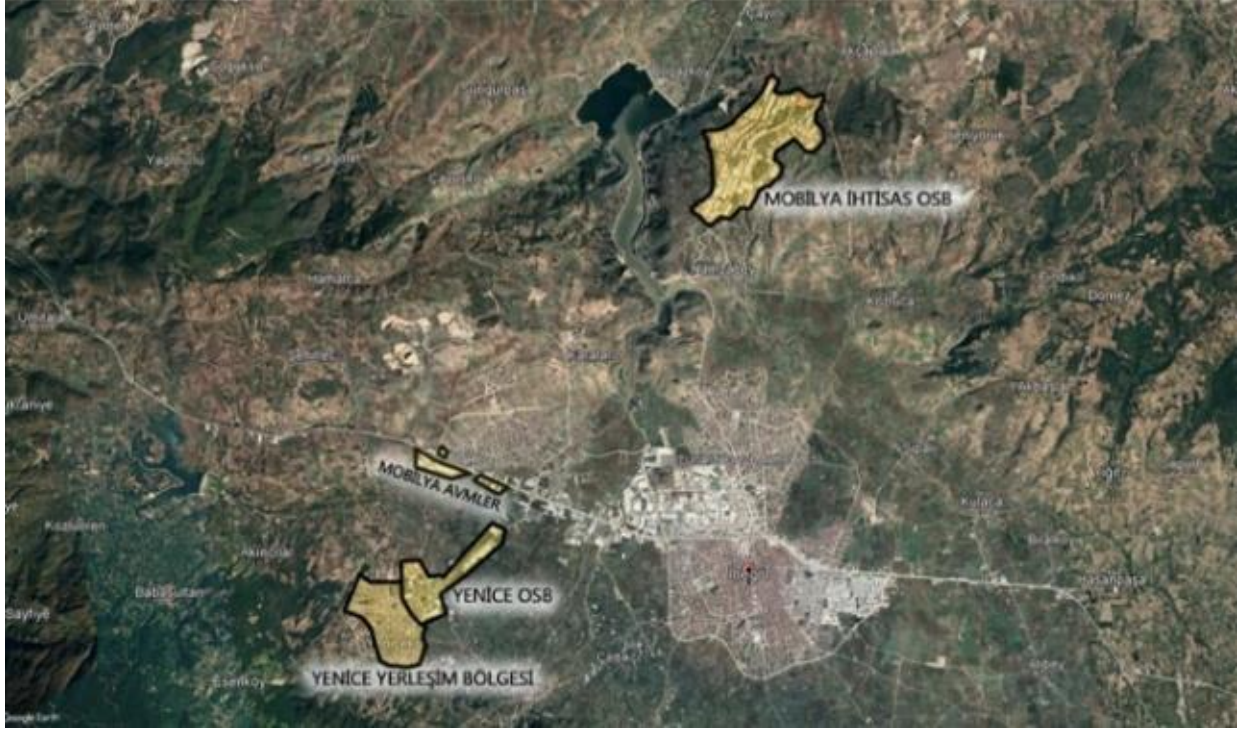
1999 yılına gelindiğinde Marmara bölgesini yakından etkileyen deprem felaketi, İnegöl'ü de doğrudan etkileyerek mobilya sektörünün durma noktasına gelmesine sebep olmuştur. İç pazardaki talebin durmasıyla birlikte geleneksel firmaların yeni pazar bulamayışı birçoğunun kapanması ile sonuçlanmıştır. Bu dönemde mobilya sektörü bir dönem durağanlığı yaşasa da krizi fırsata çevirecek şekilde adımlar atmıştır. Öncesinde çok az payı olan ihracata yönelerek dış pazarda kendine yer edinmeye başlamıştır ve bu tarihten itibaren hızlı bir şekilde yükselişe geçen İnegöl sanayi bölgesi, Türkiye mobilya sektörü için hem iç pazar hem de dış pazarda bir marka haline gelmiştir (Coşkun, 2019).

Artık daha geniş bir pazara hitap eden İnegöl mobilya sektörü için yetersiz kalan Organize Sanayi Bölgesine ilave olarak 2006 yılında Ağaç İşleri Organize Sanayi Bölgesi kurulmuştur. Hızla gelişen sanayinin paralelinde şehre doğru artan göç ile şehrin nüfusu 2000 yılı itibarıyla 105.959 sayısına ulaşmıştır (Yüceşahin, 2003). Şehrin planlı bir şekilde gelişmesi adına 2007 yılında Bursa-İnegöl karayolunun kuzeyinde TOKİ konut alanı oluşturulmuştur. Akhisar ve Karalar olarak adlandırılan bu yeni imar bölgesinde 2008 yılında konut yapımına başlanmıştır. Toplu konut alanında ilk aşamada 10 bin kişi ve projenin tamamlanması ile 80-100 bin kişinin konaklaması öngörülmüştür (Kahraman, 2018). Şehir merkezinin dışında kalan TOKİ yeni imar gölgesi ile şehir merkezi arasında kalan tampon bölge, zamanla şehirdeki fiyatları artan konutlara gücü yetmeyen göçmen aileler tarafından mesken edinilmiştir. Bölgedeki pek çok konut kaçak olarak inşa edilmiş ve zamanla imar planına dâhil edilmiştir. Bursa karayolu üzerinde konumlanan Huzur ve Akhisar mahalleri, plansız göç ile oluşmuş çarpık kentleşme bölgesi niteliğindedir.

Şekil 8. TOKİ, Akhisar, Huzur yerleşim Bölgeleri ve Ağaç İşleri OSB
(Google Earth)

İlerleyen süreç içerisinde mevcut sanayi hacmi yetersiz kaldığı için 2012 yılındaki girişimler ile Yenice Sanayi Bölgesi, Organize Sanayi bölgesi statüsüne geçmiştir (Yenice OSB, 2020) ve yeni işletmeleri bünyesine katarak büyümektedir. Yenice beldesinin sanayi işletmeleri bakımından zenginleşmesi, bölgedeki istihdamı da artırarak belde nüfusunun artışına sebep olmuştur. Devam eden yıllar içerisinde 2 etap olarak kurulması planlanan Mobilya İhtisas Organize Sanayi Bölgesi, İnegöl'ün Yenişehir istikameti üzerinde, Alanyurt'un ardında kalan Hamzabey bölgesinde kurulmuş ve faaliyete geçmiştir.

Şekil 9. Mobilya İhtisas OSB ve Yenice OSB, Yenice yerleşim bölgesi, Mobilya Avmler (Google Earth)

Artan mobilya üretim hacmi, sanayi yerleşim bölgeleri beraberinde satış alanı ihracatını da doğurmuştur ve artık Ertuğrul Gazi Caddesi tek başına yeterli olamamaya başlamıştır. Bursa karayolu üzerine kurulan mobilya alışveriş merkezleri yurt içi ve yurt dışından gelen yüzlerce ziyaretçinin odak noktası haline gelmiştir. Geçmişten bugüne dek çevrili olduğu orman örtüsü ile ana geçim kaynağını ağaçtan sağlayan bölgenin, günümüze ve geleceğe bu kaynak kullanımını geliştirerek taşıdığı gözlenmektedir. Müşterinin artan talebi, hammaddeye yakın olmak ve lojistik avantajlar bölgenin sanayi kapasitesi bakımından sürekli gelişmesinde ve yeni istihdam olanakları oluşturmada önemli rol oynamaktadır. 1967 ve 1984 yılları içerisinde şehrin büyüme öngörüsüne yönelik imar planları oluşturulmuş olsa da, özellikle 2000li yıllar itibariyle şehir ciddi göç hareketi karşısında hazırlıksız yakalanmış ve şehir çeperinde gecekondu bölgeleri oluşmuştur. Sonradan imar planına dahil edilse de bölgede bazı ulaşım, altyapı, sosyal tesislerin yetersizliği ve güvenlik gibi sorunların varlığı bilinmektedir. Ayrıca İnegöl şehrinin yeni yapılan yatırımlar ile birlikte önümüzdeki yıllar içerisinde daha da göç alacağı ve şehrin hacimsel olarak büyümek zorunda kalacağı öngörülmektedir.

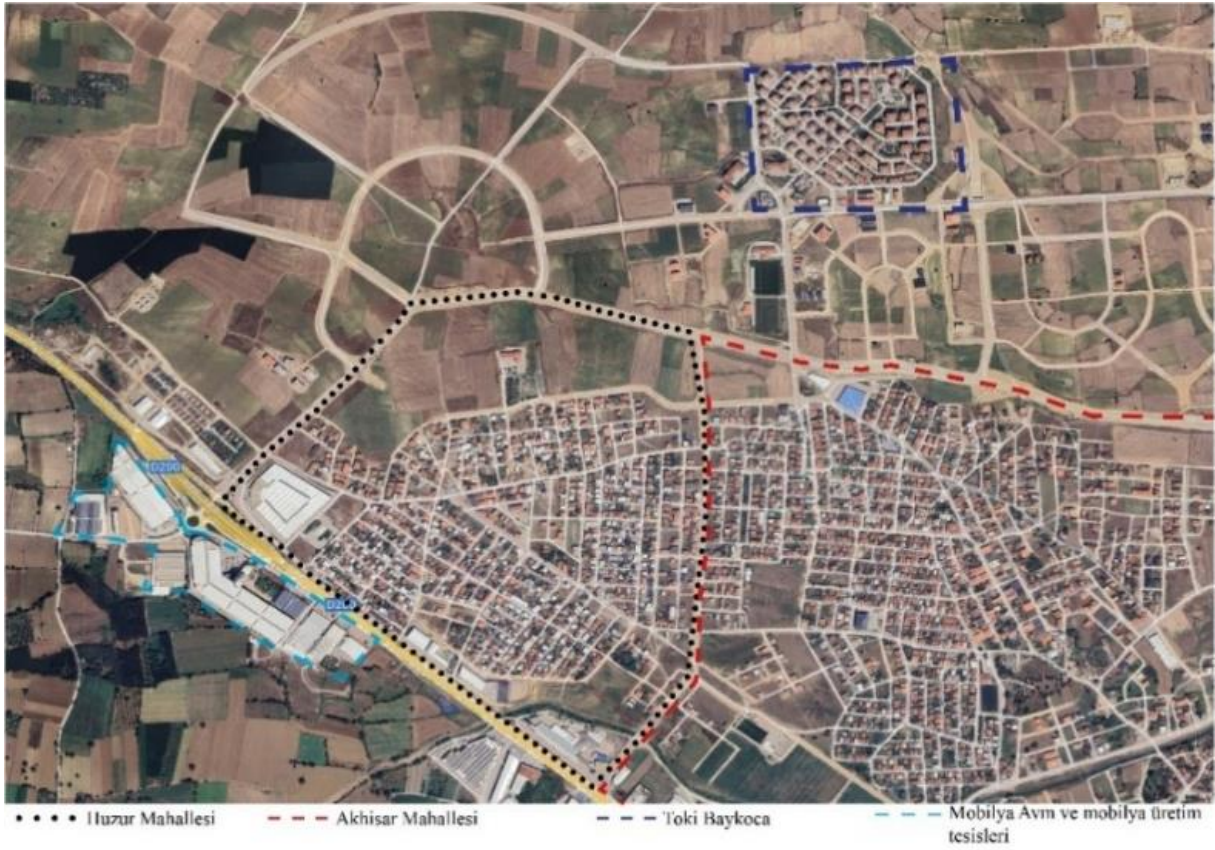
Şehrin en güncel imar planına bakıldığında, İnegöl kentinin Bursa ve Yenişehir aksları doğrultusunda imara açıldığı gözlemlenmiştir. Yetersiz kalan şehir merkezine karşı çevre köyler de imara açılmış ve yerleşim yerleri olarak tercih edilme sürecindedir.

Şekil 10. Şhrin büyüme aksları; Bursa ve Yenişehir İstikametleri (Google Earth)

4.2.Çalışma Alanı: İnegöl Huzur Mahallesi

Bursa ili İnegöl ilçesinin batı yakasında konumlanan Huzur Mahallesi, İnegöl şehir merkezine yaklaşık 3 kilometre mesafede konumlanmaktadır. Kuzeyinde TOKİ 1. Ve 2. Etap ve yeni imara açılmış yerleşim alanları, güneyinde ise Mobilya Avm ve mobilya üretim tesisleri konumlanmaktadır. Mahalle doğusunda Akhisar Mahallesi ve ardından İnegöl Organize Sanayi Bölgesi ile çevrilirken Batı'sında yeni imar alanları ve Bursa istikametine uzanan D200 karayolu yer almaktadır. Mahalleye sınır oluşturacak şekilde konumlanan D200 karayolu hem İnegöl'ün merkezine hem de çevre illere ulaşımı kolaylaştırmaktadır. Bununla birlikte mahallenin sanayi bölgelerine olan yakınlığı ve ulaşım hatlarıyla olan doğrudan bağlantısı, mahallenin mekânsal gelişimini doğrudan etkilemiştir. Plansız olarak yapılaşmanın başladığı Huzur Mahallesi'nde, sosyo-ekonomik olarak düşük gelir grubuna ait hane halkları çoğunluktadır. Mahalle Mobilya AVM ve üretim tesisleri ile konut alanları arasında tampon bölge oluşturmakla birlikte, sosyal donatı alanlarının eksikliği ve altyapı yetersizlikleri ile mekânsal bütünleşme açısından dezavantajlı bir konumdur.

Şekil 11. Huzur Mahallesi ve Çevresi (Google Earth)

1990’larda İnegöl’de sanayileşmenin ivmelenmesiyle birlikte özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu’dan gelen göçmen gruplar, kent merkezinde karşılaştıkları sosyo-kültürel ötekileştirme nedeniyle kent çeperinde, ucuz ve müsait arazilere yönelerek kendi olanaklarıyla gecekondu tipi yapılar kurmuşlardır. Bu dönemde yerleşim alanı henüz “Huzur Mahallesi” olarak değil, “Çakırçiftliği” veya “Karadere” şeklinde başka adlarla anılmaktadır. Kırsal kültüre sahip göçmen grupların Huzur Mahallesi’nde plansız ve ruhsatsız olarak kendi çabalarıyla gerçekleştirdikleri yapılaşma, düzensiz ve altyapı bakımından eksik yerleşim yerlerinin oluşmasıyla sonuçlanmıştır. Ancak mahalledeki çeşitli olumsuzluklara rağmen, ortak kültürel köken ve komşuluk dayanışması hem barınma hem de toplumsal aidiyet çerçevesinde aynı bölgeden göç eden hem şehirler için mahalleyi bir tercih noktası haline getirmiş ve bir arada tutucu bir rol oynamıştır.

Huzur Mahallesi, İnegöl kent dokusu içinde özellikle sanayi göçünün şekillendirdiği sosyal ve mekânsal yapısıyla dikkat çeken bir yerleşimdir. Diğer mahallelerden ayrışan en önemli özelliği, kuruluş sürecinde doğrudan kent merkezinin planlı gelişim aksından değil; sanayi üretim alanlarının ve ulaşım koridorlarının kesişiminde, göçmen toplulukların kendi inisiyatifiyle oluşturduğu bir yerleşim modeli üzerinden gelişmiş olmasıdır. Bu durum, mahallenin hem mekânsal örgütlenmesinde hem de toplumsal ilişkilerinde güçlü bir hemşehrilik dayanışmasını ve kırsal kültür temelli komşuluk ağlarını ortaya çıkarmıştır.

Araştırma açısından Huzur Mahallesi’ni değerli kılan bir diğer unsur, mekânın zaman içinde hem plansız ve ruhsatsız hem de planlı ve ruhsatlı gelişim evrelerini bünyesinde barındırmasıdır. Bu ikili gelişim süreci, Türkiye’deki sanayi göçü ve kentsel dönüşüm politikalarının küçük ölçekteki bir laboratuvarı niteliğindedir. Ayrıca, çevresindeki daha planlı yerleşim bölgeleriyle (Baykoca TOKİ,

Akhisar) olan yakın ilişkisi, mahalledeki yaşam kalitesini doğrudan etkileyen sosyal ve mekânsal etkileşimlerin incelenmesine olanak tanır.

şekil 12. Huzur Mahallesi ve Çevresi – 2005 Uydu Görüntüsü (Google Earth)

şekil 13. Huzur Mahallesi ve Çevresi – 2025 Uydu Görüntüsü (Google Earth)

2000'li yıllar ile birlikte, 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 73. Maddesi ve 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun kapsamında imar planlamaları hayata geçirilmiştir. Plansız yapılar ruhsata bağlanmış ve yasal kooperatif ve TOKİ gibi programlı konutlara geçiş sağlanmıştır. Altyapı, sosyal donatı, yol, yeşil alan gibi hizmetler geliştirilmiştir (Tezcan & Zengin Çelik, 2020). 1 Ocak 2006 tarihinde de Çakırçiftliği ismi ile bilinen İnegöl çeperindeki göçmen yerleşim yeri, Huzur Mahallesi adıyla İnegöl şehrine katılmıştır (İhlas Haber Ajansı, 2006).

Huzur Mahallesi'nin yasal dönüşüm süreci yalnızca fiilî yapılaşma ve göç dinamikleriyle değil, aynı zamanda yerel yönetim tarafından alınan stratejik kararlarla da yönlendirilmiştir. Bu kapsamda, 05.03.2009 tarihli ve 22 sayılı İnegöl Belediye Meclis Kararı ile mahalleye ait 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planı Revizyonu, 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 8.b maddesine dayanılarak oybirliği ile onaylanmıştır. Söz konusu plan, mahallede daha önce düzensiz ve ruhsatsız biçimde gelişmiş olan yapılaşmanın yasal zemine kavuşturulmasını, altyapı sistemlerinin yeniden düzenlenmesini ve konut-donatı dengesinin kurulmasını amaçlamaktadır.

Huzur Mahallesi'nin İnegöl'e dahil edilme süreci, yalnızca kendi iç dinamikleriyle değil; ayrıca coğrafi olarak a bitişik konumda bulunan Akhisar ve Baykoca TOKİ konut bölgesi ile olan etkileşimler üzerinden de şekillenmiştir. 2006 yılında Huzur Mahallesi ile birlikte İnegöl Belediyesi sınırlarına dahil edilen Akhisar, aynı yıl itibarıyla benzer idari düzenlemelere ve altyapı yatırımlarına dahil edilmiştir. Tarihsel olarak daha eski bir yerleşim geçmişine sahip olan Akhisar Mahallesi, imar düzenlemelerine Huzur ile paralel şekilde adapte olmuştur. Bununla birlikte 2013 yılında "Baykoca" adıyla resmileştirilen TOKİ konut bölgesi, Huzur Mahallesi'nin dönüşüm sürecinde önemli bir rol edinmiştir. Baykoca konutlarının çevresinde oluşan altyapı yatırımları ve sosyal donatılar (parklar, okullar, ulaşım hatları), yalnızca TOKİ sakinlerine değil, Huzur Mahallesi sakinlerine de doğrudan hizmet sağlayarak mahallenin olanakları artırılmaya çalışılmıştır.

Tüm bu gelişmelere rağmen, Huzur Mahallesi günümüzde hala çeşitli kentsel yaşam kalitesi sorunlarını bünyesinde barındırmaktadır. Mahalle, TOKİ Baykoca bölgesi ve Akhisar Mahallesi gibi daha planlı ve donanımlı alanlarla çevrelense de fiziksel altyapı eksiklikleri, yetersiz sosyal donatılar, yeşil alan eksiklikleri ve kamusal mekân kalitesinin düşüklüğü gibi temel sorunlar varlığını sürdürmektedir. Özellikle mahalle içerisindeki asfaltsız ve kaldırımsız yollar, sokak düzensizliği, kirlilik, oyun ve rekreasyon alanlarının eksikliği bu farkı daha da belirgin kılmaktadır. Bu çerçevede Huzur Mahallesi yasal planlama sürecine dahil edilmiş olsa da çevresindeki yerleşim yerlerine kıyasla daha dezavantajlı bir yaşam çerçevesi sunmaktadır.

3.4. Yöntem

Bu araştırma, sanayi göçü bağlamında Huzur Mahallesi'nde kentsel yaşam kalitesini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda, mahallenin kullanıcılarına yönelik gerçekleştirilen çalışmada; güvenlik algısı, konut memnuniyeti, mahalleye aidiyet hissi, erişilebilirlik ve ulaşım olanakları ile fiziksel çevre özellikleri gibi temel kentsel yaşam kalitesi bileşenleri üzerinden kullanıcıların memnuniyet düzeyleri ölçülmeye çalışılmıştır. Araştırmanın güvenilirliğini ve temsil gücünü artırmak amacıyla, farklı yaş grupları ve mesleklerden bireyleri kapsayan geniş tabanlı bir örneklem oluşturulmuştur. Verilerin toplanmasında nicel ve nitel yöntemler bir arada kullanılmış; 48 sorudan oluşan yapılandırılmış bir anket uygulanmış, bunun yanı sıra mahalle sakinleriyle yüz yüze görüşmeler yapılmış ve yerinde gözlem tekniklerinden yararlanılmıştır. Toplamda 110 kişiyle gerçekleştirilen bu çok boyutlu veri toplama süreci, mahalledeki yaşam kalitesine dair kapsamlı bir değerlendirme yapılmasını sağlamıştır.

Tüm veriler bilgisayarda SPSS (statistical package for social sciences) for Windows 22 programına kaydedilerek analiz edilmiştir. Değişkenler frekans analizine tabi tutularak yüzde frekans olarak nitelendirilmiştir. Bağımsız iki grup karşılaştırmasında t-testi (Independent sample t-testi) kullanılmıştır. Kategorik değişkenler arası ilişkiye Ki kare ve varsayımların sağlanamadığı durumlarda fisher exact test kullanılmıştır. Elde edilen değerlerin anlamlı olup olmadığının yorumlanmasında 0.05 anlamlılık düzeyi ölçüt olarak kullanılmıştır.

5. Bulgular ve Tartışma

5.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Ait Bulgular ve Değerlendirmeleri

Ankete katılan kullanıcıların cinsiyet ve yaş dağılımlarına bakıldığında, kadın katılımcı sayısı ile birlikte genç ve orta yaş grubunun fazla olduğu görülmektedir. Genç ve işgücü odaklı nüfusun ağırlık olması, göç kararlarının temelinde ekonomik ve sosyal değişkenlere yönelik olanak ve beklentilerin varlığına işaret etmektedir. Bu durum, genç nüfusun kentsel yaşam kalitesine yönelik algılarını doğrudan etkilemekle birlikte mekânsal tercihlerini de şekillendirmektedir.

Medeni durum incelendiğinde katılımcıların 55'i (%52,38) evli olarak kaydedilmiştir. 18-35 yaş arası toplam 59 katılımcı ile görüşüldüğü göz önüne alınarak bekar bireylerin sayısı 48 (%45,71) olarak kaydedilmiştir. Ayrıca eğitim durumu ele alındığında büyük çoğunluğun (n:44) yalnızca ilköğretim mezunu olması ve mahallede hiç okuma yazma bilmeyen bir azınlığın olması (n:10) dikkat çekmektedir. Eğitim düzeyinin yükselmesi ile birlikte kişilerin yaşam kalitesine ve çevrelerine dair algılarının daha yüksek olduğu ve kentsel hizmetlerden beklentilerinin de daha fazla olduğu bilinmektedir (Durand, 2015; Marans & Stimson, 2011). Bu doğrultuda Huzur Mahallesi'ndeki kullanıcıların çevresel memnuniyet, bireysel ve kentsel yaşam kalitesine ilişkin farkındalık düzeyleri, bilgi ve beklentilerinin daha düşük olduğu belirtilebilir.

Katılımcıların iş durumu ve gelir düzeyine ilişkin veriler incelendiğinde, mahallede çalışmayan, işgücü dışı grupların (ev hanımları, öğrenciler ve emekliler) yüksek oranda yer aldığı (%70,47) görülmektedir. Bu durum, mahalleye geçmişte sanayi sektöründe çalışmak amacıyla göç eden bireylerin zamanla yaşlanmasının yanı sıra, göçün büyük oranda geniş aile yapılarıyla birlikte gerçekleşmiş olmasıyla da ilişkilidir. Araştırma sahasında çekirdek aileden ziyade çok kuşaklı, büyük ailelerin bir arada yaşadığı gözlemlenmiştir. Bu geniş aile yapısı, sadece çalışan bireylerin değil, aynı zamanda onların ebeveynleri gibi yaşlı aile üyelerinin, eşlerin ve çocukların da mahalleye göç ettiğini göstermektedir. Türkiye genelinde yapılan iç göç analizlerinde de erkeklerde göçün öne çıkan nedeni daha iyi yaşam koşulları ve iş olanaklarıyken, kadınlarda bu durum genellikle hanedeki çalışan bireylere bağımlı olarak göç etmek şeklinde belirtilmektedir (TÜİK, 2023). Bu bağlamda, Huzur Mahallesi'ndeki yüksek işgücü dışı oranı, sanayi temelli göçün sadece ekonomik değil, aynı zamanda ailevi ve sosyal dinamiklerle şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Ayrıca gelir düzeyi incelendiğinde katılımcıların %54'ünün 25.000 TL ve altı bir gelire sahip olduğu görülmektedir. Bu oran hane halkı gelirinin genellikle düşük düzeyde seyrettiğine işaret ederken, yaşam kalitesine yönelik algının ekonomik gelir düzeyinden bağımsız düşünülmemeyeceğini ortaya koymaktadır. Yaşam kalitesi yalnızca barınma veya fiziksel çevre koşulları ile değil, aynı zamanda ekonomik refah, güvenlik, hizmetlere erişim ve sosyal refah düzeyi ile de ilişkilidir (Glatzer ,W. ve diğerleri, 2015).

Hanede yaşayan toplam kişi sayısına ait veriler incelendiğinde, ağırlıklı olarak beş kişi ve üzeri (%79,05) kişiden oluşan hanehalkları önemli bir faktör olarak kaydedilmiştir. Konut ortamı, bireylerin fiziksel ve psikolojik refahına doğrudan etki etmektedir. Ayrıca yaşam kalitesi ile doğrudan ilişkili olan konut yeterliliği, kalabalık hanelerde kişisel alan ve mekan yetersizliği hissine sebebiyet vermek ile birlikte stres ve konfor koşullarının eksikliği sorunlarına da neden olmaktadır (Davis & Fine-Davis, 1991) (Mouratidis, 2020). Huzur Mahallesi özelinde gerçekleştirilen anket çalışması ve gözlemler ile birlikte bir hanede yaşayan nüfus yoğunluğunun fazla olması oldukça dikkat çekmekte, kentsel yaşam kalitesini olumsuz etkileyen faktörlerden biri olarak yer almaktadır.

Katılımcıların hanelerinde bulunan araç sayısı incelendiğinde %22,86'lık (n:24) kesimin araç sahibi olmadığı ve %69,52'lik (n:73) kesimin hanesinde en az bir araç bulunduğu elde edilen veriler arasına kaydedilmiştir. Huzur Mahallesi'nin İnegöl içerisindeki konumu düşünüldüğünde, kişilerin İnegöl içerisinde halletmeleri gereken işleri veya sanayi bölgelerine ulaşım için mutlaka bir araç veya toplu taşıma aracı kullanım zorunluluğu bulunmaktadır. Hane içerisinde 5 veya üzeri nüfusun fazla olduğu aile yüzdesi %79,05 olarak kaydedilmiş olup, kalabalık ailede bulunan bir aracın yeterli olmayacağı göz önünde bulundurulmalıdır. Bununla birlikte hiç araç bulunmayan %22,86'lık yüzde ile birlikte toplu taşıma hizmeti Huzur Mahallesi kullanıcıları için oldukça önemli bir konumdadır.

Huzur Mahallesi'nde yaşayan kullanıcıların memleket dağılımları incelendiğinde büyük kısmının Muş ve Bitlis illerinden göç ettiği ön plana çıkmaktadır. Diğer iller ise sırasıyla; Ağrı, Şırnak, Gaziantep, Erzurum, Van, Diyarbakır ve Bingöl şeklindedir. Huzur Mahallesi'nin genel olarak Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nden gelen göçler ile birlikte oluştuğu görülmektedir.

Katılımcıların İnegöl'de Huzur Mahallesi'ni tercih etme nedenleri incelendiğinde, en yüksek orana sahip faktörlerden biri "sanayi sektöründe çalışmak için göç" gerekçesi ön plana çıkmaktadır (%31,03). Bu durumda Huzur Mahallesi'nin göç alan bir çekim merkezi haline geldiği, sanayi temelli ekonomik fırsatlara dayalı bir göç dalgası ürünü olduğunu göstermektedir. Bir diğer önemli faktör ise akraba, komşu ve hemşerilere yakınlık olarak ortaya çıkmıştır. Bu da mahalle tercihlerinde yalnızca ekonomik faktörlerin değil, aynı zamanda sosyal ilişkiler ve aidiyet hissini de belirleyici olduğunu göstermektedir.

5.2. Katılımcıların Konut ve Çevresinin Güvenlik Özelliklerine Ait Bulgular ve Değerlendirmeleri

Güvenlik algısı mahalleye dair sosyal özelliklerden biri olarak yaşam memnuniyetine toplumsal memnuniyet aracılığıyla etki etmektedir ve fiziksel çevre kadar sosyal çevrenin de bir ürünü olarak ele alınmaktadır. Bireylerin sosyal ilişkilerine bağlı olarak güvenlik algısı da yükselmekte veya azalmaktadır (Sirgy & Cornwell, 2002) (Marans R. , 2012).

Huzur Mahallesi'nde gerçekleştirilen anket çalışmasında, "kendinizi ve ailenizi güvende hissediyor musunuz?" sorusuna verilen cevaplar değerlendirildiğinde mahalle sakinlerinin büyük bir çoğunluğunun kendileri ve aileleri için güvende hissettikleri tespit edilmiştir. Bireylerin %92,38'i kendilerini güvende hissetmektedirler. Bu durum mahalle içerisindeki sosyal bağların ve aile, akrabalık ilişkilerinin güçlü olması ile doğrudan ilişkilendirilebilir. Nitekim Leyden (2003), güçlü sosyal ilişkilerin kişilerin sadece sosyal destek değil, aynı zamanda daha yüksek güvenlik algısı geliştirmelerine yardımcı olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Pain (2000), suç korkusunun yalnızca fiziksel tehditler aracılığıyla değil, sosyal izolasyonla da şekillendiğini ve tanıdık sosyal çevrenin

güvenlik algısını artırdığını ifade etmektedir. Doğanbey Kentsel Dönüşümü'ndeki sosyal aidiyet ve güvenlik duygusu da buna paralel olarak azalmış olup; alanda dönüşüm sonrasında önceden varolan sosyal ağların kaybolmasıyla güvenlik hissinin de azaldığı görülmektedir. (Gür vd., 2019). Literatürde yer alan verilerle birlikte değerlendirildiğinde Huzur Mahallesi'nde yaşayan bireylerin çoğunlukla aile ve akrabaları ile birlikte aynı mahallede yaşaması güvende hissetme durumunu doğrudan olumlu olarak etkilemektedir. Nitekim sosyal çevrede kendini güvende hissettiğini belirtenlerin oranı da %93,33 gibi oldukça yüksek seviyede tespit edilmiştir.

Hava aydınlıkken mahalleyi dolaşmanın güvenli olduğunu belirten kişilerin oranı %97,15 olarak tespit edilmiştir. Mahalle sakinlerinin gündüz vakti dış mekanlarda vakit geçirme konusundaki algısı da mahalleye karşı duyulan güven hissini destekler niteliktedir. Ayrıca bireylerin gündelik yaşamda kendilerini rahat hissettikleri söylenebilir. Hava karardıktan sonra mahallede dolaşmaya yönelik güvenlik algısında bir düşüş gözlemlenmektedir (%74,29). Nitekim, akşamları dışarıda vakit geçirme sıklığı sorgulandığında, katılımcıların yaklaşık üçte biri (%31,43) hiç dışarı çıkmadığını belirtmiştir. Bu durum, çevreye karşı güvensizlik hissiyle değil daha çok aile dinamikleri ve çevrenin sosyal yapısı ile ilişkilendirilebilir. Bunun sebebi hem aile yapısı (kadınların ve çocukların hava karardıktan sonra dışarıda bulunmaması ve daha çok evde veya ev avlularında vakit ailece, akrabalar ile birlikte vakit geçirilmesi) hem de farklı dışsal faktörler (sokak lambalarının yeteri kadar aydınlatmaması) ile bağlantılıdır. Sosyal yapının içe kapalı komşuluk ilişkileri ile beslenmesi, gece aydınlatmasının yeterli olmaması ve تنها alanlar hava karardıktan sonra fiziksel çevrenin yeterince güvenli bulunmamasını beraberinde getirerek kullanımını azaltmaktadır.

Güvenlik algısının düşüş gösterdiği bir diğer gösterge ise, sosyal yapıyla ilgili bir önceki paragraftan farklı olarak, can güvenliği ile ilişkili olan çocukların sokakta oyun oynamasıdır. Mahallede çocukların sokakta, ev önünde güvenli biçimde oyun oynayabildiğini düşünenlerin oranı %56,31 iken, %43,69'u bu durumu güvenli bulmamaktadır. Bu olumsuz algı büyük oranda trafikle ilişkilendirilmiştir (%89,74). Görüşmeler sırasında çok sayıda ailenin kontrolsüz ve hızlı araç trafiğinden şikayetçi olduğu not edilmiştir. Hatta mahallede birkaç kez yoğun araç trafiği nedeniyle küçük çocukların kaza tehlikesi geçirdiği ve bir çocuğun hayatını kaybettiği belirtilmiştir (İnegöl Online, 2019). Bununla ilişkili olarak, mahalle sakinleri hızlı ve kontrolsüz araç trafiğine karşı sokakta oynayan çocukların güvenliğini sağlamak için çok sayıda sokak girişine kasisler inşa etmişlerdir.

Huzur Mahallesi'nde yaşayan kullanıcıların kendilerini güvende hissetmesi ve değişkenler arasındaki ilişkiler incelendiğinde, bireylerin güvenlik algısının yalnızca çevresel tehditler veya suç oranları gibi etmenler ile değil, aynı zamanda evlerinin fiziksel konforuna dair memnuniyetleriyle de doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir. Ev konfor koşullarından memnun olan bireylerin %97,30'u kendini güvende hissederken, memnun olmayanlarda bu oran %80,65'e düşmektedir.

Literatürde konut ve çevresinin fiziksel özellikleri (aydınlatma, ısı, havalandırma, yalıtım vs.) ile bireylerin kendini güvende hissetmesi ve psikolojik sağlığı arasında doğrudan bir ilişki kurulmaktadır. Mekânsal konforun yüksek olduğu yaşam çevrelerinde bireylerin kendilerini daha korunaklı ve kontrol sahibi hissetmeleri mümkündür. Özellikle düşük gelirli mahallelerde evin konfor koşullarının yetersiz olması (yeterince ısınmama ve güneş ışığı almama, dışarıdan gelen gürültüye maruz kalma vs.) yalnızca bireylerin yaşam kalitesini değil, algılanan güvenlik hissini de olumsuz etkilemektedir (Candaş, 2007; Polat, 2010; Salihoğlu & Türkoğlu, 2019). Bu bağlamda Huzur Mahallesi'nde araştırılan ev içi konfor koşullarının kullanıcıların kendilerini korunaksız ve savunmasız hissettirmesi nedeniyle güvenlik algısı üzerindeki olumsuz etkisi, şehir planlama ve

konut politikalarının sosyal sürdürülebilirliği açısından kritik bir göstergedir. Mahalledeki güven algısını besleyen durumun hemşerilik ve akrabalıktan temellenen komşuluk ilişkileri ile sağlandığını belirtmek mümkündür.

Konfor koşullarının olumsuz etkilerine rağmen, bireylerin yaşadıkları evin mekânsal organizasyonuna duydukları memnuniyetin, kendilerini güvende hissetmelerinde önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Nitekim Huzur Mahallesi'nde yaşayan ve ev planının kullanışlı olduğunu belirten katılımcıların %95,89'u kendisini ve ailesini güvende hissettiğini ifade ederken, bu oran planı kullanışlı bulmayanlarda %84,38'e düşmektedir. Yapılan ki-kare testi sonucunda bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Özellikle çocuklu ya da kalabalık ailelerde, ev planının işlevsel olması; çocukların güvenli alanlarda oynayabilmesi, mahremiyetin sağlanması ve dış çevreyle olan temasın kontrol edilebilmesi gibi etmenler bireysel güvenlik hissini artıran mekânsal deneyimleri oluşturmaktadır (Aydiner, 2017; Cozens & Terence, 2015; Mazıcıoğlu, 2018). Bu durum, Huzur Mahallesi'nde kentsel güvenliğin sadece dışsal tehditlerden korunma değil, aynı zamanda iç mekânda güvende olma hissiyle birlikte ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Güvenlik çerçevesinde elde edilen en önemli bulgulardan bir diğeri ise, mahalleye yönelik aidiyet hissi ve güvenlik algısı arasındaki kuvvetli ilişkidir. Mahalleye ait hissedenlerin %98,85'i kendini güvende hissederken, ait hissetmeyenlerde bu oran %61,11'e düşmektedir ($\chi^2=30,18$; $p<0,01$). Bu durum ile birlikte mekana karşı duygusal bağ geliştirmenin, bireylerin kendilerini hem sosyal hem de fiziksel olarak güvende hissetmelerini doğrudan etkilediği anlaşılmaktadır. Toplum ve komşuluk ilişkileri, mahalle ile ilgili deneyimler, kişilerin mahallede "yabancı" değil, tanıdık ve kapsayıcı bir çevrede yaşadıklarını hissetmelerine neden olmaktadır. Bu da gündelik hayattaki güven duygusunu ve bireyler arasındaki dayanışma duygusunu artırmaktadır (Blokland, 2003; Putnam, 2000; Sampson, Raudenbush, & Earls, 1997). Özellikle sosyoekonomik olarak çeşitli gruplardan mahallelerde, aidiyet hissi zayıf bireylerin güvenlik kaygılarının artması yaygın bir olgudur (Bailey & Livingston, 2008). Mahalle aidiyetini güçlendiren politikalar, kent güvenliği stratejilerinin ayrılmaz bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak, Huzur Mahallesi'ndeki güvenlik algısının yalnızca suç oranı ve polis varlığı gibi göstergelerle değil, aynı zamanda konut kalitesi, mekânsal kullanım memnuniyeti ve toplum içinde kurulan sosyal bağlarla şekillendiği elde edilen verilerle de desteklenmektedir. Nitekim, araştırma verileri "ev" konforu ve mekânsal işlevselliğe duyulan memnuniyetin bireylerin kendini güvende hissetmesiyle doğrudan ilişkili olduğunun bir yansımasıdır. Ayrıca mahalleye duyulan aidiyet hissini güvenlik algısında belirleyici bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. Bu göstergelerle ilişkili olarak, saha gözlemleri ve mahalledeki kullanıcılar ile gerçekleşen görüşmeler doğrultusunda elde edilen önemli bir diğer bulgu, birçok bireyin Huzur Mahallesi'ne göç etmeden önce daha düşük güvenlik düzeyine sahip yaşam alanlarında bulunmuş olmalarıdır. Özellikle kırsal bölgelerden veya kente ulaşım zor olduğu yüksek rakımlı dağ köylerinden gelen bireyler için, sanayi sektöründe iş bulmalarıyla birlikte elde ettikleri ekonomik istikrar, daha iyi konut koşulları ve sosyal hizmetlere erişim olanakları, mevcut yaşam koşullarını geçmişlerine kıyasla daha "iyileşmiş" olarak değerlendirmelerine yol açmaktadır. Bu nedenle, mahallenin mevcut güvenlik düzeyi objektif olarak çok yüksek olmasa da bireyler geçmiş yaşantıları ile yaptıkları karşılaştırmalar neticesinde mahalleyi daha güvenli ve yaşanabilir bir yer olarak değerlendirmektedir. Yani bireylerin güvende hissetme hali yalnızca mevcut fiziksel çevre ve sosyal ilişkilerle değil, aynı zamanda göç öncesi deneyimlerine göre şekillenen bir değerlendirme sürecinin sonucudur. Huzur Mahallesi'nde sosyal aidiyet, mekânsal memnuniyet ve

görece iyileşmiş yaşam koşullarının, algılanan güvenlik hissini nasıl artırdığı açık ve net bir şekilde anlaşılmaktadır.

5.3. Katılımcıların Konut ve Çevresine Ait Memnuniyet Bulguları ve Değerlendirmeleri

Huzur Mahallesi'nde konut ve çevre algısına yönelik bulgular incelendiğinde, mahalledeki fiziksel çevrenin kullanıcı memnuniyeti açısından oldukça çeşitli veriler sunduğu görülmektedir. Ev büyüklüğüyle ilgili memnuniyet değerinin yüksek olması (%84,76), konutun fiziksel kapasitesinin temel mekânsal ihtiyaçları yeterince karşıladığını göstermektedir. Literatürdeki pek çok çalışma, büyük konutların kullanıcıların yaşam kalitesini ve konut memnuniyetini doğrudan artırdığını ifade etmektedir (Lu, 2002) (Mohit, İbrahim, & Rashid, 2010). Konfor koşullarına dair memnuniyet oranının ev büyüklüğüyle ilgili memnuniyet oranı kadar olmasa da %70,48'lik bir değerde olması, kullanıcıların yalnızca mekânsal büyüklükle değil, aynı zamanda yalıtım, havalandırma, ışık alma gibi konforu belirleyen çevresel unsurlarla da konutlarından tatmin olduklarını ortaya koymaktadır.

Memnuniyet düzeyi yaklaşık %70 de olsa anket çalışması ile birlikte gerçekleştirilen gözlemler doğrultusunda mahalledeki pek çok konutta yalıtım, havalandırma ve ısınma gibi temel gereksinimlerdeki eksiklikler fark edilmiştir. Pek çok araştırmada konut içi konfor koşullarının temel çevresel bileşenlerle bağlantılı olduğu bilinmekle birlikte, yalıtım, yeterli gün ışığı alma gibi çevresel bileşenlerle bağlantılı olan konut içi konfor koşullarının hem fiziksel hem de psikolojik sağlık üzerinde oldukça etkili olduğu vurgulanmaktadır (Evans ve diğerleri, 2000) (Lawrence, 2004). Huzur Mahallesi'nde elde edilen veriler kullanıcıların yaşamları boyunca sahip olduğu düşük yaşam standartlarının beklentilerini de azalttığını göstermektedir.

Ev planının kullanışlı bulunmasına yönelik %69,52'lik memnuniyet oranı, mekânın işlevselliğiyle ilgili olumlu bir algı sunarken, konutların dış görünümüne yönelik memnuniyet oranı %40,95'e düşmektedir. Bu durumda mekânın estetik değerinin kullanıcılar için yeteri kadar tatmin edici olmadığı anlaşılmaktadır. Huzur Mahallesi'nde gerçekleştirilen gözlemlerde de bunu desteklemiş, özellikle konutların dış cephelerindeki renk uyumsuzlukları veya dış cephenin tamamlanmamış olması, çeşitli yapı malzemelerinin açıkta görünür vaziyette olması, zamanla yıpranmış boya yüzeyleri ve estetik bütünlükten yoksun eklentiler dikkat çekmiştir. Mahallede ve konutlar özelinde gerçekleştirilmiş çeşitli bireysel müdahaleler de mahalle sakinlerinin mevcut estetik dokuya yönelik memnuniyetsizliklerini ortaya koymaktadır.

Şekil 14. Huzur Mahallesi (Kişisel Arşiv).

Şekil 15. Huzur Mahallesi (Kişisel Arşiv).

Huzur Mahallesi'nde konutların önemli bir kısmı kullanıcılar tarafında kişisel ihtiyaç ve yaşam tarzlarına uygun olacak şekilde inşa edilmiş olması, mekânsal hacimden memnuniyetin (%84,76) ve ev planlarının kullanılabilirlik değerinin (%69,52) yüksek olmasını açıklamaktadır. Konutların gecekondü niteliğinde olması nedeniyle bireysel yaşam tarzlarına göre şekillenmiş olması, işlevsel ve geniş mekanlar sunarak mahalle sakinlerinin memnuniyetini artırmıştır. Ancak, yine aynı nedenle teknik altyapı unsurlarının (yalıtım, havalandırma, ısıtma-soğutma sistemleri vb.) genellikle göz ardı edilmesi veya yeterli bütçe ayrılmaması sebebiyle eksik olmasına rağmen, konfor koşulları özelinde memnuniyet yüzdesinin (%70,48) yüksek bir değere sahip olması, mahalledeki eğitim ve bilinç düzeyinin yeteri kadar yüksek olmaması ile ilişkilendirilmektedir. Konutların dış cephe estetiğine yönelik düşük memnuniyet oranı (%40,95), kullanıcıların estetik kaygılardan ziyade, temel bir hak ve

gereksinim olan barınmanın giderilmesine, işlevsel ve ekonomik önceliklere odaklandıklarını göstermektedir.

Şekil 16. Huzur Mahallesi Konut Dış Cepheleri Görsel Analizi

Mahalledeki konut ve çevresinin temiz ve bakımlı olmasına ilişkin yalnızca %21,90'lık olumlu yanıt kaydedilmesi, çevresel bakım eksikliklerinin ortak kamusal alanlara dair memnuniyeti de doğrudan etkilediğini göstermektedir. Araştırmalar, temiz ve bakımlı çevrelerin, yalnızca estetik ya da hijyen açısından önemini vurgulamakla kalmayıp, aynı zamanda bireylerin yaşam memnuniyetini, psikolojik iyi olma halini ve yaşadıkları yere karşı aidiyet hissini güçlendiren temel unsurlar olduğunu göstermektedir. Çevresel bozulma ve fiziksel bakım yetersizlikleri yalnızca görsel algıyı ve aidiyet duygusunu değil, mekânsal güvenlik algısını da olumsuz etkileyebilmektedir (Kelling & Wilson, 1982; Kumar vd., 2023). Oktay ve Marans'ın (2010) çalışmasında, temizlik düzeyi bileşeni, aidiyet hissi, güvenlik algısı ve gürültü seviyesi gibi faktörlerle birlikte hem kentsel yaşam kalitesi hem de konut alanı memnuniyeti üzerinde belirleyici rol oynamaktadır. Doğanbey kentsel dönüşüm örneğinde de ele alındığı üzere, konut alanlarının bakımsızlığı ve çevresel bozulmaların, kullanıcıların yaşam kalitesinde düşüşe yol açtığı tespit edilmiştir. Özellikle dönüşüm sonrası çevresel düzenlemelerin yetersiz kalması, aidiyet ve yaşam tatmini üzerinde olumsuz etki yaratmıştır (Gür, 2014). Bu durum bireysel psikolojiye iyi oluş halini olumsuz etkileyen bir faktördür. Anket çalışmaları ile birlikte Huzur Mahallesi'nde gerçekleştirilen gözlemler de çevrenin yeteri kadar temiz ve bakımlı olmadığını destekler niteliktedir.

Şekil 17. Huzur Mahallesi (Kişisel Arşiv)

Mahallenin yerleşim dokusunun %56,19 oranında yoğun ve sıkışık bulunması, bireylerin açık alan erişimleri ve mekânsal ferahlık açısından yetersiz kaldıklarını düşündürmektedir. Kentsel yoğunluk algısı, özellikle kamusal alanların niteliksel ve niceliksel eksiklikleriyle birleştiğinde bireylerin sosyal etkileşimlerini ve yaşam kalitelerini sınırlandırabilmektedir (Dempsey vd., 2011). Bununla birlikte, bina çevresi ve kamusal alanların %59,05 oranında “hoş deneyim” sunduğunun ifade edilmesi, mahallenin bazı bölgelerinde nitelikli mekansal düzenlemelerin bulunduğunu, fakat bu durumun

tüm mahallede eşit olarak uygulanmadığını düşündürmektedir. Mahallede gerçekleştirilen gözlem çalışmaları ile elde edilen görseller ise bu durumu destekler niteliktedir. Soja (2010), heterojen mekansal deneyimlerin özellikle dezavantajlı mahallelerde mekansal adalet tartışmaları kapsamında ele alınması gerekliliğini belirtirken, Fainstein (2010), kentsel planlamanın temel amaçlarından birinin adalet olması gerektiğini ve eşitsizliğin azaltılmasının öncelikli hedeflerden biri olduğunu vurgulamaktadır. Kentsel yaşam kalitesi, sürdürülebilirlik, iklim krizi,  ehir sağlığı gibi üst başlıklarla ilişkili olarak gündemin odak noktasındaki sorun olan eşitsizlikler, Huzur Mahallesi ile daha üst gelir gruplarının yaşadığı farklı mahalleler arasında bir kıyaslama yapıldığında, varlığını koruyan, kentin direncini ve sağladığı yaşam kalitesini de olumsuz etkileyen bir sorundur.

Şekil 18. Huzur Mahallesi (Kişisel Arşiv)

Şekil 19. Huzur Mahallesi (Kişisel Arşiv)

Konut memnuniyetinin kullanıcıların çalışma durumu ile ilişkisi incelendiğinde, farklı sosyo-ekonomik grupların mekânsal memnuniyet düzeylerinde dikkat çekici farklılıklar olduğu görülmektedir. Öğrenciler (%90,91) ve emekliler (%100,00) en yüksek memnuniyet oranına sahipken, ev hanımlarında bu oran %55,26'ya düşmektedir. Bu bulgular, bireylerin gündelik zamanlarının çoğunu evde geçirme biçimleriyle doğrudan ilişkilidir. Kullanıcıların gündelik yaşam pratiklerinin ev içi mekanla kurdukları ilişkiyi belirlediği ve böylece konut memnuniyetine doğrudan etki edebildiği bilinmektedir (Kellekçi & Berköz, 2006). Özellikle Huzur Mahallesi'nde günün büyük kısmını evde ve evin sorumluluklarıyla geçiren bireylerin, mekânsal düzenlemelere, evin plan yerleşimine, konforuna ve erişilebilirliği gibi unsurlara karşı daha duyarlı oldukları öngörülmektedir. Öğrenciler ve emeklilerin yüzdesine bakıldığında evin plan yerleşiminden yüksek oranda memnun olmaları, konutla kurulan ilişkinin daha az yoğun fiziksel sorumluluklar içerdiğini düşündürmektedir. Analiz verileri ile elde edilen sonuçlar, bu farklılıkların istatistiksel olarak da anlamlı olduğunu göstermektedir ($\chi^2=11,35$; $p<0,05$) ve çalışma durumu ile mekânsal memnuniyet arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu çerçevede, konut politikalarının yalnızca fiziksel iyileştirmeler doğrultusunda değil, ayrıca farklı sosyo-ekonomik grupların mekânsal ihtiyaçlarının da göz önünde bulundurulması gerekliliğini göstermektedir (Clapham, 2010).

Huzur Mahallesi'nde gerçekleştirilen araştırmalar sonucunda elde edilen bulgular, konut memnuniyetinin sadece fiziksel büyüklük veya işlevsellikle sınırlı kalmadığını, ayrıca çevresel kalite, estetik bütünlük ve altyapı koşulları gibi çok bileşenli faktörler tarafından belirlendiğini göstermektedir. Kullanıcıların zaman içerisinde bireysel ihtiyaçlarına göre şekillendirdikleri konutlardan genel anlamda memnun olmalarının yanı sıra ortak alanların kirli ve bakımsız oluşu, çevresel bozulmalar ve estetik yetersizlikler mahalledeki kentsel yaşam kalitesini olumsuz etkileyen unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

Bulgular, eğitim düzeyinin bu memnuniyet ve algı üzerinde belirleyici bir değişken olduğunu da ortaya koymaktadır. Mahallede nüfusun önemli bir bölümünün düşük eğitim seviyesine sahip olması (yaklaşık %60'ının okuryazar olmayan, yalnızca okuryazar olan veya ilkökul mezunu bireylerden oluşması), beklentilerin daha sınırlı kalmasına, sorunlara yönelik eleştirel farkındalığın düşük olmasına ve yaşam kalitesi algısının çoğunlukla temel barınma ihtiyaçlarının karşılanmasıyla sınırlı olmasına neden olmaktadır. Sosyo-ekonomik farklılıkların yanı sıra eğitim düzeyine bağlı bilinç ve farkındalık düzeyleri, konutla kurulan ilişki biçimini doğrudan etkilemekte; gündelik yaşam alışkanlıkları da bu ilişkiyi pekiştirmektedir. Bu doğrultuda, konut politikalarının ve kentsel planlama süreçlerinin sadece fiziksel iyileştirmelerle değil, ayrıca kullanıcı profiline göre farklılaşan mekânsal ihtiyaçları, estetik beklentileri ve toplumsal eşitsizlikleri, özellikle eğitim düzeyi farklılıklarını göz önünde bulunduran bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gerekliliği öne çıkmaktadır.

5.4. Katılımcıların Huzur Mahallesi'ne Yönelik Aidiyet Hissine Yönelik Bulgular ve Değerlendirmeleri

Huzur Mahallesi'nde aidiyet hissine yönelik bulgular incelendiğinde, mahalleye kendini ait hissedilen bireylerin oranının oldukça yüksek olduğu tespit edilmiştir (%82,86). Bu veri, mahallede güçlü bir mekânsal ve sosyal bağın kurulduğunu göstermektedir. Aidiyet hissi, bireylerin yaşadıkları çevre ile kurduğu duygusal ilişkiyi yansıttığı için, elde edilen veriler Huzur Mahallesi'nde kentsel yaşam kalitesinin öznel boyutunun olumlu algılandığını göstermektedir. Aidiyet hissini güçlendiren temel parametrelerin başında "aile" (%48,24), "komşuluk ilişkileri" (18,82) ve "tanıdık çevre" (15,29)

gelmektedir. Bu bulgular, sosyal sermaye, topluluk ve mahalle bağlarının önemini ortaya koymaktadır. Özellikle “komşuluk ilişkileri” ve “tanıdık çevre” gibi sosyal etkileşim faktörlerinin öne çıkması, mahalle kültürünün hala canlı olduğunu ve bireylerin de bu ilişkiler doğrultusunda yerel bağlar kurduklarını göstermektedir.

Dikkat çeken diğer parametreler, “sosyal ve kültürel yaşam imkanları” ve “sakinlik” gibi fiziksel ya da çevresel etkenlerin daha düşük oranlarda yer almasıdır (%1,18). Bu durum, Huzur Mahallesi’nde aidiyet hissinin daha çok sosyal bağlar ile şekillendiğini göstermektedir. Ayrıca araştırmaya katılan bireylerin %90,48’inin komşuluk, akraba ve yakın çevre ilişkilerinden memnun olduğunu ifade etmesi, mahallede sosyal dayanışmanın ve karşılıklı güvenin yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

Jacobs (1961), *The Death and Life of Great American Cities* adlı kitabında “gözlemleyen sokaklar” (eyes on the street) kavramını öne sürerek güvenli kentsel çevrelerin temelinde aktif sosyal etkileşimin yer aldığını belirtmektedir. Huzur Mahallesi’nde bireylerin “güvenli” olarak tanımladıkları çevresel mekan, büyük ölçüde sosyal ilişkilerin canlılığı ile örtüşmektedir. Jacob’un perspektifiyle de uyumlu şekilde, mahalledeki sosyal bağların hem aidiyet hissini hem de güvenlik algısını güçlendirdiği belirtilebilir. Bununla birlikte Tuan (1974), geliştirdiği “Topophilia” kavramı ile bireylerin belirli bir yere karşı geliştirdikleri sevgi, bağlılık ve aidiyet duygusuna dikkat çekmektedir. Tuan’a göre, bir yerin anlam kazanması yalnızca fiziksel özelliklere değil, aynı zamanda o yerle kurulan deneyimsel ve duygusal ilişkilere bağlıdır. Huzur Mahallesi’nde aidiyet hissinin temelini oluşturan “aile”, “tanıdık çevre” ve “komşuluk ilişkileri” bileşenleri, bireylerin gündelik yaşamlarında o mekâna anlam yüklemelerinin yanı sıra yerle olan bağın (topophilia) güçlenmesi ile sonuçlanmaktadır.

Huzur Mahallesi’nde komşularla günlük ya da haftalık görüşme sıklığına sahip bireylerin oranı incelendiğinde, toplamda %66,67’lik bir veri elde edilmiş (n:70) olup, bu veri mahallede yoğun bir sosyal etkileşim düzeyine işaret etmektedir. Bu durum ile, mahallede yalnızca fiziksel yakınlığın değil aynı zamanda sosyal bütünleşmenin de güçlü olduğu anlaşılmaktadır. Daha önce %82,86’lık bir kesimin mahalleye kendini ait hissettikleri aktarılmış olup, yüksek aidiyet oranı ve %66,67’lik görüşme sıklığı verileri birlikte değerlendirildiğinde, aidiyet hissinin büyük ölçüde sosyal etkileşimden beslendiğini söylemek mümkündür. Tuan’ın (1974) belirttiği gibi, bir mekâna yönelik aidiyet hissi o yerde geçirilen zaman ve sosyal tecrübelerle gelişmektedir. Komşular ile kurulan sürekli iletişim hali, mekânın yalnızca yaşanan değil, hissedilen bir yere dönüşmesini sağlamaktadır. Hidalgo & Hernandez (2001), aidiyet hissini iki temel boyutta incelemektedir: fiziksel çevre ve sosyal çevreye bağlılık. Araştırmada özellikle sosyal çevre ile kurulan ilişkilerin aidiyet duygusunu şekillendirmede fiziksel unsurlardan daha etkili olduğu vurgulanmaktadır. Forrest & Kearns (2001) ise mahallede aidiyeti güçlendiren en önemli faktörlerden birinin sosyal kohezyon, yani bireyler arasındaki uyum ve etkileşim olduğunu belirtmektedir. Bu sebeple, gündelik yaşamda oluşturulan komşuluk ilişkilerinin, bireylerin bulundukları çevreye karşı hissettikleri bağın derinleştiği belirtilmektedir. Ayrıca Lewicka (2011), mahalle düzeyinde gelişen sosyal bağların, özellikle komşularla oluşturulan samimi ve düzenli bağların, mekana olan aidiyeti güçlendirildiği ifade edilmiştir. Çeşitli kavramsal yaklaşımlar, Huzur Mahallesi’nde elde edilen bulgular ile büyük ölçüde örtüşmektedir.

Huzur Mahallesi’nde kendini mahalleye ait hisseden bireylerin ($\bar{X}=22,83\pm6,73$ yıl), ait hissetmeyen bireylere ($\bar{X}=18,22\pm6,11$ yıl) kıyasla mahallede anlamlı derecede daha uzun süredir yaşadıklarını ortaya koymaktadır ($t=2,68$; $p=0,01$). Bu bulgu, mahallede geçirilen sürenin mahalleye aidiyet

duygusunu güçlendirdiğini göstermektedir. Aidiyetin en önemli belirleyicilerinden birinin bir yerde geçirilen süre olduğu bilinmektedir. Uzun süreli ikamet, bireylerin çevreleri ile olan duygusal bağlarını güçlendirmenin yanı sıra yer kimliklerini de güçlendirmektedir. Mahallede geçirilen yıllar, bireyin çevresine ait hafızanın oluşmasına ve mekanla özdeşlik kurmasına da olanak sağlamaktadır. Bu türden bireysel ve kolektif hafızalar, özellikle kentsel yaşam kalitesi algısını şekillendiren temel unsurlardan biridir (Hidalgo & Hernandez, 200; Lewicka, 2011).

Bu çerçevede Huzur Mahallesi'nde daha uzun süre yaşayan bireylerin mahalle ile kurdukları fiziksel, sosyal ve duygusal bağların daha kuvvetli olduğu söylenebilir.

Araştırma devamında elde edilen veriler, komşuluk, akrabalık ve yakın çevre ilişkilerine duyulan memnuniyetin, bireylerin mahalleye aidiyet hissetmeleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu göstermektedir. Sosyal ilişkilerinden memnun olduğunu belirten bireylerin %85,26'sı kendini mahalleye ait hissettiğini ifade ederken; bu ilişkilerden memnun olmayan kişilerin aidiyet oranı %60,00'a düşmektedir. Ki-kare analizi sonucunda elde edilen istatistiksel anlamlılık ($\chi^2=4,07$; $p<0,05$), sosyal ilişkilerin mahalle aidiyetini belirlemede etkili bir faktör olduğunu göstermektedir.

Literatürde mahalle ölçeğinde güvenin, karşılıklı destek ve sosyal bağlılığın aidiyet hissinin temel yapı taşları olduğu ifade edilmektedir. Özellikle komşuluk ilişkileri, bireyin yaşadığı yeri sadece fiziksel bir konumdan çıkarıp anlam yüklü bir sosyal çevreye dönüştürmektedir (Forrest & Kearns, 2001). Ayrıca Manzo ve Perkins (2006), sosyal etkileşimin bireylerin mekanla olan ilişkilerinde duygusal bir bağ kurmalarını sağladığını belirtmektedir. Bu bağ, mahalleye karşı olumlu duyguların oluşmasına, yerel kimliğin gelişmesine ve yerel katılımın da artmasını sağlamaktadır. Scannell ve diğerleri (2010) tarafından geliştirilen "yer aidiyet çerçevesi" (place attachment framework) da bu ilişkiyi açıklamaktadır. Modele göre aidiyet, bireysel, sosyal ve çevresel bağların kesişiminde oluşmaktadır. Sosyal boyut, bireylerin diğer insanlarla olan ilişkilerinden kaynaklanan duygusal bağları kapsamaktadır. Bu bağlamda komşuluk ilişkilerinden memnun olan bireylerin mahalleye yönelik duygusal bağlarının da güçlü olması doğaldır.

Huzur Mahallesi örneği, gerçekleştirilen anket çalışmaları, birebir görüşmeler ve saha çalışması doğrultusunda, İnegöl'ün diğer yerleşim yerlerinden farklı olarak güçlü sosyal bağlar ile şekillendiğini göstermektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu İnegöl'e gelme sebebi olarak sanayi sektöründe çalışmanın yanı sıra Huzur Mahallesi'ni tercih etme sebebi olarak akraba ve hemşehrilere yakın olma sebebini belirtmiştir. Bu durum, Huzur Mahallesi'nin yalnızca bir yaşam alanı değil, aynı zamanda bir sosyal dayanışma mekanı haline geldiğini göstermektedir. Nitekim görüşmeler sırasında mahalle sakinleri bölgede cenaze, düğün, veya herhangi bir kutlama olduğunda herkesin birbirine yardım ettiğini sıklıkla tekrarlamışlardır. Elde edilen anket bulguları da uzun yıllar burada yaşayanların aidiyet duygusunun yüksek olması ve komşuluk ilişkilerinden memnun olan bireylerin kendilerini mahalleye daha çok ait hissetmeleri, bu sosyal dokunun hala canlı olduğunu göstermektedir.

Ancak elde edilen verilere rağmen, mahallede aidiyet hissinin her bireyde güçlü bir şekilde oluştuğu söylenemez. Sosyal ilişkilerinden memnun olmayan veya mahalleye kısa süre önce yerleşmiş bireylerde bu duygunun zayıf olması, mahalledeki yaşam kalitesinin herkes için eşit derece de tatmin edici olmadığını düşündürmektedir. Özellikle mahalle sakinlerinin kendilerine yabancı olarak gördükleri kişilere karşı çekingen ve içe kapanık tavır sergiledikleri de bir diğer gözlemlenen faktör olarak not edilmiştir. Yani içeride aidiyet hissi ve sosyal bağları güçlü, dayanışma içerisinde yaşayan bir toplum örneği oluştururken, bu iç dayanışma yapısının mahalle dışından gelenlere karşı bir mesafe yarattığı da gözlemlenmiştir. Bu durum kentsel yaşam kalitesi bağlamında "aidiyet"

parametresinin Huzur Mahallesi'nde kısmen olumlu bir görünüm sunduğunu; ancak mevcut sosyal yapının kırılganlaştığı noktalarda bu aidiyetin zayıflayabileceğini göstermektedir.

Bu veriler doğrultusunda, Huzur Mahallesi'nin geleceğine yönelik yapılacak iyileştirme çalışmalarında mevcut sosyal dokunun gözetilmesi büyük önem taşımaktadır. Aksi halde mahalledeki aidiyet hissini besleyen başlıca kaynaklardan biri olan sosyal ilişkiler ağının zarar görmesi, yaşam kalitesinde ciddi düşüşlere neden olabilir. Bu nedenle Huzur Mahallesi'ni anlamak ve geleceğini planlamak, sadece fiziksel çevre kapsamında değil, mahallede yerleşik olan sosyal aidiyet bileşenleri çerçevesinde de düşünülmelidir.

5.5. Katılımcıların Huzur Mahallesine Yönelik Erişilebilirlik ve Ulaşım Algısına Yönelik Bulgular ve Değerlendirmeleri

Huzur Mahallesi'nde erişilebilirlik ve ulaşım ait bulgular incelendiğinde, mahallede yaşayan bireylerin büyük bir kısmının (%74,29) iş, okul ve benzeri kentsel hizmetlere erişimden genel olarak memnun olduğu görülmektedir. Ancak bu olumlu algı, mahallenin fiziksel konumu ve küçük ölçekteki erişim imkanlarıyla sınırlı kalmaktadır. Özellikle toplu taşıma olanaklarının yeterliliği konusunda katılımcıların %73,47'si olumsuz görüş bildirmiştir. Toplu taşıma duraklarına fiziksel mesafe açısından ulaşım memnuniyet oranı yüksek olsa da (%89,52), erişimin yalnızca mesafeyle sınırlı olmadığı, sefer sıklığı, güzergâh uzunluğu ve maliyet gibi etkenlerin de belirleyici olduğu görülmektedir. Nitekim anket katılımcılarının %71,72'si toplu taşıma ücretini uygun bulmamaktadır. Bu ulaşımın yalnızca fiziksel değil, ayrıca ekonomik erişilebilirlik çerçevesinde de değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir (Lucas, 2012).

Mahalle sakinlerinin %93,33 gibi çok yüksek bir oranla günlük ihtiyaçlarını karşılayabildikleri birimlere (market, eczane vb.) yürüme mesafesinde erişebildiklerini belirtmesi, "15 dakikalık mahalle" kavramına (Moreno, vd., 2021) tesadüfen de olsa, oldukça yakın bir durumun varlığını göstermektedir. Ancak bu erişim imkanının çocukların okula ulaşımında benzer düzeyde sağlanamadığı, %40,95 şeklinde belirtilen "ulaşamama" ile sınırlı kaldığı görülmektedir. Bu durumun temel nedenleri arasında, bazı haneler ile okul arasındaki mesafenin görece uzun olması, yeterli servis taşımacılık hizmetlerinin bulunmaması ve küçük yaştaki çocukların okula tek başına gidemeyip mutlaka bir ebeveyn eşliğinde ulaşmak zorunda kalmaları yer almaktadır. Dolayısıyla, yaş gruplarına göre farklı erişim ihtiyaçlarının dikkate alınması gerekliliği bu bağlamda daha da belirginleşmektedir. Nitekim plansız kentleşme erişim olanaklarının ve mesafelerinin göz önüne alınmadığı tesadüfi bir yapılanmayı beraberinde getirmiştir. Araştırma verileri, yaş gruplarına göre farklı erişim ihtiyaçlarının dikkate alınması gerekliliğini ve elbette planlamanın şart olduğunu ön plana çıkarmaktadır (Pereira, vd., 2017).

Sağlık hizmetlerine erişimin %78,10 oranında yeterli olarak ifade edilmesi, mahallede bulunan sağlık ocağının konumu ve mahallenin çeşitli bölgelerinden rahat ve yürünebilir şekilde erişim sağlanması ile doğrudan ilişkilendirilmektedir. Diğer yandan, daha ciddi ve hastane tedavisi gerektiren durumlarda ise erişim imkanının kısıtlanması, özellikle düşük gelirli bireyler veya özel araç sahibi olmayan aileler için bir sorun haline gelmektedir. Bu noktada ulaşım adaleti tartışması ön plana çıkmaktadır. Çünkü yalnızca araç sahibi bireyler için değil, tüm kullanıcı grupları için eşit ulaşım koşulları sağlanmadığında, mahallede mekânsal eşitsizlikler derinleşmektedir (Martens, 2016).

Araştırma bulguları, Huzur Mahallesi'nde yaşayan bireylerin yalnızca %13,33'ünün her gün toplu taşıma kullandığını, %30,48'inin ise haftada birkaç kez toplu taşımadan yararlandığını göstermektedir. Bununla birlikte hiç yararlanmayanların oranı %29,52 gibi yüksek bir düzeydedir. Mahallede kadın ve yaşlı nüfusun toplu taşımayı öğrenciler veya evin çalışan bireyleri kadar sık kullanmadığı, özellikle kadınların bulundukları mahallenin dışına yalnız çıkmayı tercih etmedikleri ve evin temel günlük ihtiyaçlarını yürüme mesafesindeki noktalardan hallettikleri gözlemlenen durumlar arasına not edilmiştir. Bu durumda hiç toplu taşıma kullanmayan kişilerin oranının yüksek olması, aynı şekilde anket çalışmalarına katılan kadın nüfusun da sayıca fazla olması ile ilişkilendirilmektedir.

Toplu taşıma hizmetlerinin yeterli ve verimli olduğunu düşünen bireyler arasında kurumlara (iş, okul, kamu hizmetleri vb.) rahatlıkla ulaştığını bildirenlerin oranı %36,11 iken, yetersiz bulan grupta bu oranın %0 olması, ulaşım altyapısının kent içi fırsatlara erişimi doğrudan etkilediğini göstermektedir (Pereira, vd., 2017). Ancak bu veri ile birlikte, araştırma alanındaki toplumsal rollerin etkisi ile şekillenen kısıtlı bir mekansal hareketlilik varlığı da göz ardı edilmemelidir. Kadınların ve yaşlıların mahalle dışına yalnız çıkmaktan kaçınmaları ve günlük ihtiyaçlarını yürüme mesafesindeki birimlerden karşılamaları, söz konusu grubun kamu kurumlarına ulaşma gerekliliğini daha az hissetmesine ve bu ihtiyacı deneyimlememesiyle sonuçlanmaktadır. Dolayısıyla "kurumlara ulaşamıyorum" ifadesi yerine, "kurumlara ulaşmak gibi bir deneyim yaşamamak" bu oranın %0 çıkmasında belirleyici olabilir. Bu çerçevede istatistiksel bulguları toplumsal bağlam içerisinde değerlendirmek, ulaşım hizmetlerinin kentsel eşitsizlikleri nasıl yeniden ürettiğini anlamada önemli bir rol oynamaktadır.

Lucas (2012), ulaşımın sadece mekansal erişimi değil, ayrıca toplumsal katılım, eğitim, sağlık ve istihdam olanaklarına ulaşım da belirleyici bir faktör olduğunu ifade eder. Huzur Mahallesi'nde, toplu taşıma yetersiz olduğu alanlarda kurumlara erişimde yaşanan sıkıntı, ulaşımın temel bir sosyal hak olduğu gerçeğini de ortaya koymaktadır. Ayrıca toplu taşıma kullanım sıklığının düşük olması ve erişim sorunu arasındaki ilişki, bireylerin ulaşım sistemine olan güvenini ve bağımlılık derecesini de yansıtmaktadır. Mahalle ölçeğinde değerlendirildiğinde, bu durum bireylerin günlük yaşamlarını planlama biçimlerini doğrudan etkilemektedir. Özellikle düzenli olarak işe veya okula gitmesi gereken bireylerin ulaşım sistemini yeterince verimli kullanamaması, zamanla bu bireylerin belirli iş veya eğitim fırsatlarını değerlendirememesine yol açabilmektedir. Ulaşım zorlukları, bireyleri mevcut seçenekleri yeniden gözden geçirmeye ve alternatif, kimi zaman daha az tercih edilen çözümlere yönelmeye zorlayabilmektedir.

Huzur Mahallesi'nde erişim ve ulaşılabilirlik başlığı altında incelenen bir diğer bulguya göre, hanedeki araç sayısı arttıkça toplu taşımanın yeterli ve verimli bulunması anlamlı şekilde değişmektedir. Bu durum, özel araç sahibi olmak ve toplu taşıma hizmetlerinin yeterliliğine yönelik algı arasında güçlü bir ilişkinin varlığına işaret etmektedir. Veriler detaylı incelendiğinde, araç sahibi olmayan bireylerin yaklaşık dörtte biri (%23,08) toplu taşımanın yeterli olduğunu belirtmektedir. Bu oran, tek araca sahip hanelerde %57,69'a kadar çıkmakta ve iki araca sahip hanelerde %19,23'e gerilemektedir. Bununla birlikte anket görüşmesi gerçekleştirilen 110 kişi içerisinde hanesinde iki araca sahip olduğunu belirten 8 kişinin neredeyse tamamı (%97,22) toplu taşımayı yeterli bulmamakta, bunun yerine özel araçları tercih etmektedirler.

Bu durum, literatürde yer alan çeşitli çalışmalar ile de benzerlik göstermektedir. Cao, ve diğerleri (2007), özel araç sahipliğinin toplu taşımaya olan talebi azalttığını ve bireylerin ulaşım sistemlerine yönelik algılarını biçimlendirdiğini belirtmektedir. Araç sahibi kişiler, genelde toplu taşımayı daha az kullanmakta ve bu hizmeti yeterli bulma oranları da düşmektedir. Benzer şekilde, Buehler & Pucher

(2012), özel araçların sunduğu konfor ve hız gibi olanakların, toplu taşıma araçlarına karşı bir “algısal bariyer” oluşturduğunu ve bireylerin toplu taşımayı daha kolay eleştirmesine sebep olduğunu vurgular. Huzur Mahallesi ölçeğinde değerlendirildiğinde, araç sahibi olmak ve toplu taşımaya karşı ihtiyaç ve memnuniyet arasında ters yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Özellikle bir araca sahip olan bireyler, toplu taşıma sistemini daha alternatif ve tamamlayıcı olarak görme eğilimindedirler. Bu durum, toplu taşımayı daha olumlu değerlendirmelerine neden olmaktadır. Ancak iki araçlı hanelerde bu durum göz ardı edilmekte ve toplu taşıma bir seçenek olarak bile düşünülmemektedir. Bu bağlamda ulaşım planlamasında “mod bağımlılığı” kavramı öne çıkmaktadır. Litman (2006), ulaşım sistemlerinin verimliliğini değerlendirirken yalnızca fiziksel altyapıyı değil, ayrıca kullanıcıların bu sistemlere olan güven ve bağımlılıklarını da analiz etmek gerektiğini belirtmektedir. Huzur Mahallesi’nde araç sayısının artmasıyla birlikte toplu taşımaya karşı güvenin azalması, bu sistemin güvenilir bir seçenek olarak tercih edilmediğini göstermektedir.

Fainstein (2010), adil şehir yaklaşımında kentsel hizmetlerin sadece varlığının yeterli olmadığını; bu hizmetlere bireylerin eşit, güvenli ve kapsayıcı bir biçimde erişebilmesinin kentsel adaletin temel koşullarından biri olduğunu savunur. Bu yaklaşım, yalnızca fiziksel erişim değil, toplumsal roller ve ekonomik koşullar üzerinden şekillenen erişim deneyimlerinin de değerlendirilmesini gerektirmektedir. Benzer şekilde Martens (2016), ulaşımın bir ayrıcalık değil, temel bir toplumsal hak olması gerektiğini ve ulaşım sistemlerinin her kullanıcı için eşit fırsatlar sunmakla yükümlü olduğunu vurgulamaktadır.

Bu çerçevede, Huzur Mahallesi’nde erişim ve ulaşım koşullarının mahallenin konumu ve toplu taşıma ağının ulaşım olmasa ile birlikte olumlu olarak algılanmaktadır. Ancak yaş, cinsiyet ve araç sahipliği gibi değişkenlerin bu durumu önemli ölçüde değiştirdiği görülmektedir. Her ne kadar çoğu mahalle sakininin günlük ihtiyaçlarını yürüyerek karşıladığı belirtilse de, toplu taşıma hizmetleri sefer sıklığı, maliyet ve güvenilirlik gibi sebeplerden dolayı yoğun olarak eleştirilmektedir. Bununla birlikte kadınlar ve yaşlıları içeren grupların yeterince mahalle dışına çıkmaması, kurumsal hizmetlere yönelik talebin düşük görülmesine neden olmakta ve bu durum, mekansal değil, toplumsal nedenlerle şekillenen erişim sınırlıklarına işaret etmektedir. Özel araç sahibi bireylerin artmasıyla toplu taşımanın yeterli bulunma oranındaki düşüş, ulaşım sisteminin algılanan verimliliğinin bireysel imkanlara bağlı olarak değiştiğini göstermektedir. Elde edilen tüm veriler, Huzur Mahallesi’nde ulaşım ve erişimin eşit dağılmadığını, dolayısıyla kentsel yaşam kalitesinin de toplumsal adalet bağlamında sınırlı kaldığını göstermektedir.

5.6. Katılımcıların Huzur Mahallesine Yönelik Fiziksel Çevre Nitelikleri Algısına Yönelik Bulgular ve Değerlendirmeleri

Huzur Mahallesi’ne yönelik elde edilen veriler, fiziksel çevre koşullarının kullanıcı ihtiyaçları ve beklentileri doğrultusunda yeterli düzeyde karşılanmadığını ortaya koymaktadır. Mahallede otopark alanlarının yetersiz olduğunu belirten %98,10 luk oran, kent içi ulaşım ve park sorunlarının günlük yaşam kalitesini doğrudan etkilediğine işaret etmektedir. Ayrıca belirtilen otopark sorunu mahallede gerçekleşen gözlem çalışmalarıyla da desteklenmektedir. Bireylerin araçlarını evlerinin yanına veya yakınlarına inşa ettikleri garajlarda muhafaza ettikleri ya da boş arazilerde, yol kenarlarında konumlandıkları kaydedilmiştir.

şekil 20. Huzur Mahallesi (Kişisel Arşiv)

şekil 21. Huzur Mahallesi (Kişisel Arşiv)

Benzer şekilde yol ve kaldırımlardan memnun olmayan kullanıcıların oranı %64,76, kaldırım ve yolların engelli bireyler için erişilebilir olmadığını belirten kullanıcıların oranı ise %86,57'dir. Bu durum engelli bireylerin kamusal alanlara katılımını sınırlandıran mekânsal engellerin hala yaygın olduğunu göstermektedir. Lefebvre'nin (1991) ortaya koyduğu "mekanın üretimi" yaklaşımı doğrultusunda, bu tür fiziksel yetersizlikler mekanın toplumsal eşitsizliklerini yeniden üretmesine neden olmaktadır.

Şekil 22. Huzur Mahallesi (Kişisel Arşiv)

Mahalledeki yeşil alanların yetersizliğine dikkat çeken %96,19'luk oran, açık ve kamusal alan eksikliğini göstermektedir. Bu sonuç, WHO'NUN (Dünya Sağlık Örgütü) kişi başına en az 9m2 yeşil alan önerisiyle çelişmektedir (WHO, 2016). Aynı zamanda bu alanların sosyo-psikolojik iyilik hali üzerindeki olumlu etkileri sıklıkla vurgulanmaktadır (Maas, vd., 2006). Ancak mahalle kullanıcıları için bu olanakların yetersizliği, sağlıklı bir yaşam çevresinin inşasında temel ihtiyaçların karşılanamadığını ortaya koymaktadır.

Verilere göre egzersiz alanı (yaya yolları, bisiklet yolları, spor alanları vb.) düzenlemelerinin yeterli olduğunu düşünen hiç kimse bulunmamaktadır. Bu durum, özellikle yaşlılar, çocuklar ve kadınlar gibi korunmasız grupların aktif olarak kullanabilecekleri kamusal alanların eksikliği açısından oldukça dikkat çekicidir. Mahalleye farklı günlerde gerçekleştirilen ziyaretlerde dikkat çeken bir diğer unsur, mahallenin farklı noktalarında çocuk parklarının bulunması ancak bu parkların kullanım yoğunluğunun oldukça az olması olarak gözlemlenmiştir. Bu durum standart oyun alanlarının çocuklar tarafından yeterli oranda tercih edilmediğine dair bir gösterge olarak yorumlanabilir. Bununla birlikte, araç ile kesişimin can güvenliği riski oluşturması ebeveyn gözetimi olmadığında ailelerin çocuklarının dışarıda geçirdiği vakti sınırlandırması olarak yorumlanabilir.

Şekil 23. Huzur Mahallesi (Kişisel Arşiv)

Şekil 24. Huzur Mahallesi (Kişisel Arşiv)

Çocukların oyun oynamak için evlerin avlularını veya kapı önlerini tercih ettikleri yine gözlemlenenler arasına not edilmiştir. Ancak bazı durumlarda çocukların kapı önü oyun alanı olarak seçtikleri noktalarda bulunan inşaat çalışmaları ve açıkta bulunan yapı malzemeleri, yalnızca kentsel yaşam kalitesini olumsuz etkilemekle kalmayıp hayati riskleri de beraberinde getirmektedir.

Şekil 25. Huzur Mahallesi (Kişisel Arşiv)

Çevredeki sosyo-kültürel aktivitelerin yetersiz olduğunu belirtenlerin oranı %98,08’lik yüksek bir oranla dikkat çekmektedir. Anket katılımcılarının bu yetersizlikleri açıklarken aktivite alanlarının bulunmadığını (%28,57), etkinlik düzenlenmediğini (%35,71) ve bu faaliyetlere bütçe ayrılmadığını (%28,57) belirtmesi, yerel yönetimlerin sosyal altyapı planlamasındaki eksikliklerini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, mahallede gerçekleşen gözlem çalışmaları sırasında, yukarıda belirtilen olumsuz özelliklerin aksine bir belediye irtibat noktası, çocuk eğitim merkezi ve kütüphane tek bir çatı altında hizmet verecek şekilde konumlandırılmıştır. Binanın konumu mahallenin her yerinden rahat erişim sağlayacak şekilde eşit uzaklıkta konumlanmasa da gençlerin kütüphaneyi aktif olarak kullandıkları gözlemlenmiştir.

Şekil 26. Huzur Mahallesi (Kişisel Arşiv)

Elde edilen bulgular, kentsel hizmetlerde mekânsal adaletin kısmen sağlandığını ve kent için olanakların homojen dağılmadığını göstermektedir. Mitchell (2003) 'e göre, kamusal mekan yalnızca fiziksel bir alan değil, ayrıca eşitlik, katılım ve görünürlük hakkıdır. Huzur Mahallesi'nde kamusal mekanların yetersiz, işlevsellikten uzak veya erişilemez olması, mahalle sakinlerinin kent haklarından mahrum kaldıklarını göstermektedir.

Fiziksel çevre niteliklerinin kullanıcı görüşleri ve gözlemler doğrultusunda değerlendirildiği Huzur Mahallesi'nde, ankete katılanların %96,19'u mahalledeki yeşil alanları yetersiz bulduğunu ifade etmektedir. Bu alanların temizlik, bakım ve işlevsellik gibi açılardan da sorunlu olduğu gözlemler ile desteklenmektedir. Bu veriler, yeşil alan kullanım sıklığını sorgulayan verilere de yansımaktadır. Nitekim kullanıcıların %84,76'sı mahalledeki yeşil alanlarda hiç vakit geçirmediğini ifade etmiştir. Ayrıca gözlemlenen saha çalışması doğrultusunda mahallede tanımlı bir yeşil rekreasyon alanının bulunmadığı, "yeşil" olarak tanımlanan alanlarınsa boş araziler olup, kişilerin çöp attıkları alanlar olarak kullanıldığı da belirtilmelidir.

Şekil 27. Huzur Mahallesi (Kişisel Arşiv)

ehl (2011), kamusal mekanların sadece fiziksel olarak var olmasının yeterli olmadığını, bu mekanların kullanıma teşvik edecek şekilde tasarlanması, güvenli, erişilebilir ve davetkar olması gerektiğini vurgulamaktadır. Huzur Mahallesi'nde, yeşil alanların hem eksikliği hem de kullanıcı deneyimlerinden doğrudan anlaşılan niteliksel eksiklikleri, bu alanların sosyal etkileşim ve fiziksel aktivite gibi kamusal yaşamın pratiklerini desteklemekten uzak olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde, Carmona vd. de, (2003) kamusal alanların kullanım sıklığının doğrudan kalite ile ilişkili olduğunu ve kalitesiz açık alanların zamanla “boşluk” statüsüne gerileyerek kullanıcılar tarafından dışlandığını belirtmiştir.

Sonuç olarak, Huzur Mahallesi'nde kullanıcıların fiziksel çevreye karşı değerlendirmeleri ve mahallede gerçekleşen gözlem çalışmaları doğrultusunda mahallede altyapı hizmetlerinden yeşil ve sosyal alanlara, kültürel etkinliklerden erişilebilirliğe kadar pekçok alanda yetersizliklerin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu yetersizlikler, kişilerin yalnızca fiziksel değil, ayrıca sosyal ve kültürel olarak da kentsel yaşama tam ve eşit katılımını sınırlandırmaktadır. Özellikle yeşil alanların yetersiz oluşu, kamusal alan hakkı, mekansal adalet ve sağlıklı yaşam alanlarına erişim gibi birçok soruna işaret etmektedir. Huzur Mahallesi örneği, kentsel mekânların nitelikli ve kapsayıcı biçimde planlanmasının gerekliliğini açık biçimde ortaya koymakta; mahalle ölçeğinde adil, erişilebilir ve yaşanabilir çevreler oluşturmak için bütüncül bir kentsel politika geliştirilmesine duyulan ihtiyacı da ön plana çıkarmaktadır.

6. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, Türkiye'de sanayi göçüyle şekillenen mahallelerden biri olan Bursa İnegöl Huzur Mahallesi'nde kentsel yaşam kalitesi (KYK) algısını çok boyutlu biçimde değerlendirmeyi amaçlamıştır. Çalışma, güvenlik, konut nitelikleri, aidiyet, erişilebilirlik ve fiziksel çevre göstergeleri üzerinden yürütülen anket, bireysel görüşme ve gözlem çalışmalarıyla desteklenmiştir. Bulgular, mahalle sakinlerinin büyük çoğunluğunun yeşil alan yetersizliği, çevre kirliliği, sosyal donatı eksikliği ve kamu hizmetlerine erişim güçlükleri nedeniyle yaşam kalitesini düşük değerlendirdiklerini ortaya koymuştur.

Mahallede güvenlik, memnuniyet düzeyini belirleyen en önemli unsurlardan biridir. Güçlü komşuluk ilişkileri güven hissini desteklese de özellikle kadınlar belirli saatlerde kendilerini daha güvensiz hissetmektedir. Bu durum, güvenliğin yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda sosyal ve psikolojik boyutları da içerdiğini göstermektedir. Sokak aydınlatmasının yetersizliği, kontrolsüz trafik ve sokak köpekleri gibi faktörler ise yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir.

Konut planlarının kullanışlılığı mekânsal konforu ve psikolojik güven hissini artırmakta, ancak yapıların gecekondulu niteliğinde olması nedeniyle malzeme kalitesi, ısı yalıtımı ve altyapı açısından eksiklikler görülmektedir. Bu durum mevsimsel konforu azaltmakta ve fiziksel çevreyle kurulan ilişkiyi zayıflatmaktadır. Aidiyet duygusu ise mahallede geçirilen süre ve sosyal ilişkilerin gücüyle doğru orantılıdır. Uzun süredir mahallede yaşayan bireyler kendilerini mahalleye daha ait hissetmekte, bu aidiyet hissi dayanışmayı güçlendirmekte ve genel memnuniyet düzeyini artırmaktadır. Ancak yeni göç eden bireylerde bu bağların zayıf olması, sosyal uyumun KYK üzerinde belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir.

Mahallenin kent merkezine uzaklığı ve toplu taşıma yetersizlikleri, sağlık ve eğitim gibi temel hizmetlere erişimi güçleştirmektedir. Özellikle yaşlı, kadın ve engelli bireyler için bu durum ciddi bir

dezavantaj oluşturmaktadır. Fiziksel çevre koşulları da yaşam kalitesini doğrudan etkileyen bir unsur olarak öne çıkmakta; yeşil alanların azlığı, bakımsız parklar, düzensiz yollar ve çarpık yapılaşma mahalle sakinlerinin hem fiziksel hem psikolojik refahını olumsuz yönde etkilemektedir.

Bu bulgular doğrultusunda, Huzur Mahallesi ve benzer göçmen yerleşimleri için geliştirilen öneriler çok boyutlu bir yaklaşım gerektirmektedir. Öncelikle güvenliğin artırılması amacıyla mahalle aydınlatmalarının güçlendirilmesi, çocukların ve kadınların yoğun kullandığı alanlarda güvenlik önlemlerinin artırılması ve yerel güvenlik mekanizmalarının desteklenmesi önemlidir. Boş parsellerin kamusal yeşil alanlara dönüştürülmesi, güvenli çocuk oyun alanları ve yaşlı bireylerin dinlenebileceği rekreasyon alanlarının oluşturulması, sosyal yaşamın gelişimine katkı sağlayacaktır. Toplu taşıma sıklığının artırılması, yaya erişim yollarının iyileştirilmesi ve sağlık ile eğitim hizmetlerine ulaşımı kolaylaştıracak alternatif ulaşım yöntemlerinin geliştirilmesi de mahalle sakinlerinin yaşam kalitesini artıracaktır.

Ayrıca, mahalle içinde çok amaçlı sosyal merkezlerin oluşturulması, kadınlara ve gençlere yönelik üretim, eğitim ve kültürel etkinliklerin düzenlenmesi toplumsal dayanışmayı güçlendirecek, kadınların sosyal yaşama katılımını teşvik edecektir. Konut stokunun iyileştirilmesi sürecinde kullanıcıların katılımı sağlanmalı, yerinden edilmeden dönüşüm uygulanmalıdır. Kamu hizmetlerine erişim eşitsizliklerinin giderilmesi amacıyla sağlık ocağı, okul, PTT ve ATM gibi birimlerin mahalle ölçeğinde planlanması; kısa vadede ise gezici hizmet birimleriyle bu eksikliklerin giderilmesi önerilmektedir. Son olarak, mahalle planlama süreçlerinde halkın aktif katılımını sağlayacak toplantı ve atölye çalışmaları düzenlenmeli; böylece hem karar süreçleri demokratikleşecek hem de uygulamaların sürdürülebilirliği artacaktır.

Bu çalışma, Huzur Mahallesi örneği üzerinden kentsel yaşam kalitesinin yalnızca fiziksel değil, toplumsal dinamiklerle de şekillendiğini ortaya koymaktadır. Çalışmanın özgün katkısı, KYK analizini mahalle ölçeğine indirerek gündelik yaşam pratiklerini görünür kılması ve mekânsal-sosyal göstergeleri bütüncül biçimde ele almasıdır. Böylece mimarlar, şehir plancıları ve yerel yönetimler için uygulanabilir stratejiler geliştirilmiştir.

Sonuç olarak, bu araştırma yalnızca mevcut durumu betimlemekle kalmayıp, benzer göçmen mahalleleri veya plansız gelişmiş yerleşimler için sürdürülebilir, dirençli, katılımcı ve adil dönüşüm modellerine ışık tutmaktadır. Gelecekteki araştırmaların, dijital araçlar, mekânsal veriler ve sosyolojik analizleri bir arada kullanan disiplinler arası yaklaşımlarla zenginleştirilmesi önerilmektedir.

Kaynakça

- Adaman, F., & Kaya, A. (2012, April). *Social Impact of Emigration and Rural-Urban Migration in Central and Eastern Europe: Turkey* (Research report). European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion.
- Araz, Ç. (2020). *İnegöl İlçesinde Mobilya Sanayi ve Kümelenmesi*. (Yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi).
- Bailey, N., & Livingston, M. (2008). Selective Migration and Neighbourhood Deprivation: Evidence from 2001 Census Migration Data for England and Scotland. *Urban Studies*, 45(4), 943-961.
- Bımay, M. (2021). Yerel Katılım Açısından Kent ve Kimliği, Kentsel Aidiyet ve Kentsel Farkındalık Düzeyi: Batman Örneği. *The Journal of Social Science*, 5(32), 88-108.
- Buehler, R., & Pucher, J. (2012). Demand for Public Transport in Germany and the USA: An Analysis of Rider Characteristics. *Transport Reviews*, 32(5), 541-567.
- Candaş, E. (2007). *İstanbul'da Dışa Kapalı Konut Sövelerinin Tasarımında Güvenli Konusunun İrdelenmesi* (Yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi).
- Cao, J., Monkhtarian, P., & Handy, S. (2007). Do changes in neighborhood characteristics lead to changes in travel behavior. A structural equations modeling approach. *Transportation*, 34, 535-556.
- Carmona, M., Heath, T., Oc, T., & Tiesdell, S. (2003). *Public Places - Urban Spaces: The Dimensions of Urban Design*. London: Routledge.
- Castells, M. (1977). *The Urban Question: A Marxist Approach*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Castles, S., & Miller, M. (2009). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. Londra: Palgrave Macmillan.
- Clapham, D. (2010). Happiness, Well-being and Housing Policy. *Policy & Politics*, 38(2), 253-267.
- Coşkun, S. (2019). *Mobilya Sektöründe İhracat Potansiyelinin Artırılması: İnegöl Örneği* (Yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi). Yök Tez Merkezi.
- Davis, E. E., & Fine-Davis, M. (1991). Social Indicators Of Living Conditions In Ireland With European Comparisons. *Social Indicators Research, Springer*, 24(2), 103-365
- Dempsey, N., Bramley, G., Power, S., & Brown, C. (2011). The Social Dimension of Sustainable Development: Defining Urban Social Sustainability. *Sustainable Development*, 19(5), 289-300.
- Durand, M. (2015). The OECD Better Life Initiative: How's Life? and the Measurement of Well-Being. *The Review of Income and Wealth*, 61(1), 4-17.
- Engels, F. (1997). *İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu* (Çev. Y. Fincancı). Ankara: Sol Yayınları.
- Engels, F., & Marx, K. (2015). *Komunist Manifesto* (Çev. Nail Satlıgan). İstanbul: Yordam Kitap.
- Erman, T. (2001). The Politics of Squatter (Gecekondu) Studies in Turkey: The Changing Representations of Rural Migrants in the Academic Discourse. *Urban Studies*, 38(7), 983-1204.
- Evans, G., Wells, N., Chan, H.-Y., & Saltzman, H. (2000). Housing and Mental Health. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 68(3), 526-30.
- Fainstein, S. (2010). *The Just City*. Ithaka, NY: Cornell University Press.
- Forrest, R., & Kearns, A. (2001). Social Cohesion, Social Capital and the Neighbourhood. *Urban Studies*, 38(12), 2125-2143.
- Gehl, J. (2011). *Life Between Buildings: Using Public Space*. Washington DC: Island Press.

- Geray, C. (1998). Kentsel Yaşam Kalitesi ve Belediyeler. *Türk İdare Dergisi*, (470), 1-14.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and Self Identity*. Cambridge: Polity Press.
- Glatzer (Ed.), W., Camfield (Eds.), L., & Möller (Ed.), V. (2015). *Global Handbook of Quality of Life: Exploration of Well-Being of Nations and Continents*. Netherlands: Springer.
- Gür, M. (2014). *Kentsel Dönüşüm Uygulamasında Yaşam Kalitesi Araştırması ve Kavramsal Bir Model Önerisi: Bursa Doğanbey Örneği* (Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi).
- Gür, M., Taneli, Y., & Dostoşlu, N. (2019). Measuring QoL in Doğanbey Urban Transformation Area in Bursa, Turkey. *Open House International*, (44(1), 34-43.
- Gürkan, M. (2006). *Sosyolojik Açıdan Göç Ve Yasadışı Göç Hareketleri* (Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi).
- Harvey, D. (1989). *The Condition of Postmodernity: An Enquiry into the Origins of Cultural Change*. Oxford: Blackwell.
- Hidalgo, M., & Hernandez, B. (2001). Place Attachment: Conceptual and Empirical Questions. *Journal of Environmental Psychology*, 21(3), 273-281.
- İhlas Haber Ajansı. (2006, Ekim). *Bursa Huzur Mahallesi asfaltla tanıştı*. <https://www.haberler.com/yerel/bursa-huzur-mahallesi-asfaltla-tanisti-haberi/>
- İnegöl Belediyesi. (2013). *İnegöl Tanıtım ve Kent Rehberi*, s.54. Bursa İnegöl: İnegöl Belediyesi.
- Inegöl Online. (2019, Mayıs 6). Inegol Online: <https://www.inegolonline.com/inegol/haber/huzur-mahallesinde-olumlu-kaza-1224633/>
- Jacobs, J. (1961). *The Death and Life of Great American Cities*. New York: Vintage Books.
- Kahraman, K. (2018). *İnegöl Mobilya Tarihi* (1. Baskı). Bursa, İnegöl, Türkiye: İnegöl Marangozlar ve Mobilyacılar Odası.
- Kaya, H., & Taylan Susan, A. (2020). Sürdürülebilir Bir Kentleşme Yaklaşımı Olarak, Ekolojik Planlama ve Eko-Kentler. *İdeal Kent*, 909-937.
- Keleş, R. (2012). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kellekçi, Ö., & Berköz, L. (2006). Mass Housing: User Satisfaction in Housing and its Environment in Istanbul, Turkey. *European Journal of Housing Policy*, 6(1), 77-99.
- Kelling, G., & Wilson, J. (1982). Broken Windows: The Police and Neighbourhood Safety. *The Atlantic Monthly*, 249(3), 29-38.
- Kumar, P., Pardeep K., A., Kumar, P., & Kumar Garg, R. (2023). Neighbourhood satisfaction, quality of life and place attachment: a study on urban locations in India. *International Journal of Sustainable Society*, 15(1), 20-43.
- Lawrence, R. J. (2004). Housing and health: from interdisciplinary principles to transdisciplinary research and practice. *Futures*, 36(4), 487-502.
- Lefebvre, H. (1991). *Mekânın Üretimi* (Çev.: Işık Ergüden). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lewicka, M. (2011). Place attachment: How far have we come in the last 40 years? *Journal of Environmental Psychology*, 31(3), 207-230.
- Leyden, K. M. (2003). Social Capital and the Built Environment: The Importance of Walkable Neighborhoods. *American Journal of Public Health*, 93(9), 1546-51.

- Litman, T. (2006). *Evaluating Transportation Equity, Guidance for Incorporating Distributional Impacts*. Victoria Canada: Victoria Transport Policy Institute.
- Lu, M. (2002). Determinants of Residential Satisfaction: Ordered Logit vs. Regression Models. *Growth and Change*, 33(2), 264-287.
- Lucas, K. (2012). Transport and social exclusion: Where are we now? *Transport Policy*, 20, 105-113.
- Maas, J., Verheij, R., Groenewegen, P., de Vries, S., & Spreeuwenberg, P. (2006). Green space, urbanity, and health: how strong is the relation? . *Journal of Epidemiology & Community Health*, 60(7), 587-592.
- Manzo, L., & Perkins, D. (2006). Finding Common Ground: The Importance of Place Attachment to Community Participation and Planning. *Journal of Planning Literature*, 20(4), 335-350.
- Marans, R. (2012). Quality of Urban Life Studies: An Overview and Implications for Environment-Behaviour Research. *Procedia- Social and Behavioral Science*, 35, 9-22.
- Marans, R. W., & Stimson, R. J. (2011). *Investigating Quality of Urban Life: Theory, Methods, and Empirical Research*. Springer .
- Marshall, G. (1999). Sanayi Devrimi. G. Marshall (Ed.), *Sosyoloji Sözlüğü* (s. 632). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları..
- Martens, K. (2016). *Transport Justice Designing fair transportation systems*. New York: Routledge.
- Massey, D., Arango, J., Hugo, G., Kauoaoui, A., Pellegrino, A., & Taylor, E. (1993). Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431-466.
- Mitchell, D. (2003). *The Right to the City, Social Justice and the Fight*. New York: Guilford Press.
- Mohit, M., İbrahim, M., & Rashid, Y. (2010). Assessment of residential satisfaction in newly designed public low-cost housing in Kuala Lumpur, Malaysia. *Habitat International*, 34(1), 18-27.
- Moreno, C., Allam, Z., Chabaud, D., Gall, C., & Pratlong, F. (2021). Introducing the “15-Minute City”: Sustainability, Resilience and Place Identity in Future Post-Pandemic Cities. *Smart Cities*, 4(1), 93-111.
- Mouratidis, K. (2020). Commute satisfaction, neighborhood satisfaction, and housing satisfaction as predictors of subjective well-being and indicators of urban livability . *Travel Behaviour and Society*, 16, 265-278.
- Murgas, F., & Klobucnik, M. (2018). Quality of Life In The City, Quality of Urban Life or Well-being In the City: Conceptualization And Case Study. *Ekológia (Bratislava)*, 37(2), 183-200.
- Oktay, D. (2012). Editorial: Quality of life in cities. *Urban Design and Planning*, 165(3), 125-126.
- Pacione, M. (2003). Urban Environmental Quality and Human Wellbeing - A Social Geographical Perspective. *Landscape and Urban Planning*, 65(1-2), 19-30.
- Pain, R. (2000). Place, Social Relations and The Fear of Crime: a Review. *Progress in Human Geography*, 24(3), 365-387.
- Pereira , R., Schwanen, T., & Banister, D. (2017). Distributive Justice and Equity in Transportation. *Transport Reviews*, 37(2), 1-22.
- Polat, M. (2018). *Osmanlı Döneminde İnegöl 19. Yüzyılda Sosyo-Kültürel Ve Ekonomik Hayat*. İstanbul: İhlas Gazetecilik A.Ş.
- Salihoğlu, T., & Türkoğlu , H. (2019). Konut Çevresi ve Kentsel Yaşam Kalitesi. *Megaron*, 14(2), 203-217.
- Sapancı, F. (2009). *Toplumsal Açıdan Kentsel Yaşam Kalitesi*. İzmir: Altın Nokta Basın Yayın.

- Scannell, L., & Gifford, R. (2010). Defining place attachment: A tripartite organizing framework. *Journal of Environmental Psychology*, 30(1), 1-10.
- Sirgy, M., & Cornwell, T. (2002). How Neighborhood Features Affect Quality of Life. *Social Indicators Research*, 59, 79-114.
- Soja, E. (2010). *Seeking Spatial Justice*. University of Minnesota Press.
- Tezcan, S., & Zengin Çelik, H. (2020). Türkiye’de Göçle Oluşmuş Yaşama Bölgelerine Yönelik Yasal Müdahaleler ve Kentsel Dönüşüm Uygulamaları. *Planlama*, 1, 361-373.
- Tuan, Y.F. (1974). *Topophilia: a study of environmental perception, attitudes, and values*. New York: Colombia University Press.
- TÜİK. (2023, Ağustos 14). *İç Göç İstatistikleri*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ic-Goc-Istatistikleri-2023-53676>
- WHO (World Health Organisation). (2016). *Urban Green Spaces and Health*. Copenhagen, Denmark: WHO Regional Office for Europe.
- Yağlı, H. C. (2022, Nisan). *Sanayi Devrimi Sonrası Kentin ve Toplumun Distopyaya Göçü: Şehir Planlama Üzerine Bir İnceleme* (Yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi). Yök Ulusal Tez Merkezi.
- Yaşar, O. (2020). *İnegöl İlçesinde Mobilya Sanayi ve Kümelenmesi* (Yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi).
- Yenice OSB. (2020, Şubat 6). *Yenice Organize Sanayi Bölgesi*. <https://www.yeniceosb.org.tr/hakkimizda.html>
- Yücesahin, M. M. (2003). Şehirleşme Süreci Bakımından İnegöl İlçesi Şehrsel Yerleşmeleri. *Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Coğrafi Bilimler Dergisi*, 1(1), 75-95.

